

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ
И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Aralık / December / Декабрь 2021 Yıl / Year / Год 4 Sayı / Issue / Выпуск 1

E-ISSN: 2667-4262

udekadjournal@gmail.com

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD), yılda iki kere yayınlanan uluslararası hakemli ve elektronik bir dergidir. UDEKAD dil, edebiyat ve kültür alanında çalışmaların yayımlandığı bir dergidir. Bu kapsamda özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, kitap tanıtma çalışmaları yayımlanır. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayımlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirileri de yayınlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. UDEKAD’da yayımlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları UDEKAD’a aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.

UDEKAD’ın tarandığı dizinler / UDEKAD is indexing by: TÜBİTAK Ulakbim TR Dizin, Index Copernicus, MLA (Modern Language Association) International Bibliography, Brill Linguistic Bibliography, DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences) ISI Database (International Scientific Indexing), RSCI (Russian Science Citation Index), CyberLeninka, MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals), Root Indexing, Research Bible (Academic Resource Index), Scilit, Asos Index, I2OR (International Institute Of Organized Reserarch), IdealOnline, İSAM, DRJI (Directory of Research Journals Indexing), Google Scholar, ESJI (Eurasian Scientific Journal Index), BASE (Bielefeld Academic Search Engine), WorldCat (OCLC), OpenAIRE, EuroPub Database.

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Dr. Reşat ŞAKAR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Esenboğa Kampüsü

06760 Çubuk/ANKARA

İletişim / Contact

Dr. Reşat ŞAKAR 03129061425

E-posta: udekadjournal@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/udekad>

UDEKAD

Cilt / Volume: 4, Sayı / Issue: 1, 2021

Editörden

Değerli Bilim İnsanları,

Yayın hayatında dördüncü yılına giren UDEKAD (*Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*) olarak altı aylık bir aranın ardından altıncı sayısını bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğu içerisindeyiz. Dergimizin en önemli amacı uluslararası standartlarda, bütün dilleri, edebiyatları içine alan ve daha geniş bir çerçevede kültürü de kapsayan bilimin diğer alanlarını okuyucularımızla buluşturarak bilim dünyasına hizmet etmektir. Dergimizin ilk sayısından itibaren olduğu gibi, tarafımıza gelen çalışmalara titiz ve nesnel bir şekilde yaklaşarak, alanında uzman hakemlerin incelemesi sonucunda 13 makaleyi okurlarımızın istifadesine sunmaktayız. Hiçbir kurum ve kuruluştan destek almadan tamamen bilimin öncelenmesi düsturuyla akademiye yeni bir soluk getirme arzusu yayıncılığımızın en temel prensiplerinden olmaya devam etmektedir. 2021 yılını da bir önceki yılda olduğu gibi salgın şartlarıyla geçirmeye devam ediyoruz. Ancak salgın sürecine rağmen yazıların değerlendirilmesinde özverili bir şekilde katkı sunan kıymetli hakemlerimize özellikle şükranlarımı sunmak istiyorum. Bu vesileyle dergimizin 6. sayısının çıkarılma aşamasında önemli desteklerini gördüğümüz dergi yayın kuruluna, editoryal süreci azami dikkatle takip eden editör ekibine, yazarlarımıza ve DergiPark'a, kısacası gayret gösteren, katkı sunan herkese teşekkür eder saygılar sunarım.

Editör

Dr. Reşat ŞAKAR

DERGİ YÖNETİMİ

Baş Editor / Editor-in-Chief

Dr. Reşat ŞAKAR

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Dr. Kamil KARASU

Dr. Mahmut TUTAM

Mizanpajcı / Designer

Dr. Mahmut TUTAM

Yayın Kurulu

Dr. Muhammet HEKİMOĞLU (President of Atatürk Culture, Language and History Higher Institution, Turkey)

Dr. Larisa Viktorovna RATSİBURSKAYA (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)

Dr. İsmail ÇAKIR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Dr. Saeedeh DASTAMOOZ (Alzahra University, Iran)

Dr. Münire Kevser BAŞ (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Dr. Jui-Cheng CHANG (National Chengchi University, Taiwan)

Dr. Yıldız DEVECİ BOZKUŞ (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Dr. Kübra ÇAĞLIYAN ŞAKAR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

UDEKAD

Cilt / Volume: 4, Sayı / Issue: 1, 2021

DANIŐMA KURULU (ADVISORY BOARD)

- Dr. Derya ÖRS (Ambassador of the Republic of Turkey in Tehran)
- Dr. Musa Kazım ARICAN (Rector of Social Sciences University of Ankara, Turkey)
- Dr. Muhammet HEKİMOĞLU (President of Atatürk Culture, Language and History Higher Institution, Turkey)
- Dr. Larisa Viktorovna RATSİBURSKAYA (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)
- Dr. Fedor İvanoviç PANKOV (Moscow State University, Russia)
- Dr. Türkan OLCAY (İstanbul University, Turkey)
- Dr. Olga Viktorovna DEDOVA (Moscow State University, Russia)
- Dr. Funda TOPRAK (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)
- Dr. Emine İNANIR (Istanbul University, Turkey)
- Dr. Gönül UZELLİ (Istanbul University, Turkey)
- Dr. Irina Sergeyevna YUHNova (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)
- Dr. İsmail ÇAKIR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)
- Dr. Oxana BLASHKİV (Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Poland)
- Dr. Olga Nikolayevna GRİGORYEVA (Moscow State University, Russia)
- Dr. Muhammet Enes KALA (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)
- Dr. Bahar DEMİR (Erzurum Atatürk University, Turkey)
- Dr. Olga Klimkina (Taras Shevchenko National University of Kiev, Ukraine)
- Dr. Osman DÜZGÜN (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)
- Dr. Münire Kevser BAŞ (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)
- Dr. Mustafa ALTUN (Sakarya University, Turkey)
- Dr. Chang Jue-CHENG (National Chengchi University, Taiwan)
- Dr. Saeedeh DASTAMOOZ (Alzahra University, Iran)
- Dr. Abdullah HACİBEKİROĞLU (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)
- Dr. Muhammet TAŐKESENLİGİL (Erzurum Atatürk University, Turkey)

BU SAYININ HAKEMLERİ (REFEREES OF THIS ISSUE)*

- Dr. Ahmet ADIGÜZEL (İğdır Üniversitesi)
- Dr. Ayşe Eda ÇELİK (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
- Dr. Bahar GÜNEŞ (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
- Dr. Betül BÜLBÜL OĞUZ (Manisa Celâl Bayar Üniversitesi)
- Dr. Burhan BARAN (Dicle Üniversitesi)
- Dr. Ceren SELVİ (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Dr. Deniz Dilşad KARAİL NAZLICAN (İstanbul Üniversitesi)
- Dr. Emine ŞENTÜRK (Akdeniz Üniversitesi)
- Dr. Enfel DOĞAN (Akdeniz Üniversitesi)
- Dr. Gürkan DAĞBAŞI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Dr. İlhan GENÇ (Düzce Üniversitesi)
- Dr. İlhan KARASUBAŞI (Ankara Üniversitesi)
- Dr. Kubra Sari LECOQ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Dr. Lokman TAŞKESENLIOĞLU (Giresun Üniversitesi)
- Dr. Mehmet Ali YOLCU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
- Dr. Mehmet İLGÜREL (İstanbul Üniversitesi)
- Dr. Mehmet Sait ŞENER (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
- Dr. Mesut UĞURLU (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı)
- Dr. Muhammet Bilal TOLAN (Bingöl Üniversitesi)
- Dr. Mustafa ALTUN (Sakarya Üniversitesi)
- Dr. Nazire ERBAY (Atatürk Üniversitesi)
- Dr. Nisa Harika GÜZEL KÖŞKER (Ankara Üniversitesi)
- Dr. Oğuz ERGENE (Mersin Üniversitesi)
- Dr. Olena KOZAN (Gazi Üniversitesi)
- Dr. Özlem ŞENYILDIZ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Dr. Pınar TURAN ÖZDEMİR (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
- Dr. Seda COŞAR ÇELİK (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
- Dr. Serpil SOYDAN (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Dr. Sinan UYĞUR (Bandırma 17 Eylül Üniversitesi)
- Dr. Sinem YAZICIOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
- Dr. Zeynep ÖNAL (İstanbul Üniversitesi)

* Bu sayıda yer alan hakemler alfabetik olarak sıralanmıştır.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

I - Araştırma Makaleleri / Research Articles

Jui-cheng CHANG

***ПРАГМАТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА ИДИОМ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ
(НА МАТЕРИАЛЕ ВЫСТУПЛЕНИЙ В. В. ПУТИНА И ИХ ПЕРЕВОДА НА КИТАЙСКИЙ
ЯЗЫК)***

PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATING IDIOMS IN POLITICAL DISCOURSE (BASED ON
VLADIMIR PUTIN'S SPEECHES AND THEIR TRANSLATION INTO CHINESE LANGUAGE)
(1-13)

Serpil SOYDAN

***TARAMA SÖZLÜĞÜNDEKİ BAZI YİYECEK VE İÇECEK ADLARI ÜZERİNE
DEĞERLENDİRME***

EVALUATION ON SOME FOOD AND BEVERAGE NAMES IN THE SCANNING
DICTIONARY

(14-30)

Mustafa DİNÇ

***AYFER KAFKAS'IN "ESRARNAME" ROMAN SERİSİNDE FOLKLOR VE KÜTAHYA
HALK HAYATI***

FOLKLORE AND KÜTAHYA FOLK LIFE IN AYFER KAFKAS'S "ESRARNAME" NOVEL
SERIES

(31-44)

Osman AKTAŞ & Luay Hatem YAQOUB

DİL EDİNİMİNDE ÖNE ÇIKAN KURAMLAR: ANALİTİK YAKLAŞIM

FEATURED THEORIES IN LANGUAGE ACQUISITION: AN ANALYTICAL APPROACH

(45-58)

Julia MARTINEZ GONZALEZ

***LA MORA LITERARIA Y SU REPRESENTACIÓN EN TRES ÉPOCAS DISTINTAS: EL
ABENCERRAJE, "HISTORIA DEL CAUTIVO" Y DIARIO DE UN TESTIGO DE LA
GUERRA DE ÁFRICA***

THE LITERARY FEMALE MOOR AND HER REPRESENTATION IN THREE DIFFERENT
PERIODS: *EL ABENCERRAJE*, "HISTORIA DEL CAUTIVO" AND *DIARIO DE UN TESTIGO DE
LA GUERRA DE ÁFRICA*

(59-69)

İlyas YAZAR

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE KAR

SNOW IN CLASSIC TURKISH POETRY

(70-84)

UZELKAD

Cilt / Volume: 4, Sayı / Issue: 1, 2021

Melike YAZICI ÇANGUR

ERNESTO SÁBATO’NUN TÜNEL ROMANINDA SAPLANTI VE ŞİDDET

THE OBSESSION AND VIOLENCE IN ERNESTO SÁBATO’S *TUNNEL*

(85-95)

Ayşe ALTIPARMAK

“GİBİ” SÖYLEM BELİRLEYİCİSİNİN TÜRKÇE KONUŞMA DİLİNDEKİ İŞLEVSEL KULLANIMLARI

THE FUNCTIONAL USES OF THE DISCOURSE MARKER “LIKE” IN TURKISH SPEECH

(96-115)

Fırat KARADAŞ

MULTIVOCALITY, STORYTELLING AND THE DISRUPTIVE VOICE OF FEMININITY IN LESLIE MARMON SILKO’S CEREMONY

LESLIE MARMON SILKO’NUN *AYİN* ADLI ROMANINDA ÇOKSESLİLİK, HİKAYE ANLATIMI VE DİŞİL SESİN OTORİTE YIKIMI

(116-124)

Barış YÜCESAN

BİR DÖNEME DAMGA VURAN ÜÇ AVANGART DERGİ: LEONARDO, LA VOCE VE LACERBA

THREE AVANT-GARDE JOURNALS WHICH LEFT THEIR SEAL IN AN ERA: LEONARDO, LA VOCE AND LACERBA

(125-140)

Süleyman ERATALAY

TÜRKÇEDE G > V DEĞİŞİMİ VE /G/ DÜŞMESİ ÜZERİNE

ON THE G > V CHANGE AND /G/ ELISION IN TURKISH

(141-152)

Mehmet Emin TUĞLUK

İLYAS KÖYÜNDEKİ (DİYARBAKIR-ÇÜNGÜŞ) TARIM VE HAYVANCILIK İLE İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

VOCABULARY ABOUT AGRICULTURE AND LIVESTOCK IN İLYAS VILLAGE (DİYARBAKIR-ÇÜNGÜŞ)

(153-169)

Sercan ÖZTEKİN

DOMESTIC VIOLENCE AND DIVORCE IN SHERLOCK HOLMES STORIES

SHERLOCK HOLMES HİKAYELERİNDE AİLE İÇİ ŞİDDET VE BOŞANMA

(170-180)

UZELKAD

Cilt / Volume: 4, Sayı / Issue: 1, 2021

YAZAR REHBERİ

1. Yayın İlkeleri

- a. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) uluslararası hakemli bir dergi olup, özel sayılar dışında yılda 2 sayı yayınlanır.
- b. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi, dil, edebiyat ve kültür araştırmaları üzerine yazı yayımlayan bir dergidir.
- c. Çalışmalarda özgünlük ve alana katkı sağlama ölçütleri aranır.
- d. Dergimize makale gönderen/gönderecek üyelerin, kullanıcı kimlik bilgilerine **Orcid Numarası'nı** da eklemeleri gerekmektedir.
- e. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilen makaleler, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olmalıdır.
- f. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne yayınlanması için makale göndermek isteyenlerin, çalışmalarını <https://dergipark.org.tr/en/pub/udekad> adresinde yer alan Makale Takip Sistemi'ne üye olarak, buradan göndermeleri gerekir.
- g. Editör Kurulu'nun özel kararı dışında, özetleri 130 kelimedenden az, 200 kelimedenden fazla; ana metni 2200 kelimedenden az, 5000 kelimedenden fazla olan makaleler değerlendirmeye alınmaz.
- h. Makalelerle birlikte <http://www.ithenticate.com/> sitesinden alınacak benzerlik raporu (hiçbir filtreleme yapılmamalı) da ek dosya olarak yüklenmeli ya da dergimizin mail adresine gönderilmelidir. (Y. Lisans/Doktora öğrencileri danışmanları aracılığıyla veya herhangi bir öğretim üyesinin hesabı ile benzerlik raporu alabilirler. Bağlı bulunulan üniversitenin iThenticate aboneliği varsa söz konusu siteden ücretsiz olarak benzerlik raporu alınabilir).
- i. Herhangi bir yazının UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'nin elektronik sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazının değerlendirilme süreci başlar. Yazılar için telif ücreti ödenmez.
- j. UDEKAD elektronik bir dergidir. Bu yüzden başvurunun yapılmasından yazının yayınlanması aşamasına kadar uzanan süreçteki tüm işlemler elektronik ortamda gerçekleşir.

- k. Yayınlanması için UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
- l. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.
- m. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'nin yayın dili Türkçedir. Ancak İngilizce, Rusça, Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça vb. dillerden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayımlanır.
- n. Makale takip sistemine yüklenecek olan makalenin başında **en fazla 200 kelimeden** oluşan *Türkçe ve İngilizce özet*, 3-5 kelimelik anahtar kelime / keywords; *Türkçe ve İngilizce başlığa* yer verilmelidir. Türkçe ve İngilizce öz çalışmanın amacını, kapsamını ve sonuçlarını yansıtmalı, okuyucunun makalenin içeriğini kısa zamanda belirlemesine imkân vermelidir. Yabancı dilde yazılan makalelerde – Türkçe ve İngilizceye ek olarak – makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler yer almalıdır. Yabancı dildeki özetlerde dil yanlışları olmamasına özen gösterilmelidir. Özet içinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemelidir. Özet, 10 punto olarak yazılmalıdır. Öz ve Anahtar Kelimeler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Bu noktada örnek olarak “TR Dizin Anahtar Terimler Listesi, Medical Subject Headings, CAB Theasarus, JISCT, ERIC v.b.” gibi kaynaklar kullanılabilir.
- o. İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir **başlık** olmalı, büyük harflerle 12 punto **koyu** yazı karakteriyle ortadan hizalanarak ve **paragraf başı** ve **girinti** olmadan yazılmalıdır. Başlığın mümkün olduğunca kısa olmasına özen gösterilmelidir.
- p. Makale içerisindeki başlıklar koyu, her bir kelimesinin sadece ilk harfi büyük, sola dayalı olmalı, başka hiçbir biçimlendirmeye yer verilmemelidir.
- q. Ana metin, IBM uyumlu bilgisayar ve Microsoft Word yazılım programı kullanılarak **30** sayfayı geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
- r. Bir makalede sıra ile öz, ana metnin bölümleri, İngilizce genişletilmiş özet (Summary), kaynakça ve (varsa) ekler bulunmalıdır. “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri mutlaka bulunmalıdır. “Sonuç”, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olmalı; ana çizgileriyle

ve öz olarak verilmelidir. Makalenin hazırlanmasında geçerli bilimsel yöntemlere uyulmalı, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, hazırlanma gerekçesi vb. bilgiler yeterli ölçüde ve belirli bir düzen içinde verilmelidir. Metinde sözü edilmeyen hususlara “Sonuç”ta yer verilmemelidir. Belli bir düzen sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir.

- s. Makale **yayıma kabul edildikten sonra**, çalışmanın sonuç bölümünden sonra makalenin yaklaşık **%5-15’i (500-750 kelimedenden oluşan)** kadar İngilizce genişletilmiş özet (extended abstract) bulunmalıdır. Genişletilmiş özet, “öz”de olduğu gibi araştırma ile ilgili amaç, problem, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerini içermelidir. Makalenizin yurt dışında atıf alabilmesi için bu önemlidir. Araştırma metninde yer almayan herhangi bir bulgu veya sonuç bulundurmamalıdır. Genişletilmiş özette metin içindeki bilgilere göndermede (Örn. Sayfa 2’de belirtildiği gibi; giriş kısmında da dile getirdiğimiz gibi vs.) bulunulmamalıdır. İngilizce yazılan makalelerde Summary bulunmasına gerek yoktur.
- t. Bir araştırma kurumu/kuruluşu tarafından desteklenen çalışmalarda (BAP, TÜBİTAK, Kalkınma Bakanlığı vb.), söz konusu kurumun/kuruluşun ve projenin adı, varsa, tarihi ve sayısı dipnotla belirtilmelidir.
- u. Kongre ve sempozyum bildirimlerinde toplantının adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir.
- v. **Kitap tanıtımı** ve **çevirilerde** “başlık, anahtar kelimeler ve öz”ün İngilizcesi mutlaka bulunmalıdır. Kitap tanıtımlarında yazının başında, tanıtılacak kitabın kapak resmi ve künyesi (basım tarihi, kaçınıcı baskı olduğu, basım yeri bilgileri) bulunmalıdır. Çevirilerde çeviri yapılan kitabın/yayımın künyesi dipnotla belirtilmelidir.
- w. Atıf ve kaynakça yazımında dergimizin kurallarına göre hazırlanmayan makaleler düzeltilmedikçe **kabul edilmeyecektir.**

2. Yazım Kuralları

- a. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir: Kaynak göstermede kullanılan format, APA (American Psychological Association) Style 6th Edition’dır. Gerek alıntılmalarda gerekse de kaynakça kısmında yazarlar, Amerikan Psikoloji Derneği’nin yayımladığı Amerikan Psikoloji Derneği Yayım Kılavuzu’nda belirtilen yazım kurallarını ve formatını takip etmelidir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx>. APA 6’nın Türkçe tercümesi için lütfen [tıklayınız](#).

Kâğıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	2,5 cm
Alt Kenar Boşluk	2,5 cm
Sol Kenar Boşluk	2,5 cm
Sağ Kenar Boşluk	2,5 cm
Yazı Tipi	Times News Roman
Yazı Tipi Stili	Normal
Yazı Boyutu (normal metin)	12
Yazı Boyutu (dipnot metni)	10
Tablo-grafik	10
Paragraf Girintisi (İlk Satır)	1 cm
Paragraf Aralığı	Önce 6 nk, sonra 0 nk (Tablo ve grafiklerde önce ve sonra 0 nk)
Satır Aralığı	(1,15)
Kaynakça	Asılı ve girinti 0,63 cm, Hizalama: Her iki yana yasla, Aralık önce 6 nk, sonra 0 nk, satır aralığı 1,15 cm.

- b.** Özel bir yazı tipi (font) kullanılmış yazılarda, kullanılan yazı tipi de, yazıyla birlikte gönderilmelidir.
- c.** Satır sonunda heceleme yapılmamalıdır. Paragraf başlarında “TAB” tuşu yerine “ENTER” veya “RETURN” tuşu kullanılmalıdır. Noktalama işaretleri kendilerinden önceki kelimelere bitişik yazılmalıdır. Söz konusu işaretlerden sonra bir harflik boşluk bırakılmalıdır.
- d.** Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir. Dipnotlar, sadece yapılması zorunlu açıklamalar için kullanılır ve “DİPNOT” komutuyla otomatik olarak verilir. Buradaki atıflar da parantez içinde yazarın soyadı,

eserin yayım yılı ve sayfa numarası gelecek şekilde düzenlenmelidir. **Örnek:** (Kaya 2000: 15). Dipnotta kullanılan eser kaynakçaya mutlaka konulmalıdır.

- e. **Alıntılar:** Makalede birebir yapılan alıntılar tırnak içinde verilmeli ve alıntının sonunda kaynağı parantez içinde APA kurallarına göre belirtilmelidir. **Beş** satırdan az alıntılar cümle arasında italik olarak, **beş** satırdan uzun alıntılar ise sayfanın solundan 1 cm içeride ve satır başı girintisi 0,5 cm olacak şekilde blok hâlinde **italik** olarak verilmelidir. Birebir olmayan alıntılarının sonunda sadece parantez içerisinde kaynak gösterilmelidir.
- f. **Resimler** parlak, sert (yüksek kontrastlı) olmalıdır. Ayrıca şekiller için verilen kurallara uyulmalıdır. **Şekil, tablo ve fotoğraflar** yazım alanı dışına taşmamalı, gerekiyorsa her biri ayrı bir sayfada yer almalıdır. Şekil ve tablolar numaralandırılmalı ve içeriğine göre adlandırılmalıdır. Numara ve başlıklar, şekillerin altına, tabloların üstüne gelecek biçimde kelimelerin yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılmalıdır. Tablolar, “WORD” programındaki tablo komutuyla yapılmalıdır. Zorunlu durumlarda ise “EXCEL” tabloları kullanılabilir. Gerektiğinde açıklayıcı dipnotlar veya kısaltmalar, şekil ve tabloların hemen altında verilmelidir. Şekil, tablo ve resimler **on sayfayı** aşmamalıdır.
- g. Kısaltma kullanılacaksa Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu’nda belirtilen kısaltmalar esas alınmalıdır.
- h. Makalede atıf sistemi olarak APA kullanılmalıdır. Makalenin sonunda mutlaka kaynakça bulunmak zorundadır.

Kaynak Gösterme

Metin içi göndermelerde (atıflarda) ve kaynakçada **APA sistemi** esas alınmıştır.

1. Metin içi Kaynak Gösterme (Atıf)

Makalede yapılacak atıflar, ilgili yerden hemen sonra, parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayım yılı ve sayfa numarası sırasıyla verilmelidir. Cümle sonunda verilen atıflarda nokta, atıf parantezinden sonra konulmalıdır.

Tek Yazar, Tek Çalışma

* İlgili yerden hemen sonra parantez içinde yazarın soyadı, eserin/çalışmanın yayım yılı ve sayfa numarası verilmelidir.

Örnek: (Karahan 1996: 37)

* Yazarın adı ilgili cümle içinde geçiyorsa parantez içinde tarih ve sayfanın belirtilmesi yeterlidir.

Örnek: Karahan'a (1996: 37) göre...

* Metin içinde, cümlede yazar ve yayım yılı belirtiliyor ise ayrıca parantez içinde yazar ve tarih verilmez.

* Kaynağın tamamına yapılan atıflarda parantez içinde yazar soyadı ve yayım yılı yazılır.

Örnek: (Karahana 1996)

* Atıfta bulunulan kaynak ciltlerden oluşuyorsa cilt numarası, sayfa numarasından önce ve Romen rakamlarıyla yazılır.

Örnek: (Dal 1955: II/30)

* Bir kaynakta birbirini izleyen sayfalara atıfta bulunuluyorsa sayfa numaraları arasına kısa çizgi (-), farklı sayfalara atıf söz konusu ise virgül (,) konur.

Örnek: (Karahana 1996: 37-45), (Karahana 1996: 103, 106, 124)

İki Yazarlı Çalışma

* İki yazar varsa her ikisinin de soyadı yazılır ve araya kısa çizgi (-) konur.

Örnek: (Kubryakova-Klobukov 1998: 15)

İkiden Fazla Yazarlı Çalışma

* İkiden fazla yazarlı çalışmalarda ilk iki yazarın soyadı araya kısa çizgi (-) konarak yazılır, ikinci yazarın soyadından sonra "vd." kısaltması eklenir.

Örnek: (Şvedova-Uluhanov vd. 1980: 157)

Bir Yazarın Aynı Yıl Yaptığı Çalışmalar

* Bir yazarın aynı yıl yaptığı çalışmalar, yıldan sonra a, b, c... harfleri eklenmek suretiyle ayırt edilir.

Örnek: (Klobukov 2016a: 25), (Klobukov 2016b: 78)

Soyadları Aynı Yazarların Çalışmaları

* Soyadları aynı olan iki yazarın aynı yılda veya farklı yıllarda yaptığı çalışmalar yazarların soyadları yazıldıktan sonra adlarının ilk harflerinin kısaltılması yoluyla belirtilir.

Örnek: (Çelik, A. 2007: 46), (Çelik, H. 2003: 27)

Birden Fazla Çalışma

* Birden fazla çalışma kaynak gösterilecekse çalışmalar aynı parantez içinde, yayım yılı en eski tarihli olandan yeni olana doğru, birbirinden noktalı virgülle ayrılarak sıralanır.

Örnek: (Korkmaz 1982: 120; Karahan 1996: 15)

Alıntılanan ya da Aktaran Kaynak

* Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama bazı güçlükler nedeniyle ulaşılamamışsa, göndermede alıntılanan ya da aktarılan kaynak belirtilir.

Örnek: (İnalcık 1955: 74'ten aktaran; Çelik 2007: 25)

Tüzel Kişi Yazarlı Kitaplar

Örnek: (TDK 2012: 35), (TTK 2006: 30)

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

* Yazar veya kurum adı belirtilmemişse doğrudan kaynağın adı veya kısaltması (italik) yazılır. Kısaltma yapılmışsa “Kaynakça”da mutlaka açılımıyla birlikte verilmelidir.

Örnek: (*Büyük Kültür Ansiklopedisi: I/59*) veya (BKA: I/59)

Elektronik Kaynaklar

* Yayım yılı biliniyorsa: (Bucak 2000: 7)

* Yayım yılı bilinmiyorsa belgeye erişim yılı yazılır: (Demir 2018: 14)

Yayım Yılı Bulunmayan Basılı Kaynaklar

* Bir basılı kaynakta yayım tarihi kaydı yoksa yerine köşeli parantez içinde “t.y.” kısaltması kullanılır.

Örnek: (Demir [t.y.]: 14)

Yasa ve Yönetmelikler

* Yasa veya yönetmeliğin adı ve kabul edildiği yıl parantez içinde verilir. Kısaltma da yapılabilir.

Örnek: (Milli Eğitim Kanunu 1991) veya (MEK 1991).

2. Kaynakça

Makalede kullanılan bütün kaynaklar “Kaynakça”ya alınmalı, makalenin konusu ile ilgili olsa dahi, yazıda değinilmeyen belge ve eserler kaynakçaya dâhil edilmemelidir. Kaynaklar ana metnin sonunda yazar soyadlarına göre (Soyadı Kanunundan öncekiler için yazar adı esas alınır.) alfabetik olarak verilmelidir. Eser adları italik yazılmalıdır. Kaynaklar, mutlaka Latin alfabesi ile yazılmış olmalıdır.

2.1. Kitaplar ve Kitap Niteliğindeki Kaynaklar

Tek Yazarlı Kitaplar

Yazarın Soyadı, Adı (Basım Yılı). *Kitabın Adı (İtalik)*. Basıldığı Şehir: Yayınevi.

Örnek: Karahan, Leyla (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İki Yazarlı Kitaplar

İki yazarlı eserlerde her iki yazar da verilir ve araya kısa çizgi (-) konur.

Örnek: Taner, Refika-Bezirci, Asım (1981). *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Gözlem Yayınları.

* İngilizce yazılan makalelerde kısa çizgi (-) yerine *and* bağlacı veya & işareti kullanılır.

İkiden Fazla Yazarlı Kitaplar

İkiden fazla yazarlı eserlerde yalnızca ilk iki yazar belirtilir, diğerleri için “vd.” kısaltması kullanılır.

Örnek: Şvedova, Natalya-Uluhanov, İgor vd. (1980). *Russkaya grammatika*. Moskova: Nauka.

Bir Yazarın Aynı Yıl Yayımlanmış Kitapları

Bir yazarın aynı yıl yayımlanan eserlerini ayırt etmek için harfler kullanılır.

Örnek: Bondarko, Aleksandr (1976a). *Slav ve Balkan Dil Bilimi*. Moskova: Nauka.

Bondarko, Aleksandr (1976b). *Morfolojik Kategoriler Teorisi*. Leningrad: Nauka.

Bir Yazara Ait Birden Fazla Kitap

Aynı yazara ait birden çok eser yayım yılına göre kronolojik olarak sıralanır.

Tüzel Kişi (Kurum) Yazarlı Kitaplar

Tüzel Kişi (Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Basıldığı Şehir: Yayınevi.

Örnek: Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK Yay.

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

Örnek: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 Cilt)* (1977). İstanbul: Dergâh Yay.

Çeviri Kitap

Çeviri bir kitap söz konusuysa çevirenin/çevirenlerin adı eser adından sonra “çev.” kısaltmasıyla belirtilir.

Örnek: Fischer, Steven Roger (1999). *Dilin Tarihi*. çev. Muhtesim Güvenç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kitap İçinde Bölüm

Yazarın Soyadı, Adı (Basım Yılı). “Bölüm Adı”. *Kitap Adı (İtalik)*. ed. Adı Soyadı. Basıldığı Şehir: Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Klobukov, Evgeniy (2009). “Morfoloji”. *Çağdaş Rus Dili*. ed. Pavel Lekant. Moskova: Nauka. 402-585.

2.2. Süreli Yayınlar

Dergi Makaleleri

Yazarın Soyadı, Adı (Yıl). “Makalenin Başlığı”. *Derginin Adı* (Varsa) Cilt No (Sayısı): Sayfa Aralığı.

Örnek: Ergün, Mustafa (2009). “Rus Eğitiminde Batılılaşma Çabaları Ve Reformlar”. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2 (1): 31-56.

Gazeteler

Yazarın Soyadı, Adı (Yıl. Ay. Gün). “Yazının Başlığı”. *Gazetenin Adı*. (varsa) Sayfa numarası.

Örnek: Köse, Pınar (2017.11.16). “İdam sehpasından edebiyatın zirvesine: Dostoyevski”. *Yeni Şafak*.

Mülakat ve Röportajlar

Mülakat ve röportajlarda yazar adı olarak bunları yapan kişiler verilir.

Örnek: Yağmur, Özge (2019.01.21). “Tek kişilik oyunda 11 karaktere hayat vermek: Güle Güle Diva ile Selen Uçer Kampüs’te”. *Hürriyet*.

2.3. Tezler

Yazarın Soyadı, Adı (Tarih). *Tez Başlığı*. Tez Tipi. Üniversitenin Bulunduğu Şehir: Üniversite Adı.

Örnek: Uğurlu, Mesut (2018). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Aruzlu Şiirler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2.4. Bildiriler

Yayımlanmış Bildiriler

Yazar Soyadı, Adı (Tarih). “Bildiri Adı”. *Kitabın Adı* (Varsa editör/hazırlayan). Etkinliğin Tarihi. Yayın yeri: Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Güllüdağ, Nesrin (2009). Artvin ağzındaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. 25-30 Mart 2008. Ankara: Türk Dil Kurumu yay. 237-249.

Yayımlanmamış Bildiriler

Yazarın Soyadı, Adı (Tarih). “Bildiri Adı”. *Etkinliğin Adı*. Etkinliğin Yapıldığı Şehir.

Örnek: Santhanam, E.-Martin, K. vd. (2001). “Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project”. *Teaching and Learning Forum – Expanding horizons in teaching and learning*. Perth, Australia.

2.5. Elektronik Kaynaklar

DOI Numarası Olan Elektronik Kaynaklar

Eğer yayım ile eşleştirilmiş DOI numarası varsa künyede verilmelidir.

Örnek: Yaylalı, Yasemin (2018). “Emîrî Divan’ında Geçen Şahsiyetler”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (63): 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3967>.

DOI Numarası Olmayan Elektronik Kaynaklar

Web ortamında yayımlanmış dergilerden yapılan alıntılarda yayımın künyesi, erişim adresi ve tarihi yazılır.

Yazar Soyadı, Adı (Yayım Yılı). “Makale Adı”. *Dergi Adı* Cilt No (Sayı): Sayfa Aralığı. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Özdemir, Çağatay (2018). “Rusya’nın Doğu Akdeniz Stratejisi”. *Seta Analiz* (230): 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf. [20.04.2018].

E-kitaplar

Yazarın Soyadı, Adı (Yayım yılı). *İnternet Belgesinin Başlığı*. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Akkuş, Metin (2018). Nefi Divanı. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* Yayım yılı yoksa siteye erişim tarihi yıl ay ve gün olarak parantez içinde yazılır.

Örnek: Berkutova, Veronika (2018). “Feminitivı v russkom yazıke: lingvistiçeskiy aspekt”. *Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo*.
<https://www.psypart.com/feminitivy-lingvisticheskii-aspect>. [18.12.2018].

AUTHOR GUIDE

1. Editorial Principles

- a.* UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) is an international peer-reviewed journal, published twice a year except for special numbers.
- b.* UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) is a journal that publishes articles on language, literature and culture research.
- c.* In the studies, criteria of originality and contributing to the field are sought.
- d.* Members who sent/send articles to our journal need to add their Orcid Number to their user credentials.
- e.* The articles submitted to UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) should not have been published anywhere before or should not be accepted for publication.
- f.* Those who want to submit articles for the publication of UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) should send their work as a member of the Article Tracking System at <https://dergipark.org.tr/en/pub/udekad>.
- g.* Except for the special decision of the Editorial Board, the abstracts of articles less than 130 words or more than 200 words and the main text less than 2200 words or more than 5000 words are not taken into consideration.
- h.* Similarity report (no filtering should be done) from <http://www.ithenticate.com/> should be uploaded as an additional file or sent to our journal's e-mail address. (MS / PhD students can get similarity report through their advisors or with the account of any faculty member. If the affiliated university has an iThenticate subscription, a similarity report can be obtained free of charge).
- i.* The addition of any text to the electronic system of the UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) is accepted as an application for publication and the process of evaluation of the article begins. No royalties are paid for articles.
- j.* UDEKAD is an electronic journal. As a result, all the processes from the application to the publication of the article take place in the electronic environment.

- k.* The publication rights of the publication sent to UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) will be transferred to the journal. These articles can not be published, reproduced, or used without reference to another publication without permission from the editor of the journal.
- l.* Any possible legal, economic and ethical responsibility arising from the writings sent to the UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) Journal belongs to the authors even if the mentioned article is published. The journal does not accept any liability.
- m.* UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Research) is published in Turkish. However in English, Russian, German, French, Arabic, Persian and so on. Languages articles will also be evaluated and published if they are deemed appropriate by the referees.
- n.* At the beginning of the article, which will be uploaded to the article tracking system, **up to 200 words** in Turkish and English abstract, 3-5 words for keywords; **Turkish and English titles** should be included. It should reflect the purpose, scope and outcome of the study in English and allow readers to quickly determine the content of the article. Articles written in foreign languages - in addition to Turkish and English - must include title, abstract and keywords in the article language. Care should be taken not to have language mistakes in foreign summaries. Abstract and Key Words must comply with international standards such as Medical Subject Headings, CAB Thesaurus, JISCT, ERIC.
- o.* It should be compatible with the content, it should be the title that best expresses it, and it should be written in capital letters, aligned with 12 pt bold and without the beginning of the paragraph and indentation. The head should be as short as possible.
- p.* Titles in the article should be bold, only the first letter of each word should be capital, left aligned and no other formatting should be included.
- q.* The main text should not exceed 30 pages using IBM compatible computer and Microsoft Word software program.
- r.* In studies supported by a research institution / organization, the name of the institution / organization and the project, if any, date and number, should be indicated in footnotes.
- s.* Book title and translations should include the title, keywords and abstract in English. At the beginning of the manuscript, the cover image and the identification of the book to be introduced (date of publication, edition of the book, information about the place of

publication) should be included in the book introductions. In the translations, the title of the translated book / publication should be indicated with a footnote.

- t.* The name, place and date of the congress or symposium should be indicated in the reports or articles.
- u.* Articles which are not prepared according to the rules of our journal will not be accepted unless they are corrected.

2. Writing Rules

- a.** Manuscripts should be written in Microsoft Word and the page structure should be arranged as follows: The format used for referencing is APA (American Psychological Association) Style 6th Edition. In both quotations and bibliography, authors should follow the spelling rules and format specified in the American Psychological Association's Publication Guide published by the American Psychological Association. For more information, see <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx>.

Paper Size	A4 Vertical
Top Margin	2,5 cm
Bottom Margin	2,5 cm
Left Margin	2,5 cm
Right Margin	2,5 cm
Font	Times News Roman
Font Style	Normal
Type Size (Regular Text)	12
Type Size (Footnote Text)	10
Table-graphic	10
Paragraph Entry (First Line)	1 cm
Paragraph Spacing	Before 6 nk, after 0 nk (Table and graphic – before and after 0 nk)
Line Spacing	1,15

References

Hanging and indentation 0.63 cm,
Alignment: Justify, Range before 6 nk,
then 0 nk, line spacing 1.15 cm.

- b.** In the special font used articles, the font used should be sent with the article.
- c.** Do not spell at the end of the line. At the beginning of the paragraph, “ENTER” or “RETURN” key should be used instead of “TAB” key. Punctuation should be written adjacent to the preceding words. The space must be followed by one letter.
- d.** Manuscripts should not include details such as page numbers, headers and footers. Footnotes are used only for mandatory explanations and are given automatically with the “NOTE” command. References should be written in brackets with the surname of the author, year of publication and page number. Example: (Kaya 2000: 15). The work used in the footnote should be included in the bibliography.
- e.** Citations should be given in citation marks and the source should be indicated in parenthesis according to APA rules. Citations less than five lines should be italicized between sentences and citations longer than five lines should be italicized 1 cm from the left of the page and in block form with 0.5 cm indentation. At the end of non-verbal citations, only references should be given in parentheses.
- f.** Images should be bright, hard (high contrast). In addition, the rules given for the figures must be followed. Figures, tables and photographs should not extend beyond the writing area, if necessary, each should be on a separate page. Figures and tables should be numbered and named according to their contents. Numbers and titles should be capitalized with only the first letters of the words under the figures and above the tables. Tables should be made with the table command in the WORD program. In compulsory cases, “EXCEL” tables can be used. If necessary, explanatory footnotes or abbreviations should be given just below the figures and tables. Figures, tables and images should not exceed ten pages.
- g.** In terms of spelling and punctuation, Turkish Language Institution Spelling Guide should be based on beyond exceptions required by the article or topic.
- h.** APA should be used as the citation reference system. At the end of the article, there must be a bibliography.

Citations

The APA system is based on in-text references and references.

1. In-text citation (Citation)

Citations to be made in the article should be given in brackets immediately after the relevant place, in the order of the author's surname, year of publication and page number. For citations given at the end of the sentence, the period should be placed after the reference parenthesis.

Single Author, Single Study

* The author's surname, the year of publication and the page number of the work should be given in parenthesis immediately after the relevant place.

Example: (Karahah 1996: 37)

* If the author's name is mentioned in the relevant sentence, it is sufficient to specify the date and page in parentheses.

Example: According to Karahan (1996: 37)...

* If the author and the publication year are specified in the text, the author and date are not given in parenthesis.

* In the references to the entire source, the surname of the author and the year of publication are written in parenthesis.

Example: (Karahah 1996)

* If the cited source consists of volumes, the volume number is written before the page number and in Roman numerals.

Example: (Dal 1955: II / 30)

* If a source is referenced to successive pages, a hyphen (-) is inserted between the page numbers, and a comma (,) is placed if it is referenced to different pages.

Example: (Karahah 1996: 37-45), (Karahah 1996: 103, 106, 124)

Two-Author Work

* If there are two authors, the surnames of both are written and a dash (-) is inserted.

Example: (Kubryakova-Klobukov 1998: 15)

Working with More Than Two Authors

* In the works with more than two authors, the surnames of the first two authors are written with a dash (-) and the abbreviation "et al. Eklen is added after the surname of the second author.

Example: (Şvedova-Uluhanov et al. 1980: 157)

Author's Works in the Same Year

* The works of an author in the same year are distinguished by adding the letters a, b, c sonra after the year.

Example: (Klobukov 2016a: 25), (Klobukov 2016b: 78)

Works of the same authors

* The works of two authors whose surnames are the same in the same year or in different years are indicated by shortening the first letters of their names after the surnames of the authors.

Example: (Çelik, A. 2007: 46), (Çelik, H. 2003: 27)

Multiple Works

* If more than one study is to be cited, the works are listed in the same parenthesis, separated from the oldest date to the new one, separated by semicolons.

Example: (Korkmaz 1982: 120; Karahan 1996: 15)

Citing or Transferring Source

* In the studies it is essential to reach the primary sources, but if it is not reached due to some difficulties, the reference quoted or transmitted is indicated.

Example: (Transferring from Inalcik 1955: 74; Çelik 2007: 25)

Books with Legal Entity Author

Example: (TDK 2012: 35), (TTK 2006: 30)

Books with No Author or Institution Name

* If the name of the author or institution is not specified, the name or abbreviation (italic) of the source is written directly. If the abbreviation is made, "Bibliography" should be given with its opening.

Example: (Great Culture Encyclopedia: I / 59) or (RDA: I / 59)

Electronic Resources

* Year of publication is known: (Bucak 2000: 7)

* If the publication year is not known, the year of access to the document is written: (Demir 2018: 14)

Printed Sources with No Publication Year

* If there is no publication date record in a printed source, the abbreviation "t.y. içinde is used in square brackets.

Example: (Demir [t.y.]: 14)

Laws and Regulations

* The name of the law or regulation and the year in which it is accepted is given in parentheses. Abbreviation can also be made.

Example: (National Education Act 1991) or (MEK 1991).

2. References

All references used in the article should be included in the “Bibliography”. References should be given at the end of the main text in alphabetical order according to the surnames of the author. Names of works should be written in italics. References should be written in Latin alphabet.

2.1. Books

Single Author Books

Author's Surname, Name (Publication Year). Title of the Book (Italic). Place of Publication: Publisher.

Example: Karahan, Leyla (1996). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Two Author Books

In the works with two authors, both authors are given and a hyphen (-) is placed between them.

Example: Taner, Refika-Bezirci, Asım (1981). *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Gözlem Yayınları.

* In articles written in English, instead of hyphen (-), *and* or *&* are used.

Books with More Than Two Authors

For works with more than two authors, only the first two authors are indicated, for others the abbreviation “et al..” is used.

Example: Şvedova, Natalya-Uluhanov, İgor vd. (1980). *Russkaya grammatika*. Moskova: Nauka.

An Author's Books Published Same Year

Letters are used to distinguish an author's works published in the same year.

Example:

Bondarko, Aleksandr (1976a). *Slav ve Balkan Dil Bilimi*. Moskova: Nauka.

Bondarko, Aleksandr (1976b). *Morfolojik Kategoriler Teorisi*. Leningrad: Nauka.

Multiple Books of One Author

Multiple works of the same author are listed in chronological order by the year of publication.

Books with Legal Entity Author

Legal Entity (Year of Publication). *Book Title*. Place of Publication: Publisher.

Example: Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK Yay.

Books with No Author or Institution Name

Example: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 Cilt)* (1977). İstanbul: Dergâh Yay.

Translation Book

In the case of a translation book, the name of the translator (s) is indicated by the abbreviation “trans.” after the title.

Example: Fischer, Steven Roger (1999). *Dilin Tarihi*. trans. Muhtesim Güvenç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Chapter in a Book

Author's Surname, Name (Publication Year). “Section name”. *Book Title* (Italic). ed. Name and surname. Place of Publication: Publisher. Page Range.

Example: Klobukov, Evgeniy (2009). “Morfoloji”. *Çağdaş Rus Dili*. ed. Pavel Lekant. Moskova: Nauka. 402-585.

2.2. Periodicals

Journal Articles

Author's Surname, Name (Year). “Title of Article”. *Journal Name*, Volume No (Number): Page Range.

Example: Ergün, Mustafa (2009). “Westernization Efforts and Reforms in Russian Education”. *Journal of Theoretical Educational Sciences*, 2 (1): 31-56.

Newspapers

Author's Surname, Name (Year, Month, Day). “Title of Manuscript”. *Name of the newspaper*. (if applicable) Page number.

Example: Köse, Pınar (2017.11.16). “İdam sehpasından edebiyatın zirvesine: Dostoyevski”. *Yeni Şafak*.

Interviews

In interviews, the persons who do these are given as the author's name.

Example: Yağmur, Özge (2019.01.21). “Tek kişilik oyunda 11 karaktere hayat vermek: Güle Güle Diva ile Selen Uçer Kampüs'te”. *Hürriyet*.

2.3. Theses

Author's Surname, Name (Date). *Thesis Title*. Thesis Type. University City: University Name.

Example: Uğurlu, Mesut (2018). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Aruzlu Şiirler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2.4. Proceedings

Published Papers

Author Surname, Name (Date). Name of the paper. *Title of the book* (if any). Date of the event. Publication place: Publisher. Page Range.

Example: Güllüdağ, Nesrin (2009). Artvin ağzındaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. 25-30 Mart 2008. Ankara: Türk Dil Kurumu yay. 237-249.

Unpublished Papers

Author's Surname, Name (Date). Name of the paper. *Name of the event*. The City of the Event.

Example: Santhanam, E.-Martin, K. vd. (2001). "Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project". *Teaching and Learning Forum – Expanding horizons in teaching and learning*. Perth, Australia.

2.5. Electronic Resources

Electronic Resources with DOI Number

If there is a DOI number paired with the publication, it must be given on the tag.

Example: Yaylalı, Yasemin (2018). "Emîrî Divan'ında Geçen Şahsiyetler". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (63): 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3967>.

Electronic Resources Without DOI Number

The excerpts from journals published on the web environment include the title, access address and date of the publication.

Author Surname, Name (Publication Year). "Article Name". *Journal Title* Volume No (Issue): Page Range. Electronic address [Access Date].

Example: Özdemir, Çağatay (2018). "Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejisi". *Seta Analiz* (230): 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf. [20.04.2018].

E-books

Author's Surname, Name (Publication Year). *Title of the Internet Document*. Electronic address [Access Date].

Example: Akkuş, Metin (2018). *Nefi Divanı*.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* If there is no publication year, the date of access to the site is written in parentheses as the year, month and day.

Example: Berkutova, Veronika (2018). “Feminitivı v russkom yazıke: lingvistiçeskiy aspekt”. *Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo*.
<https://www.psyart.com/feminitivy-lingvisticheskii-aspect> [18.12.2018].

**ПРАГМАТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА ИДИОМ В ПОЛИТИЧЕСКОМ
ДИСКУРСЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ВЫСТУПЛЕНИЙ В. В. ПУТИНА И ИХ ПЕРЕВОДА НА
КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК)***

PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATING IDIOMS IN POLITICAL DISCOURSE (BASED ON
VLADIMIR PUTIN'S SPEECHES AND THEIR TRANSLATION INTO CHINESE LANGUAGE)*

Jui-cheng CHANG**

Информация о статье	АННОТАЦИЯ
<p> Получена: 26.11.2020</p> <p> Принята: 22.02.2021</p> <hr/> <p>Ключевые слова: Идиомы, политический дискурс, речевое воздействие, перевод, фоновые знания.</p> <hr/> <p>Научно-исследовательская статья</p>	<p>В. В. Путин часто в своей речи прибегает к тем или иным языковым средствам, одними из которых являются идиомы, с целью оказать определенное воздействие на слушателей. В статье главное внимание уделяется изучению фразеологизмов-идиом, использованных в обращениях В. В. Путина к россиянам в связи с главными событиями 2020 года (с пандемией коронавирусной инфекции COVID-19 и Всероссийским голосованием по поправкам в Конституцию РФ, прошедшим с 25 июня по 1 июля 2020 года), в прагматическом и переводоведческом аспектах. Актуальность работы обусловлена тем, что, во-первых, ни одного такого исследования пока не проведено; во-вторых, проблема перевода фразеологизмов-идиом, которые используются в речи российских политических деятелей, на китайский язык недостаточно изучена. Материалом для анализа послужили обращения В. В. Путина к россиянам и реально выполненные переводы обращений политика в китайских СМИ. Цель исследования состоит в выявлении того, с какой прагматической целью использовал В. В. Путин в своей речи фразеологизмы-идиомы, а также насколько их перевод на китайский язык может обеспечить равенство коммуникативного эффекта. В статье анализируются особенности использования фразеологизмов-идиом в речи российского президента, изучается роль «фоновых знаний» в процессе перевода, а также рассматриваются способы перевода фразеологизмов-идиом и проблема передачи их прагматических значений в переводе на китайский язык.</p>
ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 26.11.2020</p> <p> Accepted: 22.02.2021</p> <hr/> <p>Keywords: Idioms, political discourse, speech influence, translation, background knowledge.</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>Vladimir Putin often uses various language means in his speech, one of which are idioms, in order to have a certain impact on the audience. The article deals with the idioms, which were used in Vladimir Putin's addresses to the Russians in connection with the main events of 2020 (the COVID-19 pandemic and Russian constitutional referendum, which was held from June 25th to July 1st, 2020), in pragmatic and translation aspects. The relevance of this article is due to the fact that, firstly, no such research has been conducted yet; secondly, the problem of translating idioms that are used in the speech of Russian political figures into Chinese has not been sufficiently studied. Research materials were based on Vladimir Putin's addresses to Russians and translation of the politician's addresses in the Chinese media. The purpose of the study is to identify the pragmatic purpose of Vladimir Putin in using idioms in his speech, as well as how their translation into Chinese can ensure equal communication effect. The features of using idioms in the speech by the Russian president are analyzed. The role of "background knowledge" in the translation process is studied. Methods of translating idioms and the transfer of their pragmatic meanings into the Chinese language are considered.</p>

* The version of the article was read on October 23, 2020 in Novosibirsk at the International Scientific Conference “Interpretive potential of the language system and creative activity of the speaker. Language personality: variants of speech behavior (to the 85th anniversary of the birth of Yuriy Karaulov)”.

** PhD of Philology, National Chengchi University, Director of the Russian Center, Taipei / Taiwan, E-mail: levchang0722@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4345-3822>.

To cite this article (APA):

Chang, Jui-cheng (2021). “Прагматические Аспекты Перевода Идиом в Политическом Дискурсе (на материале выступлений В. В. Путина и их перевода на китайский язык)”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 1-13. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.831998>.

Extended Abstract

The study of idioms, which function in different types of discourse, has become one of the most important areas of modern linguistics. We are particularly interested in the idioms used in political discourse. Political discourse, in our opinion, is primarily the speech of politicians who bear all the responsibility for the spoken words.

When studying any type of discourse, including political, from the communicative and pragmatic points of view it is important to take into account how contact between the speaker and listeners or readers is established. This is a unique form of communication act. If it takes place in cross-cultural setting, the translator, as its full-fledged participant, plays a significant role in establishing an understanding between representatives of two cultures.

It follows that to ensure successful communication when translating idioms, which are used in political discourse and ultimately translated into other languages, the translator must try to preserve the speaker's pragmatism.

The current president of the Russian Federation, Vladimir Putin, undoubtedly represents one of the most recognizable heads of state, with a distinct view and position on many areas of domestic politics and international relations. Linguists are focused on his political language. In the speech of most politicians, including, of course, Vladimir Putin, the use of idioms is common. It is difficult to imagine that politicians without skills in idioms.

Our article is the first attempt to analyze the idioms used in the president of the Russian Federation Vladimir Putin's addresses to the Russian people in connection with the coronavirus pandemic and Russian constitutional referendum (from June 25th to July 1st, 2020), and translation into Chinese.

The purpose of this study is to identify the pragmatic intent of Vladimir Putin in his use of idioms in his speech and to consider the possibility of preserving his meaning in translation into Chinese.

In accordance with the purpose of our article, we should address the following: to analyze the concepts of "political discourse" and "phraseological units-idioms" from the linguistic point of view, to study the examples, to compare their translation into Chinese with the original and to offer our own translation options with comments.

The research methods are determined by the specifics of the object, the language material, the purpose and objectives of this paper. In the course of our article, the descriptive method was used as the main focus, as well as contextual analysis and the comparative method.

As a result of this study, Vladimir Putin used the analyzed idioms in his speech to demonstrate his relatability to the Russian people. Secondly, to express his personal attitude towards what is being reported. Finally, to change the emotional state and behavior of Russian people, as well as to increase their confidence in the national government and in himself. According to the author's opinion, working on the translation of the text of Vladimir Putin's speeches into Chinese language, the "secondary" addressee should pay attention to idioms, try to convey the idea of the politician and also take into account the presence of Chinese readers' background knowledge.

SIYASİ SÖYLEMDEKİ DEYİMLERİN ÇEVİRİSİ: EDİMBİLİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRME (V. V. PUTİN'İN KONUŞMALARINI VE ÇİNCEYE ÇEVİRİLERİNİ ÖRNEĞİNDE)

Öz

Vladimir Putin, önde gelen siyasi konuşmacılardan birisi olarak konuşmalarında dinleyiciyi bir şekilde etkilemek için sıklıkla bir deyim olmak üzere çeşitli dil araçlarını kullanmaktadır. Makale, Vladimir Putin'in 2020'nin ana olayları (25 Haziran - 1 Temmuz 2020 tarihleri arasında yapılan Rusya Anayasa Referandumu ve COVID-19 salgını) ile bağlantılı olarak ulusa seslenişinde kullanılan deyimleri edimbilim açısından ve çeviri yönleriyle ele almaktadır. Bu konu üzerine bir araştırmanın henüz yapılmamış olması ve Rus siyasi kişiliklerinin konuşmalarında kullanılan deyimlerin Çinceye çevrilmesi sorununun yeterince çalışılmamış olması makaleyi güncel ve özgün kılmaktadır. Vladimir Putin'in ulusa seslenişlerinin Çin medyasına aktarımı çalışmanın araştırma

materyalini oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, Vladimir Putin'in konuşmasında deyimleri kullanmadaki edimsel amacının ve bunların Çinceye çevrilmesinin nasıl eşit iletişim etkisi sağlayabileceğini belirlemektir. Rusya Devlet Başkanı'nın konuşmasında deyim kullanmanın özellikleri analiz edilmekte, çevirmenin kültürlerarası iletişimde "ikincil" muhatap olarak rolü tartışılmakta ve çeviri sürecinde "dil dışı faktörlerin" rolü incelenmektedir. Deyimleri çevirme yöntemleri ve bunların edimbilim açısından anlamlarının Çin diline aktarılması ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deyimler, siyasi söylem, konuşma etkisi, çeviri, arka plan bilgisi.

В последние десятилетия политический дискурс как один из актуальных объектов лингвистического анализа привлекает многих исследователей (Баранов, Казакевич 1991; Шейгал 2000; Чудинов 2001, 2009; Гаврилова 2004 и др.). С семиотической точки зрения, «политический дискурс представляет собой своеобразную знаковую систему, в которой происходит модификация семантики и функций разных типов языковых единиц и стандартных речевых действий» (Шейгал 2000: 5). Существуют широкое и узкое понимание политического дискурса. Е. И. Шейгал, давая широкое определение указанного понятия, включает в политический дискурс «любые речевые образования, субъект, адресат или содержание которых относится к сфере политики» (Шейгал 2000: 34). Мы придерживаемся узкой трактовки этого понятия, согласно которому «дискурс является политическим, когда он сопровождает политический акт в политической обстановке» (Т. van Dijk 1998: 24, цит. по: Гаврилова 2004: 11-12).

Рассматривая функции политического дискурса, Е. И. Шейгал особо подчеркивает роль «регулятивной» функции, ориентированной на адресата коммуникативного акта. Суть этой функции заключается, как отмечает исследователь, «в регуляции поведения адресата (путем побуждения к действию, путем запрета действия или сообщения информации с целью изменить намерения адресата совершить определенное действие и т.п.)» (Шейгал 2000: 47). Речь идет, вне всякого сомнения, о так называемом «речевом воздействии», под которым понимается «процесс влияния на сознание и деятельность адресата с помощью намеренного выбора языковых средств» (Матвеева, Ленец, Петрова 2014: 36), к которым можно отнести фонетические, грамматические и лексико-фразеологические средства. Именно к лексико-фразеологическому уровню, как убедительно указывает А. П. Чудинов, «относится абсолютное большинство специфических явлений в политическом дискурсе» (Чудинов 2009: 36).

Нас особо интересуют фразеологизмы, которые используются в политическом дискурсе. Вслед за В. Н. Телия под фразеологизмом мы понимаем «общее название семантически связанных сочетаний слов, которые воспроизводятся в речи в фиксированном соотношении семантической структуры и определенного лексико-грамматического состава» (Телия 1990: 559). Для фразеологизмов характерны переосмысление лексико-грамматического состава, устойчивость, воспроизводимость в готовом виде, целостное значение и экспрессивность (Телия 1990: 559; Бирих, Мокиенко, Степанова 1998: 8). Вопрос о классификации фразеологизмов не раз уже ставился такими российскими лингвистами, как В. В. Виноградов, Н. М. Шанский, А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский и др. В нашем исследовании главное внимание уделяется изучению

центральной части фразеологии – идиом, среди которых различают фразеологические сращения, значения которых представляются абсолютно немотивированными, и фразеологические единства – их значения мотивированы лексическим значением составляющих их компонентов (Ковшова 2016: 12). В настоящей статье термины «идиомы» и «фразеологизмы-идиомы» используются в рабочем порядке как синонимы.

При изучении семантики и прагматики идиом необходимо упомянуть о понятии коннотации, под которой понимается «невыражаемая формально информация о прагматической интенции говорящего, связанная с намерением произвести определенное воздействие, в том числе – эмоциональное воздействие на адресата» (Телия 1996: 109). Это и есть прагматическая функция фразеологизмов-идиом, обозначающая «целенаправленное воздействие языкового знака на адресата» (Федуленкова 2000: 81). Нельзя не согласиться с утверждением В. Н. Телия, что «Употребить идиомы в речи – значит предумышленно совершить речевой поступок с целью оповестить о чем-л. слушающих и вызвать у них то или иное чувство-отношение к тому или иному факту, чтобы изменить мнение или поведение адресата» (Телия 1996: 213).

Применение фразеологизмов-идиом часто наблюдается в речи политиков, в частности политических лидеров. Трудно представить их деятельность без навыков владения идиомами. Как правильно подчеркивает А. П. Седых, «Важной составляющей построения политического дискурса является умелое использование таких форм выражения мысли и соответствующих речевых структур для сближения с народом. В этом случае частота использования фразеологизмов характеризует политика как человека, владеющего лингвистическим чутьем, способного завоевать авторитет среди слушателей» (Седых 2012: 57-58).

В. В. Путин, будучи одним из самых ярких политиков-ораторов, часто в своей речи прибегает к тем или иным языковым средствам, в частности фразеологизмам-идиомам, с целью оказать воздействие на сознание и поведение слушателей. Идиомы, которые используются в речи В. В. Путина, изучаются с семантической, прагматической, переводоведческой и др. точек зрения (Сопова 2011; Седых 2012; Великоредчанина, Смыслов 2018 и т.п.). Последний аспект рассмотрения идиом в политическом дискурсе весьма актуален в межкультурной коммуникации, которая необходима для носителей разных языков и культур.

В процессе формирования контакта между культурами важнейшим субъектом и полноценным участником является фигура «вторичного» адресанта, т.е. переводчик, который пытается интерпретировать текст «первичного» адресанта средствами другого языка. Для передачи точной и верной информации «первичного» адресанта с одного языка на другой переводчик как «вторичный» адресант требует к себе значительного усердия.

Особо трудную задачу представляет собой перевод фразеологизмов-идиом. Это объясняется тем, что, во-первых, как уже отмечалось выше, выражают субъективное, оценочное отношение говорящего к содержанию сообщения; во-вторых,

«хранят опыт и историческое миропонимание народа» (Ковшова 2016: 32). Поскольку идиомы нередко несут в себе историческо-культурную память народа, «фоновые знания» носителей разных культур оказываются различными. Отсутствие учета прагматической цели говорящего и национально-культурной специфики фразеологизмов-идиом при их переводе с одного языка на другой может легко привести к нежелательным потерям в межкультурной коммуникации, в результате чего «мост» между представителями двух культур не выстраивается.

В целях решения проблемы перевода фразеологизмов-идиом выделяют четыре способа. Во-первых, метод фразеологического эквивалента может быть использован при наличии в языке перевода образной идиомы, совпадающей по всем параметрам с идиомой оригинала (Комиссаров 2011: 172). Во-вторых, в случае отсутствия фразеологического эквивалента «вторичный» адресант должен подобрать в языке перевода идиому с таким же переносным значением, основанным на ином образе. Это и есть метод фразеологического аналога. При этом необходимо учитывать эмоциональное и стилистическое значения идиомы, а также отсутствие в ней ярко выраженной национальной окраски (Комиссаров 2011: 173-174). Далее, речь идет о дословном (калькировании) и описательном переводах фразеологизмов-идиом. Эти способы часто используются, как отмечает А. В. Кунин, при переводе так называемых «безэквивалентных идиом» (Кунин 1964: 18). Дословный перевод идиомы может быть применен в том случае, если образ в ней достаточно мотивирован, а замена его другим образом не дает нужного эффекта (Комиссаров 2011: 174; Кунин 1964: 7). Что касается описательного перевода идиом, то этот способ может быть использован, когда идиома оригинала не имеет в языке перевода ни эквивалента, ни аналога; кроме того, ее образной мотивировки не может обеспечить дословный перевод.

Настоящая статья посвящена изучению фразеологизмов-идиом, использованных в обращениях В. В. Путина к россиянам в связи с главными событиями 2020 года, в прагматическом и переводоведческом аспектах. Актуальность работы обусловлена тем, что, во-первых, ни одного такого исследования пока не проведено; во-вторых, проблема перевода идиом, которые используются в речи российских политических деятелей, на китайский язык недостаточно изучена.

Материалом для анализа послужили обращения В. В. Путина к россиянам в связи с пандемией коронавируса и Всероссийским голосованием по поправкам в Конституцию РФ, которое прошло с 25 июня по 1 июля 2020 года, а также реально выполненные переводы обращений политика в китайских СМИ. Стоит отметить, что мы придерживаемся такого мнения, что «автором текста выступления президента является сам президент» (Ильин и др. 1999: 4, цит. по: Гаврилова 2004: 17), несущий всю ответственность за свою речь.

Цель исследования состоит в выявлении того, с какой прагматической целью использовал В. В. Путин в своей речи фразеологизмы-идиомы, а также насколько их перевод на китайский язык может обеспечить равенство коммуникативного эффекта.

Проанализируем фразеологизмы-идиомы, использованные в речи В. В. Путина, и

особенности их перевода на китайский язык.

25 марта 2020 г. В. В. Путин впервые обратился к гражданам России в связи с глобальной пандемией коронавирусной инфекции COVID-19. Чтобы рассказать россиянам об опасности коронавируса и важности соблюдения мер предосторожности, политик в своей речи использовал идиому *на авось*: «Обращаюсь ко всем гражданам страны. Давайте не будем поступать, **полагаясь на наше русское «авось»**. <...>» (Обращение к гражданам России 25.03.2020).

Идиома *на авось* означает – ‘В расчете на счастливую случайность, наугад’. Имеется в виду, лицо или – реже – группа лиц в надежде на везение делает что-л., не обдумывая заранее, без тщательной подготовки, часто – недобросовестно (Кабакова 2006: 392).

Слово «авось», согласно этимологии, образовано от *a वोसे*, где *a* союз, а *восе* - из *осе* с фонетически развившимся *в* перед *о*. К XVII веку *восе* уже получило значение «может быть» (Черных 1999: 25). В работе В.И. Даля указано, что слово «авось» (а вот сейчас) имеет значение «может быть, станется, сбудется, с выражением жалаания или надежды» (Даль 1998: 7).

Особое отношение русского народа к «авось» отражается в пословицах и поговорках: *Авось – вся надежда наша; Авось – великое слово; Русский человек любит авось; Русак на авось и взрос; Авось живы будем – авось помрем*. В слове *авось* отражается весьма важная для русской картины мира идея: «представление о непредсказуемости мира» (Булыгина, Шмелев 1997: 491; Анна Зализняк 2012: 100). Как убедительно указывает А. Вежбицкая, «Русская частица *авось* связана с темой, насквозь пронизывающей русский язык и русскую культуру, – с темой судьбы, неконтролируемости событий <...> Жизнь непредсказуема и неуправляема, и не нужно чересчур полагаться на силы разума, логики или на свои рациональные действия» (Вежбицкая 1996: 79).

Используя идиому *на авось* в отрицательном предложении, В. В. Путин наделяет свое высказывание значением. В ходе иллокутивного акта адресант выражает цель высказывания и придает ему иллокутивную силу: политик не только выражает свое негативное отношение к сообщаемому, но и оказывает целенаправленное воздействие на сознание россиян и их поведение. С помощью приведенного выше высказывания В. В. Путин достигает определенного перлокутивного эффекта.

Исходя из вышесказанного, можно понять, что сохранение в переводе прагматической цели высказывания, содержащего безэквивалентную идиому *на авось*, связанную теснейшим образом с миропониманием русского народа, представляет собой весьма трудную задачу. Рассмотрим перевод приведенного выше примера в китайских СМИ.

「我呼籲俄羅斯所有公民：不要寄希望於我們的『俄羅斯僥倖』…」 (Ханьюй пиньинь: wǒ hū yù é luó sī suǒ yǒu gōng mín: bù yào jì xī wàng yú wǒ men de "é luó sī jiǎo xìng") (букв. ‘Обращаюсь ко всем гражданам России. Давайте не будем **надеяться на**

нашу «русскую счастливую случайность»') (Хуаньцю шибао 26.03.2020).

В приведенном переводе при передаче идиомы *na avось* на китайский язык наблюдается применение описательного метода. В обоих вариантах перевода используется лексема 僥倖 (Ханьюй пиньинь: jiǎo xìng), означающая «случайно добиться успеха или избежать несчастья», и в выражении 寄希望於僥倖 (Ханьюй пиньинь: jì xī wàng yú jiǎo xìng) отражается оттенок: «человек осознает, что возможна неприятность, но все же не предпринимает меры предосторожности и полагает, что ничего плохого не случится» (Е Сянлинь 2007: 43).

Необходимо отметить, что в переводе сохраняются все элементы оригинала: 我們的 (Ханьюй пиньинь: wǒ men de) ('наш') и 俄羅斯 (Ханьюй пиньинь: é luó sī) ('русский'), которые, по нашему мнению, легко вызывают у китайских читателей недопонимание вследствие отсутствия у них необходимых «фоновых знаний». Несмотря на уместный перевод идиомы *na avось* на китайский язык, указанный вариант перевода в целом оказывается прагматически неадекватным. В этом случае в целях обеспечения успешной межкультурной коммуникации, на наш взгляд, требуется дополнительный комментарий: 普京使用深具文化伴随意義之成語，該成語表達對實現某事物的盼望，隱含俄羅斯民族看待命運的態度。本文透過意譯方式將該用法譯為「寄希望於僥倖」。 (Ханьюй пиньинь: pǔ jīng shǐ yòng shēn jù wén huà bàn suí yì yì zhī chéng yǔ, gāi chéng yǔ biǎo dá duì shí xiàn mǒu shì wù de pàn wàng, yǐn hán é luó sī mín zú kàn dài mìng yùn de tài dù. běn wén tòu guò yì yì fāng shì jiāng gāi yòng fǎ yì wéi "jì xī wàng yú yáo xìng".) (букв. 'Путин использовал идиому, несущую в себе культурную коннотацию. Эта идиома, выражая надежду на возможность осуществления чего-л., имплицитно показывает отношение русского народа к судьбе. В репортаже применен описательный метод и дается перевод «надеяться на jiǎo xìng»').

С 25 июня по 1 июля 2020 г. прошло Всероссийское голосование по поправкам в Конституцию РФ. На следующий день после голосования В. В. Путин, открывая заседание оргкомитета «Победа», обратился со словами благодарности к россиянам: «Мы во многом еще очень уязвимы, у нас многое, как говорят в народе, сделано пока **на живую нитку**. Нам нужны внутренняя стабильность и время для укрепления страны, всех её институтов. <...>» (Заседание Российского организационного комитета «Победа» 02.07.2020).

Идиома *на живую нитку* означает – 'Небрежно, непрочно, кое-как'. (Фёдоров 2008: 412). Идиома первоначально значила «стегать наскоро, временно, приметать редкими стежками», а затем приобрела переносный смысл «делать кое-как, непрочно» (Бирих, Мокиенко, Степанова 1998: 470).

Одну и ту же идиому использовал В. В. Путин в своей речи при выступлении в Государственной Думе 10 марта 2020 года.: «При этом все прекрасно понимают, что и внутри страны у нас, к сожалению, многое еще пока, что называется, сделано, как в народе говорят, **«на живую нитку»**, и пока еще очень много у нас уязвимо. <...>» (Пленарное заседание Государственной Думы по вопросам внесения поправок в

Конституцию Российской Федерации 10.03.2020). Указанную идиому неоднократно осознанно использовал В. В. Путин, по нашему мнению, в целях не только сближения с народом, но и смягчения остроты проблемы и повышения доверия россиян к государству и к себе. С помощью этой идиомы говорящий оказал целенаправленное воздействие на сознание и эмоциональное состояние слушающих.

Изучим перевод приведенного выше высказывания на китайский язык.

「從很多方面來看，我們依然很脆弱...我們需要國內穩定，需要時間去鞏固國家和國家機構...」(Ханьюй пиньинь: cóng hěn duō fāng miàn lái kàn, wǒ men yī rán hěn cuì ruò... wǒ men xū yào guó nèi wěn dìng, xū yào shí jiān qù gǒng gù guó jiā hé guó jiā jī gòu...) (букв. 'Во многом мы еще очень уязвимы... Нам нужна внутренняя стабильность, нужно время для укрепления страны и ее институтов') (Цанькао сяоси 03.07.2020).

Из этого перевода видно, что «вторичный» адресант (т.е. переводчик) не учел прагматической цели «первичного» адресанта (т.е. В. В. Путин), и идиома *на живую нитку* не была переведена на китайский язык, в результате чего китайские читатели не имели возможности достичь понимания замысла «первичного» адресанта.

Мы считаем необходимым перевод приведенной выше идиомы на китайский язык и разделяем метод фразеологического аналога. Уместна в этом случае идиома 馬馬虎虎 (Ханьюй пиньинь: mǎ mǎ hū hū), обладающая таким же переносным значением и принадлежащая к разговорному стилю. Она уместна и благодаря отсутствию в ней ярко выраженной национальной окраски. Ниже представлен наш вариант перевода: 我們在許多方面仍然非常脆弱，我們很多事情，就像人民所說，做得馬馬虎虎。我們需要內部穩定和時間來強化國家及其所有機構... (Ханьюй пиньинь: wǒ men zài xǔ duō fāng miàn réng rán fēi cháng cuì ruò, wǒ men hěn duō shì qíng, jiù xiàng rén mín suǒ shuō, zuò dé mǎ mǎ hū hū. wǒ men xū yào nèi bù wěn dìng hé shí jiān lái qiáng huà guó jiā jí qí suǒ yǒu jī gòu...) (букв. 'Мы во многом еще очень уязвимы, у нас многое, как говорят в народе, сделано на живую нитку. Нам нужны внутренняя стабильность и время для укрепления страны и всех ее институтов...'). В этом варианте перевода, с нашей точки зрения, передается прагматическая направленность исходного текста.

Обобщая, отметим, что реализация «регулятивной» функции политического дискурса предполагает умение политического деятеля оказать речевое воздействие на адресата с помощью отбора языковых средств, в том числе и фразеологизмов-идиом. В. В. Путин использовал проанализированные идиомы в своей речи с целью, во-первых, демонстрации своей близости к народу; во-вторых, выражения субъективного, оценочного отношения к сообщаемому; и, наконец, изменения эмоционального состояния и поведения россиян, а также повышения их доверия к государству и к себе. Работая над переводом текста выступлений В. В. Путина с русского языка на китайский, «вторичный» адресант должен обращать особое внимание на фразеологизмы-идиомы, стараться донести замысел политика до китайских читателей, а также учитывать наличие у них фоновых знаний, заключенных в идиомах.

Дальнейшее исследование предполагает системный анализ идиом, использованных

в речи В. В. Путина, а также способов их перевода на китайский язык.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre “Прагматические аспекты перевода идиом в политическом дискурсе (на материале выступлений В. В. Путина и их перевода на китайский язык)” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

ЛИТЕРАТУРА

- Баранов, Анатолий-Казакевич, Елена (1991). *Парламентские дебаты: традиции и новации*. М.: Знание.
- Булыгина, Татьяна-Шмелев, Алексей (1997). *Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики)*. М.: Школа «Языки русской культуры».
- Бирих, Александр-Мокиенко, Валерий и др. (1998). *Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник*. СПб: Фолио-Пресс.
- Вежбицкая, Анна (1996). *Язык. Культура. Познание: Пер. с англ. Отв. ред. М. А. Кронгауз, вступ. ст. Е. В. Падучевой*. М.: Русские словари.
- Великоредчанина, Лариса-Смыслов, Сергей (2018). Особенности передачи языковых средств современного политического дискурса с русского языка на английский // *Вестник МГОУ. Серия: Лингвистика*, 3: 175-182.
- Гаврилова, Марина (2004). Когнитивные и риторические основы президентской речи (на материале выступлений В. В. Путина и Б. Н. Ельцина). СПб.: Филологический факультет СПбГУ.
- Даль, Владимир (1998). *Толковый словарь живого великорусского языка*. Под ред. проф. И.А. Бодуэна де Куртенэ. В четырех томах. Т. I, А-З. М.: Цитадель.
- Е, Сянлинь (2007). Русская ментальность сквозь призму ключевого слова «авось», *Вопросы изучения русского языка, истории и культуры России*, 11: 25-47.
- Зализняк, Анна (2012). *Счастье и наслаждение в русской языковой картине мира // Константы и переменные русской языковой картины мира*. М.: Языки славянских культур. 99-116.
- Заседание Российского организационного комитета «Победа» (02 июля 2020 года) (электронный ресурс): (сайт Президента России). <http://kremlin.ru/events/president/news/63591> (дата обращения: 01.08.2020).
- Ильин, Александр-Кадацкий, Владимир и др. (1999). *Отзвук слова. Из опыта работы спичрайтеров первого президента России*. М.: «Никколо М», Издательство ИМА-пресс.
- Кабакова-Светлана (2010). На авось, *Большой фразеологический словарь русского языка*.

- 4-е изд. М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА. 392-393.
- Ковшова, Мария (2016). *Лингвокультурологический метод во фразеологии: Коды культуры*. 3-е изд. М.: ЛЕНАНД.
- Комиссаров, Вилен (2011). *Современное переводоведение*. 2-е изд., испр. М.: Р.Валент.
- Кунин, Александр (1964). О переводе английских фразеологизмов в англо-русском фразеологическом словаре. *Тетради переводчика*, 2: 3-20.
- Маслова, Валентина (2008). Политический дискурс: языковые игры или игры в слова. *Политическая лингвистика*, 1 (24): 43-48.
- Матвеева, Галина-Ленец, Анна и др. (2014). *Основы прагмалингвистики: монография*. 2-е изд., стер. М.: Флинта: Наука.
- Обращение к гражданам России (25 марта 2020 года) (электронный ресурс): (сайт Президента России). <http://kremlin.ru/events/president/news/63061> (дата обращения: 25.07.2020).
- Пленарное заседание Государственной Думы по вопросам внесения поправок в Конституцию Российской Федерации (10 марта 2020 года) (электронный ресурс): (сайт Президента России). <http://kremlin.ru/events/president/news/copy/62964> (дата обращения: 01.08.2020).
- Седых, Аркадий (2012). Идеологические элементы фразеологии политического руководителя (на материале дискурса В. В. Путина и А. Меркель). *Политическая лингвистика*, 1 (39): 57-67.
- Сопова, Ирина (2011). *Фразеология и институциональный дискурс в лингвоперсонологическом аспекте (на материале речевых манифестаций В. В. Путина и А. Меркель): дис. ... канд. филол. наук*. Белгород.
- Телия, Вероника (1990). Фразеологизм. *Лингвистический энциклопедический словарь*. М.: Советская энциклопедия. 559-560.
- Телия, Вероника (1996). *Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. М.: Школа «Языки русской культуры».
- Федуленкова, Татьяна (2000). *Английская фразеология*. Архангельск: Помор. гос. ун-т.
- Фёдоров, Александр (2008). *Фразеологический словарь русского литературного языка: около 13000 фразеологических единиц*. 3-е изд., испр. М.: Астрель: АСТ.
- Черных, Павел (1999). *Историко-этимологический словарь современного русского языка: В 2 т.* 3-е изд., стереотип. М.: Русский язык.
- Чудинов, Анатолий (2001). *Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000)*. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т.
- Чудинов, Анатолий (2009). *Современная политическая коммуникация: учеб. пособие*. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т.

- Шейгал, Елена (2000). *Семиотика политического дискурса: дис. ... д-ра филол. наук.* Волгоград.
- Dijk Teun A. van (1998). What is Political Discourse Analysis? *Political Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins. 11-52.
- 俄憲法修正案獲壓倒性支持 普京感謝國民信任 (букв. Подавляющее большинство россиян поддержали внесение изменений в Конституцию. Путин поблагодарил россиян за доверие) (03 июля 2020 г.) (электронный ресурс): (Цанькао сяоси). <https://is.gd/UEL603> (дата обращения: 01.08.2020).
- 普京宣布因疫情俄羅斯全國放假一周，但員工工資照發 (букв. Путин объявил следующую неделю нерабочей с сохранением заработной платы в связи с ситуацией с коронавирусом) (26 марта 2020 г.) (электронный ресурс): (Хуаньцю шибао). <https://kknews.cc/zh-tw/world/254zgqe.html> (дата обращения: 25.07.2020).

References

- Baranov, Anatolij-Kazakevich, Elena (1991). *Parlamentskie debaty: tradicii i novacii*. М.: Znanie.
- Bulygina, Tatiana-Shmelev, Alexey (1997). *YAzykovaya konceptualizaciya mira (na materiale russkoj grammatiki)*. М.: SHkola «YAzyki russkoj kul'tury».
- Birih, Alexander-Mokienko, Valery i dr. (1998). *Slovar' russkoj frazeologii. Istoriko-etimologicheskij spravocnik*. SPb: Folio-Press.
- Vezhbitskaya, Anna (1996). *Yazık. Kul'tura. Poznanie: Per. s angl. Otv. red. M. A. Krongauz, vstup. st. E. V. Paduchevoj*. М.: Russkie slovari.
- Velikoredchanina, Larisa-Smyslov, Sergey (2018). *Osobennosti peredachi yazykovyh sredstv sovremennogo politicheskogo diskursa s russkogo yazyka na anglijskij // Vestnik MGOU. Seriya: Lingvistika, 3: 175-182.*
- Gavrilova, Marina (2004). *Kognitivnye i ritoricheskie osnovy prezidentskoj rechi (na materiale vystuplenij V. V. Putina i B. N. El'cina)*. SPb.: Filologicheskij fakul'tet SPbGU.
- Dal', Vladimir (1998). *Tolkovij slovar' zhivogo velikoruskogo yazıka. Pod red. prof. I.A. Boduena de Kurtene. V chetyrekh tomah. T. I, A-Z*. М.: Citadel'.
- E, Syanlin'. (2007). *Russkaya mental'nost' skvoz' prizmu klyuchevogo slova «avos'», Voprosy izucheniya russkogo yazyka, istorii i kul'tury Rossii, 11: 25-47.*
- Zaliznyak, Anna (2012). *Schast'e i naslazhdenie v russkoj yazykovoj kartine mira // Konstanty i peremennye russkoj yazykovoj kartiny mira. М.: YAzyki slavyanskih kul'tur. 99-116.*
- Zasedanie Rossijskogo organizacionnogo komiteta «Pobeda» (02 iyulya 2020 goda) (elektronnyj resurs): (sajt Prezidenta Rossii). <http://kremlin.ru/events/president/news/63591> (data obrashcheniya: 01.08.2020).
- Il'in, Alexander-Kadackij, Vladimir i dr. (1999). *Otvuk slova. Iz opyta raboty spichrajterov*

- pervogo prezidenta Rossii. M.: «Nikkolo M», Izdatel'stvo IMA-press.
- Kabakova, Svetlana (2010). Na avos', Bol'shoj frazeologicheskij slovar' russkogo yazyka. 4-e izd. M.: AST-PRESS KNIGA. 392-393.
- Kovshova, Maria (2016). Lingvokul'turologicheskij metod vo frazeologii: Kody kul'tury. 3-e izd. M.: LENAND.
- Komissarov, Vilen (2011). Sovremennoe perevodovedenie. 2-e izd., ispr. M.: R.Valent.
- Kunin, Alexander (1964). O perevode anglijskih frazeologizmov v anglo-russkom frazeologicheskom slovare. Tetradi perevodchika, 2: 3-20.
- Maslova, Valentina (2008). Politicheskij diskurs: yazykovye igry ili igry v slova. Politicheskaya lingvistika, 1 (24): 43-48.
- Matveeva, Galina-Lenec, Anna i dr. (2014). Osnovy pragmalingvistiki: monografiya. 2-e izd., ster. M.: Flinta: Nauka.
- Obrashchenie k grazhdanam Rossii (25 marta 2020 goda) (elektronnyj resurs): (sajt Prezidenta Rossii). <http://kremlin.ru/events/president/news/63061> (data obrashcheniya: 25.07.2020).
- Plenarnoe zasedanie Gosudarstvennoj Dumy po voprosam vneseniya popravok v Konstituciyu Rossijskoj Federacii (10 marta 2020 goda) (elektronnyj resurs): (sajt Prezidenta Rossii). <http://kremlin.ru/events/president/news/copy/62964> (data obrashcheniya: 01.08.2020).
- Sedyh, Arkady (2012). Ideologicheskie elementy frazeologii politicheskogo rukovoditelya (na materiale diskursa V. V. Putina i A. Merkel'). Politicheskaya lingvistika, 1 (39): 57-67.
- Sopova, Irina (2011). Frazeologiya i institucional'nyj diskurs v lingvopersonologicheskom aspekte (na materiale rechevyh manifestacij V. V. Putina i A. Merkel'): dis. ... kand. filol. nauk. Belgorod.
- Teliya, Veronika (1990). Frazeologizm. Lingvisticheskij enciklopedicheskij slovar'. M.: Sovetskaya enciklopediya. 559-560.
- Teliya, Veronika (1996). Russkaya frazeologiya. Semanticheskij, pragmaticheskij i lingvokul'turologicheskij aspekty. M.: SHkola «YAzyki russkoj kul'tury».
- Fedulenkova, Tatiana (2000). Anglijskaya frazeologiya. Arhangel'sk: Pomor. gos. un-t.
- Fyodorov, Alexander (2008). Frazeologicheskij slovar' russkogo literaturnogo yazyka: okolo 13000 frazeologicheskikh edinic. 3-e izd., ispr. M.: Astrel': AST.
- Chernih, Pavel (1999). Istoriko-etimologicheskij slovar' sovremennogo russkogo yazıka: V 2 t. 3-e izd., stereotip. M.: Russkij yazyk.
- Chudinov, Anatoly (2001). Rossiya v metaforicheskom zerkale: Kognitivnoe issledovanie politicheskoy metafory (1991-2000). Ekaterinburg: Ural. gos. ped. un-t.
- Chudinov, Anatoly (2009). Sovremennaya politicheskaya kommunikaciya: ucheb. posobie. Ekaterinburg: Ural. gos. ped. un-t.
- Shejgal, Elena (2000). Semiotika politicheskogo diskursa: dis. ... d-ra filol. nauk. Volgograd.

Dijk Teun A. van (1998). What is Political Discourse Analysis? *Political Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins. 11-52.

é xiàn fǎ xiū zhèng àn huò yā dǎo xìng zhī chí pǔ jīng gǎn xiè guó mín xìn rèn (*bukv*. Podavlyayushchee bol'shinstvo rossiyan podderzhali vnesenie izmenenij v Konstituciyu. Putin poblagodaril rossiyan za doverie) (03 iyulya 2020 g.) (elektronnyj resurs): (Can'kao syaosi). <https://is.gd/UEL603> (data obrashcheniya: 01.08.2020).

pǔ jīng xuān bù yīn yì qíng é luó sī quán guó fàng jiǎ yī zhōu, dàn yuán gōng gōng zī zhào fǎ (*bukv*. Putin ob"yavil sleduyushchuyu nedelyu nerabochej s sohraneniem zarabotnoj platy v svyazi s situaciej s koronavirusom) (26 marta 2020 g.) (elektronnyj resurs): (Huan'cyu shibao). <https://kknews.cc/zh-tw/world/254zgqe.html> (data obrashcheniya: 25.07.2020).

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 4, Sayı: 1, 2021
	Vol: 4, Issue: 1, 2021
	Sayfa – Page: 14-30
	E-ISSN: 2667-4262
	

TARAMA SÖZLÜĞÜNDEKİ BAZI YİYECEK VE İÇECEK ADLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

EVALUATION ON SOME FOOD AND BEVERAGE NAMES IN THE SCANNING DICTIONARY

Serpil SOYDAN*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 08.01.2021</p> <p> Kabul: 17.02.2021</p>	<p>Bir toplumun söz varlığı içerisinde yer alan yiyecek ve içecek adlarına bakıldığında, o toplumun inanışları, gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları, coğrafi konumu, kültür düzeyi, yetiştirdiği ürünler hakkında pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir. Söz varlığı içerisinde yer alan bu yiyecek adlarının bölgelere, ülkelere, şehirlere, köylere göre farklı söylenişleri ve anlamları oluşmaktadır. Bu çalışmada kaynak olarak, XIII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Türkiye Türkçesiyle yazılmış iki yüz yirmi yedi eserin taranmasıyla ortaya çıkan, bugün kullanılmayan ya da anlamı, şekli değişik olarak kullanılan, Türkçe kelimelerin sözlüğü olan Tanıklarınla Tarama Sözlüğü taranmıştır. Tespit edilen bazı yiyecek ve içecek adları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Derleme Sözlüğünde yer almadığı ve yer alırsa hangi farklı anlamlarda kullanıldığı tespit edilip, sayısal verilerle ortaya konulmuştur. Yapılan bu çalışmada Tarama Sözlüğünde 68 yiyecek ve içecek adı tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğünde yiyecek adları olarak sırasıyla unlu gıdalar ve yiyecek adları (14), hububat ve baklagiller türü yiyecekler (10), süt ve süt ürünleri ile yaş meyveler (8), şekerleme ve tatlı türü yiyecekler (7), sakatat ve hayvansal gıdalar (6), kuru meyveler (5), içecek adları (3) bulunduğu görülmektedir.</p>
<p>Anahtar Kelimeler: Tarama Sözlüğü, hububat, süt, şekerleme, kuru meyve.</p>	
<p>Araştırma Makalesi</p>	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 08.01.2021</p> <p> Accepted: 17.02.2021</p>	<p>When we look at the names of food and beverage in a society's vocabulary, it is possible to reach a lot of information about the beliefs, customs and traditions of the society, habits, geographical position, culture level and the products that it grows. There are different meanings and meanings of these food names according to regions, countries, cities and villages. As a resource in this work, written in Turkish Turkey, until the 20th century from the 13th century, the two sides emerged by scanning the two hundred and twenty-seven works today, unused or meaning, the shape is Scan Glossary with witness the dictionaries of different used Turkish words. Some of identified the food names were evaluated. If it is included in the Collation Glossary, it is tried to be determined which different meanings it is used to be determined with numerical data. In this study, sixty-eight food names were determined in the Scan Glossary. In the Search Glossary, respectively, foods and food names (fourteen), cereals and leguminous foods (ten), milk and milk products and age fruits (eight) appear as food names. Then, it is seen that confectionery and sweet-type foods (seven), offal and animal foods (six) and dried fruits (five), beverage names (three) are present.</p>
<p>Keywords: Collation Glossary, grain, milk, sweets, dried fruit.</p>	
<p>Research Article</p>	

* Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Niğde / Türkiye, E-mail: srp_syd78@hotmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7180-8769>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz (APA):

Soydan, Serpil (2021). "Tarama Sözlüğündeki Bazı Yiyecek ve İçecek Adları Üzerine Değerlendirme". *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 14-30. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.856231>.

Extended Abstract

When we look at the names of food in a society's vocabulary, it is possible to reach a lot of information about the beliefs, customs and traditions of the society, habits, geographical position, culture level and the products that it grows. There are different meanings and meanings of these food names according to regions, countries, cities and villages.

As a resource in this work, written in Turkish Turkey, until the 20th century from the 13th century, the two sides emerged by scanning the two hundred and twenty-seven works today, unused or meaning, the shape is Scan Glossary with witness the dictionaries of different used Turkish words. Some of identified the food names were evaluated. If it is included in the Collation Glossary, it is tried to be determined which different meanings it is used to be determined with numerical data.

In the Search Glossary, respectively, foods and food names (fourteen), cereals and leguminous foods (ten), milk and milk products and age fruits (eight) appear as food names. Then, it is seen that confectionery and sweet-type foods (seven), offal and animal foods (six) and dried fruits (five) are present.

It is seen that the least number of vegetable names (one), food names (two) and names of juicy foods (three) are included in the Scan Glossary.

Apart from the meaning of the food names evaluated under ten titles in the Search Dictionary, numerical data tables indicating how many meanings are used in the Collation Glossary are also given. Rice (çeltük), chickpea (firik), flour (kavut) type legumes, honeycomb (gömeç), od görmemiş bal "honey that has not been melted on fire", white, swarm honey means "plump honeycomb honey.", manna (kudret helvası-balsara), meaning sweets,, dairy products such as yoghurt (cottage cheese), cheese (göremez), food names such as ashure soup (hedik aş) are used in the Compilation Dictionary, which was collected from colloquial language, except for the Scanning Dictionary, with different meanings.

The use of these food names once again reveals that we are a society that makes a living from agriculture and animal husbandry, especially cereals and bakery products from agricultural products; It shows that yoghurt and cheese type products are consumed more in livestock breeding, and besides that, beekeeping as livestock has become widespread among the people.

Words such as çetin koz "walnut", köknar içi "pine nut", pistachio are not included in the Compilation Dictionary. Only walnut "walnut" word is given as Arabic origin in the Compilation Dictionary and it is stated that it is used in Diyarbakır and Eastern Thrace.

For example, the kernel, especially "sunflower seeds", is called crocus in Manisa and in many people's mouths.

In addition, the fruit and vegetable names "böğrek plum" are not included in the Compilation Dictionary, but "plum or geen plum" is used in Niğde and its region. Besides "plum". düğlek "raw melon", "the word kelek" "unripe watermelon." is used in Niğde and its region, Aydın, Balıkesir, Nevşehir and many other regions. The word called bride finger "finger grape" is used as "grape, finger grape" in Niğde. Therefore, such uses prove once again that the words live in different ways in local dialects.

Giriş

Bir toplumun söz varlığı içerisinde yer alan yiyecek ve içecek adları değerlendirildiğinde, o toplumun inanışları, gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları, coğrafi konumu, kültür düzeyi, yetiştirdiği ürünler gibi pek çok bilgiye ulaşmak mümkündür. Hatta bu yiyecek adlarının, bölgelere, ülkelere, şehirlere, köylere göre farklı söylenişler ve anlamlar yüklenerek yaşadığı da görülür.

Yiyeceklerin yüklendiği özel anlamlar, simgesel değerler ile yiyeceklere verilen değer ve saygınlığın toplumdan topluma değiştiğini gösteren örnekler şöyledir: Tezcan (2000: 2)'a göre, Türk toplumunda, kedi, köpek, yılan ya da kurbağa eti yenmezken farklı toplumlarda bu hayvanların etinden faydalanılmaktadır. Bütün rızıkların sembolü ve sofranın vazgeçilmez

unsuru olan ekmek; yere atılıp üzerine basılmayan, besmeleyle yerden alınıp öpülerek bir yere konan, hatta üzerine yemin edilen kutsal bir rızık olduğu ifade edilir. İslam inancına göre, kurban eti ve hurma da ekmek gibi değerli, kutsal sayılan yiyeceklerdendir. Aşure ise ehlişünnet inancına göre, Nuh tufanının ardından gemide bulunan malzemelerin karışımıyla yapıldığı, azı çok etmenin bir göstergesi sayıldığı ve pişirilip dağıtılması bir gelenek hâline geldiği de ifade edilir (Dinçer 2008: 142).

Ayrıca Dinçer (2008: 142), tuz, su, ekmek gibi temel gıdaların sihir, büyü aracı; kahve, çay tortusu, fasulye, nohut, pirinç tanesi gibi yiyecek ve içeceklerin falcılık malzemesi olarak kullanıldığını belirtir.

Togan (1981: 25), Orta Asya'da, Anau'da yapılan tarih öncesi kazılarda ortaya çıkan ziraat ürünleri ile sulama için kullanılan eserlerin bu bölgelerde yaşayan toplumun tarımla uğraştıklarını ortaya koyan önemli kanıtlar olduğunu açıklamaktadır.

Kafesoğlu (1991: 201), Türklerin yaşadıkları bozkır coğrafyasında otlakların bol olmasının hayvancılığın; nemli olmasının da yayla kültürünün gelişmesinde etkili olduğunu belirtir. Bu durum; toplumların beslenme tarzlarında hayvansal yiyecek ve içeceklerin de önemli bir yer tuttuğunu, özellikle etini yedikleri hayvanların sütünden ve süttten yapılan ürünlerden faydalandıklarını (Albayrak-Kılıç 2012: 711), süttten tereyağı ve kaymak imal ettiklerini (Gökalp 1976: 365), peynir ve yoğurdun başlıca besinlerinden (Kafesoğlu 1987: 106) olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bitkisel malzemelerden hazırlanan tatlıların var olduğu ve bu tatlılara helva, kavut gibi adlar verildiği de bilinmektedir (Ögel 1991: 223, 403).

Gökalp (1976: 366), Türklerin Orta Asya'da göçebe bir hayat tarzı sürdürseler de her birinin küçük de olsa ekili-dikili bir arazilerinin olduğunu, bu hususta Çin kaynaklarında bilgiler verildiğini ve geçmişten günümüze buğday, arpa, darı, mısır, pirinç, burçak ekip elma, üzüm, karpuz, kavun, dut yetiştirdiğini belirtir. Ögel (1991: 399-400); Güler (2010: 25) ise, Orta Asya'da yaşayan toplumların, tahıl ürünlerinden umaç, peynir, tuz, un ve kurutulmuş etten kurut, tarhana, farklı besin maddelerinden değişik çorbalar yaptıklarını da ifade ederler.

Her toplumda var olan yiyecek-içecek kültürü, toplumun beslenme alışkanlıklarını ortaya koyar ve kültürel öğelerin diğer kültürlerle taşınmasında etkili rol oynar.

Bu makalede, Tanıklarıyla Tarama Sözlüğünde tespit edilen bazı yiyecek, içecek adları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen bu söz varlığının¹, Derleme Sözlüğündeki farklı anlamlardaki kullanımları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Taranan kaynaktan tespit edilen örnekler ve tasnifatı şöyledir:

1. Meyveler

1.1. Kuru Meyveler

Aş inciri: Küçük cins incir (TaS: 265), DS (-).

Kara üzüm, aş inciri, Akşehir helvası (TaS: 265).

¹ Bu söz varlığının DS'de geçtiği yerler, dergi yazım kuralına uymak ve sözcük sınırını aşmamak için il olarak verilmiş, ilçelere yer verilememiştir.

Hayır: Tin, incir (TaS: 1906), (İncir / hayır “*incir*” (Urfa, Gaziantep, Maraş, Ankara, DS VII). Hayır “*Susam ya da haşhaş dövülen tokmak*” (Kütahya, DS VII), Hayır “*Ölümün kırkinci günü verilen ziyafet*” (Balıkesir, DS VII), Hayır “*heyirhayır*” (Erzurum, DS VII).

Bu isimle maruf meyvedir, Türkiide dahi incir dinür ve bazı diyarda hayır tabiri reside-i sâmiadır (TaS: 1906).

Dilkü üzümü: Köpek üzümü (TaS:1156), DS (-).

Dilkü üzümü (TaS: 1156).

Kişniç: Kişniş üzümü, kuş üzümü (TaS: 2588), Kişniç “*Maydanoza benzeyen bir bitki, yaban maydanozu*” (İçel, Isparta, Sakarya, Van, İçel, DS XII), “*yaban maydanozu*” (Ordu, DS VIII).

Kuru kişniç sirkede ıslanmış ve kavrulmuş ve döğölmüş elli direm arınmış sumak ve Gülnar her birinden on beş direm. (TaS: 2588)

Kuşüzümü: Çekirdeksiz ufak üzüm. (TaS: 2754), DS(-).

Maruftur ki kuşüzümü tabir olunur, çekirdeksiz üzümdür. (TaS: 2754).

1.2. Yaş Meyveler

Bir yidim: Alıç (TaS: 609), DS (-).

Bir yidim yemişi ve alıç (TaS: 609).

Böğrek eriği: Can eriği (TaS: 664), DS (-).

Can eriği ve böğrek eriği dedikleri sarıca hürde eriğe denir (TaS: 664).

Düğlek: Ham kavun, kelek (TaS: 1302), (Denizli Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çorum, Amasya, Elâzığ, Sivas, Muğla, DS IV), “*Kavun, iyi cins kavun, dülek*” (Uşak, Denizli, Aydın, Kütahya, Tokat, Ankara, Kayseri, DS IV), “*Araba tekerleğinde parmakların takıldığı tekerlek başlağı*” (Balıkesir, DS IV), “*Armut biçiminde, mor renkli, zehirli, yabanî bir bitki, ebuçehilkarpuzu*” (Çorum, DS IV).

Acı düğlekleyin baş tuttu bağı

Çü kavun bigi yuz urundu sağrı (TaS: 1302)

Eğren: Kızılıcık denilen meyve (TaS: 1402), “*kızılıcık.*” (Afyon, Isparta, Burdur, İzmir, Diyarbakır, Antalya, DS V), “*su çevirisi, döneğen, yağmur suları birikmiş olan çukur*” (İstanbul, Marmaris-Muğla, DS V), “*İrmak kenarlarında kum, çakıl, mil gibi birikintilerden oluşan topraklar*” (Adana, DS V), “*toplanma yeri*” (Balıkesir DS V).

Kızılıcık ağacına denir, mâruf şecer-i azimdir ki meyvesine kızılıcık tâbir olunur, ishale müfiddir, bu meyveye bazı diyarda eğren derler (TaS: 1402).

Gelin parmağı: Parmak üzümü denilen üzüm (TaS: 1627), DS (-).

Bir nevi' helvadır... ve parmak üzümü ve gelin parmağı ta'bir olunan üzüme dahi denir (TaS: 1627).

Göğem: Bir çeşit ekşi dağ eriği (TaS: 1726), (Niğde, Konya, Isparta, Kütahya, Tokat, Eskişehir, Bolu, Samsun, Gümüşhane, Sivas, DS VI). Göğem/güğem “*Hayvanlara zarar veren gök renkli*

bir çeşit sinek ya da böcek” (Isparta, Eskişehir, Kocaeli, Tokat; “*Yapraklanmış ekin, göğem*” (Amasya, DS VI).

Karamuk dedikleri yemiştir, göğem dahi derler. (TaS: 1726)

Kan karpuzu: Koyu kırmızı karpuz (TaS: 2233), DS (-).

Derununa uymazmış anın yüzü

Kabak sandığım çıktı kan karpuzu (TaS: 2233).

Kargadüvleği: Ebûcehil karpuzu, acıhıyar, eşek-hıyarı (TaS: 2291), (Çanakkale, Isparta, Burdur, Çankırı, Samsun, DS VIII, Çorum, DS XII).

Kargadüvleği (TaS: 2291).

2. Şekerleme ve Tatlı Türü Yiyecekler

Balsıra: Kudret helvası (TaS: 394), balsara /balsıra “Bilhassa meşe ağacında görülen bir çeşit yapışkan parazit bitki (arılar bu bitkiden bal alırlar.), (Balıkesir, DS II); “*Bostan yapraklarının ve karpuzun güneşe gelen kısmının sararması*” (Tekirdağ, DS II), “*Ormanlarda meşe ve gökçe ağaç yapraklarına geceleri inen tatlı su damlacıkları*” (Kastamonu, DS II).

Balsıra balı (TaS: 394).

Besdil: Pestil (TaS: 524).

Besdil ki köfter dahi derler. Bazılar besdille köfteri farkedirler (TaS: 524), (Afyon, DS XII), besdil/bestil “*Çok ezik durumda, ezik*” (Afyon, DS XII.).

Elma aşısı: Elma ile yapılan yemek (TaS: 1444), DS (-).

Yay günlerinde... ekşi elma aşısı kuzukulağı aşısı yiyeler, ak giyeler (TaS: 1444).

Gömeç: Bal peteği, petek (TaS: 1741), (Aydın, İzmir, Kocaeli, Trabzon, Gümüşhane, DS VI), Gömeç “*Mayalı ya da mayasız, yağlı ya da yağsız olarak yapılan bir çeşit kül pidesi, ekmeği*” (Samsun, Sivas, Çanakkale, DS VI), “*Yuvarlaklaşma, çöreklenme*” (Tokat, Eskişehir, Kastamonu), “*Bir çeşit erik*” (Isparta, DS VI), “*Bir çeşit papatya*” (Muğla, DS VI); “*Doğudan esen rüzgâr*” (Kayseri, Nevşehir, Niğde, Antalya, DS VI, “*Mezar, gömeç*” Kastamonu, DS VI).

Birkaç aru bal gömeçleri yapmış (TaS: 1741).

Köfter: Pestil, sucuk (TaS: 2691), köfter / kövter / köyter “Üzüm şırasıyla nişasta kaynatılarak yapılan ve dilim dilim kesilerek kurutulan bir çeşit tatlı, pestil.” (Yozgat, Kırşehir, Bolu, Zonguldak, Adana, Osmaniye, Denizli, Manisa, DS VIII).

Bestil ve köfter (TaS: 2691).

Od görmemiş bal: Ateşte eritilmemiş bal, ravak bal (TaS: 2921), DS(-).

Uşak balık kim tatlı suda avlayalar, arı topraklı, taşlı ırmakta tutalar, ak bal kim od görmemiş ravak olmuş ola (TaS: 2921).

Oğul balı: Beyaz, dolgun petek balı (TaS: 2934), Oğul balı “*Arıların baharda çıkardığı yavrular, oğul.*” (Isparta, Burdur, Aydın, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Tokat, Eskişehir, Kocaeli, Kastamonu, Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Trabzon, Rize, Artvin, Malatya,

Gaziantep, Hatay, Sivas, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Antalya, Kırklareli, Elazığ, DS IX), “*Tahılın art arda, yavaş yavaş çıkardığı başak.*” (Malatya, Kayseri, Kırklareli, DS IX).

Gömeç bal ve mumlu bal ve oğul balı (TaS: 2934).

3. Hububat ve Baklagiller Türü Yiyecekler

Çavuş aş: Birkaç türlü hububat karıştırılarak yapılan bir yemek (TaS: 845), DS (-).

Birbirine muhtelit birkaç nevi galleye denir, andan etmek yaparlar ve taam pişirirler, aş-ı şetrenci maruftur; Türkide ol aş çavuş aş derler (TaS: 845).

Çeltük: Kabuklu pirinç (TaS:854), çeltük “*Pirincin içinde bulunan yabancı bitki tohumları*” Kars, “*Nişasta çıkarıldıktan sonra arta kalan buğday kabuğu, suyu alınan meyvelerin posası*” (Urfa, Gaziantep DS III), “*Dokunaklı söz.*” (Kars), “*Çorabın yarısına kadar üstten dikilen meşin.*” (Malatya, DS III, “*Çoban yamağı.*” (Afyon, Uşak, Denizli, Çanakkale, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Muğla, DS III), “*Kırıntılı leblebi*” (Isparta, DS III), “*Mısır patlatıldığında patlamayan mısırlar.*” (Isparta, DS III), “*Kesilmiş odun parçası.*” (Romanya göçmenleri-İstanbul, Kırklareli, DS III).

...Beğbazarı enharı **çeltüğünüñ** her sene tevziê olunduğu üzre... (TaS: 854).

Düğü: Pirinç ufağı, bulgur ufağı (TaS: 1305), düğü / düğül/ dücük /dügücük/ düvülcük/ düyürcük “*Elendikten sonra geriye kalan en ince bulgur.*” (Sivas, Gümüşhane,*İskilip-Çorum, Tokat, Elâzığ, Malatya, Sivas), “*Bulgur unu, düğü.*” (Amasya, Kayseri), “*Değirmende çekilerek kırılmış mısırdöğü*” (Samsun, Kayseri, Niğde, Konya, DS IV).

...Zerre-i erzendir, lûgat-i Alâüddin-ül- Karahisarîde mezkûrdur ki Türkîsi düğüdür (TaS: 1305).

Düvülcük²: Küçük bulgur tanesi (TaS: 1362), düvülcük “*Nazarlık takımı mahfazası*” (Çanakkale, DS IV).

Misk yiye ya zağfiran ya helilerden yiye ya taze badem ya küçük düvülcük ya buğday yiye... (TaS: 1362).

Firik: Kabuğuyla ateşe atılarak kavrulmuş taze buğday başağı ve nohut (TaS: 1608), “*olgunlaşmaya başlayan tahıl*” (Eskişehir, Tokat, Elâzığ, Malatya, Urfa, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, DS V), “*çerez olarak yenen tahıl kavurgası*” (Mardin, Malatya, Urfa, Hatay, Sivas, Ankara, Niğde, Adana, Mersin DS V), “*daha ötmeye başlamamış horoz*” (Afyon, Isparta, Ankara, Konya, Antalya, DS V), “*gelin*” (Kırşehir, DS V), “*nemini kaybetmiş tarla*” (Elazığ, DS V), “*olgunlaşmamış meyve*” (Afyon, DS V), “*buğday başaklarının olgunlaşmamış hâli*” (Malatya, DS V), “*sabun ufağı*” (Kırşehir, Kayseri, DS V), “*ortak, kuma, ikinci karı*” (Kayseri, DS V), “*turfanda*” (Urfa, Adana, DS V).

Taze buğday ve nohut makulesi galledir ki ateşte ütüp pilav pişirirler, Türkide firik ve ütme dahi derler (TaS: 1608).

² bkz. Bu kelimenin DS'deki anlamları ve kelimenin konuşulduğu yerler “düğü” başlığı altında verildiği için tekrara düşmemek için bu başlık altında verilmemiştir.

Karamuk: Tarlada buğday aralarında biten, anasona benzer, söbüce siyah ve acı bir tohum (TaS: 2268), karamuk “*vücutta siyah kabarcıklar çıkararak bir hastalık*” (Ankara, Isparta, Samsun, Ordu, DS VIII), “*bir çeşit koyun hastalığı*” (Adana, DS VIII), “*bir çeşit ekin hastalığı*” (Tekirdağ) “*içi boş, çürük, gelişmemiş fındık*” (Giresun, Trabzon, DS VIII), “*iri ve kahverengi göz için*”(Çorum, DS XII).

Karamuk ki buğday içinde bulunur, siyahça tanelerdir(TaS: 2268).

Karışık: Mahlût, birbirine karıştırılmış hububat(TaS: 2308), DS (-).

Karışık kaza savar (TaS: 2308).

Kavurga: Kavrulmuş buğday, mısır, nohut gibi şeyler (TaS: 2363), kavurga “*ateşte kavrulmuş tahıl*”(Isparta, Burdur, Denizli, Eskişehir, İstanbul, Zonguldak, Kastamonu, Çorum, Tokat, Trabzon, Gümüşhane, Artvin, Erzurum, Erzincan, Van, Bitlis, Diyarbakır, Malatya, Gaziantep, Maraş, Sivas, Ankara, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Konya, Adana, Muğla, Tekirdağ, Afyon, Yozgat, Kırşehir), “*kabuğu alınmış ve dövülmüş buğdaydan yapılan yiyecek*” (Erzurum, DS VIII), “*kurutulmuş ekmek*” İstanbul, DS VIII), “*bostan bitkilerinin yapraklarını buruşturan, küçük bir çeşit böcek*”(Tekirdağ, DS VIII).

Ateşte kavrulmuş tahıl.

Kavurga karın doyurmaz (TaS: 2363).

Kavut: Kavrulmuş hububat unu (TaS: 2363), “*kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununun şeker ya da tatlı yemişle karışımı, helva*” (Afyon, Denizli, Burdur, Bursa, Kütahya, Bolu, Kastamonu, Samsun, Tokat, Ordu, Gümüşhane, Artvin, Trabzon, Erzurum, Erzincan, Van, Ağrı, Diyarbakır, Tunceli, Gaziantep, Maraş, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Ankara, Niğde, Konya, Adana, Antalya, Kerkük, DS VIII) “*kurutulmuş armuttan çekilerek elde edilen un*” (Artvin), “*kavrulmuş buğday*”(İzmir, İstanbul, Sinop, Samsun), “*bulgur kepeği*” (Konya, DS VIII), “*ilaç olarak kullanılan kaynatılmış çiçek ya da bitki kökü suyu*”(İzmir, DS VIII), “*kavrulmuş un, bu undan yapılan çorba*”(Artvin, DS VIII).

Arınmış sumak otuz direm, arpa kavudu ve kuru beksumat onar direm(TaS: 2363).

Keşdür: Keşkek (TaS: 2456), keşdür “*dövülmüş buğday ve etle pişirilen bir çeşit yemek, lâpa*”(Afyon, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Sakarya, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Artvin, Erzincan, Bitlis, Elâzığ, Malatya, Gaziantep, Maraş, Sivas, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, İçel, Antalya, Kırklareli, Tekirdağ, DS VIII), “*kaynamış buğday*” (Uşak, DS XII).

Ve hamurlu ve erişte ve dane birinç ve keşdür ve şalgam şorvası... (TaS: 2456).

4. Sakatat ve Hayvansal Gıdalar

Basdırma: Pastırma (TaS: 406), “*kurutulmuş tuzlu et, pastırma*” (Isparta, Samsun, Tokat, Sivas, Yozgat, Kayseri, Niğde, DS II), “*sucuk, bumber, basdırma*” (Burdur, DS II), “*kabak veya patatesi etle pişirerek yapılan musakka*” (Denizli, Trabzon, Gaziantep, Maraş, DS II), “*odun yiğini, basdırma*”(Yozgat, DS II).

Rast geldiklerin kimin basdırma, kimin keşkek ve kimin eşki aş idüp... (TaS: 406).

Bilüç: Piliç (TaS: 572), “*piliç / bilüç*” (Denizli, Bolu, Sivas, Yozgat, Kayseri, Afyon, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Bolu, Ordu, Konya, İçel, Antalya, Muğla, DS II).

Lâtif gıdâ yeyeler, tavuk ve bilüç eti gibi (TaS: 572).

Çevirme: Şişe saplanarak kızartılmış kuzu, tavuk vb (TaS: 873), “*ızgara et.*” (Antalya, DS III), “*taştan yapılan bir kapta pişirilen ekmek*” (Rize, DS III), “*etrafı duvarla veya çitle çevrilmiş küçük bahçe*” (Çorum, Tokat, Trabzon, Gümüşhane, Rize, Artvin, Erzurum, Erzincan, Diyarbakır, Sivas, Kayseri, DS III), “*ekin desteleri yığın yapılırken konan birinci sıra*” (Çankırı, DS III), “*kozayı tozundan ayırmak için kullanılan dolap*” (Adana, DS III).

Tavuk çevirmesin beyaz kül ile bişirdi (TaS: 873).

Domalan: Arap mantarı, keme (TaS: 1208), “*patatese benzeyen ve yenilebilen bir çeşit mantar*” (Isparta, Denizli, Bursa, Kütahya, Tokat, Eskişehir, Amasya, Urfa, Ankara, Niğde, Konya, Adana, Muğla, Afyon, Isparta, Denizli, Aydın, Manisa, Eskişehir, Çorum, Konya, İçel, Muğla, Kıbrıs, DS IV), “*yastık*” (Aydın, DS IV), “*yerelması*” (Afyon, Eskişehir, Malatya, Sivas, İçel, Kütahya, Balıkesir, DS IV), “*zehir*” (Manisa, Balıkesir, Antalya, DS IV), “*Mısırlara dadanan ve yumurcak da denilen bir hastalık*” (Kütahya, DS IV), “*Çıkıntı yapan*” (Denizli, DS IV).

Hintten gelür bir ottur kurumuş domalana benzer (TaS: 1208).

Kereyağı: Tereyağı (TaS: 2441), (Kars, Erzincan, Van, Malatya, Hatay, Sivas, Kars, Kerkük DS XII).

Böğrek ağrısı için su ile ve kereyağıyla kaynadalar, vereler (TaS: 2441).

Mumbar: Bumbar (TaS: 2810), “*sığır, koyun, keçi vb. hayvanların kalın bağırsağı, mumbar*” (Samsun, Amasya, Artvin, Van, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Sivas, Niğde, Adana, DS IX), “*kalın bağırsağa, kıyma, ciğer, pirinç, soğan doldurarak yapılan bir çeşit yemek*” (Manisa, Samsun, Amasya, Giresun, Artvin, Erzurum, Van, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Adana, Kerkük, Çorum, Giresun, Kars, Gaziantep, Yozgat, DS IX, DS XII).

mumbar (TaS: 2810).

5. Unlu Gıdalar ve Yiyecekler

Bişi: Yağda kızartılmış çörek (TaS: 611), “*mayalı hamuru kızgın yağa kaşıkla döküp kızartarak yapılan bir çeşit yiyecek*” (Burdur, Denizli, İzmir, Kastamonu, Çorum, Samsun, Amasya, Giresun, Sivas, Ankara, Afyon, Burdur, İzmir ve çevresi, Manisa ve çevresi, Balıkesir DS IX), “*yağda kızartılmış peynirli börek*” (Manisa, DS IX), “*gözleme*” (Kütahya, Kars, Erzurum, Sivas, DS IX), “*unu pekmezele yoğurup, zeytinyağda kızartarak yapılan bir çeşit tatlı, pişi*” (Aydın, DS IX).

Bişi ki yağ içinde bişürürler (TaS: 611).

Çakıl pidesi: Çakıl taşları üzerinde pişirilen bir çeşit ekmek (TaS: 800), DS (-).

Beş mânası var... Bir kısım ekmektir ki çakıl taşları üzerinde pişirirler, çakıl pidesi tâbir olunur (TaS: 800).

Çörek: Değirmi ekmek (TaS: 955), “*sürülmekte olan harman, çörek*” (Afyon, Mersin DS III), “*ekmek, yemek, çörek*” (Kars, DS III).

Kimi dâne diler kimisi zerde

Kimi çörek diler kimisi kirde (TaS: 955)

Helise: Buğdaydan yapılmış bir cins yemek (TaS: 1910), “*buğday yarmasından yapılan bir çeşit etli yemek, keşkek, helise*”(Gümüşhane, Kars, Erzurum, Bitlis, Kayseri, Niğde, Konya, Balıkesir, DS VII), “*tarçın, şeker ve nişasta kaynatılarak yapılan, baş dönmesine iyi gelen bir çeşit ilâç*” (Erzurum, DS VII).

Sütlü ile tek helise olaydı

Tavuk kızartması sahna dolaydı (TaS: 1910).

Hoşmeri: Höşmerim, yani sulu kaymak veya taze peynire un karıştırılarak yapılan bir yemek (TaS: 1926), “*kaymak ve mısır unundan yapılan bir çeşit yiyecek, peynir helvası*” (Trabzon, Rize, Kırşehir, DS VII).

Hoşmeri dedikleri taam (TaS: 1927).

İşgeve: Saç üzerinde pişirilen mayasız ekmek (TaS: 2114), “*fırında ekmek pişirildikten sonra, tekne kazıntısından yapılan sert ekmek, aşgeve, işgeve*”(Sivas, DS I), “*açılmış yufka*” (Kayseri, DS VII, Samsun, Amasya, Tokat, Giresun, Kayseri, DS VII).

Hamırsız etmek ki saç üzerinde pişer. Bazı yerlerde işgeve ve bazı yerlerde katlak derler (TaS: 2114).

Katlak: Saç üzerinde pişirilen mayasız ekmek(TaS: 2351), “*kadar*” (Ankara, Adana, DS VIII).

Hamırsız etmek ki saç üzerinde pişer. Bazı yerlerde işgeve ve bazı yerlerde katlak derler (TaS: 2351).

Kete: Külde pişmiş çörek; şekerli çörek (TaS: 2457), “*yağlı, mayalı ya da mayasız hamurdan yapıp külde pişirilen çörek, kete*” (Denizli, Samsun, Amasya, Sinop, Tokat, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Artvin, Bayburt, Kars, Erzurum, Erzincan, Van, Maraş, Kastamonu, Samsun, Giresun, DS VIII), “*düğün armağanı*” (Sinop, DS VIII), “*kat kat yağlanmış yufkalardan yapılan, arasına iç denilen yiyecek konup katlandıktan sonra fırında ya da tandırda pişirilen bir çeşit çörek, kete*” (Afyon, Kars, Yozgat, DS XII), “*yumurta ve yağ ile hamurdan yapılarak özel kaplarda pişirilen bir çeşit börek*”(Çorum, DS XII), “*içi kaymak vb.li ekmek kete*” (Artvin).

Düketme nânını ansuzda gafil

Keşiş yindek kete yimez hazer kıl (TaS: 2457).

Kirde: Tandır ekmeği, pide (TaS: 2573), “*tabaklanan derilerde palamuttan olan beyaz dalgalar*” (Çanakkale, DS VIII), “*mayasız hamurdan yapılan içi haşhaşlı ya da peynirli pide*” (Kütahya, DS VIII), “*usta, eli işe yatkın*” (Muğla, DS VIII).

Kirde etmeği gıdâsı azraktır ve dükeli ekmeklerden yeynirektir (TaS: 2573).

Kolaç: Bir türlü börek (TaS: 2610), “*mayalı, mayasız hamurdan çeşitli biçimlerde yapılan küçük ekmek*” (Edirne, Kırklareli, DS VIII), “*lokma*” (Çanakkale, DS VIII), “*fırında pişen*”

küçük ekmek”(Eskişehir, DS XII), “*iki yana açılmış kollar arasındaki uzaklık*”(Kerkük, DS XII).

Dün ü gün kulluk ile kim acığıp ola kul aç

Gelir açlıkla ana küflü somun yağlı kolaç (TaS: 2610)

Köz etmeği: Yağlı yufka, gözleme (TaS: 2709), DS (-).

Köz etmeği ve etmek (TaS: 2709).

Kuşdili: Erişte gibi bir hamur yemeği (TaS: 2752), “*Karaağaç ağacının meyvesi, rosmarinus, labiatae*” (Çanakkale, Antalya, DS VIII).

Kuş dili dedikleri tutmaç aş (TaS: 2752).

Küke: Küçük ekmek (TaS: 2767), DS(-).

Baykuşa derler ve Türkide süt karındaşa ve küçük etmek kursuna küke derler (TaS: 2767).

Külçe: Külde pişirilen çörek (TaS: 2769), *külçe / külür* “*külde, tepside, saçta pişen, mayasız çörek, mısır ekmeği*” (Hatay, DS VIII), “*saç ya da taş üzerinde pişirilen bazlama gibi ufak ekmek*”(Bilecik, DS VIII),(Balıkesir, Bursa, Muğla, Kırklareli, DS VIII), “*simit biçiminde adak ekmeği*” (Ankara, DS VIII), “*çocuklara yapılan çörek*” (Ankara, DS VIII), “*bir çeşit tepsi böreği*” (Hatay, DS XII), “*bir çeşit cevizli pasta*” (Kerkük, DS XII), *küçe / külçe* (Güney-Batı Anadolu, DS XII).

Bir tane çörek ve külçe ve bazlamaç (TaS: 2769).

6. Kuruyemiş Türü Yiyecekler

Çekürdek: Çekirdek (TaS: 852), çekirdek (Rize, Diyarbakır, DS).

Ol ağaç taze yemişler vermiş idi gayet şirin ve çekürdeği hergiz yoğudu (TaS: 852).

Çetin koz: Kırılması, ayıklanması güç ceviz (TaS: 871), DS (-), DS’de ceviz şeklindedir. (Diyarbakır, Doğu Trakya, DS).

Çetin koz (TaS: 871).

Fıstık: Fıstık (TaS: 1606), DS(-).

Kimnun ve şam fıstığını taş kabı (TaS: 1606).

Kök nar içi: Çam fıstığı (TaS: 2691), DS (-).

Kök nar içini döğeler, balla karıştırırlar, günde üç direm yidürelere(TaS: 2691).

7. Sulu Yiyecekler

Bozca aş (bozca aşı): Yoğurtlu çorba (TaS: 658), DS (-).

Yoğurt aşdır ki bozca aş ve toğa dahi derler (TaS: 659).

Çopra: Çorba. (TaS: 942), çorba (Zonguldak, Bartın, Karabük, Artvin, Diyarbakır, DS).

Kar üzerinde oturup baharlı ıssı şerbetler ve ıssı çoprular yeyip yattık (TaS: 942).

Hedik aşı: Aşure çorbası (TaS: 1908), Hedik “*aşure*” (Çorum, Amasya, DS VII), “*haşlanmış buğday, bulgur, mısır, nohut vb. şeyler*” (Afyon, Isparta, Manisa, Çanakkale, Bursa, Tokat,

Eskişehir, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Artvin, Kars, Erzurum, Erzincan, Van, Mardin, Malatya, Urfa, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Kırıkkale, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, Mersin, İçel, Antalya, DS VII), “*bulgur*” (Isparta, Ankara, Konya, DS 7), “*çerez*” (Konya, DS VII), “*kalın, kısa başlıklı ve kırmızı taneli iyi cins buğday*” (Van, DS VII), “*çocukların ilk dişlerinin çıktığı zaman yapılan mısır haşlaması*” (Erzurum, DS VII), “*taze fasulye*” (Erzincan, Sivas, DS VII), hetik / hedik / hidik “*kara batmamak için ayağa giyilen, altı şerit şeklinde kesilmiş gönlerle kaplı, yuvarlak bir çeşit kar ayakkabısı*” (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Erzincan, Diyarbakır, Malatya, Adana, DS VII), “*örme terlik*” (İstanbul, Ordu, DS VII), “*çocuk ayakkabısı, patik*” (Niğde, DS VII).

Hedik aşu ki aşure aşu dahi derler (TaS: 1908).

8. Sebze Adları

Çükündür: Pancar (TaS:960), (Denizli, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Kütahya, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Samsun, Tokat, Erzurum, Van, Urfa, Diyarbakır, Gaziantep, Ankara, Konya, Edirne, Kırklareli, Kerkük, Bulgaristan, DS III), “*havuç*” (Manisa, Kütahya, Bolu, Diyarbakır, Kütahya, DS III), “*şalgam*” (Amasra, Zonguldak, Diyarbakır, Urfa, DS III), “*lahana*” (Kırşehir, DS III), “*kırmızı pancar*” (Kütahya, Çorum, Gaziantep, DSXII).

Sirke ile turp ve hardallu çükündür turşusu gibi; bunları bile yiyeler (TaS: 960).

9. Yemek Adları

Eğ: Kazanda pişirilmiş kaburga yemeği (TaS: 1388), eye / eya / eyeği “*kaburga kemiği*” (Isparta, Tokat, Eskişehir, Ankara, Niğde, Antalya, Muğla, Çorum, İzmir, Kütahya, Kastamonu, Samsun, Malatya, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Adana, DS V).

Öğlene eğ de akşama kuzu

Sabaha kaymaklı bal ister gönül (TaS: 1388).

Elma aşu: Elma ile yapılan yemek (TaS: 1444), elma /alma “*elma*” (Diyarbakır, Erzurum, Kütahya ve yöresi, Uşak, DS).

Yay günlerinde... ekşi elma aşu kuzukulağı aşu yiyeler, ak giyeler (TaS: 1444).

10. Süt ve süt ürünleri

Çökek: Tuz ve süt katılmış yoğurt, bir çeşit çökelek (TaS: 945), Çökek “*bataklık, su kenarı, balçık*” (Isparta, Denizli, Tokat, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, İstanbul, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Gaziantep, Maraş, Sivas, Yozgat), “*Fakı ekinciliği*” (Kayseri, Adana, Mersin, İçel, DS III), “*çukur yer*” (Denizli, Bolu, Sakarya, Çankırı, Samsun, Amasya, Gümüşhane, Artvin, Kars, Elâzığ, Malatya, Hatay, Yozgat, Artvin, Niğde, Kars, Adana, İçel, Edirne, Denizli, Bolu, Sakarya, Çankırı, Samsun, Amasya, Gümüşhane, Artvin, Kars, Elâzığ, Malatya, Hatay, Yozgat, Artvin, Niğde, Kars, Adana, İçel, Edirne, DS III), “*tortu, çökek*” (Çanakkale, Kocaeli, DS III), “*verde sürünen, kötürüm*” (Muğla, DS III), “*çadır yanında deve çöktürülen yer*” (İçel, DS III), “*çok yaşlı, eli ayağı tutmayan*” (Muğla, DS XII).

Süt ve tuz katılmış yoğurttur ki çökek tâbir olunur (TaS: 945).

Göremez: Ekşimiş süte tazesi katılarak yapılan peynir gibi yiyecek (TaS: 1774), “*yeni doğurmuş hayvanın ilk sütü*”(Kastamonu, DS VI), “*merkep sırtındaki tulumda çalkanan çiğ süttten elde edilen yağ, göremez*” (Eskişehir, DS VI), “*ekmekle yenen, taze sütle, ekşi süttün yoğurt kıvamındaki karışımı*” (Eskişehir, DS VI), “*ekmeklik ve tohumluk olarak kullanılan, buğday ve arpa karışığı*” (Konya, DS VI).

Çoban bir kavataya göremez koyup verdi (TaS: 1774).

Kara keş: Kara kurut (TaS: 2263), DS (-).

Yoğurdu kaynatıp sıktıktan sonra galızına ki keş tabir olunur, anın suyuna denir ki bir defa dahi kaynatıp sıkırlar. Türkler kara kurut ve *kara keş* tabir ederler (TaS: 2263).

Kara kurut: Yoğurdun ikinci defa kaynamasından yapılan gıda (TaS: 2265), DS (-).

Ruhbin [Fa.]: Ve *kara kurut* ki Arabide masl derler yoğurdu kaynatıp sıkırlar galızını keş düzerler ve suyunu galiz olunca bir defa dahi kaynatırlar gayette hâmız ve bârid olur (TaS: 2265).

Keş: Yoğurt kurusu, ekşimik (TaS: 2455), keşi “*Yağsız, kuru peynir, keşi*” (Afyon, DS XII).

Keşi yağa karıştırmak (TaS: 2455).

Kurut: Kaynatılıp suyu alınan ayran kurusu, yoğurt kurusu, keş (TaS: 2749), “*kurutulmuş süzme yoğurt*”(Bolu, Kastamonu, Giresun, Samsun, Amasya, Trabzon, Rize, Artvin, Erzurum, Erzincan, Elâzığ, Malatya, Urfa, Sivas, Kayseri, DS VIII), “*çökelek*” (Giresun, Rize, Diyarbakır, Elâzığ, DS VIII), “*parça parça kurutulmuş süzme yoğurt, tarhana*” (Kars, DS XII), “*yağsız ve kuru lor peyniri*” Artvin DS XII).

Kurut ki keşk dahi derler (TaS: 2749).

Lor: Peynir suyuna süt veya yoğurt katarak kaynatılmakla yapılan yiyecek (TaS: 2790), (lor “*şıranın tortusundan yapılan bir çeşit koyu pekmez, reçel*” (Kırşehir, DS IX), “*kaymağı alınmış süttten yapılan yağsız peynir, lor*”(Afyon, Isparta, Kütahya, Trabzon, Kars, Van, Mersin, İçel, Elâzığ DS IX), “*eriyip çok yumuşak duruma gelmiş, parçalanmış peynir, lor*” (Urfa, Gaziantep, DS IX), “*Peynir suyu, lor*”(Sivas, DS IX).

Lor dedikleri nesne ki peynir suyuna süt veya yoğurt katıp kaynatırlar (TaS: 2790).

Torak: Süzölmüş yoğurt, çökelek (TaS: 1219), “*yoğurt ve kaymaktan yapılan bir çeşit yağlı peynir*”(Erzincan, Sivas, DS IV), “*yağı alınmış süttten yapılan peynir*” (Artvin, DS III), “*yumşak taştan yapılan ve yoğurt süzmekte kullanılan bir çeşit süzgeç*”(Kayseri, Niğde, DS IV), “*dereotu*” (Çorum, Samsun, DS IV), “*kekik*” (Afyon, DS IV).

Keş ve torak ve süzölmüş yoğurt ve kurumuş yoğurt (TaS: 1219).

Sonuç

Tarama Sözlüğünde tespit edilen yiyecek ve içecek adlarının Derleme Sözlüğündeki anlamları ve sayısal verilerine ilişkin tablolar aşağıda verilmiştir:

Tablo 1. Tarama sözlüğünde kuru, yaş sebze ve meyve adları

Kuru Meyve Adları	DS (TaS dışındaki anlamların s.v.)
Aş inciri	-
Hayır	3
Dilkü üzümü	-
Kışniç	1
Kuş üzümü	-
Yaş Meyve Adları	
Bir yidim	-
Böğrek eriği	-
Düğlek	2
Eğren	3
Gelin parmağı	-
Göğem	2
Kan karpuzu	-
Kargadüvleği	-
Sebze Adları	
Çükündür	4

Tablo 2. Tarama sözlüğünde hububat-baklagiller, hayvansal gıdalar

Hububat-Baklagiller	DS (TaS dışındaki anlamların s.v.)
Çavuş aşı	-
Çeltük	6
Düğü	2
Düvülcük	3
Firik	10
Karamuk	5
Karışık	-
Kavurga	4
Kavut	6
Keşdür	1
Hayvansal Gıdalar	
Basdırma	-
Bilüç	-
Çevirme	4
Domalan	5
Kereyağı	-
Mumbar	-

Tablo 3. Unlu gıdalar ve yiyecekler

Unlu Gıdalar - Yiyecekler	DS (TaS dışındaki anlamaların s.v.)
Bişi	2
Çakıl pidesi	-
Çörek	2
Helise	1
Öşmerim	1
İşgeve	1
Katlak	2
Kete	-
Kirde	3
Kolaç	2
Köz etmeği	-
Kuşdili	1
Küke	-
Külçe	1

Tablo 4. Şekerleme ve tatlı türü yiyecekler

Şekerleme-Tatlılar	DS (TS dışındaki anlamaların s.v.)
Balsara	3
Besdil	1
Elma aşısı	-
Gömeç	5
Köfter	-
Od görmemiş bal	-
Oğul balı	2
Kuruyemişler	
Çekürdek	-
Çetin koz	-
Fıstık	-
Köknar içi	-

Tablo 5. Süt ve süt ürünleri, sulu yiyecekler, yemek adları

Süt - Süt Ürünleri	DS (TaS dışındaki anlamaların s.v.)
Çökek	6
Dorak	4
Göremez	4
Kara keş	-
Kara kurut	-
Keş	-
Kurut	2
Lor	1
Sulu Yiyecekler	
Bozca aş	-
Çopra	-
Hedik aşısı	9
Yemek Adları	
Ege	1
Elma aşısı	-

Tablo 6. Yiyecek-içecek adlarındaki anlamlar

SÖZCÜKLER	ANLAMLAR
hayır	incir; susam; ziyafet
kişniç	üzüm; maydanoz
düğlek	kavun; tekerlek
eğren	kızılçık; çukur; toplanma yeri
göğem	dağ eriği; sinek; böcek; ekin
balsıra	kudret helvası; parazit bitki; yapraklardaki tatlı su damlacıkları
besdil	pestil; ezik
gömeç	bal peteği; pide; erik; papatya; rüzgâr; mezar
oğul balı	bal; başak
çeltük	pirinç; çoban yamağı; dokunaklı söz; kırıntılı leblebi; mısırs; kesilmiş odun parçası
düğü	bulgur; un
firik	tahıl; horoz; meyve; kuma; sabun ufağı
karamuk	bitki; koyun; ekin hastalığı; fındık; iri kahverengi göz
kavurga	tahıl; yiyecek; ekmek; böcek
kavut	un; helva; buğday; çorba; çiçek
çevirme	tavuk; et; ekmek; bahçe; koza dolabı; ekin destesi
domalan	mantar; yastık; yer elması; zehir; hastalık
bişi	çörek; börek; gözleme; tatlı;
helise	yemek; ilaç
katlak	ekmek; kadar
kirde	pide; usta
kete	çörek; düğün armağanı; börek
hedik aş	aşure; bulgur; çerez; taze fasulye; terlik; patık; kar ayakkabısı
çükündür	pancar; havuç; şalgam; lahana; kırmızı pancar
çökek	çökelek; balçık; fakı ekinciliği; çukur yer; kötürüm; çok yaşlı
göremez	peynir; süt; yağ; buğday; arpa karışığı
lor	peynir; pekmez; reçel
torak	peynir; süzgeç; dere otu

Baklagillerden, çeltük, firik, kavut türü; şekerlemelerden, gömeç, od görmemiş bal, balsara; süt ürünlerinden, çökek, göremez; sulu yiyeceklerden, hedik aş gibi sözcüklerin DS'de farklı anlamlarla da olsa yaşadığı görülmektedir. Sözlüklerde bu yiyecek ve içecek adlarına ilişkin sözvarlığıyla karşılaştırılması, tarım ürünleri ve hayvansal gıdalardan beslenen bir toplum olduğumuzu, özellikle tarım ürünlerinden, hububat türü ile unlu gıdaların; hayvansal gıdalardan, yoğurt ve peynir türü ürünlerin daha çok tüketildiği gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Çetin koz, köknar içi, fıstık gibi kuruyemiş türü yiyeceklerin DS’de yer almadığı görülür. Ancak DS’de çetin koz yerine ceviz sözcüğü yer almaktadır. Ayrıca bu söz varlıklarının ağızlarda farklı adlarla yaşadığını söylemek yanlış olmasa gerek. Örneğin, çekirdeğe özellikle “ay çekirdeğine” Manisa’da ve diğer bölge ağızlarında çiğdem; meyve ve sebze adlarından “böğrek eriği”ne DS’de rastlanmamasına rağmen, Niğde ve yöresinde “erik, can eriği”, “düğlek” sözcüğüne Aydın, Balıkesir, Amasya, Muğla, Niğde, Nevşehir ve pek çok bölge ağızında “kelek”, gelin parmağı “parmak üzümü” adı verilen meyvenin Niğde’de “üzüm, parmak üzümü olarak adlandırılması gibi. Bu sonuç, sözlüklerde yer almayan ya da sözlüklere alınması unutulmuş bu sözvarlıklarının hâlâ halk dilinde yaşamını devam ettirdiği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “Tarama Sözlüğündeki Bazı Yiyecek ve İçecek Adları Üzerine Değerlendirme” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kısaltmalar

TaS Tarama Sözlüğü

DS Derleme Sözlüğü

Kaynakça

- Dinçer, Aslıhan (2009). Divânü Lûgati’t-Türk’teki yemek adları üzerine. 2. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri- Kaşgarlı Mahmud ve Dönemi*. 28-30 Mayıs 2008. Ankara: TDK Yayınları. 141-152.
- Güler, Sibel (2010). “Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26: 24-30.
- Gökçalp, Ziya (1976). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kafesoğlu, İbrahim (1987). *Türk Bozkır Kültürü*. Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü.
- Kafesoğlu, İbrahim (1991). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kılıç, Sami-Ali Albayrak (2012). “İslamiyetten Önce Türklerde Yiyecek ve İçecekler”, *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Sayı: 7 (2): 707-716.
- Ögel, Bahaeddin (1982). Türk mutfağının gelişmesi ve Türk tarihî gelenekleri. *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri*. 31 Ekim-1 Kasım 1981. Ankara: Ankara Üniversitesi, Basımevi. 15-18.
- Ögel, Bahaeddin (1988). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, Bahaeddin (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş*. C. IV, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (1996). Ankara: Ankara Üniversitesi, Basımevi.

Tezcan, Mahmut (2000). *Türk Yemek Antropolojisi Yazıları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Togan, Zeki Velidi (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2019). *Derleme Sözlüğü-Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü*, sozluk.gov.tr, [02.01.2019, 28.10.2019].

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	<p>Cilt: 4, Sayı: 1, 2021</p> <p>Vol: 4, Issue: 1, 2021</p> <p>Sayfa – Page: 31-44</p> <p>E-ISSN: 2667-4262</p>
---	---

AYFER KAFKAS'IN “ESRARNAME” ROMAN SERİSİNDE FOLKLOR VE KÜTAHYA HALK HAYATI*

FOLKLORE AND KÜTAHYA FOLK LIFE IN AYFER KAFKAS'S “ESRARNAME” NOVEL SERIES

Mustafa DİNÇ**

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 31.01.2021</p> <p> Kabul: 22.04.2021</p> <p>Anahtar Kelimeler: Roman, Folklor, Ayfer Kafkas, Esrarname, Kütahya.</p> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Edebi ürünleri üreten sanatçılar içinde buldukları kültürel çevreden bağımsız düşünülemezler. Bu bakımdan eserlerinde folklor temsillerini yansıtmaları kaçınılmazdır. Bu husus halk bilimi alanında modern edebiyat mahsullerindeki folklorik temsillerin incelendiği pek çok araştırmanın oluşturulmasını gündeme getirmektedir. Özellikle hikâye ve roman türünde bu tipteki araştırmaların daha çok yapıldığı görülmekle birlikte, modern edebiyatın hemen tüm türlerinde folklor ürünlerinin tespit ve tahlil edilmesi mümkündür. Bu çalışma da Ayfer Kafkas'ın tarihi-fantastik kurgu türünde yazmış olduğu, <i>Esrarname I Yasak İlmın Kitabı</i> ve <i>Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı</i> isimli seri romanlarında halk bilimi temsillerini tespit ve tahlil ederek yorumlamayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda yapılan taramalar neticesinde tespit edilenler, folklor alanının kadroları çerçevesinde tasnif edilerek yorumlanmış, eserin yansıttığı 18.yy Kütahya halk hayatıyla, günümüz Kütahya'sı arasında birtakım ilgilerin kurulabileceği saptanmıştır. Birbirinin devamı niteliğinde olan serinin kurgusu içerisinde ayrıca halk mimarisi, geçiş dönemleri, giyim kuşam süslenme ve el sanatları, seyirlik türler, halk inançları ve hekimliği ile ilgili temsillerin verildiği görülmüştür. Eserin folklorik anlamdaki bir diğer zenginliğinin ise yoğun gerilimli mitik-mistik anlatımın, anlatı geleneğinin öncül türleri olan masal, efsane ve memorat türlerinden benzer yönler ihtiva etmesidir. Bu bağlamda eserin yazarının aldığı eğitimin ve yetiştiği sosyal çevrenin esere büyük ölçüde ve maharetle yansıtıldığı görülmüştür.</p>
ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 31.01.2021</p> <p> Accepted: 22.04.2021</p> <p>Keywords: Novel, Folklore, Ayfer Kafkas, Esrarname, Kütahya.</p> <p>Research Article</p>	<p>Artists who produce literary works cannot be considered independent of the cultural environment they live in. This brings to the agenda the creation of many studies in the field of folklore that examine the folkloric representations in modern literature products. In this study, it is aimed to interpret the representations of folklore in his serial novels named <i>Esrarname I Yasak İlmın Kitabı</i> and <i>Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı</i> belongs to Ayfer Kafkas. The ones that were determined were classified and interpreted within the framework of the cadres of the folklore field, and it was determined that some relations could be established between the 18th century Kütahya public life reflected by the work and today's Kütahya. It was also seen that the representations about folk architecture, transition periods, dressing and handicrafts, spectacle genres, folk beliefs and medicine were given. Another richness of the work is that the intensely stressed mythic-mystical narration contains similar aspects from the genres of the narrative tradition. Finally it has been seen that the education of the author of the work and the social environment in which she grew up were reflected in the work to a large extent and skillfully.</p>

* Bu makale 2-4 Ekim 2020 tarihinde düzenlenen TOKÜAD II. Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu'nda “Ayfer Kafkas'ın *Esrarname I Yasak İlmın Kitabı* ve *Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı Romanlarında 18.Yüzyıl Kütahya Halk Hayatına Dair Tespitler*” başlığı ile sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilip, büyük oranda genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı. Çanakkale/Türkiye, E-mail: mustafadinc@comu.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5639-4876>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Dinç, Mustafa (2021). “Ayfer Kafkas'ın “Esrarname” Roman Serisinde Folklor ve Kütahya Halk Hayatı”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 31-44. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.871548>.

Extended Abstract

Folklore is an important stakeholder of cultural sciences as a discipline that is constantly kept alive with research shaped over two focal points: field and text. As of the second half of the 19th century, the scientific foundation, which was laid with the compilations made from the field, has been shaped on the theoretical infrastructure that has developed in the process, and has become in interaction with all social dynamics and therefore all social science branches today.

The most intensive interaction between folklore and other branches of social sciences is the field of literature. It is known that the narrative tradition, which has come from the earliest times of Turkish literature, met new genres in the Tanzimat period and continued its existence in these genres. Especially in the fictional plane of contemporary stories and novels, it is possible to determine the influence of this narrative tradition intensely, and therefore, to make folk-scientific determinations and analyzes on modern literature products. It is natural for those who create products in modern literature to use folkloric patterns in their works, based on the fact that they cannot be separated from their environment and environmental motivations, and regardless of the literary understanding they belong to, they act from a distinct narrative tradition. This issue brings to the agenda the creation of many studies in the field of folklore that examine the folkloric representations in modern literature products. Although it is seen that this type of research is mostly done in the genre of stories and novels, it is possible to identify and analyze folklore products in almost all genres of modern literature. Therefore, it is quite natural that fictional works of various styles and genres are the subject of folklore field and that a rising graphic emerges in terms of both quantity and quality.

Ayfer Kafkas's "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" and "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" which we focus on in the study, contain findings that can be addressed in two dimensions in terms of the author's environmental motivations and the use of elements belonging to the narrative tradition. These findings, which we can define as folkloric findings altogether, include the features of the space and traditional urban life, folk architecture, transition periods, dressing and crafts, spectacle genres, folk beliefs, folk medicine representations, as well as the narrative tradition features that are heavily reflected in the fiction of the two books of the series. The fact that it reflects tradition on both the folkloric life and the narrative plane is an indication that Kafkas has blended her academic education with the historical and cultural texture of the city where she lives.

On the other hand, the author's analyzes, especially on urban life, and descriptions of the places where the work takes place contain data that will contribute to the tourism-promotional activities of the city of Kütahya in a sense. As a result, although it is possible that Ayfer Kafkas's novels named "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" and "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" can be described as historical-fantasy fiction novels, based on the findings, the folklore field has both folklore and narrative tradition. It is possible to evaluate it as a series in which many determinations and in particular various notes on public life in Kütahya can be made.

Giriş

Modern edebiyat dünyasının pek çok temsilcisinin hikâye, roman, tiyatro veya şiir kabilindeki eserlerindeki folklorik örüntülerin bildiri, makale veya tez hacminde ele alınması halkbilimi alanında son zamanlarda sıkça karşılaşılan çalışma biçimlerindedir. Esasen kurguya dayalı metinler olan modern edebiyat mahsullerinin, üreticilerinin tasarruflarıyla şekillendikleri, bu bakımdan onlarla ilgili pek çok çevresel motivasyondan beslendikleri açıktır. Bu motivasyonlardan bir tanesi de folklorik çevredir. Nitekim modern Türk edebiyatının gelişim seyrine bakıldığında, hemen her dönemde halk hayatına dair izlerin tüm türlerde görülmesi olasıdır. Dolayısıyla halkbilimi alanına çeşitli tarz ve türlerdeki kurgu eserlerin konu olması ve gerek nicelik gerekse nitelik açısından yükselen bir grafiğin ortaya çıkması gayet doğaldır.

Edebiyat tarihimizde aşağı yukarı Batı dünyasında olduğu gibi “şehirli” bir kimlikle başladığı görülen roman türünde Milli Mücadele dönemine gelene değin hemen pek çok örneğin şehir yaşamı içerisinde geçtiği tespit edilmektedir. Bu nedenle Tanzimat dönemi ile başlatılan Türk romancılığının en popüler mekânlarının İstanbul başta olmak üzere, şehirler olması şaşırtıcı değildir. Yazarların pek çoğunun şehirlerde doğup büyüdükları, buralarda eğitim gördükleri yahut çeşitli görevlerde buldukları düşünülürse, modern edebiyat mahsullerinin başlangıç eserlerinin büyük şehirlerle hemhal oldukları ifade edilebilir (Türk Edebiyatında Çukurova 2020). Öte yandan Türk romanında köy temsilleri her ne kadar Karabibik’e kadar da götürülebilirse de köy hayatına belirli bir ideolojik dayanakla eğilerek doğrudan köye, köydeki yaşam şartlarına, dramalara yönelen eserler ancak toplumcu gerçekçi bakış açısıyla 1950’ler ve sonrasına tarihlenmektedir.

Bu anlamda ister şehir hayatında geçiyor olsun; isterse köy-taşra yaşamını konu alsın modern edebiyat ürünleri olarak hikâye, roman, tiyatro eserleri vd. ürünlerde yukarıda sözü edilen folklorik izlerin, halk hayatı temsillerinin tespit edilebilmesi doğaldır. Bu temel önerme nezdinde oluşturulan çalışmanın amacı, günümüzde polisiye roman türünde eserleriyle tanınan ve aslen Kütahyalı olan Ayfer Kafkas’ın, edebiyat dünyasına kapı araladığı ilk iki eseri olan “Esrarname I Yasak İlmin Kitabı” ve “Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı” adlı romanlarında folklor ve Kütahya halk hayatına matuf yansımaların tespit edilerek yorumlanması, bunların günümüz Kütahya folklor ve halk hayatıyla ilişkilerinin değerlendirilmesidir. Çalışmanın kapsam sınırını oluşturan iki romanla ilgili okumaların yapılmasının ardından amaçla ilişkili olduğu tespit edilen temsiller, folklor disiplinin inceleme sahaları ve sınıflandırmaları bağlamında derlenip toparlanmış, bunların eserin geçtiği yüzyıl olan 18.yy’daki görünürlüğü ve günümüz Kütahya halk hayatındaki devamlılığı yorumlanmaya çalışılmıştır.

Edebiyat araştırmalarının en önemli boyutlarından biri olan metin merkezli çalışmalar, edebi ürünü eser, okur, yazar, dış dünya gibi odaklardan ele alarak çözümleyen, anlamlandıran ve yorumlayan çalışmalardır. Bu bakımdan metin merkezli çalışmalarla edebi eserler sadece metin değerleri ile değil, pek çok farklı boyutlarla ele alınabilmektedir. Bu boyutlar içerisinde edebi eserin oluşturulduğu dönemin sosyal, tarihi, ekonomik, siyasi hayatı; yazarın iç dünyası; okuyucunun eserden edindikleri; eserin diğer edebi mahsullerle bağlantıları gibi pek çok değişkeni sayabilmek mümkündür.

Türk halk bilimi araştırmalarında folklor kadroları veya şubeleri olarak bilinen ve genel karakteristiğini Örnek (2000)’in çizdiği ve Çobanoğlu’nun (2005) çeşitli eklemelerle genişlettiği tasnif biçimi, günümüzde makale ve tez hacmindeki pek çok alan çalışmasında çerçeve olarak kullanılmakla birlikte, alanın gelişim seyriyle orantılı biçimde farklı araştırmacıların önerileriyle geliştirilmeye devam etmektedir¹. Öte yandan halk bilimi alanı içerisinde çağdaş edebi metinlerdeki folklorik örüntünün incelenmesine dair henüz bir metodolojinin oluşmadığı da aşikârdır. Nitekim YÖK Tez Merkezinde yayımlanmış çağdaş edebi metinlerde (roman, hikâye vd.) folklor temsillerini ele alan yüksek lisans ve doktora tezlerine bakıldığında hemen hepsinin yukarıda zikredilen tasnif biçimini kullanarak

¹ Folklor kadrolarının çağımızdaki gelişim seyri bağlamında yenilenmesine, güncellenmesine örnek olarak sunulan yeni kadro tasnif önerileri için bkz. (Yolcu 2019; Güvenç 2020).

betimlemeler yapıldığı görülmektedir. Buna mukabil, folklor alanının metin merkezli yaklaşımları ise sözlü kültür ortamında üretilen metinleri ele aldıklarından çağdaş edebiyat malzemesindeki folklorik temsillerin incelenmesi salt Örnek (2000) ve Çobanoğlu (2005)'nin monografi kadroları bağlamında yapılmaya devam etmektedir. Bu bakımdan çağdaş edebi ürünlerdeki folklorik ürünlerin tespit ve tahlili için her iki alanın bilgisine ihtiyaç duyan yeni ve farklı bir metodolojinin geliştirilmesi bir zorunluluk halini de almıştır.

Araştırmada serideki hikâyeye mucibince yazar tarafından bir şekilde sunulan folklorik temsiller tespit edilmiş ve bir tasnife tabi tutularak sunulmuştur. Bu tasnifte halk biliminin yukarıda zikredilen kadroları göz önünde bulundurulmaya çalışılmakla birlikte serinin hacmi ve hikâyesi ölçüsüyle hepsine uygun örnek tespit edilemeyeceği gerçeği dâhilinde tasnif başlıkları, bağlamlarına göre oluşturulmuştur². Tespitlere esas teşkil eden ifade ve cümleler akademik referans kurallarına göre doğrudan veya dolaylı alıntılarla teker teker verilerek, örnekler ilişkilendirilmiştir. Tespit edilen temsillerin yorumlanmasında ise yazarın çizdiği 18.yy Kütahya halk hayatı ile günümüz Kütahya'sındaki devamlılık göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmanın izleyen bölümünde bulgular ışığında eserin kurgusunun dayandığı geleneksel anlatı bağlamı tespitler üzerinde durularak eserin folklor alanındaki görünürlüğü ve alana katkısı yorumlanmıştır. Çalışma bu anlamda sosyal bilimlerde sıklıkla başvuru nitel araştırma yöntemlerinin analiz biçimlerinden biri olan içerik analizi mantığı altında oluşturulmuştur. İçerik analizi, söylemin, görünen, kolayca yakalanan, sergilenmiş ve ilk bakışta algılanan içeriği yerine, gizil, üstü örtülü içeriğini ortaya çıkarmayı sağlamaktadır. Dolayısıyla içerik analizi, mesajda, bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik "ikinci bir okuma"dır (Bilgin, 2006: 1). Bu yönüyle içerik analizi, edebiyat araştırmaları için sıradan okuyucunun bir çırpıda fark etmediği yönleri ortaya çıkarmaya hizmet ederek, eserin ve dolayısıyla yazarın anlaşılabilirliğini de artırıcı bir işleve hizmet etmektedir.

1. Yazar ve Eser Hakkında³

1979 yılında Kütahya'da doğan yazar, bu kentteki temel eğitiminin ardından lisans öğrenimini Selçuk Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. Halen Kütahya'da yaşamını ve çalışmalarını sürdürmekte olan yazarın çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlanmış öykülerinin yanında son olarak polisiye kurgu tarzında "Kızıl Şebeke" ve "Divina'nın Bileziği" isimli iki kitabı yayınlanmıştır. Çalışmamıza eksen olarak aldığımız "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" ve devamı niteliğindeki "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" isimli romanların olay örgüsü kısaca şu şekildedir:

Tir-i Dânende adındaki İranlı bir büyücü tarafından, yüzyıllar önce yazılan ve kendisini çözene insanüstü yetenekler kazandıran büyülü-efsunlu, sırlarla dolu Esrarname isimli kitap,

² Örnek ve Çobanoğlu'nun sunmuş oldukları (hatta yeni önerilerle oldukça genişleyerek 30 başlığa kadar çıkan) folklor kadroları elbette ki halk hayatının her yönüne dair maddi ve manevi ürünleri ele alan çok geniş bir tasniftir. Bu anlamda romanda tüm folklor kadrolarına uyan temsil örneklerinin tespit edilmesi beklenmemelidir ve zaten mümkün de değildir. Romanda tespit edilen folklor temsilleri de haliyle, hikâyenin gereğince sunulan temsillerdir. Bu bakımdan tespit edilen folklorik temsillerin tasnifi de bulgulara yönelik bağlamsal bir tasnif olarak düzenlenmiştir.

³ Yazarın hayat öyküsüne dair bilgiler Ayfer Kafkas ile 10/09/2020 tarihinde yaptığımız mülakattan kısaltılmıştır.

yazıldığı dönemdeki gücünün farkına varan din adamlarınca yok edilmeye çalışılmış, ancak türlü çabalara rağmen yalnızca ikiye bölünmesi sağlanabilmiştir. Bu iki parça ise Bursa’da bir dergâhın gizli odalarında birbirlerinden ayrı ve yoğun güvenli bir şekilde hapsedilmiştir.

18. yy Osmanlı Germiyan topraklarında bir paşa kızı olarak yaşamına devam eden Nâgehan’ın küçüklüğünde kulak misafiri olduğu bir sohbet esnasında ismini duyduğu bu sırlı kitabı bir tutku halinde elde etmek ister ve nihayetinde “iyi niyeti ve tamamen saf ve güzel düşünceleri” sayesinde kitabın bir yarısı Nâgehan’a kendiliğinden gelir. Nâgehan elindeki bu parçayı okuduktan sonra artık çok hızlı koşan, çok iyi duyan, uçma kabiliyeti kazanan, zaman ve mekân üstü bir kahramana -Esved- dönüşerek Kütahya sokaklarının koruyucusu halini alır.

Öte yandan kitabın diğer yarısı ise Muntazar’ın eline düşmüş, Muntazar ise bu yarıyı kendi çıkarına (ilm-i simyayı öğrenmek, zengin olmak ve türlü kötülükler yapmak) kullanmaya başlar. Fakat karşıtlığın iki kutbu olarak Nâgehan’ın (Esved) da Muntazar’ın da bilmediği, kitabın her iki parçasının daha yazıldığı devirden beri peşinde olan Asfar isimindeki cinin ortaya çıkmasıdır. Asfar Muntazar’ı aşık olduğu kadın kılığına girerek cezalandırır ve Nâgehan’ın elindeki parçayı almak amacıyla Muntazar’ı kendisine esir eder. Zaman içerisinde Nagehân’ın başına gelenlerden kuzeni ve paşa babasının arkadaşı –ki daha sonra Nagehânla evlenecektir- İbrahim Ethem Bey haberdar olurlar ve iyi ile kötünün mücadelesi böylelikle hızlanır.

Öykünün sonunda ise Esrarname’nin her iki parçasını ele geçirerek olağanüstü bir kimliğe bürünen Nagehân, İbrahim Ethem Bey’in yardımıyla hem Muntazar’ı, hem Asfar’ı ve hem de kitabın methini duyarak onu ele geçirmeye çalışan diğer unsurları yok ettiği gibi; kitabın zaman içerisinde kendisini de etkisi altına aldığından dolayı kitapla yaşamı-sevdikleri arasında bir seçim yaparak Esrarname’yi de ortadan kaldırır ve kendi mutlu sonuna böylelikle ulaşır.

2. Bulgu ve Yorumlar

Ayfer Kafkas’ın 18. yy Kütahya’sında geçen Esrarname serisinde her şeyden önce üzerinde durulması gereken nokta, eserin ana kahramanı Nagehân’ın babası olarak “*Germiyan Sancağının eşraf-ı a’yanından Mollaoğlu Ali Paşa*” (Kafkas 2011: 16) şeklinde takdim edilen Ali Paşa’dır. Zira Kütahya tarihi için reelde de bir Ali Paşa isminden bahsetmek mümkündür. Şehrin merkezinde halen faal olan ve halk arasında “Alo Paşa Camisi” adıyla bilinen cami başta olmak üzere pek çok vakfiyesi bulunan ve 18.yy sonlarında bir süre Anadolu Eyaleti Valiliği yapmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı hayatına son verilmiş Kürt Seyit Ali Paşa, son zamanlarının bir kısmını Kütahya’da geçirmiştir⁴. Bu anlamda Nagehân’ın babasının her ne kadar “*Germiyan Sancağının zamanın tesirine mağlup olan nadide eserlerini çoğaltıp lâyemût eyleyecek bir hattat*” (Kafkas 2011: 17) şeklinde nitelendirilse de Ali Paşa ismiyle sunulması, kent hafızasında bilinen bir isim olan Kürt Seyit Ali Paşa’yı da (Alo Paşa) anımsatması bakımından bilinçli bir seçim ürünü olarak görünmektedir. Böylece daha ilk satırlardan itibaren yazarın aynı zamanda okura bir Kütahya tarihi panoraması çizeceği ve tarihi kurgu içerisinde okuru Kütahya’nın günümüzdeki görünürlüğü üzerine de düşündüreceği hissedilmektedir.

⁴ Alo Paşa (Kürt Seyit Ali Paşa) ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Uzunçarşılı 1932).

2.1.Mekân Bağlamlı Bulgular: Geleneksel Kent Yaşamı ve Halk Mimarisi

Edebi eserde mekân, kurgunun cereyan ettiği bir dekor olmasının yanında, pek çok farklı işleviyle aksiyonun oluşmasında veya şekillenmesinde etkisi olan önemli bir unsurdur (Narlı 2002: 98, 99). Bu anlamda Esrarname serisi de hem şehir hem de kahramanların yaşadıkları haneler bağlamında önemli mekân tasvirlerinin yapıldığı bir roman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserde mekân örüntüleri konusunda ilkin "*Adına Germiyan derler bu memleket, sıcak sularıyla meşhur*" (Kafkas 2011: 10) ve "*Çünkü Germiyan'ın sıcak memba suları o kadar bol ve şifalıydı ki... Üstelik konak sancağın en meşhur hamamlarından biri olan Balıklı Hamamına çok yakındı*" (Kafkas 2011: 18) ifadeleriyle Kütahya'da pek çoğu halen faal bulunan ılıcalara atıfta bulunulmuştur. Bunlardan tarihi Balıklı Hamamı, şehir içinde merkezi bir konumda bulunmakta ve Ali Paşa'nın konağı olan roman mekânına da oldukça yakın tarihi bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna mukabil, *Sümbüllü Medresesi, Sadettin Camii, Bedesten, Sırlıbayırı, Yetmiş Burçlu Hisar Kalesi, Samanpazarı, Pirinçhanı* ile "*acayip otlar, pis kokulu tütsüler, yağlar, incecik kum gibi tozlar, civa, kükürt; sabun, gül yağlı merhemler almak için gidilen Kapanaltı*" (Kafkas 2011: 93; Kafkas 2012: 99); "*Hisaraltı lafziyla müsemma fukara muhiti*" (Kafkas 2011: 133) şeklinde şehrin günümüzde de bilinen lokasyonlarının yer yer anılması veya tasvir edilmesi de mekânlar konusunda kayda değer bir durumdur. Bu anlamda eserde Hisaraltı olarak geçen muhit günümüzde Sultanbağı mahallesine tekabül etmekte ve tıpkı romanda olduğu gibi günümüzde de burası orta-dar gelirli, taşralı ailelerin mukim bulunduğu bir semt olarak bilinmektedir.

Eserde 18.yy Kütahya halk hayatına matuf bir diğer mekân örüntüsü konakların mimari özellikleriyle ilgili temsillerde karşımıza çıkmaktadır. Zira romanın esas kahramanı olan Nagehân'ın günlük hayatının önemli bir kısmının geçtiği konak özellikle ilk kitapta genişçe tanıtılmış, konakların mimari dokuyla alakadar yapısı betimlemelere gayet detaylı bir biçimde yansıtılmıştır. Mollaoğlu Ali Paşa konağı başta olmak üzere her biri aynı zamanda birer halk mimarisi örneği olan konakların, "*cumbaları, mahir ustalar tarafından oya gibi işlenmiş payandaları, iki kanatlı künde-kâri işlemeli koca giriş kapısı, senede iki defa yinelenen inci beyazı kireç sıvası; taşlık, mâbeyin, haremlik-selamlık daireleri ve sofaları; küçük mangalları, sedirleri, zevkle döşenmiş ceviz mobilyaları, halıları, konsolları*" (Kafkas 2011: 18,19) ile sanatkârane bir üslupla betimlendiği görülmektedir ki bu durum aynı zamanda yazarın söz konusu mimari detaylara hâkim olduğunu da düşündürmektedir. Bu itibarla özellikle günümüzde Germiyan ve Ahierbasan sokaklarında sıralanan bu konaklar, Kütahya kent dokusunun önemli bir bileşeni olarak canlılıklarını korumaya devam etmektedirler (Tarihi Kütahya Konakları 2020). Günümüzde büyük çoğunluğu koruma altına alınan tarihi Germiyan konakları, birtakım restorasyon çalışmaları neticesinde, restoran veya otel biçiminde turizm faaliyetlerinde kullanılabilir hale gelmişlerdir.

Osmanlı tarihinde şehzadelerin yetiştiği bir şehir ve Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olması durumundan hareketle seride panoraması çizilen Kütahya şehrinin günlük rutini de son derece hareketli bir şekilde yansıtılmaktadır. Sözgelisi "*Camgöz Hilmi Efendinin kiraathanesinde, bir yandan sancağı yenice şereflendirmiş bir musiki üstadının nağmelerini*

dinlerken bir yandan da kahvelerini h p rdeten efendiler... kalaycılar, kahveciler, Kapanaltı'nda açılan yeni dükkanlar” (Kafkas 2011: 26) ifadeleri ile günlük eril yaşam ortamları, esnaf çeşitliliği vurgulanırken; *“Sırlıbayırındaki Agop’un meyhanesindeki müdavimler”* (Kafkas 2011: 60), *“ipekli kumaş tüccarı Boris Efendi”* (Kafkas 2012: 46), *“meşhur terzi Eleni”* (Kafkas 2012: 49) gibi gayrimüslim esnafların isimleriyle birlikte de kentin kozmopolit etnik durumuna dair bilgiler satır altında sunulmaktadır. Bu noktada özellikle Kapanaltı aynen romandaki tasviriyle, hemen her çeşit alışveriş faaliyetinin yapıldığı bir lokasyon olarak ekonomik-kültürel hareketliliğini günümüzde de sürdürmektedir.

Bu hareketli günlük rutin içinde elbette ki erkek bireyler kadar kadınların da yaşamları akılcı biçimde devam etmektedir. Kadınlar kendi aralarında, *“bedestene gelen yeni bezlerden, konaktaki hizmetçilerin talimlerinden yahut hamam meselelerinden”* (Kafkas 2011: 83) konuşmakla birlikte, düğünlerin, derneklerin, kadın toplantılarının baş aktörleri halinde özellikle ev odaklı günlük yaşamda aktif bir rol oynamaktadırlar. Pek çok kadın birey daha gençlik aşamalarından itibaren Anadolu’nun çoğunda görülen sanal bir akrabalık modeli olan *“ahretlik”* teşkilatına d hil olmakta, böylece *“genelde Germiyanlı genç kızlar dışarıya çıkmak için fazla sıkıntı  ekmezlerdi. Hemen hepsinin ahretliği olduğundan buluşup genç kız meseleleri konuşacaklarını söylemeleri yeterli olurdu”* (Kafkas 2011: 189) cümleleriyle ifade edildiği gibi, büyükşehir hüviyetindeki Germiyan’da belirli sınırlar içerisinde nispeten daha rahat bir günlük hayat yařamaktadırlar⁵.

2.2. Geçiş Dönemleri Bağlamlı Bulgular

Halk bilimi araştırmalarında “geçiş dönemleri” adı verilen ve insan hayatının önemli dönüm noktalarından olan doğum, evlilik ve ölüm aşamalarının yanında toplumsal bazı farklılıklar içinde bir durumdan diğerine geçişin kutsandığı, etrafında çeşitli dinlik, büyülük uygulamaların ve törenlerin gerçekleştirildiği farklı dönemler de sayılabilmektedir (Din  2019: 169). Bu anlamda eserin başkahramanı N gehan’ın evlilik çağında bir genç kız olması, kurgu içerisinde onun evlilik hazırlıklarına da yer verilmesini, dolayısıyla 18.yy Kütahya kadın yaşamına, evlilik hazırlıklarına dair bazı kodların sunulmasını da doğurmaktadır. Buna göre *“kararacakları sebebiyle kahve içmelerine müsaade edilmeyen”* (Kafkas 2011: 123), *“akşam saatlerinde pencereden bakmaları hoş görülmeyen”* (Kafkas 2011: 171) genç kızların evliliklerinde de kendilerinden beklenen  zellikler *“Osmanlı kadını ağır olmalıydı... Gelin hanım oturaklı olacak, az konuşacak, Suzan Hanım gibi pamuk tenli değil biraz esmer olacak... Güzel kahve pişirecek, tetikte, atik ve dakik olacak”* (Kafkas 2011: 21) sözleriyle ifade edilmekteyken; gelin adayının görülmesi, sınanması amacıyla *“Birkaç gün sonra konu komşu hanımlarla kız görmeye gidildi. Kızın mahir olup olmadığı içilen kahvelerle tetkik edilip yürürken aksamadığından emin olundu, bir bahaneyle konuşturulup kekeme olmadığı anlaşıldığı ve görünmeyen kusurlarının tespiti için hamam günü belirlenip gelindi”* (Kafkas 2011: 22) şeklinde görücü gitme pratiğine de yer verilmektedir.

⁵ Kadınlar arasındaki sanal akrabalık modellerinden biri olarak “ahretlik” ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Ayaz 2019).

2.3. Giyim Kuşam Süslenme ve El Sanatları Bağlamlı Bulgular

Evlilik geçişi içerisindeki ilk iki aşamanın ardından Nâgehan'ın düğün hazırlıklarına merkezinde yine kadınların olduğu, çeyiz ve kına temsilleri ile devam edilmektedir. Eserde resmedilen çeyiz hazırlıkları aynı zamanda, geleneksel giyim kuşam süslenme ve el sanatları bağlamı bulguların da tespit edilebildiği bir alan olarak zengin bir muhteva da içermektedir. Bu anlamda çeyiz konusunda hem ailenin statüsüne hem de halk arasındaki "Kütahya'dan gelin almak masraflıdır" düşüncesine göre, hazırlığın uzun ve detaylı bir şekilde sunulduğu görülmektedir ki genç kıza hazırlanan çeyizin, her biri birer el sanatı ürünü de olan "oyalı seccadeler, en az yüz yirmi çeşit oyalı dane ve bir o kadar da yün patişin yanı sıra; tel kırma, sim sarma, dantel, kanaviçe gibi işlerle yapılmış türlü türlü eşya" ile "meşhur Terzi Eleni hanıma yaptırılan kat kat elbiseler, ağır kıyafetlerden, tefebaşı denilen başlıktan" (Kafkas 2012: 47, 48) oluştuğu belirtilmektedir. Burada "her anne gibi, Nâgehan'ın annesinin de daha doğumundan itibaren kızına yaptıracığı tefebaşının hayalini kurduğu" (Kafkas 2011: 62) sözleriyle sunulan "tefebaşı" ise geleneksel Kütahya kadın giyiminin en önemli figürlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde de meşakkatli üretim süreci ile oldukça yüksek fiyatlarla alıcı bulan bu kıyafet bir el sanatı örneği olmasının yanında (Tefebaşı 2018) Kütahya düğün kıyafetlerinin en ağır ve değerlisi olarak el dokuması ipek kumaş üzerine altın suyuna batırılmış gümüş sırma ile el ve gergef ile işlenerek oluşturulan bir gelinliktir (Geleneksel Giysi 2020).

Çeyiz hazırlıklarında üzerinde durulan giyim kuşam ve tekstil ürünlerinin Kütahya kadınlarının törensel kıyafetleri ve aksesuarları içerisinde değerlendirilmesi mümkündür. Bunun dışında özel olarak bir giyim kuşam bilgisine yalnızca Nâgehan'ın geceleri büründüğü Esved⁶ karakterinin, isminden ve gizliliğinden hareketle siyah ve kapalı bir durumda ele alınışında ve bir de "Elinde kara tespihi, boynunda Ayet'el Kürsî muskası, kuşağında hançeri, düğmeleri göbeğine kadar açık gömleği ve sanki az önce birini tepelemişçesine yana kaymış görünen serpuşuyla bıçkınlar bıçkını biriydi Nâgehan'ın belalısı" (Kafkas 2011: 80) sözleriyle bir kabadayı kimliğinde resmedilen Hüdaverdi tasvirinde rastlanmaktadır. Dolayısıyla giyim kuşam ve süslenme hususlarında tespit edilen doğrudan temas, çeyiz aşaması ile Esved ve Hüdaverdi karakterleri ile sınırlı tutulmaktadır. Bunun haricindeki temsiller metnin akışı içinde doğal bir halde verilmektedir. Bu bakımdan kentteki kadın ve erkeklerin Osmanlı muhiti olarak resmedilen Germiyan şartlarına uygun giyiniyor oluşları sadece hissettirilen, üzerinde özel bir çabayla durulmayan giyim kuşam temsillerini oluşturmaktadır.

Giyim kuşam temsilleri içinde de bazı örneklerin sunulduğu el sanatlarının, bu başlıkta üzerinde durulması gereken bir diğer husus olarak ele alınması gerekli görülmüştür. Buna göre ustalığını kadınların yaptığı, hammaddesi tekstil ürünleri olan "tel kırma, sim sarma, dantel, kanaviçe işleri"; başlı başına bir el sanatı ürünü olan "tefebaşı" bir kez daha bu aşamada anılmakla birlikte; Mollaoğlu Ali Paşa'nın bir hattat olarak arz edilmesi (Kafkas 2011: 17); konaklarda "künekâri, oymacılık" gibi yapı sanatlarının mahir örneklerinin görülmesi; ayrıca salonlarda çeşitli "minyatür"lerin (Kafkas 2011: 18) bulunuyor oluşu tasvirleri güçlendirmekte; eserin geçtiği konak hayatına, bir anlamda Germiyan üst sınıfının yaşamına,

⁶ Esved: Ar. Siyah anlamına gelmektedir.

dair bir tablo oluşturmaya da hizmet etmektedir. Öte yandan Kütahya şehrinin Türk-İslam Sanatı dairesinde geçmişten günümüze çini sanatıyla yayılan ünü, eserde de es geçilmemiş ve bu durum “*Germiyan’ın fanyanslarının cihanda bir eşi daha yokmuş, öyle diyorlar. İran’da ne kadar zengin varsa hepsi hamamlarında Germiyan fanyansı görmek istiyor dedi*”⁷ (Kafkas 2012: 140) ifadeleriyle yansıtılmıştır.

2.4. Seyirlik Türler Bağlı Bulgular

Eserde kına gecesinde kadınlar arasında canlandırılan bir seyirlik oyun temsili, bir hırsızlık olayına bağlanarak aktarılmaktadır. Nâgehân ile İbrahim Ethem Bey’in düğününün kına gecesindeki kadın eğlencesinin bir anında;

“İşte tam bu esnada Nagehân’ın duaları kabul oluverdi. Orta yere çıkıp kollarını kaldırdığı anda içeriye dört kişi girdi ve millet gülmekten yerlere yıkıldı. İçeriye girenler, oyun çıkarmak için erkek gibi giyinmiş, ocağın bacasından alıp suratlarına çaldıkları kapkara isle kendilerine sakal, bıyık ve ortada birleşen kaşlar yapmış olan genç kızlardı. Oyun başlamış, hatta Kaftiye Sultan’dan bile makas alındığında ve karşılığında ‘Bre edepsiz’ lafi yerine, oynayan göbek eşliğinde atılan bir kahkaha duyulduğuna göre ortam bir hayli gevşemişti. Kızların dilleri kadınları kendilerinden geçiriyor, ‘Ah güzelim hasretine dayanamadım’ diyerek göz kırpan geçkin kadınların kahkahaları ile ahali daha bir keyifleniyordu” (Kafkas 2012: 14, 15)

şeklinde tasvir edilen oyun, And’ın (2012: 191-196) “Anadolu Dramatik Oyunları” başlığının ikinci yaygın konusu olarak ele aldığı ve “*Arap, Keşiş, Kıptî, Deve, Çolak, Kolsuz, Hacı Baba, Köse, Efe, Kadı, Kocaman*” vd. gibi çok farklı isim ve kılık değiştirme esaslı aşağı yukarı benzer senaryolarla Anadolu’nun birçok yerinde canlandırıldığını ifade ettiği “*Kız Kaçırma*” konulu oyunlardan biridir. Birkaç genç kızın erkek kılığında kadınların arasına girmesi ve kadınlara şuh sözlerle sarkıntılık etmesi gülmeceyi sağlayarak, oyunu eğlenceli kılmaktadır. Öyle ki bu eğlenceli ortamın cazibesine kapılan kadınlar, “*hiç de makul olmadığı halde ziynetlerin ağırlık yapacağı ve oyuna dâhil olmanın zorlaşacağı bahanesiyle*” tüm mücevheratını canlandırmayı yapanların yanlarında getirdikleri keselere itiraz etmeksizin koymuşlar; soyulduklarını ise oyun bittikten, kılık değiştiren kızlar gittikten çok sonra ancak anlamışlardır (Kafkas 2012: 15).

2.5. İnanç Bağlı Bulgular: Fal, Büyü, Tılsım, Adak

Bir büyücü tarafından yazılarak, cinlerin ve insanların peşinde olduğu ve kendisini okuyanlara, hız, görünmezlik, zamanda yolculuk, ilm-i simya yeteneği, fısıltıları duyabilme, zihin okuma, uçabilme, gibi çok çeşitli doğüstü güçler veren bir kitap olan Esrarname’nin ele geçirilmesi etrafındaki olayların üzerine kurgulanan bir eser olması hasebiyle seride inanç bağli çok sayıda temsile rastlamak mümkündür. Bu doğrultuda başta Esrarname olmak üzere, gerçek ya da kurgusal olarak isimleri geçen zamanın âlimleri, şâirleri veya büyücüleri tarafından kaleme alınarak, halk arasında kehanetleri anlatılagelen pek çok esrarengiz kitabın eserde yer yer zikredildiği görülmektedir. “*Haram ilimlere dalmış Tir-i Danende isimli, zındıklıkla suçlanarak ülkesinde idam edilmiş Farisî bir şâir ve büyücü tarafından, insanların*

⁷“Fayans” sözcüğü burada yazar tarafından yerel ağızda seslendirildiği haliyle, “fanyans” şeklinde kullanılmıştır.

kağıt yerine berçimen denen hayvan derilerini kullandığı devirde, is ve zamk-ı Arabiden müteşekkil, solmaz bir tür mürekkeple 23 sene 4 ayda yazılan bir kitap” (Kafkas 2011: 39) olan Esrarname'nin dışında, ayrıca halkın Esved'in ortaya çıkmasındaki olayları buna göre yorumladıkları Zervani'nin Hakaik fi' Zervani'nin Hakaik fi'n-Nücûm isimli yıldıznâmesi bu tip esrarlı kitapların halk arasında da ilgiyle takip edildiğini ortaya koymaktadır.

Esrarnâme ayrıca ilm-i simyaya yönelik pek çok bilgileri ihtiva eden bir kitap olarak sunulmaktadır (Kafkas 2011: 76, 77). Özellikle kitabın diğer yarısını elinde bulunduran Muntazar bu bilgileri çözebilmek için bir hayli uğraşmaktadır ki, “Balinas Hekim'in Kitab-ı Sırr el-Hâlîka'sı, Cabir ibn Hayyan'ın Zibak ile Kibrit Nazariyyesi, Bursalı Ömer Şifâi Dede'nin Mürşîd el-Muhtâr fi İlm el-Esrâr'ı” (Kafkas 2011: 136) Mutazar'ın alşimi (simya) ilmini öğrenmek için daha önceden okuduğu kitaplar olarak sayılmaktadır.

Esrarname ve yanı sıra gerçek veya kurgusal olarak yukarıda sunulan bu kitaplardan elde edilen büyü, tılsım, muska bilgileri de çeşitli vesilelerle verilmektedir. Sözgelisi, Esrarname'de yer alan efsunlu sözlerin “tarif edildiği vakitlerde, tarif edilen malzemelerle domuz derisi, kedi işkembesi yahut at turnağı gibi muhtelif satırlara yazmakla basit muskalar elde edilmesi” (Kafkas 2011: 65) suretiyle Muntazar'ın bazı yeteneklerini kazanması aktarılmaktadır. Ayrıca, Türk kültür dairesinde büyüler, tılsımlar veya insan dışı varlıklar tarafından korunduklarından tekinsiz olarak addedilen define alanları ile ilgili bir örnek de “Papaz büyü, kırk düğümçük laneti ve domuz sidiğiyle mühürlenip koca yüzü görmeden öteki âleme gözleri açık gitmiş kırk bakirenin mezarından alınan kırk çeşit toprakla gömüldüğü rivayet edilen” Anzar definesi (Kafkas 2011: 152) üzerinden örneklendirilmektedir.

Kitapta ayrıca Muntazar'ın ortadan kaybolmasıyla boşluğa düşen Ali Cengiz isimli “şopar”ın yanına sığındığı Hattap karakteri de namı bir üfürükçüdür. Bu anlamda, dönemin Germiyan kadınlarının pek çok sorununu çözümlenmek amacıyla Hattap'ın evine gitmeleri “Hattap'ın namı bir üfürükçü olması sebebiyle gelen gidenin ardı arkası kesilmiyor, evden şamata eksik olmuyordu. Yatağa işeyen çocuğunu okutandan kurşun döktürene, kısmeti bağlanmış kızları getirenden kocasını eve bağlatmak isteyen kadınlara kadar her çeşit insan girip çıkıyordu eve” (Kafkas 2012: 105) cümleleriyle açıklanmaktadır.

2.6. Halk Hekimliği Bağlamı Bulgular

Esrarname serisindeki folklorik bulgular arasında ayrıca, Boratav'ın (1984: 122-128) hastalıkların tedavisi noktasında halkın “büyülük ve akıllık-rasyonel” olarak geliştirdiği tıbbi uygulamalar olarak nitelendirdiği halk hekimliğine ait bazı bulgulardan da söz etmek mümkündür. Nitekim Nagehan'ın kitabın yarısından elde ettiği insanüstü özellikleri ile Germiyan şehrinin koruyuculuğunu üstlendiği Esved karakterinin geceleri türlü suçlularla girdiği mücadelelerde aldığı yaraları dadısı sağaltmaya çalışmaktadır. “Kızcağızın yara içindeki vücudunu gül ve zencefil yağıyla ovaladı. Daha sonra kendi yetiştirdiği, şekil olarak ağı otuyla tıpatıp aynı olan, yenilirse müşhil, haricen tatbik edilirse merhem vazifesini gören mi'de nuvâz denen bir nebatın lapasına bulanmış sıcak havlularla sarıp onu terletecekti. Yoksa kızın ertesi gün ayağa kalkması mucize olurdu” (Kafkas 2011: 23) cümleleri ile dadının hekimlik uygulamalarda kullanıldığı ilaç ve yöntemler temsil edilmekte; yine çok yoğun bir kaşıntı hastalığına yakalanan bir kadının “ısırgan otunun kaynatılmasıyla yapılan bir

merhemle” (Kafkas 2011: 116) tedavi edilmesi, hekimlik uygulamalar hususunda göze çarpmaktadır. Bu merhemi kullanarak sağlığına kavuşan kadın aynı zamanda “*Şifa veren Allah’ın adını on iki bin kere tespih ettikten sonra başının gözünün sadakası olsun diye şoparın tekini hamama sokup bir güzel keseletmeyi adamış*” (Kafkas 2011: 116) ve böylece rasyonel bir halk hekimliği uygulamasını büyüklük bir diğer uygulamayla birleştirerek sağlığına kavuşmuştur.

2.7. Anlatı Geleneği Bağlamlı Bulgular

Uzun bir tarihsel süreç ve çeşitli coğrafyalardaki kültürlerden etkilenerek şekillenen Türk anlatı geleneği, diğer milletlerde olduğu ve Ekici’nin de (2005) Gelişme teorisinin yaklaşımına atıfta bulunarak üzerinde durduğu gibi, “mitik”, “epik” ve “romans” olarak üç aşamayla olgunlaşıp günümüzdeki şekline kavuşmuştur. “*Yapısallaşmış aşamalarla ilerleyen belirli bir olaylar dizisine sahip standartlaşmış biçim*” (Goody 2017: 147) şeklinde tanımlanan anlatının, Türk edebiyatının tarihi gelişimi içerisinde araştırmacılar tarafından *mit*, *efsane*, *masal*, *fıkra*, *destan*, *halk hikâyesi-meddah hikâyesi (realist hikaye)*, *çağdaş hikâye*, *roman* aşamaları ile teşekkül ettiği ve çeşitlendiği kabul edilmektedir. Bu bakımdan, Aça’nın da ifade ettiği üzere (2019: 138) anlatı ürünlerinin, süreç içerisinde benzer kaynaklardan/konulardan beslenmeleri ya da birbirlerini olaylar, kahramanlar ve motifler bağlamında etkileyebilmeleri olasıdır.

İncelememize konu olan Esrarname serisi de, yukarıda söz edildiği gibi, konusu, kahramanları, motifleri ve olayları bağlamında halk edebiyatı anlatı geleneğinin öncül türlerinden izler taşıyan, bunlarla ilgili benzerlikler hissettiren bir roman kimliğindedir. Serinin dayandırıldığı olay ve kahramanların olağanüstülükleri bir yandan masal türüyle bir ilgi kurabilmeyi mümkün kılarken; bir yandan da özellikle Esrarname isimli kitabın çeşitli geri dönüşlerle aktarılan hikâyesi efsanevî bir anlatımı anımsatmaktadır. Bunun yanında, eserdeki kahramanların cinlerle, definelerle, büyüler ve tılsımlarla çeşitli şekillerle kurdukları temaslar, memorat türüyle birtakım bağlantılar kurabilmeyi olanaklı hale getirmektedir.

Serinin yoğun gerilimli ve aynı zamanda mitik-mistik anlatımının geleneksel anlatı türleriyle kurduğu en güçlü bağ ise kahramanların konumlandırılışı üzerinde tespit edilebilmektedir. Bu konumlandırma, Sözen’in ifadeleriyle (2009: 133) *mythos-logos* ayrımının *mythos* kısmında bulunan Doğu anlatı geleneğinin bir etkisi olarak görülmelidir. Nitekim, Köse’nin (2020: 37) isabetle vurguladığı gibi,

“iyi ve kötü, düzen ve düzensizlik dolayısıyla kaos ve kozmosa meyilli bir düşünce ve davranış kapasitesine sahip olan insanın tüm algı ve tasarımlarıyla zihinsel varoluşunu oluşturan temel değerler olarak görülebilecek bu ikili yapılanma, geleneksel toplumların mitik ve epik bilinçleriyle birlikte etik yapılarını da belirlemiştir.”

Bu bakımdan eserdeki kahramanların da kozmik ve kaotik evrenlerin karşılığına göre yer aldığı ve bu ikili kurgu etrafında sürekli bir gerilim yaşatıldığı görülmektedir. Eserin ana kahramanı Nagehan başta olmak üzere, İbrahim Ethem Bey, Mollaoğlu Ali Paşa, Kemal ve Dadı karakterleri; düzenin, iyiliğin dolayısıyla kozmosun; Tir-i Danende, Asfar, Muntazar, Ali Cengiz ise düzensizliğin ve kötülüğün- kaosun tarafında yer almaktadırlar. Tarafların Esrarname’nin her iki yarısını ele geçirme yönündeki çabaları ve mücadeleleri ise kozmos ve

kaos çatışmasını oluşturmakta, eserin kurgusunda mitik zamanlardan beri anlatı geleneğini besleyen karşılığı ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç

Halk bilimi, saha ve metin olmak üzere iki odak üzerinden şekillenen araştırmalarla sürekli canlı tutulan bir disiplin olarak kültür bilimlerinin önemli bir paydaşdır. 19.yüzyılın ikinci yarısı itibariyle sahadan yapılan derlemelerle atılan bilimsel temel, süreç içerisinde gelişen kuramsal altyapının üzerinde şekillenerek, günümüzde tüm toplumsal dinamiklerle ve dolayısıyla tüm sosyal bilim dallarıyla etkileşimde bulunur hale gelmiştir. Halk bilimi ile sosyal bilimlerin diğer dalları arasında sözü edilen etkileşimin en yoğun olarak yaşandığı alan ise edebiyat alanıdır.

Türk edebiyatının en eski zamanlarından günümüze gelen anlatı geleneğinin, Tanzimat dönemiyle birlikte yeni türlerle tanışarak, varlığını bu türler içinde de devam ettirdiği bilinmektedir. Özellikle çağdaş hikâye ve romanların kurgusal düzlemi içerisinde bu anlatı geleneğinin etkisinin yoğun biçimde tespit edilebilmesi, dolayısıyla modern edebiyat ürünleri üzerinde halk bilimsel tespit ve tahlillerin yapılabilmesi mümkündür. Modern edebiyat içerisinde ürünler oluşturan ediplerin yaşadıkları ortamlarından, çevresel motivasyonlarından ayrı düşünülemediği ve mensup oldukları edebiyat anlayışı ne olursa olsun, belirgin bir anlatı geleneğinden hareket ettikleri gerçeğinden hareketle folklorik örüntüleri eserlerinde bir şekilde kullanıyor olmaları gayet doğal bir durumdur.

Çalışmada odaklandığımız Ayfer Kafkas'ın "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" ve "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" isimli serisi de yukarıda öne sürülenler bağlamında, yazarın çevresel motivasyonları ve anlatı geleneğine ait unsurları kullanması bakımından iki boyutla ele alınabilecek bulgular ihtiva etmektedir. Tümünüyle birlikte folklorik bulgular olarak nitelendirebileceğimiz bu tespitler, mekân ve geleneksel kent yaşamı, halk mimarisi, geçiş dönemleri, giyim kuşam süslenme ve el sanatları, seyirlik türler, halk inançları, halk hekimliği temsillerinin yanında ayrıca serinin iki kitabının kurgusuna yoğun biçimde yansıyan anlatı geleneği özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır.

Geleneği hem folklorik yaşam hem de anlatı düzleminde yansıtıyor oluşu Kafkas'ın akademik eğitimini yaşadığı kentin tarihi ve kültürel dokusuyla nitelikli bir biçimde harmanladığının da bir göstergesidir. Öte yandan yazarın özellikle kent hayatıyla ilgili tahlilleri, eserin geçtiği mekânlarla ilgili tasvirleri bir anlamda Kütahya kentinin turizm-tanıtım faaliyetlerine de katkıda bulunacak veriler ihtiva etmektedir.

Sonuç itibariyle Ayfer Kafkas'ın "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" ve "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" isimli romanlarının, her ne kadar tarihi-fantastik kurgu romanları olarak nitelendirilmeleri mümkünse de bulgulardan yola çıkıldığı takdirde, folklor alanının hem halk bilgisi, hem de anlatı geleneğine yönelik pek çok tespitini yapılabileceği ve özelde de Kütahya halk hayatına dair çeşitli notların çıkarılabileceği bir seri olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, "Ayfer Kafkas'ın "Esrarname" Roman Serisinde Folklor ve Kütahya Halk Hayatı" adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına

uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

- Aça, Mustafa (2019). “Anonim Halk Edebiyatı”. *Halk Edebiyatı*. ed. Mehmet Aça. Ankara: Nobel Akademi Yayınları. 137-238.
- And, Metin (2012). *Oyun ve Bügü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayaz, Berna (2019). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sanal Akrabalık İlişkilerinin İnşasında Kadının İşlevi: Balıkesir Örneği”. *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Folkloru Yazıları*. ed. Mehmet Ali Yolcu. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları. 15-26.
- Bilgin, Nuri. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Boratav, Pertev Naili (1984). *100 Soruda Türk Folkloru İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dinç, Mustafa (2019). “Kadın Merkezli Bir Ritüel Olarak Hatim Kınası: Çanakkale Örneği”. *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Folkloru Yazıları*. ed. Mehmet Ali Yolcu. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları. 169-179.
- Ekici, Metin (2005). “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”. *Fikret Türkmen Armağanı*. ed. Gürer Gülsevin ve Metin Arıkan. İzmir: Kanyılmaz Matbaası. 369-381.
- Goody, Jack (2017). *Mit, Ritüel ve Söz*. çev: Damla Sezgi. İstanbul: Küre Yayınları.
- Güvenç, Ahmet Özgür (2020). *Folklor ve Sinema*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kafkas, Ayfer (2011). *Esrarname –I Yasak İlmin Kitabı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kafkas, Ayfer (2012). *Esrarname-II Kayıp Ruhun Zindanı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köse, Serkan (2021). *Türk Destanlarında Kaos ve Kozmos*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı, *Tarihi Kütahya Konakları*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kutahya/gezilecekyer/germiyan-sokagi-konaklari> [15.09.2020]
- Kütahya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Geleneksel Giysi*. <https://kutahya.ktb.gov.tr/TR-69388/geleneksel-giysi.html> [10.12.2020]
- Narlı, Mehmet (2002). “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5)7: 91-106.
- Örnek, Sedat Veyis (2000). *Türk halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sözen, Mustafa (2009). “Doğu Anlatı Gelenekleri ve Türk Sinemasının Aidiyeti”. *Bilig*, 50: 131-152.

Tefebaşı (2018). <https://www.hurriyet.com.tr/video/8-ayda-hazirlanan-tefebasi-gelinligi-15-bin-liraya-satiliyor-40912030> [10.12.2020]

Türk Edebiyatında Çukurova.
<http://edebiyat.k12.org.tr/kavramlar/T%C3%BCrk+Edebiyat%C4%B1%27nda+%C3%87ukurova/53> [15.08.2020].

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1932). *Kütahya Şehri*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Yolcu, Mehmet Ali (2019). "21.Yüzyıl Folklor Araştırmalarında Yeni Perspektifler". *Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu (3-5 Ekim 2019) Bildiriler Kitabı*. Ed. Mustafa Aça. Çanakkale: TOKÜAD Yayınları, 226-231.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	<i>Cilt: 4, Sayı: 1, 2021</i>
	<i>Vol: 4, Issue: 1, 2021</i>
	<i>Sayfa – Page: 45-58</i>
	<i>E-ISSN: 2667-4262</i>
	

DİL EDİNİMİNDE ÖNE ÇIKAN KURAMLAR: ANALİTİK YAKLAŞIM

FEATURED THEORIES IN LANGUAGE ACQUISITION: AN ANALYTICAL APPROACH

Osman AKTAŞ* & Luay Hatem YAQOOB**

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ <i>Geliş:</i> 02.02.2021</p> <p>✓ <i>Kabul:</i> 29.03.2021</p>	<p>Dil, hayatın bütün alanları ile ilgili bilgi edinmenin ve bireyler arası iletişimin sağlanmasında temel görevlerden birini yerine getiren en önemli araçlardan biridir. Bilgi, duygu ve düşünceleri şekillendiren ve filozofların hikmet olarak isimlendirdikleri bilgelige ulaştırılan unsurların en önemlilerinden biri dildir. Dil olmaksızın insanların bilimsel faaliyetleri sürdürmesi mümkün değildir. Çünkü dil, önceki kuşaklardan aktarılan bilimsel mirası sonraki kuşaklara aktaran önemli araçtır. Ayrıca zaman, bilimsel ve kültürel gerçeklik, dil olgusuna duyulan gereksinimi zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı dil eğitimi ile ilgili ve dil ediniminin etkili ve en iyi yollarına dair yapılan araştırmalar büyük bir önem kazanmaktadır. Bu araştırma, dil edinimi ve dil öğretimi olgusuna ve bu iki olgu arasındaki farka değinmektedir. Ayrıca konusu dil edinimi olan en önemli kuramları ve dil edinimi alanında araştırmaları bulunan dil felsefecilerinin bu konudaki görüşlerini de ele almaktadır. Dil edinimi konusunda doğuştanlık, çevresel, davranışsal, etkileşimsel, yapısalcı ve bilişsel kuram olmak üzere altı kuramın öne çıktığı görülmektedir. Bu kuramlar, dil edinimi konusunda doğuştan gelen yetiler, çevre, taklit ve tekrar, içsel ve dışsal etkenlerin etkileşimi, bilişsel deneyimler, dilsel yeterlilik ve potansiyelin hayata geçirilmesi gibi farklı kavramları merkeze almışlardır. Bu çalışmada, dil edinim kuramları ve onların dayandıkları temel kavramlar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.</p>
<p>Anahtar Kelimeler:</p> <p><i>Dil edinimi kuramları, dil felsefesi, dil gelişimi, dil öğrenimi, dil çevresi.</i></p>	
<p><i>Araştırma Makalesi</i></p>	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ <i>Received:</i> 02.02.2021</p> <p>✓ <i>Accepted:</i> 29.03.2021</p>	<p>Language is one of the most important tools that help obtain information about all areas of life and provide communication among individuals. Language is imperative elements that shape knowledge, feelings and thoughts and lead individuals to wisdom. It is not possible for people to pursue scientific activities without language. Because language is a significant tool that pass down the scientific heritage from previous generations to the next generations. In addition, time, scientific and cultural reality necessitate the need for language. Therefore, research on language education and the most effective and efficient ways of language acquisition gains great importance. This research discusses language acquisition and language teaching and addresses the difference between these two phenomena. This study also delves into the most important theories of language acquisition and the views of language philosophers, who have conducted researches in the relevant field. Six theories on language acquisition, namely nativist, environmentalist, behaviorist, interactionist, structuralism and cognitive linguistics, shine through in the literature in this regard. These theories revolve around different concepts such as inherent skills, environment, imitation and repetition, interaction of internal and external factors, cognitive experiences, linguistic competence and realization of potential in language acquisition. In this study, comparisons have been made among language acquisition theories and their basics on which concepts they rely.</p>
<p>Keywords:</p> <p><i>Language acquisition theories, language philosophy, language development, language learning, linguistic environment.</i></p>	
<p><i>Research Article</i></p>	

* Sorumlu yazar (Corresponding author), Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye. E-mail: osman.aktas@asbu.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9217-6171>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye. E-mail: luay.hatem@asbu.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8518-0148>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To site this article (APA):

Aktaş, Osman-Yaqoob, Luay Hatem (2021). "Dil Ediniminde Öne Çıkan Kuramlar: Analitik Yaklaşım". *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 45-58. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.873006>.

Extended Abstract

Language acquisition is a natural process that occurs spontaneously and is not the product of a conscious and purposeful effort. The language learned without any effort, especially the mother tongue, is the natural result of the language acquisition process. Children's learning of their mother tongue is the best example of language acquisition.

This research touches on the phenomenon of language acquisition and language teaching and the difference between these two phenomena. The main differences between language acquisition and language learning can be summarized as follows:

- 1- Language acquisition is a stage that takes place before language learning.
- 2- Language acquisition occurs unwittingly and spontaneously, while language learning requires consciousness, understanding, comprehension and effort.
- 3- Language acquisition does not require pre-preparation and program, while language learning takes place as the product of a planned and programmed effort.
- 4- While the language acquired through language acquisition is accepted as the basic/original language, the language learned through language learning, the second, third, etc. language is accepted.
- 5- Language acquisition refers to an undesigned process, while language learning refers to a process designed.

This study also addresses the most important theories of language acquisition and the opinions of linguistic philosophers who have research in the field of language acquisition. It is seen that six theories stand out in language acquisition: innateness, environmental, behavioral, interactive, structuralist and cognitive theory. In this study, comparisons were made between the theories of language acquisition and the basic concepts on which they are based.

The theories discussed in this research are mostly focused on the first language or mother tongue acquisition. It is inconceivable that these views are completely independent of the acquisition of a second language. Accordingly, we believe that the theories of language acquisition mentioned in the research can also be used in foreign language education. In the creation of learning models in foreign language education, we think that using the assumptions of language acquisition theories can contribute positively to the quality of education.

The mainstay of the theory of innateness from the theories of language acquisition is the idea that each individual has the ability to acquire language from birth. According to this theory, the most important aspect of language acquisition is the ability of the individual to acquire/learn the language he/she was born with. The impact of the environment is very limited. In contrast, the element that environmental theory centers on language acquisition is the environmental factor. According to environmental theory, the environment is the element that shapes the nature of the individual's language acquisition. It is seen that the theory of congenitality almost ignores environmental factors and does not match the existing findings and results. So much so that the theory of innateness cannot explain why individuals who grow up in different sociocultural circles have different language acquisition qualities. The children of educated and reading parents and parents with low levels of education and who do not have the habit of reading books may have different language acquisition qualities. In fact, this difference is manifested in the vocabulary. Environmental theory, on the other hand, cannot explain why two brothers who grew up in the same family environment have different language acquisition qualities. In both theories, it is seen that the interests and orientations of individuals are ignored.

Behavioral theory, which tries to explain language acquisition with imitation and repetition concepts, is far from the concept of innateness, which states that language acquisition is realized by innate abilities. The fact that the imitation action naturally requires an environment indicates that there is a common or similar aspect between behavioral theory and environmental theory. We believe that behavioral theory's treatment of language acquisition as a purely physiological phenomenon, ignoring the guiding element in language acquisition, cannot contribute much to the creation of effective learning models in foreign language teaching.

It can be said that interactive theory approaches the subject more comprehensively than the previous three theories. Because language acquisition in interactive theory can be explained by the combination of innate abilities and environmental factors. What we think is lacking in this theory is that this theory sees language as a kind of tool for social relations. However, there are deeper and more complex dimensions of language than fulfilling the task of carrying out social relations.

Structuralist theory opposes this thesis of behavioral theory, which suggests that language acquisition occurs through imitation and repetition. On the contrary, it suggests that language acquisition occurs through individual and intrinsic experiences. At first glance, it can be considered that both theories center on the individual in the acquisition of languages. However, the phenomenon of imitation and repetition suggested by behavioral theory can also occur without cognitive actions that distinguish man from other living things. Language acquisition has a more complex structure than the act of climbing a tree and plucking apples. Therefore, it is a process that is too wide to narrow the boundaries with the concepts of imitation and repetition. Towards the end of the 20th century, we think that structuralist theory is more effective in foreign language teaching than behavioral theory, given that behavioral theory in education is not widely accepted and instead student-centered education is adopted.

Cognitive theory, just like the theory of congenitality, reduces the ability of the individual to acquire languages from birth; however, what distinguishes this theory from the theory of innateness is that it distinguishes between linguistic proficiency and the use of language. According to cognitive theory, each individual has the ability to potentially acquire languages, but this potential does not come to life in the same way in everyone. On the other hand, the claim that cognitive theory has an active role in language acquisition reflects the similar point between this theory and structuralist theory. One of the highlights of cognitive theory is that the environment has no significant impact on language acquisition. In this respect, cognitive theory is completely separated from environmental theory.

Giriş

Kadim zamandan beri dil ile ilgili meseleler, insanoğlunun ilgisini çekmiştir. Dillerin kökeni, ilk konuşulan diller ve akraba dillerin hangileri olduğu konusu, eskiden beri insanlığın ilgi odağında olmuştur. M.Ö VII. yüzyılda Mısır kralı Psammetik, dünyada konuşulan dillerin en eskisinin hangisi olduğu konusunda deneyler yaptırmıştır (Aksan 2015: I/16).

Eski Hint'te dini metinler olan *Veda*'ları doğru anlamak için, Eski Yunan'da da felsefenin ve felsefi tartışmaların aracı olduğu için dil ile ilgili araştırmaların yapıldığı bilinmektedir.

Dil merkezli merak ve araştırmaların ilgi odağında olan bir diğer husus ise dil edinimi konusudur. Dil edinimi konusu, ana dil edinimi ve yabancı dil edinimi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada, ana dil edinimi ile ilgili ön plana çıkan bazı görüşler, altı kuram başlığı altında ele alınacaktır. Bu çerçevede doğuştancılık, çevresel, davranışsal, etkileşimsel, yapısal ve bilişsel kuramlarına yer verilecektir. Bu kuramların her biri, ana dil edinimine etki eden en önemli etkenler hakkında farklı görüşler ileri sürmüştür. Bu görüşlerin bazısı arasında benzerlik varken, bazısı tamamen birbirinden farklıdır. Kuramlar arasında tespit edilen benzer ve farklı yönleri de değinilecektir.

1. Dil Edinimi ve Dil Öğrenme Kavramları

Dil edinimi kavramına geçmeden önce dil kavramının tanımına özet bir şekilde değinmek yararlı olacaktır. Dil kavramına dair yapılan en meşhur tanımlardan biri, İbn Cinnî'nin (ö. 392/1002) yaptığı tanımdır: "*Dil, her milletin amaçlarını kendisiyle ifade ettiği seslerdir*" (İbn Cinnî [t.y.]: I/34). İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) dil tanımı ise şöyledir: "*Dil, bir milletin amaçlarını kendisiyle ifade ettiği kelimelerdir*" (İbn Manzûr 1993: XV/251-252). Doğan

Aksan'a göre dil, insanın “duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlar (Aksan 2015: I/11) . Ferdinand de Saussure (1857-1913) ise dil kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Dil yetisinin sosyal ürünü ve herhangi bir toplumun bu yetiyi hayata geçirmek için bireylere yardım etmek amacıyla üstlendiği zorunlu gelenekler grubudur” (de Saussure [t.y.]: 27).

Dil edinimi, kendiliğinden gerçekleşen doğal bir süreç olup, bilinçli ve maksatlı bir çabanın ürünü değildir. Başta ana dil olmak üzere, herhangi bir çaba göstermeksizin öğrenilen dil, dil edinimi sürecinin doğal sonucudur. Dil ediniminde kişi, dili doğal ortamında edinir. Dil edinimi, planlı ve programlı bir öğrenmenin sonucu değildir. Çocukların ana dillerini öğrenmeleri, dil edinimine verilebilecek en iyi örnektir. Çünkü çocuklar, ana dillerini herhangi bir eğitim almadan edinirler (Behensâvî [t.y.]: 3). Bazı araştırmacılar, bu durumu, Allah'ın çocukları herhangi bir dili kısa bir sürede öğrenebilecek yetilerle donattığı düşüncesine dayandırmaktadırlar (Mansûr 1982: 102).

Dil öğrenme veya dil öğrenimi ise, dil ediniminden farklı olarak bilinçli bir eyleme dayanmaktadır. Ayrıca dil öğrenimi, öğrenme yaşı olarak adlandırılan beş yaşında başlamaktadır. Dil öğreniminde kişi, öğretenden tarafından tasarlanmış bir program çerçevesinde dil öğrenme süreci ile ilgili gereksinim duyduğu bilgileri almaya başlar. Kişi, beş yaşından sonra dilin farklı boyutları ile ilgili bilinç düzeyini geliştirmeye başlar. Bu durum ise, dil öğrenen kişinin dili anlama durumuna işaret etmektedir. Kuşkusuz dil öğreniminde öğreticinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Öğretici, öğrenenin düzeyine ve algılama yetisine göre belirleyeceği farklı ve yaratıcı yöntemlerle, kişiye dil öğrenme yolunda büyük katkılar sunacaktır. Göz ardı edilmemesi gereken en önemli hususlardan biri ise, öğrenmenin merkezinde kişinin çaba ve gayretinin bulunduğudır (Abdusselam 2012: 102).

Dil edinimi ile dil öğrenimi arasındaki temel farklar şu şekilde özetlenebilir:

- 1- Dil edinimi, dil öğreniminden önce gerçekleşen bir aşamadır.
- 2- Dil edinimi, farkında olmadan ve kendiliğinden gerçekleşirken, dil öğrenimi bilinç, anlama, kavrama ve çaba gerektirir.
- 3- Dil edinimi, ön hazırlık ve program gerektirmezken, dil öğrenimi planlı ve programlı bir çabanın ürünü olarak gerçekleşir.
- 4- Dil edinimi yoluyla edinilen dil, temel/asıl dil kabul edilirken, dil öğrenme yoluyla öğrenilen dil, ikinci, üçüncü vs. dil kabul edilir.
- 5- Dil edinimi, tasarlanmamış bir sürece işaret ederken, dil öğrenimi, tasarlanmış bir sürece işaret eder.

2. Dil Edinimi Kuramları

Psikoloji bilimi uzmanları ve dil felsefecileri, dilsel gelişim ile ilgili birçok kuram ortaya koymuşlardır. Her bir kuram, dil ediniminin belirli bir boyutuna yoğunlaşmış olsa da, teorisyenlerin büyük bir kısmı, çocuklarda dil edinimi ile ilgili biyolojik bir hazır bulunuşluk ve yeteneğin olduğu konusunda görüş birliğine sahiptir.

Araştırmanın bu kısmında dil edinimi ile ilgili olan kuramların en belirgin olanlarını ele almaya çalışacağız (Kasım-Ensâ 2000: 59; Güvendir-Yıldız 2014: 45-60).

2.1 Doğuştancılık kuramı

Bu kuram için biyolojik, fitrî ve doğuştancılık gibi farklı isimlendirmeler söz konusudur; ancak hepsi temelde bu kuramın en önemli temsilcilerinden biri olan Chomsky'nin görüşlerine dayanır. Ayrıca bu kuram, kökleri Descartes'e kadar uzanan zihinsel eğilim düşüncesine kadar uzanmaktadır ki bu düşünceye göre insan, doğuştan konuşma ve dil üretme yeteneğine sahip olup (Ğalafân [t.y.]: 5) konuşmayı öğrenmek için fazlaca akla ihtiyaç duymaz (Descartes 1985: 261). Bu doğrultuda Sokrates, genç bir kölenin, eğitim almadığı halde matematiksel hesap yapmayı bildiğini ifade eder. Öte taraftan bu kuramın temellerini Platon'a dayandıran görüşler de mevcuttur (İsmail 2017: 82). Platon, nefsin insan bedenine yerleşmeden önce Tanrı'nın zatında olduğunu ve bilginin hatırlama, bilmemenin ise unutma olduğunu ifade eder. Platon'un bu görüşünün hocası Sokrates'in zikredilen görüşünü destekler nitelikte olduğu ileri sürülür. Platon, hocasının bu görüşünü şu şekilde yorumlar: Aslında gençte matematiksel hesap yapma bilgisi vardı. Sokrates'in yaptığı, potansiyel olarak bulunan bu bilgiyi açığa çıkarmaktır. (Chomsky 1990: 16). Chomsky de bu noktadan hareketle, bilginin fitrî bir özellik olduğunu ve genetik olarak sınırlanmış biyolojik hazırlığın bir parçası olduğunu ileri sürer (Chomsky 1990: 17).

“Chomsky, çocuğun çevresinde maruz kaldığı dilin yeterli düzeyde uyaran içermediğini ve bu yüzden sahip olduğu donatılar sayesinde çocuğun maruz kaldığı dilin karmaşık yapılarını edinebildiğini belirtmiştir” (Güvendir-Yıldız 2014: 49). Yine Chomsky'e göre her insanda doğuştan dil öğrenme yetisi vardır ve bu yeti, belli bir zaman veya mekânla sınırlı değildir. Yani insanlık tarihi boyunca bütün insanlar bu yetiyle dünyaya gelmişlerdir. Ayrıca insanı diğer canlılardan ayıran, bu yetidir (Chomsky 1990: 17).

Chomsky, dil olgusunu yorumlama konusunda yaratıcı katkılarda bulunmuştur. Chomsky'nin sunduğu bu katkı, dildeki cümlelerin yapı ve terkîb olmak üzere iki düzeyinin bulunduğu düşüncesinde özetlenebilir:

1- Derin Yapı (Deep Structure): Derin yapı, cümledeki kelimelerde gizli bulunan anlam veya düşüncüyü temsil eder. Cümlenin diğer yönünü veya düzeyini temsil eden husus ise anlamada veya kavramada gizli olup öğrenilmesi için belli bir süreye gereksinim duyar.

2- Yüzeysel Yapı (Surface Structure): Yüzeysel yapı, kelimelerin bir araya gelerek oluşturduğu cümleyi temsil eder. Bundan dolayı Chomsky'nin söz konusu kuramı, dönüşümsel kurallar kuramı adıyla anılmıştır (Daoud 2012: 6).

Bu kuramla ilgili olarak Chomsky, dillerdeki benzerliğin derin terkîb düzeyinde, farklılıkların ise yüzeysel düzeyde meydana geldiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak Chomsky, çocuklarda dil ile ilgili olarak bir dizi içsel kuralların bulunduğu ve bu içsel kurallarla derin düzeyden yüzeysel düzeye veya yüzeysel düzeyden derin düzeye geçebildikleri kanaatine sahip olmuştur (Hassânî 2009: 95).

Özet olarak doğuştancılık kuramına göre çocuk, dil edinimini gerçekleştirecek donatılarla ve doğuştan kendisinde var olan dilsel tümel kurallarla dil üretimine yatkın bir şekilde dünyaya

gelir. Çocuk, doğuştan edindiği dilsel becerilerle içinde bulunduğu dilsel çevredeki cümleleri ve yapıları çözümleyebilir ve daha sonra anadilindeki gramatikal sisteme göre onları yeniden şekillendirebilir. Anadilindeki cümleleri ve yapıları çözümleyebilecek ve onları farklı biçimlerde şekillendirebilecek düzeye ulaşan çocuk, alışkın olmadığı dilsel yapılarla etkileşime geçebilme yetkinliğine de ulaşmış olur.

2.2 Çevresel (sosyokültürel) kuram

Çevrenin, dil edinimine doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Dilbilimcilerin önemli bir kısmına göre doğal dilsel çevre, karşılıklı iletişim ve bilgi aktarımının içerik ve yapısının şekillenmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu kurama göre, çocuğun içinde bulunduğu sosyokültürel çevrenin, dil edinimine doğrudan etkisi vardır. Ayrıca çevrenin uygunluğu ve çevresel sorunların azlığı, çocuğun etkin bir şekilde dil edinmesini sağlar.

Çevresel kuramın en önemli temsilcilerinin Jean Piaget ve Lev Vygotsky olduğu söylenebilir. Piaget'e göre dil, çocukluk döneminde gelişen semboller sisteminden ibarettir ve çocuğun çevreyle kurduğu fiziksel etkileşim sırasında edindiği bilgileri açıklamak için kullanılır (Lightbown-Spada 2013: 25). Sosyokültürel kuramın bir diğer önemli temsilcisi olan Vygotsky ise dil ediniminin sosyal etkileşim yoluyla gerçekleştiğini ifade eder. Vygotsky'e göre, çocuğun çevresiyle olan etkileşiminin dil ediniminde önemli bir yeri bulunur ve hem dil edinimi hem de dil gelişimi sosyal bir bağlamda oluşur (Cameron 2001: 6; Güvendir-Yıldız 2014: 18).

Willard Van Quine, dilin sosyal sanat olduğunu ve neyin ne zaman söyleneceğinin bilgisinin, kişiler arası ilişkiler yoluyla açığa çıkan ipuçlarından elde edildiğini ifade eder (Quine 1960: IX). Bunun yanı sıra Quin, kelimenin iki aşamada öğrenildiğini, birinci aşamanın kelimeyi oluşturan seslerin öğrenilmesi, ikinci aşamanın ise kelimenin ne şekilde kullanılacağına öğrenilmesi olduğunu ifade eder. Quin'e göre her iki aşama da çevresel etkileşimle gerçekleşir (Quine 1970: 4-5).

Bu kurama göre çevrenin etkisi sadece anadil edinimi ile sınırlı olmayıp ikinci dil öğreniminde de etkilidir. Bu kurama göre ikinci dilin doğal dilsel çevrede öğrenilmesi, yapay çevrede öğrenilmesinden daha etkilidir. Ayrıca ikinci dilin eğitim dili olarak kullanılma oranı arttıkça dilin daha iyi öğrenileceği ifade edilmiştir (Hülî 2002: 65).

Çok kültürlü ve dilli toplumlarda birden fazla dille de eğitim yapıldığı bilinmektedir. Bu durum İngiltere'de language immersion kavramıyla ifade edilmektedir. Modern dönemde birden fazla dille eğitim yapma olgusunun büyük önem kazandığı görülmektedir. İbn Haldun (ö. 808/1406), bahsi geçen yöntemle yapılan eğitimin önemini vurgulayanlardan biridir. Bu eğitim modelinde kişi, ana dilinin dışındaki bir dille eğitim alır. Böylelikle çok fazla dinlemeye maruz kaldığı için dil becerisi gelişir. Bu durum ise dil ediniminde veya dil öğreniminde çevresel etkenin önemini ortaya çıkarmaktadır. Language immersion yönteminde kişi, eğitim aldığı dili aynı zamanda içinde yaşadığı toplumda da duyar ve kullanır. Kişi, ana dili olmayan dile hem okulda hem de okul dışında maruz kaldığı için dil becerisi doğal bir şekilde gelişecektir. Aynı zamanda dil ediniminde tekrarın önemli bir işlevi yerine getirdiği de

bilinmektedir. Kişi hem okulda hem de okul dışında dinleme, okuma, konuşma ve yazma düzeyinde dili tekrar edeceği için dil becerisi gelişecektir (Sâbit [t.y.]: 13).

Özet olarak sosyokültürel kuram, dil ediniminde çevrenin önemine vurgu yapmaktadır. Bu kurama göre dil edinimini şekillendiren en önemli unsur, çevre unsurudur. Çevre, dil edinimine elverişli olduğu ölçüde dil edinimi daha hızlı ve daha kaliteli bir şekilde gerçekleştirir.

2.3 Davranışsal kuram

Davranışsal kuram, 20. yüzyılın ortalarında bu kuramın geliştirilmesine öncülük eden bilim insanlarının geleneksel psikoloji bilimine karşı gerçekleştirdikleri akımla birlikte ortaya çıkmıştır. Dilsel davranışın dil ediniminde edinilen/kazanılan ilk aşamayı temsil ettiği düşüncesi, bu kuramın dayandığı en temel noktayı ortaya koymaktadır. Bu kurama göre çocuk, ilk çocukluk yıllarında çevresinde bulunan kişileri taklit etmek ve onlardan aldıklarını tekrar etmek suretiyle dil edinir. John B. Watson'un oluşturduğu davranışçılık yaklaşımının, dil ediniminde davranışsal kuramın temelini oluşturduğu düşünülmektedir (Demirci 2010: 65). Davranışsal kuramcılara göre dil, çocuğun sahip olduğu bir obje değil, bilakis hayata geçirdiği, tatbik ettiği bir objedir. Bu kurama göre dilsel davranış, taklit ve pekiştirme yoluyla edinilir. Yine bu kurama göre çocuk, dil edinmeye başladığı ilk dönemde olumsuz öğrenmeye başlar. Bunun nedeni ise çocuğun belleğinin henüz yeterli dilsel verilerle donatılmamış olmasıdır. Yeterli düzeyde dilsel veri bellekte yer edinmeye başladıktan sonra çocuk, olumlu dil edinme aşamasına geçer.

19. yüzyılın ilk yarısında deneyselcilik, ABD ve İngiltere bilim dünyasında önemli bir yer edinmiştir. Deneyselcilik düşüncesine göre organizmadaki girdi ve çıktılar, deneysel bir yolla gözlemlenebilir. Dil biliminde dil ve deney düşüncesini uygulayan dilcilerin başında Leonard Bloomfield gelmektedir. Bloomfield'e göre "*dili inceleyen bilimsel bir teori, fiziksel olarak ölçülemeyen veya doğrudan gözlemlenemeyen tüm verileri reddetmelidir*" (Demirci 2010: 23).

Davranışsal kuramın ifade ettiği dil, taklit ve pekiştirme yoluyla öğrenilir düşüncesi, dilin doğuştan gelen yetilerle edinildiğini ifade eden doğuştancılık kuramından ayrılır. Davranışsal kuramın dil ediniminde merkeze koyduğu unsurlardan biri olan taklit işleminin gerçekleşmesi, doğal olarak bir çevreye gereksinim olduğu sonucunu doğurur. Bu yönüyle dil ediniminin ana eksenine çevre unsurunu koyan çevresel kuram ile davranışsal kuram arasında bir yönüyle benzerlik olduğu söylenebilir.

2.4 Etkileşimsel kuram

Şimdiye kadar bahsi geçen dil edinimi kuramları arasında konuya en kapsamlı yaklaşan kuramın etkileşimsel kuram olduğu söylenebilir. Bu kurama göre dil ediniminin ana eksenini oluşturan tek unsur, çocuk değildir. Bunun da ötesinde kültürel, sosyal, biyolojik ve pedagojik etkenler de dil edinimine etki eden unsurlardır. Doğuştancılık ve davranışsal kuramlarını bir araya getirme çabasından dolayı bu kuram, senkretik kuram olarak da adlandırılır.

Etkileşimsel kurama göre çocuk doğuştan edindiği yetilerle sonrasında çevreden aldığı verileri eşleştirerek dil edinimini gerçekleştirir. Yine bu kurama göre dil edinimi, içsel ve dışsal etkenler arasında meydana gelen etkileşim yoluyla gerçekleşir. İçsel etkenlerle kastedilen,

doğuşuncılık kuramının dil ediniminde temel kabul ettiği doğuştan gelen yetiler; dışsal etkenlerle kastedilen ise çevresel ve davranışsal kuramların dil ediniminde ana eksen kabul ettikleri çevre, taklit ve pekiştirme unsurlarıdır. Bu bağlamda bu kuramın, önceki kuramları da bir nebze kapsayacak şekilde daha kapsamlı olduğu söylenebilir.

Bu kurama göre kişi dili, toplumsal ilişkileri sağlayan temel araç olarak kullanır (Rodgers-Richards 2001: 21). Ayrıca bu kurama göre kişi dil aracılığıyla kendisini kuşatan çevreye, olaylara, bilgilere ve durumlara kendisine göre anlamlar yükler. Kişinin bu anlam verme faaliyeti ise dilsel etkileşim yoluyla sağlanır (Brown 2000: 91).

2.5. Yapısalcı kuram

Yapısalcı kuramın dil edinimi konusundaki temel dayanak noktası, kişinin dil edinimini çeşitli deneyimler yoluyla kazandığı bilişsel deneyimler yoluyla gerçekleştirdiği düşüncesidir. Bu kurama göre dil edinimi, kişinin duydukları ve bunları tekrar etmesi yoluyla gerçekleşmez. Aksine dil edinimi, kişinin bireysel ve içsel deneyimleri yoluyla gerçekleşir. Yapısalcı kuramın en önde gelen temsilcilerinden biri Jean Piaget'tir.

Piaget, bilgilerin düzenli ve içsel yapılar olduğunu ve bu yapıların, olaylarla ve diğer bilgilerle etkileşimi belirleyen kurallar olduğunu ifade eder. Buna ek olarak Piaget, içsel ve düzenli bilgiler olan bu yapılar yoluyla ve bireysel deneyimlere dayanarak bilişsel gelişimin sağlandığını ifade eder. Ayrıca bilişsel gelişimin sağlanmasında insanın kendi doğasına uyum sağlaması, kendisiyle ve içinde yaşadığı çevre arasında içsel denge sağlaması da Piaget tarafından vurgulanan hususlardan biridir. Yine bu kurama göre dil edinimi, herhangi bir aşamada durmaksızın, sürekli olarak devam eden yapısalcı ve yaratıcı bir süreç olup fiziksel ve düşünsel aktiviteler gibi birbirini izleyen aşamalardan ibarettir (Ferâ' 2014: 164).

Yapısalcı kuramın öğrenci merkezli eğitim modelinde kullanılabileceği düşünülmektedir.¹ Kaynaklarda var olan bilgiler, çoğu zaman işlenmemiş, ham bilgilerdir. Öğrenci merkezli eğitim modelinde ise öğretmen, bu ham bilgileri öğrenciye yükleyen aktarıcıdan ziyade, bilgileri işleyerek öğrencilerin onlara ulaşmasını sağlayan bir rehberdir. Dil ediniminde bireysel deneyimlerin önemli bir işleve sahip olduğunu düşünen yapısalcı kuramın, eğitimde öğrenci deneyimlerini merkeze yerleştiren öğrenci merkezli eğitim modeliyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Yapısalcı kuramda düşünme, anlama, muhakeme ve bilgiyi işleme yetileri büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte önceden edinilen temel beceriler de ihmal edilmemektedir. Öğrenme ortamında uygulanacak öğretme/öğrenme yönteminin belirlenmesinde, öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyi büyük bir etki ve öneme sahiptir. Bundan dolayı, yapısalcı kurama göre şekillenen öğrenme modellerinde öğreticinin, bilgi oluşturma (knowledge construction) sürecinin öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri ve ilgilerine göre farklı olabileceğini göz önünde bulundurması gerekir. (Âyiş 2007: 24).

Yapısalcı kurama göre anlama ve algılama süreci, bilginin değiştirildiği ve kullanıldığı uyarlanabilir bir süreçtir. Bu doğrultuda öğrencinin aktif rolünün önemine ve eğitim

¹ Farklı programların etkisi için bkz. (Allahverdi 2016: 35-44).

sürecindeki etkinliğine odaklanır. Psikoloji bilimi, eğitimde yapısalcı kuramı üç alan üzerinden ele almıştır: Eğitime ve öğrencinin önceki bilgi ve düşüncelerine dayanan ve onları değiştirmeye çalışan bilişsel psikoloji, öğrencinin tahmin etme yeteneğinin yaşına ve bilişsel gelişimine bağlı olarak değiştiği gelişim psikolojisi, eğitilmiş bireylerin bilgi ve deneyimlerini birbirleriyle paylaşımlarının eğitimin gerçekleşmesine ve gelişimine katkı sunduğunu ileri süren sosyal psikoloji. Bu noktada öğrencinin düşünce aracı olan dilin, sosyal deneyimini geliştirme kapasitesi olduğu da söylenebilir. (Âyiş 2007: 60)

Özet olarak yapısalcı kurama göre dil edinimi, çocuğun edinebileceği ve daha sonra aşama aşama geliştirip düşüncelerini oluşturabileceği ve onları ifade edebileceği ilk bilgilerin neticesidir. Yapısalcı kuramda birey, ham bilgileri alıp depolayan taraf olmaktan öte, bilgileri işleyip yeniden yapılandıran taraftır. Bu da dil ediniminde çocuğun aktif bir rol üstlendiğini ifade ediyor.

2.6 Bilişsel kuram

20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan en önemli dil edinim kuramlarından biri de bilişsel kuramdır. Dil ediniminde kavrama düzeyi ve sosyal yön, bilişsel kuramın üzerinde durduğu en önemli noktaları temsil eder.

Bilişsel kuramın en önemli temsilcilerinden biri Noam Chomsky'dir. Chomsky'ye göre her birey doğuştan dil edinme yetilerine sahiptir. Birey, doğuştan gelen bu bilişsel yetilerle dil kurallarını keşfeder. Bilişsel kurama göre dil ediniminin ne şekilde gerçekleştiğinin gözlemlenmesi sürecinde sadece gözlemlenebilir davranışların değil, aynı zamanda doğuştan gelen bilişsel özelliklerin de göz önünde bulundurulması gerekir (Güvendir-Yıldız 2014: 10).

Bilişsel kurama göre dil ediniminde bireyin pasif bir rolü bulunmamaktadır. Aksine birey, dil edinimi sürecinde aktif bir role sahip olup dilsel kurallara dair varsayımlar üretir (Celce-Murcia 1991: 85). Yine bu kurama göre çocuk, dil edinimi sürecine özellikle görme ve duyma olmak üzere duyu organlarını kullanarak aktif bir şekilde katılır. Çocuk, duyu organları yoluyla duyumsadıklarını ve daha sonra algıladıklarını, dil ediniminde bilişsel veri olarak kullanır (Katâmî 2012: 187).

Bilişsel kuramın üzerinde en fazla durduğu husus, dil ediniminde çevrenin çok fazla etkiye sahip olmamasıdır. Bu kurama göre çocuklar, aynı yaşlarda dil edinmeye başlar. Bu durum da çocukların hemen hemen aynı yaşlarda yürümeye başlaması gibidir (Ellis 1997: 66).

Bilişsel kuramı diğer kuramlardan ayıran en belirgin husus, dilsel yeterlilik ile dili kullanma, konuşma olgularını birbirinden ayırmasıdır. Bu kurama göre dili kullanma veya konuşma eylemi, dilsel kazanım oluşmadan önce de taklit yoluyla gerçekleşebilir. Dilsel yeterlilik ise ancak içsel düzenlemelere dayanır. Ayrıca bu içsel düzenlemeler, çocuğun çevresiyle olan etkileşimi yoluyla tekrar eden ve yenilenen bir işlemdir (Hassânî 2009: 96).

Kuramların Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi

Bu araştırmada ele alınan kuramların, daha çok birinci dil veya ana dil edinimi ile ilgili ön plana çıkan görüşleri ele alınmıştır. Bu görüşlerin ikinci dil ediniminden tamamen bağımsız olduğu düşünülemez. Bu doğrultuda araştırmada bahsi geçen dil edinimi kuramlarından

yabancı dil eğitiminde de yararlanılabileceği kanaatindeyiz. Yabancı dil eğitiminde öğrenme modelleri oluşturulmasında, dil edinimi kuramlarının varsayımlarından yararlanılmasının, eğitimin niteliğine olumlu katkı sunabileceğini düşünmekteyiz.

Dil edinimi kuramlarından doğuştancılık kuramının dayanak noktası, her bireyin doğuştan dil edinme kabiliyetine sahip olduğu düşüncesidir. Bu kurama göre dil ediniminde en önemli husus, bireyin doğuştan sahip olduğu dil edinme/öğrenme yeteneğidir. Çevrenin etkisi ise çok sınırlıdır. Buna karşılık, çevresel kuramın dil ediniminde merkeze aldığı unsur, çevre faktörüdür. Çevresel kurama göre bireyin dil edinme niteliğini şekillendiren unsur, çevredir. Doğuştancılık kuramının çevresel etkenleri neredeyse görmezden gelmesinin, var olan bulgu ve sonuçlarla uyuşmadığı görülmektedir. Öyle ki doğuştancılık kuramı, farklı sosyokültürel çevrelerde yetişen bireylerin dil edinme niteliklerinin farklı olmasının nedenini açıklayamamaktadır. Eğitimli ve kitap okuyan ebeveynlerin çocukları ile düşük eğitim düzeyine sahip ve kitap okuma alışkanlığı olmayan ebeveynlerin çocuklarının dil edinme nitelikleri farklı olabilmektedir. Hatta bu farklılık, sözcük dağarcıklarında da kendisini göstermektedir. Öte taraftan çevresel kuram, aynı aile ortamında yetişen iki kardeşin, dil edinme niteliklerinin farklı olmasının nedenini açıklayamamaktadır. Her iki kuramda da bireylerin ilgi ve yönelimlerinin göz ardı edildiği görülmektedir.

Dil edinimini taklit ve tekrar kavramlarıyla açıklamaya çalışan davranışsal kuram ise, dil ediniminin doğuştan gelen yetilerle gerçekleştiğini ifade eden doğuştancılık kavramından uzaktır. Taklit eyleminin gerçekleşmesinin doğal olarak bir çevreye gereksinim duyması ise davranışsal kuram ile çevresel kuram arasında ortak veya benzer bir yönün olduğunu gösterir. Davranışsal kuramın, dil edinimini salt fizyolojik bir olgu gibi ele almasının, dil ediniminde yönlendirme unsurunu göz ardı etmesinin yabancı dil öğretiminde etkili öğrenme modelleri oluşturulmasına çok fazla katkı sunamayacağı kanaatindeyiz.

Etkileşimsel kuramın ise konuya önceki üç kurama göre daha kapsamlı yaklaştığı söylenebilir. Zira etkileşimsel kuramda dil edinimi, doğuştan gelen yetiler ve çevresel etkenlerin birlikte ele alınmasıyla açıklanabilir. Bu kuramda eksik olduğunu düşündüğümüz husus ise, bu kuramın dili, toplumsal ilişkiler için bir nevi araç olarak görmesidir. Oysa dilin, toplumsal ilişkilerin gerçekleştirilmesi görevini yerine getirmekten daha derin ve daha karmaşık boyutları söz konusudur.

Yapısalcı kuram, dil ediniminin taklit ve tekrar yoluyla gerçekleştiğini ileri süren davranışsal kuramın bu tezine karşı çıkar. Aksine, dil ediniminin bireysel ve içsel deneyimlerle gerçekleştiğini ileri sürer. İlk bakışta her iki kuramın da dil ediniminde bireyi merkeze aldığı düşünülebilir. Oysa davranışsal kuramın ileri sürdüğü taklit ve tekrar olgusu, insanı diğer canlılardan ayıran bilişsel eylemler olmaksızın da gerçekleşebilir. Dil edinimi, ağaca tırmanıp elma koparma eyleminden daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla taklit ve tekrar kavramlarıyla sınırları daraltılamayacak kadar geniş boyutlu bir süreçtir. 20. yüzyılın sonlarına doğru, eğitimde davranışsal kuramın çok fazla kabul görmediği bunun yerine öğrenci merkezli eğitim anlayışının benimsendiği göz önüne alındığında, yabancı dil öğretiminde de yapısalcı kuramın davranışsal kuramdan daha etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Bilişsel kuram, tıpkı doğuştancılık kuramı gibi bireyin, doğuştan dil edinimi yetilerine sahip olduğunu düşür; fakat bu kuramı doğuştancılık kuramından ayıran husus, dilsel yeterlilik ile dili kullanma olgularını birbirinden ayırmasıdır. Bilişsel kurama göre her birey, potansiyel olarak dil edinimi kabiliyetine sahiptir, fakat bu potansiyel herkeste aynı şekilde hayat bulmaz. Öte taraftan bilişsel kuramın dil ediniminde bireyin aktif role sahip olduğunu ileri sürmesi, bu kuram ile yapısalcı kuram arasındaki benzer noktayı yansıtmaktadır. Bilişsel kuramın vurgu yaptığı hususlardan biri de dil ediniminde çevrenin önemli bir etkisinin olmamasıdır. Bu yönüyle bilişsel kuram, çevresel kuramdan tamamen ayrılmaktadır.

Sonuç

Dil edinimi konusu, eski Yunandan beri filozofların ve dilbilimcilerin üzerinde önemle durdukları konulardan biri olmuştur. Dil edinimi konusuyla ilgilenen her bir filozof ve dilbilimci, farklı bakış açılarından hareketle bu konuda farklı görüşler ileri sürmüştür. Filozof ve bilim adamlarının dil ile ilgili benimsediği ve ortaya attığı görüşler, dil edinimi ile ilgili farklı kuramların temelini oluşturmuştur. Dil bilimi alanında önemli bir yer edinen ve çalışmamızın da konusunu teşkil eden kuramlar, doğuştancılık, çevresel, davranışsal, etkileşimsel, yapısalcı ve bilişsel kuramlardır.

Doğuştancılık kuramının en önde gelen simalarından biri Chomsky'dir. Doğuştancılık kuramının temellerini Yunan filozof Platon'a dayandıran görüşler de söz konusudur. Doğuştancılık kuramı, dilbilimi alanında araştırma yapanların ilgisini çeken kuramların başında gelmektedir. Bu kurama göre çocuk, dil edinme yetileriyle dünyaya gelir ve doğuştan edindiği bu yetilerle dil edinir ve edindiği dili geliştirir.

Temellerini Piaget ve Vygotsky'nin görüşlerinin oluşturduğu çevresel kurama göre ise dil ediniminde en önemli rolü yerine getiren unsur, çevre etkenidir. Çevresel kurama göre, çocuğu çevreleyen sosyokültürel ortam, çocuğun edindiği dilin niteliğini belirleyen en başat etkindir.

Watson ve Skinner'in görüşlerinin önemli bir yere sahip olduğu davranışsal kuram, dil ediniminde ana eksene uyan ve tepki unsurlarını yerleştirmiştir. Davranışsal kurama göre dil edinimi, taklit ve pekiştirme yoluyla gerçekleşir. Bu yönüyle davranışsal kuramın doğuştancılık kuramından tamamen farklı olduğu görülmektedir.

Etkileşimsel kuramın ise doğuştancılık, çevresel ve davranışsal kuramları bir potada birleştiren bir kuram olduğu söylenebilir. Öyle ki bu kurama göre dil edinimi, çocuğun doğuştan sahip olduğu yetilerle çevreyle iletişim kurması neticesinde gerçekleşir. Çevreyle kurulan etkileşimde de doğal olarak taklit eylemi gerçekleşir.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden bir diğer kuram ise yapısalcı kuramdır. Yapısalcı kuramın en önde gelen ismi Piaget'tir. Piaget'in dil edinimi ile ilgili görüşlerinin oluşmasında Aristo'nun görüşlerinin etkili olduğu söylenir. Bu kurama göre dil edinimi, belli aşamalardan geçerek gerçekleşir. Dil ediniminin taklit yoluyla gerçekleştiği düşüncesine karşı çıkan bu kurama göre, dil ediniminde en önemli unsur, çocuğun içsel ve bireysel deneyimleridir. Çocuk bu deneyimlerle, dilsel yetisini destekler ve güçlendirir ve düşüncelerini ifade edebilecek yetkinliğe ulaşır.

Dil edinimi konusunda en geç ortaya çıkan kuram ise bilişsel kuramdır. Bilişsel kuramın ortaya çıkması 20. yüzyılın başlarını bulmaktadır. Dil edinimini felsefi düzlemde en fazla ele alan kuramın bilişsel kuram olduğu söylenebilir. Öyle ki bu kuramda dilsel yeterlilik ile dili kullanma eyleminin birbirinden ayrıldığını görmekteyiz. Dilsel yeterlilikte temel noktayı çevre unsuru, dili kullanmada ise temel noktayı taklit unsuru oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmalardan sonra bu çalışma, dil edinimi konusunda bahsi geçen kuramların aşamalılık ilkesine göre bir arada değerlendirilmesinin uygun olduğunu düşünmektedir. Değerlendirmelerimize göre çocuk, dil edinimini gerçekleştirebilecek fizyolojik ve bilişsel yetilerle dünyaya gelir. Daha sonra çevresinden duyduklarını taklit ederek zihinsel ve dilsel bir dağarcık oluşturur. Bu noktada çevre, çocuğun dilsel edinimini hızlandıran veya yavaşlatan veyahut dilsel edinimin niteliğine etki eden unsur olur. Daha sonra ise özellikle karmaşık dilsel yapıların edinimine etki eden, yöntem ve program konusu gündeme gelir. Doğru yöntem ve programla, çocuğun bilişsel yapısına uygun bir şekilde dil edinimi süreci desteklenmiş olur.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “Dil Ediniminde Öne Çıkan Kuramlar: Analitik Yaklaşım” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

- Abdusselam, Halid (2012). *Devru'l-luğati'l-umm fi te'allumi'l-luğati'l-'arabiyyeti'l-fushâ*. Doktora Tezi, Cezayir: Câmi'atu Ferhât 'Abbâs Setif.
- Âyiş, Mahmud (2007). *En-Nazariyya el-bennâiyye ve istrâtîciyyât tedris el-'ulûm*. Amman: Dâru's-Şurûk.
- Kasım, Ahmed-Ensâ, Muhammed (2000). *Mukaddime fi saykûlûciyyeti'l-luğa*. Kahire: Merkezu'l-İskenderiyye li'l-Kitâb.
- Aksan, Doğan (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Allahverdi, Fatima Zehra (2016). “The impact of school type”. *European Journal of Educational Studies*, 8 (1): 35-44.
- Behensâvî, Hüsam (t.y.) *'İlmu'l-luğati'n-nefsî ve iktisâbu'l-luğa*. Sayda: Mektebetu'l-Ğazâlî.
- Brown, H. Douglas (2000). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. New York: Pearson Education.
- Cameron, Lynne (2001). *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Celce-Murcia, Marianne (1991). *Teaching English as a Second or Foreign Language*. USA: Heinle & Heinle Publishing.

- Chomsky, Noam (1990). *el-Luġa ve muşkilātu'l-ma'rife*. çev. Hamza el-Mezînî. Kasablanka: Dâru Tûbkâl.
- Demirci, Kerim (2010). “Davranışsal Dil Bilimine Kısa Bir Bakış: L. Bloomfield ve B. F. Skinner Yaklaşımları”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 56 (2008/1): 63-70.
- Descartes, René (1985). *Makâl 'an el-menhec*. Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyye li'l-Kitâb.
- Daoud, Fatima (2012). “The concept of the sentence of a descriptive theory and functional perspective”. *Şarkiyat Mecmuası*, 21: 1-21.
- Ellis, Rod (1997). *Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Ferâ', Saîd (2014) “et-Tıfl ve iktisâbu'l-luġa beyne'l-binâiyye ve't-tevlîdiyye”. *Mecelletu Ruâ Terbeviyye*, 44-45: 163-171.
- Ferdinand de Saussure (t.y.) *Cours de linguistique generale*. Bağdat: Dâru'l-Âfâk.
- Güvendir, Emre-Yıldız, Işıl Gamze (2014). *Dil Edinimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ġalafân, Mustafa (t.y.) *el-Lisâniyyât et-tevlîdiyye mefâhîm ve emsile*. Ürdün: 'Alemlü'l-Kutubi'l-Hadîse.
- Hassânî, Ahmed (2009). *Dirâsât fi'l-lisâniyyâti't-tatbikiyye: Haklu ta'lîmi'l-luġât*. Cezayir: Dîvânü'l-Matbû'âti'l-Câmi'iyye.
- Hûlî, Muhammed Ali (2002). *el-Hayâtu ma'a luġateyn: es-Sünâi'yyetu'l-Luġaviyye*. Amman: Dâru'l-Felâh.
- İbn Cinnî, Ebü'l-Feth Osmân (t.y.) *el-Hasâis*. Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyye'l-'Âmme li'l-Kitâb.
- İbn Manzûr, Cemâluddin Muhammed b. Mukerrem (1993). “Leġâ”. *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdir.
- İsmail, Salah (2017). *Felsefetu'l-luġa*. Kahire: ed-Dâru'l-Mısriyye el-Lubnâniyye.
- Katâmî, Yusuf (2012). *Numuvvu't-tıfl el-ma'rifi ve'l-luġavî*. 'Amman: el-Ehliyye li'n-Neşr ve't-Tevzî'.
- Katâmî, Yusuf (2012). *Numuvvu't-tıfl el-ma'rifi ve'l-luġavî*. Amman: el-Ehliyye li'n-Neşr ve't-Tevzî'.
- Lightbown, Pasty M.-Spada, Nina (2013). *How Languages are Learned*. Oxford: Oxford University Press.
- Quine, Willard Van Orman (1960). *Word and Object*. Massachusetts: The Massachusetts Institute of Technology.
- Quine, Willard Van Orman (1970). “Philosophical Progress in Language Theory”. *Metaphilosophy* 1(1): 2-19.
- Rodgers, Theodore S.-Richards, Jack C. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sâbit, Târık (2012). *el-İktisâbu'l-luğavî ve kadâyâhu 'inde İbn Haldûn*. Kulliyetu'l-Âdâb fi Câmi'ati'n-Necâhi'l-Vataniyye.

Mansûr, Seyyid Ahmed (1982). *'İlmu'l-luğati'n-nefsî*. el-Memleketu'l-'Arabiyyetu's-Su'ûdiyye: Câmi'atu'l-Melik Su'ûd.

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ	<i>Cilt: 4, Sayı: 1, 2021</i>
UDEKAD	<i>Vol: 4, Issue: 1, 2021</i>
INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES	<i>Sayfa – Page: 59-69</i>
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ	<i>E-ISSN: 2667-4262</i>
	

LA MORA LITERARIA Y SU REPRESENTACIÓN EN TRES ÉPOCAS DISTINTAS: *EL ABENCERRAJE*, “HISTORIA DEL CAUTIVO” Y *DIARIO DE UN TESTIGO DE LA GUERRA DE ÁFRICA*

THE LITERARY FEMALE MOOR AND HER REPRESENTATION IN THREE DIFFERENT PERIODS: *EL ABENCERRAJE*, “HISTORIA DEL CAUTIVO” AND *DIARIO DE UN TESTIGO DE LA GUERRA DE ÁFRICA*

Julia MARTINEZ GONZALEZ*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 07.03.2021</p> <p> Kabul: 19.04.2021</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Mora literaria, Abencerraje, Historia del Cautivo, Diario de un Testigo de la Guerra de África..</p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>La mora literaria es un elemento fundamental de la herencia cultural y literaria española. Al cuestionarnos sobre su percepción en las diferentes épocas, se observa que esta figura representa una doble visión dentro de la literatura: por un lado, en obras tempranas se halla la tendencia a una aparente idealización femenina, mientras que en épocas posteriores suele despertar un sentimiento, no de temor como ocurre con el moro, sino de desprecio y de rechazo a causa de su fuerza disruptiva. Basándonos en moras literarias de diferentes periodos como Jarifa (<i>El Abencerraje</i>, 1561-1565?), Zoraida (“Historia del Cautivo” incluida en <i>El Quijote</i>, 1605) y las moras sin nombre que aparecen en <i>Diario de un Testigo de la Guerra de África</i> (1859-1860) de Pedro Antonio de Alarcón, el siguiente artículo analizará la relación de esta figura con los personajes “no-moros”, la manera en que la mora literaria se construye y cómo varía su percepción en las diferentes épocas fluctuando paulatinamente desde una visión casi idealizada hacia una mucho más degradante que incluye términos deshumanizados y de animalización.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 07.03.2021</p> <p> Accepted: 19.04.2021</p> <hr/> <p>Keywords: Literary female Moor, Abencerraje, Historia del Cautivo, Diario de un Testigo de la Guerra de África..</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>The female Moor is a fundamental element of the Spanish cultural and literary heritage. When questioning about its perception in different historical periods, it is observed that this figure represents a double vision within literature: on one hand, in early works there is a tendency to portray an apparent idealized feminine figure, while in later works she sometimes inspires a feeling, not of fear as in the case of the male Moor, but of contempt and rejection due to her disruptive force. Based on literary female Moors from different periods —such as Jarifa (<i>El Abencerraje</i>, 1561-1565?), Zoraida (“Historia del Cautivo” included in <i>El Quijote</i>, 1605) and the female Moors without a name that appear in <i>Diario de un Testigo de la Guerra de África</i> (1859-1860) by Pedro Antonio de Alarcón—, the present article takes into account their relationship with the “non-Moorish” characters in order to analyze the way in which the literary female Moor is built and how its perception varies in different periods, gradually fluctuating from an almost idealized vision to a much more degrading one that includes the use of dehumanized and animalization terms.</p>

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, E-posta: juliamartinez_ab@yahoo.com.

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-4408-9663>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Martinez Gonzalez, Julia (2021). “La Mora Literaria Y Su Representación En Tres Épocas Distintas: El Abencerraje, “Historia Del Cautivo” Y Diario De Un Testigo De La Guerra De África”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 59-69. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.892666>.

Extended Abstract

The female Moor is a fundamental element of the Spanish cultural and literary heritage. When questioning about its perception in different historical periods, it is observed that this figure represents a double vision within literature: on one hand, in early works there is a tendency to portray an apparent idealized feminine figure, while in later works she sometimes inspires a feeling, not of fear as in the case of the male Moor, but of contempt and rejection due to her disruptive force. Based on literary female Moors from different periods —such as Jarifa (*El Abencerraje*, 1561-1565?), Zoraida (“Historia del Cautivo” included in *El Quijote*, 1605) and the female Moors without a name that appear in *Diario de un Testigo de la Guerra de África* (1859-1860) by Pedro Antonio de Alarcón— the present article into account their relationship with the “non-Moorish” characters in order to analyze the way in which the literary female Moor is built and how its perception varies in different times, gradually fluctuating from an almost idealized vision to a much more degrading one that includes dehumanized and animalization terms.

The first of these female Moors, Jarifa, appears in a work from 16th century titled *El Abencerraje*, which belongs to the genre denominated “moro galante” (gallant Moor). She represents a nearly idealized lady who breaks with the models of honesty and virtue of Christian ladies due to her active role and decision making. Later on, in the 17th century, in a period of “moro galante” elements in which chivalry is no longer the central theme, we find our second female Moor, Zoraida. She is silenced by her Christian lover, who despite building an image of her as an ideal Christian lady, he does not achieve her total insertion in a world where she will always be considered a Moor and a non ideal woman for disobeying his father’s authority and become one more “conquest” for the Christians. A superficial reading of the texts could mistakenly give us the impression of these two female Moors as being two ideal maidens capable of making any sacrifice for their lovers. However, due to their status as Moors and the disruptive power they exert in the stories, we observe that, in reality, what they symbolize is the lack of one of the most important qualities expected in Christian women, that is virtue, and this will place them in a state of inferiority when compared to the Christian female character. This same aspect allows them, even as female characters, to be endowed with fewer limitations and more freedom in their actions. In the third work, *Diario de Guerra* de Alarcón, a novel that takes place in 1859-1860, the “moro galante” is completely absent. In this novel the female Moors have no name and it is reached the highest level of denigration of the female Moor. It is a time in which the authors wanted to break with the idealization and exoticism presented in the previous romances. Therefore the narrator, without any mercy, reduces the female Moors to the minimum expression of humanity, snatching their souls and comparing them to animal beings.

The gradual transformation in the perception of the literary female Moor through the years, from its apparent idealization to its dehumanization, reflects the permanent and often silenced presence of an indispensable figure in Spanish Literature.

EDEBİ MAĞRİBİ KADIN VE ONUN ÜÇ FARKLI DÖNEMDE TEMSİLİ: *EL ABENCERRAJE*, “ESİRİN ÖYKÜSÜ” VE *DIARIO DE UN TESTIGO DE LA GUERRA DE ÁFRICA*

Özet

Mağribi kadın İspanyol kültürel ve edebi mirasının en önemli öğelerinden biridir. İspanya’nın farklı tarihsel dönemleri sorgulandığında, Mağribi kadının edebi eserlerde çifte bir imgelem oluşturduğu gözlemlenmektedir. Önceleri idealleştirilen Mağribi kadın, daha sonraları Mağribi erkek karakterinde olduğu gibi bir korkuyu tetiklemekten ziyade, yıkıcı gücü nedeniyle aşağılanma ve reddedilme gibi duyguları tetiklerken tasvir edilmektedir. Bu makalede, Jarifa (*El Abencerraje*, 1561-1565?), Zoraida (*Don Quijote*’deki, “Esirin Öyküsü”, 1605) Pedro Antonio de Alarcón’un *Diario de un Testigo de la Guerra de África* (1859-1860) adlı eserindeki isimsiz Mağribi kadın gibi farklı dönemlerdeki Mağribi kadın temsilleri temel alınmıştır. Bu makale, Mağribi kadın imgesinin nasıl inşa edildiğini ve farklı zamanlarda, Mağribi kadın algısının ne şekilde değiştiğini incelemek için onların “Mağribi olmayan” kişilerle olan ilişkisini de göz önünde bulundurarak neredeyse idealize edilmiş bir imgelemden, insanlık dışı ve hayvanlaştırma terimlerini de içeren çok daha aşağılayıcı bir bakışa doğru yavaş yavaş evrilen bir görüşü incelemektedir.

Keywords: Mağribi kadın, *Abencerraje*, Esirin Öyküsü, *Diario de un Testigo de la Guerra de África*.

Introducción

La mora literaria es un elemento fundamental de la herencia cultural y literaria española. Al cuestionarnos sobre su percepción en las diferentes épocas, se observa que esta figura representa una doble visión dentro de la literatura: en obras tempranas se halla la tendencia a una aparente idealización femenina, mientras que en épocas posteriores suele despertar un sentimiento, no de temor como ocurre con el moro, sino de desprecio y rechazo a causa de su fuerza disruptiva. Edward Said, en su obra *Orientalismo* (1978), se refirió al término “otro” para describir una representación de los musulmanes que los percibía como inferiores, irracionales, seres altamente sensuales que, incapaces de un autogobierno adecuado, necesitaban del orden suministrado por los poderes coloniales. Goytisolo afirmó que “*la visión castellana del musulmán es una simple reproducción invertida, un negativo fotográfico de nuestro semblante y aspecto*” (1998: 10). Ceren Karaca (2014) resalta, por su parte, que los autores españoles remodelaron la historia, vida, estilo y personalidad de sus enemigos según la ideología predominante. Basándonos en moras literarias de diferentes periodos como Jarifa (*El Abencerraje*, 1561-1565?), Zoraida (“Historia del Cautivo” incluida en *El Quijote*, 1605) y las moras sin nombre que aparecen en *Diario de un Testigo de la Guerra de África* (1859-1860) de Pedro Antonio de Alarcón, el siguiente artículo mostrará que la percepción de esta figura está íntimamente relacionada con estos aspectos. Asimismo, se analizará la manera en que dicha percepción varía en los diferentes periodos fluctuando desde una visión casi idealizada hacia una mucho más degradante que incluye términos infrahumanos y de animalización.

Jarifa: ¿Mora Idealizada?

El Abencerraje exalta, en el plano literario, la exótica civilización oriental para complementar el destierro real de los moriscos granadinos y preparar su expulsión definitiva (Stoll 1995: 449). En palabras de Goytisolo, la novela se constituye como

[...] una amable y deleitosa evasión al dominio de lo perfecto [...] Abindarráez y Jarifa no son seres de carne y hueso: el novelista los engendra como fabulosas criaturas de un sueño cuyas acciones miríficas se desenvuelven conforme al verosímil del género y código de honor de la época [siglo XVI] [...] moro enaltecido [...] contribuía a excusar a ojos del público el menosprecio y rechazo del morisco vulgar y corpóreo con quien topaba diariamente en la calle. (1998: 13)

La distancia entre el moro literario y el real se refleja igualmente en la figura de Jarifa, quien ejerce de motor de la acción con su continua presencia en la historia. Se trata de un personaje femenino fascinante por sus dotes de decisión, iniciativa y firmeza en sus acciones, que lucha por lo que desea sin importarle los órdenes establecidos, y actúa como una fuerza subversiva y disruptiva en un mundo dominado por los personajes masculinos y sus códigos. Aunque en ciertas ocasiones sus deseos no se cumplen tal y como es su intención, es obvio que el resto de los personajes giran en torno a ella: su esposo Abindarráez, su padre, e incluso el caballero cristiano, quien la hace destinataria de las palabras finales de la historia, otorgan a Jarifa un lugar privilegiado a pesar de ser un personaje femenino.

Jarifa rompe con el modelo de mujer pasiva y subyugada al mundo masculino, si bien no debe olvidarse que esto es posible gracias a su condición de mujer mora, quienes pueden moverse y actuar libremente por la sociedad cristiana sin ser castigadas por este atrevimiento (Stoll 1995: 439). Como bien señala Rosilie Hernández-Pecorano, desde la perspectiva feminista moderna, Jarifa consigue un nivel de agencialidad que le permite controlar sus condiciones de existencia, excediendo los parámetros tradicionales del comportamiento de la mujer indicados por la ideología patriarcal aunque, desde el punto de vista más convencional, Jarifa queda marcada con la pérdida de la virtud, lo que la define como un “otro” inferior que contrasta con la figura de la mujer como objeto de deseo virtuoso y casto que se promueve en la mayoría de las obras de ficción (2002: 437). Será interesante explorar algunos ejemplos que justifican la caracterización de Jarifa como una mujer aparentemente idealizada pero que, en realidad, no se ajusta a los modelos de tal idealización.

Abindarráez expresa el poder de iniciativa y control que Jarifa ejerce sobre él y sus acciones: se considera el cautivo (amoroso) de Jarifa, y se siente ansioso por reunirse con ella bajo las condiciones que su amada decida. Jarifa no es un personaje femenino típicamente pasivo, sino activo y desencadenante de la acción, en control de su destino, lo que va a desafiar el arquetipo de feminidad virtuosa y casta de la época (Hernández-Pecorano 2002: 431). Ya desde el inicio, a pesar de que Jarifa no aparece físicamente, su ausencia es la fuerza central del argumento, pues la razón por la que Abindarráez sale de casa solo por la noche es para citarse con ella. Todo lo descrito en torno al moro está relacionado con Jarifa, aunque no es hasta más avanzado el relato cuando éste comparte con Rodrigo y el lector el nombre de su amada. Otro ejemplo de la continua presencia de Jarifa, a pesar de su ausencia, se halla en el momento en que Narváez derrota a Abindarráez y lo torna prisionero, donde las palabras del moro vuelven a dotar de secretismo y misterio la figura de su dama: “*mas no podrá vencerme sino quien una vez me venció*” (Abencerraje 137)¹.

Como bien apunta Bass, Jarifa aparece como un personaje disruptivo y activo, demostrando que a veces las mujeres no están sometidas a la estructura social dominada por lo masculino, sino que en momentos cruciales amenazan esta estructura a través de sus impulsos transgresivos (2000: 456). Así, durante su separación forzada de Abindarráez, no es él el que decide cómo y cuándo volverán a encontrarse, sino que es Jarifa quien dispone las condiciones: “*llegada a Coín, donde ahora voy con mi padre, en teniendo lugar de hablarte (...) yo te avisaré. Irás donde yo estuviere y allí yo te daré lo que solamente llevo conmigo, debajo de nombre de esposo*” (Abencerraje 147). El principio de dicha declaración nos llevaría a asumir el rol pasivo de Jarifa, debido a la repetición del “*quiero ser tuya, tuyo es mi corazón, tuya es mi vida, mi honra*”, que indican una entrega absoluta a su amante. No obstante, al añadir “*tuya es mi hacienda*”, un capital que ella no posee sino que pertenece a su padre—personificación de la autoridad y quien no aprueba esta unión— el lector queda sorprendido por esta toma de decisión sin contar con el consentimiento paterno, algo característico del mundo patriarcal. Además, se produce, según Pedro R. León, la única descortesía de la novela debido a la actitud

¹ *El Abencerraje. Novela y romancero* (2003). ed. Francisco López Estrada. Madrid: Cátedra. Las citas de la obra pertenecen a esta edición, con lo que las mencionaré indicando *Abencerraje* y el número de la página.

de Jarifa con su padre (1974: 261). Por lo tanto, el retrato de Jarifa como mujer honesta y virtuosa queda dañada a causa de este desafío abierto hacia las órdenes de su progenitor, al no importarle el deshonor familiar ni las consecuencias públicas o familiares (Hernández-Pecorano 2002: 434). Por otro lado, la elección del tiempo futuro en su declaración enfatiza la realización de los planes y la voz autoritaria de Jarifa. De hecho, es ella quien le envía el mensaje a Abindarráez a través de su doncella, más tarde él se reúne con Jarifa en el lugar acordado por ella y, finalmente, se desposan clandestinamente antes de que se entregue como mujer; todo tal y como la mora había determinado.

Según Francisco López Estrada, “*los enamorados moros se comportan como pudiera hacerlo la pareja más gentil de la Cristiandad*” (Abencerraje 49) mientras que, para Stoll, “*difícilmente se podría escuchar una novia cristiana declarar con tanta fuerza de decisión, sin pérdida de su honor, el deseo de posesión pasional*” (1995: 439). Es importante señalar que se solía relacionar a la mujer mora con el mundo de los deseos incontrolados (Garcés 1989: 75) y quizás por eso se le permite a Jarifa este apasionamiento que le estaría vedado si se tratara de una dama cristiana. Stoll reconoce que el comportamiento de Jarifa se distancia mucho del de una mujer cristiana digna—discreta y decente— al notar “*una franqueza totalmente pagana en la articulación del deseo erótico y una sensualidad que tienen, en realidad, poco de cristiano y se corresponden, más bien, con el erotismo refinado que el imaginario poético occidental suele proyectar sobre los amantes en el oriente*” (1995: 438). Jarifa amenaza asimismo el orden patriarcal en el que la mujer es una mera participante pasiva en los matrimonios concertados por los padres (Bass 2000: 455) al casarse en secreto. De hecho, al final de la historia, y por mediación de Rodrigo y su influencia con el Rey de Granada, la decisión de matrimonio de Jarifa compromete la autoridad de su padre y éste debe aceptar lo concertado por el rey, es decir, a los nuevos esposos y, además, otorgarles su riqueza. Jarifa no sólo rompe con el orden patriarcal sino que logra que su padre acepte y reconozca como válida su elección de esposo. Jarifa establece la prioridad del amor sobre el honor o la virtud pública, desafiando implícitamente las nociones patriarcales idealizadas acerca del comportamiento moral (Hernández-Pecorano 2002: 441).

En el desenlace de la historia de *El Abencerraje*, el papel de Jarifa es fundamental. La novela finaliza con una carta escrita por Rodrigo Narváez, no a Abindarráez, sino a Jarifa. Es más, en principio el motivo de la misma era aclarar algunos arreglos en cuanto a los rescates y, sin embargo, finaliza con un tema que nada tiene que ver con el resto de la misiva: “*Y también señora, yo no acostumbro a robar damas, sino servir las y honrar las*” (Abencerraje 164). Da la impresión de que Rodrigo quisiera congraciarse con el lector, en caso de que haya quedado alguna duda sobre su virtud. Stoll propone una explicación: la de romper con “la extendida imagen negativa que los árabes poseían de los cristianos como salvajes caballeros de presa cuyo más codiciado botín sería la bella y joven oriental” (1995: 436). Podríamos afirmar que tampoco en este aspecto, muy popular en los romances, Jarifa se deja dominar por el orden masculino, pues en ningún momento se produce la apropiación de la mora por parte del caballero cristiano.

Zoraida: Mora Silenciada

En la “Historia del Cautivo” se presenta a la mora Zoraida. En la primera parte de la obra cervantina se cuenta la historia de Ruy Pérez de Viedma, un capitán español cautivo de la guerra de Argel y la ayuda que recibe de Zoraida, quien se subleva a su padre y a su religión y huye con el cautivo a tierras cristianas. En esta historia los amantes son un caballero cristiano y una mujer mora, con lo que, aunque prevalecen los cuadros moriscos (Goytisolo 1998: 15), no se ensalza tanto el ideal moro con los valores de honor ni virtud cristianas, sino que se produce una visión del moro literario más cercano a la realidad de la época de Cervantes.

Con Zoraida se observa un mayor nivel de desvaloración de la mora idealizada pues, a pesar de ser presentada como una amante y dama ideal “casi” a la altura de una dama cristiana— lo abandona todo por su futuro esposo cristiano, se cambia el nombre de tradición árabe al más cristiano de María, se convierte a la religión cristiana—, se trata de un personaje muy limitado y casi cosificado. Su aparición en la fonda es muy significativa, pues muestra la ambigüedad en la que fluctúa Zoraida (Garcés 1989: 66) y la complejidad de su identidad. Dorotea se pregunta: “¿esta señora es cristiana o mora? Porque el traje y el silencio nos hace pensar que es lo que no queríamos que fuese” (“Cautivo” 406)². La segunda parte del discurso muestra el prejuicio contra la figura mora (“lo que no queríamos que fuese”), algo que hará que el cautivo enfatice la naturaleza cristiana de Zoraida: “Mora es en el traje y en el cuerpo; pero en el alma es muy grande cristiana, porque tiene grandísimos deseos de serlo” (“Cautivo” 406). Sin embargo, las acciones poco convencionales para una mujer— según las convenciones de honestidad y discreción—llevadas a cabo por Zoraida no van a reflejar este ideal cristiano. El cautivo, por su parte, tratará de justificar la nueva realidad de Zoraida ayudándose de varias estrategias que acerquen a la mora todo lo posible al ideal de mujer cristiana, como serán las referencias a cualidades cristianas (Garcés 1989: 80) tales como el cambio de nombre y la conversión a la nueva religión.

La cristianización completa de Zoraida es muy importante para su aceptación en la sociedad dominante, representada por el resto de los personajes. Se produce, como apunta Israel Burshatin, “*the reduction of Moors to biblical exegesis*” (1986: 143). El cambio de nombre es muy significativo pues ya no se llamará Zoraida sino María (nombre de la mujer idealizada por excelencia en la religión cristiana) y, como apunta Caro Baroja, “*maximum symbol of chastity of the female gender*” (Garcés 1989: 76). Sin embargo, el resto de personajes y el mismo narrador seguirán refiriéndose a ella como Zoraida, lo que indica que, pese a sus intenciones, la cultura dominante no la desvincula de su pasado árabe. Pérez de Viedma le adjudica además un apellido cristiano: Nuestra Señora de la Libertad (Garcés 1989: 80). No solamente el nombre va a recordar a la Virgen María sino que, tal y como desarrolla Garcés, el cautivo compara a Zoraida con una aparición celestial al querer representarla como virtud— comparación que alude al idealismo que marca su caracterización (Graf 1999: 81)— con tal énfasis que Zoraida llega a desaparecer como ser humano (Garcés 1989: 77-78): “*me parecía que tenía delante de*

² Miguel de Cervantes (2000). *Don Quijote de La Mancha*. ed. Martín de Riquer. Barcelona: Editorial Planeta. Las citas de la obra pertenecen a esta edición, con lo que las mencionaré indicando “Cautivo” y el número de la página.

mi una deidad del cielo” (“Cautivo” 438). Cualquier intento con tal de que Zoraida cumpla los requisitos de una buena esposa cristiana tradicional y de que se borre “*the darkness that stains Zoraida’s body*” y la imagen de “*the sinister female*” que causó la caída de España en manos de los moros (Garcés 1989: 86). De hecho, la relación entre mala mujer y Zoraida resulta más evidente tras la reacción de su padre al descubrir la traición de su hija. Mediante los adjetivos y razones utilizados para describirla— “*mala hembra*”, “*sus malos deseos*”, “*deshonestidad*” (“Cautivo” 447)— Zoraida queda degradada a un ser interesado y falso, si bien más adelante su padre le suplica que vuelva con él. Por otra parte, a pesar de mencionarse su deseo de conversión, la realidad es que no ha sido consumado: “*No ha habido lugar para ello [bautismo]*” (“Cautivo” 440-7). Por lo tanto, aún queda lejos de una idealización completa.

Zoraida, a diferencia de Jarifa, aparece totalmente silenciada— la única palabra que pronuncia es su nombre— por lo que, como mujer, “*remains beyond or outside the sublimations for the word*” (Garcés 1989: 88). La barrera del lenguaje hablado provoca que su discurso sea mediatizado, bien por su padre, el cautivo o el renegado murciano. La mora sí hará uso de su único recurso para comunicarse, un lenguaje de signos en el que se incluyen las cartas. Mediante este lenguaje no verbal, Zoraida actúa con cierta libertad para conseguir sus objetivos; así, por ejemplo, elige al cautivo de entre todos los cristianos prisioneros. Sin embargo, cuando Zoraida se introduce en el orden simbólico español— mediante la renuncia a su padre y sus raíces— es incapaz de comunicarse con el resto de personajes perdiendo, no sólo su identidad, sino su propia voz.

Al igual que Jarifa, Zoraida se apodera de la riqueza paternal para ofrecérsela a su amado y actúa como dueña de su vida amorosa sin ser víctima de matrimonios concertados por su padre, reforzándose, de nuevo, la noción de la mujer musulmana que rechaza el dominio musulmán (Mirrer 1996: 23). De hecho, es Zoraida la que le propone matrimonio al cautivo: “*y serás allá mi marido, si quisieres, y si no quisieres, no se me dará nada; que Lela Marién me dará con quien me case*” (“Cautivo” 430). La cita resulta relevante pues resalta que Zoraida no se ofrece como premio para ser su mujer o esposa³, sino que le propone a él ser su marido. Además, muestra su agencialidad, ya que tampoco le preocupa si él no se casa con ella, pues encontraría a otro para hacerlo. Esta misma liberalidad va a provocar cierta desacreditación, de forma quizás involuntaria, por parte del cautivo, quien comenta lo siguiente: “*las moras no se dejan ver de ningún moro ni turco, si no es que su marido o su padre se lo manden. De cristianos cautivos se dejan tratar y comunicar, aun más de aquello que sería razonable*” (“Cautivo” 436). Dicha descripción de los usos y costumbres de las moras alrededor de los hombres cristianos destruye la imagen de modestia y recato que el cautivo se ha esforzado por construir cuidadosamente para que Zoraida sea aceptada por el resto de los personajes. Lo curioso es que éste no es su único comentario al respecto. En el momento en que se encuentran en el jardín en presencia de su padre, el cautivo resalta de nuevo estas libertades en las moras: “*como las moras en ninguna manera hacen melindre de mostrarse a los cristianos ni tampoco se esquivan*” (“Cautivo” 437). Si tenemos en cuenta las limitadas condiciones en las que

³ Louise Mirrer afirma que las moriscas funcionan como un botín de la guerra y un símbolo de la dominación cristiana (1996: 17).

vivían— “*más eran agujeros que ventanas, y aun éstas se cubrían con celosías muy espesas y apretadas*” (“Cautivo” 427)— bajo una protección y cuya “*isolation was nearly complete*” (Mirrer 1996: 28), sorprenden sus aseveraciones, sobre todo porque se entiende que Zoraida en un futuro será su esposa. La realidad es que para el cautivo, a pesar de tratar de construir una representación positiva de Zoraida, ella no deja de ser un “otro” del que ya posee una imagen prefigurada, de ahí sus contradicciones sobre las moras. Tal y como afirma Goytisolo, “*la fuerza subyugadora de prevenciones y estereotipos moldea nuestro subconsciente*” (1998: 8), una fuerza que parece haber ejercido su influencia sobre el cautivo.

Por otro lado, llama la atención la visión tan negativa sobre los moros de la propia Zoraida— “*no te fíes de ningún moro, porque son todos marfuces*” (“Cautivo” 430)— además en la misma escena en la que ella echa su brazo al cuello del cautivo y, cuando son descubiertos por su padre, finge un desmayo. Según Garcés, “*the young woman demonstrates an artfulness and audacity that challenge her previous characterization as a paradigm of Christian virtues*” (1989: 72). Zoraida no sólo no obedece la orden de su padre de encerrarse en casa, sino que muestra cierto arte en el disimulo para permanecer a solas con el cautivo. Esta facilidad para engañar a su padre nos hace preguntarnos hasta qué punto se retrata a una mujer en la que se puede confiar: ¿es mora traicionera o nueva y honesta cristiana? Como sugiere Garcés, “*is this woman an impostor or truthful character?*” (1989: 72). Se puede afirmar, por lo tanto, que Zoraida no logra la idealización que tanto ansía junto a su amado.

Las Moras Sin Nombre De Alarcón

El momento de mayor degradación de la mora literaria se produce en la obra de Pedro Antonio de Alarcón: *Diario de un testigo de la Guerra de África*⁴ de 1859-1860. Es importante citar a Stoll, pues contextualiza el cambio que sufre el personaje de la mora literaria en esta época:

Mientras que a partir de los años 80 del siglo XVI, los Abindarráez, Jarifas, Ozmines, Darajas y sus nobles granadinos semejantes se convierten en los protagonistas más simpáticos del folclore hispánico y las intrigas de sus amores y celos en la materia privilegiada para los sueños erótico-sentimentales de las jóvenes generaciones, los poetas ‘de vanguardia’ comienzan ya a burlarse de estos estereotipos tan de moda en el imaginario exótico popular. (1995: 457)

Es justamente esta burla y deshumanización de la mora lo que observamos en la obra de Alarcón, para quien la civilización musulmana “*estacionaria, quieta, indiferente a todo progreso, sumida en el sueño letal de un indolente sensualismo*” está condenada a desaparecer (Goytisolo 1998: 18). La representación de la mora que crea el autor queda muy lejos de las figuras anteriores como modelos de aparente virtud. En Alarcón, el fin de la idealización se producirá mediante la inserción de la ridiculización de la mora. En este texto, las moras no poseen un nombre exótico, sino que carecen de nombre propio. Además, se hallan totalmente silenciadas y, en caso de necesitar comunicarse, se regirán por un lenguaje de signos

⁴ Alarcón de, Pedro Antonio (2005). *Diario de un Testigo de la Guerra de África*. Madrid: Ediciones Irreverentes. Las citas de la obra pertenecen a esta edición, con lo que las mencionaré indicando *Diario* y el número de la página.

interpretado por el narrador según su deseo. Estas moras no van a ser juzgadas por su papel activo, que por otro lado será mínimo, sino por el deseo del narrador de romper con el estereotipo idealizado de este personaje literario y presentar lo que entiende por una mora real.

Una muestra la encontramos cuando el narrador, ante su duda de qué hacer con una flores, prioriza el desprecio por encima de cualquier sentimiento romántico o exótico: *“Darlas a una hebrea o a una mora serían desperdiciarlas. La hebrea preferiría un puñado de plata; la mora quedaría más contenta con un abrazo. Las guardaré, pues, aunque se marchiten”* (Diario 446). Se produce claramente el rechazo a estas mujeres que representan al “otro” en el territorio donde se encuentra el narrador, es decir, Tetuán. Ninguna de las dos figuras, ni la judía ni la mora, son dignas de un regalo suyo pues en la mente del narrador predominan los estereotipos negativos de estas mujeres no cristianas: la codicia por el dinero en la judía y la lascivia en la mora. En otro momento rompe con la imagen general de la mora como belleza sin igual: *“me cuento entre los pocos, entre los poquísimos españoles que han visto en Tetuán una mora bonita”* (Diario 501). Al igual que sucediera con las historias de *El Abencerraje* y “La Historia del Cautivo”, se repite la clausura y encerramiento de las moras bajo la autoridad patriarcal: *“En esto se oyó abajo el ruido de una puerta y de una llave [...] vi que un moro se alejaba de aquella casa, no sin asegurarse antes de que la puerta estaba cerrada en firme”* (Diario 501). En otra escena, el narrador anticipa el comportamiento transgresor de la mora: *“la mora esperará a que se vaya su marido para asomarse a la azotea [...] En efecto, no bien desapareció aquel moro por la esquina próxima, dio la tapada un salto de alegría y se levantó el velo”* (Diario 502). Esta escena recuerda cuando Zoraida desobedece a su padre y permanece con el cautivo en el jardín, al igual que Jarifa, quien aprovecha la ausencia de la figura paterna para encontrarse con su amado.

A partir de este momento, la ruptura del estereotipo idealizado de la mora va a ser absoluto, llegando al extremo de arrebatarle el alma: *“estaba tan desprovista de alma como un pájaro, como una flor o como la gata que subió detrás de ella a la azotea”* (Diario 502). Se trata del primer paso hacia la deshumanización de esa figura. En otra escena el narrador decide tirarle unos dulces a una mora, a quien describe con *“falta de alma [...] carencia de pudor [...] materialismo”* (Diario 503). Esta mora sin nombre, y ahora sin alma, es el centro de varias humillaciones, incluida la animalización: *“me parece un animal más o menos bello; pero en modo alguno una criatura humana digna del culto de mi espíritu [...] yo echo dulces a mi vecina como pudiera echar pan a los patos [...] En ninguna circunstancia podría parecerme una mujer [...] se los tiro uno a uno, obligándola a hacer antes algunas pantomimas y monerías [...] Del propio modo que se enseña a una perra de agua a ponerse en dos pies”* (Diario 504). En estas líneas no somos testigos de una idealización de la mora sino de su deshumanización por parte del narrador, quien ataca igualmente a los legisladores de la raza semítica:

A las unas como a las otras [moras y judías] se las ha proscrito de los templos y se las ha negado toda personalidad jurídica en la sociedad y en la casa. No son seres: son cosas. Las moras, especialmente, están sujetas al régimen de lo inanimado, y se las guarda bajo llave [...] o bien son tratadas como bestias (...) se las pone en rejas para que no se escapen [...] al negarles la jerarquía humana (Diario 504).

El párrafo anterior refleja una reprobación al modo en que son criadas, aunque es él quien, sin pertenecer a esa legislación que tanto critica, se dirige abiertamente a estas mujeres como bestias o animales sin alma. La intención del autor, la de romper con la figura idealizada de la mora literaria, se cumple mediante unos parámetros crueles y categóricos logrando, en palabras de Edward Said (1978), la reducción del musulmán a una criatura exótica que es domesticada, controlada y clasificable.

Conclusión

En el presente estudio se destaca la transformación en la representación de la mora literaria en diferentes épocas. Jarifa en *El Abencerraje* (siglo XVI), dentro del género del moro galante, representa la dama casi idealizada que rompe con los modelos de honestidad y virtud de las damas cristianas debido al rol activo y toma de decisión que proponen Hernández-Pecorano y Bass. Zoraida, en la “Historia del Cautivo” perteneciente a *Don Quijote* de Miguel de Cervantes (siglo XVII), en una época de elementos de moro galante en el que la caballería ya no es el tema central, hallamos una mora silenciada por su caballero cristiano quien, a pesar de construir en ella una imagen idealizada al compararla con la propia virgen María (reflejando ese idealismo en su caracterización que apunta Graf), no logra su inserción total en un mundo donde siempre será considerada como mora o mala mujer al desobedecer la autoridad paterna y convertirse en una conquista más para los cristianos. Asimismo, basándonos en Goytisoló, quien señala la fuerza con la que los estereotipos moldean nuestro subconsciente, Zoraida no deja de ser una víctima más de estos estereotipos dentro de la comunidad cristiana, que incluye a su amado, en la que desea ser aceptada. En ambos personajes, Jarifa y Zoraida, se resalta la carencia del valor cristiano de la virtud, lo que las situará en un estado de inferioridad frente a la figura femenina cristiana y les permitirá, al mismo tiempo, estar dotadas de menos limitaciones y más libertad en sus acciones. En *Diario de Guerra* de Alarcón, ya en plena guerra con África en los años 1859-1860, en el que el moro galante está totalmente ausente, se alcanza el máximo nivel de denigración de la mora en una época en la que, como señalaba Stoll, se desea romper con la idealización y exotismo presentado en los romances. El narrador, sin ninguna piedad, reduce a las moras con las que se encuentra a la mínima expresión de humanidad, arrebatándoles el alma y comparándolas a seres animales. La transformación paulatina en la percepción de la mora literaria desde su idealización a su deshumanización refleja la presencia permanente, y a menudo silenciada, de una figura indispensable de la literatura española.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “La Mora Literaria Y Su Representación En Tres Épocas Distintas: *El Abencerraje*, “Historia Del Cautivo” Y *Diario De Un Testigo De La Guerra De África*” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Obras Citadas

- Alarcón de, Pedro Antonio (2005). *Diario de un Testigo de la Guerra de África*. Madrid: Ediciones Irreverentes.
- Avilés, Luis F. (2003). "Los Suspiros Del 'Abencerraje' ". *Hispanic Review*, 71 (4): 453-472.
- Bass, Laura R. (2000). "Homosocial Bonds and Desire in *The Abencerraje*". *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*, 24 (3): 453-71.
- Burshatin, Israel (1984). "Power, Discourse, and Metaphor in the *Abencerraje*". *MLN*, 99 (2): 195-213.
- Burshatin, Israel (1986). "The Moor in the Text: Metaphor, Emblem, and Silence". *Race, Writing and Difference*. ed. Henry Louis Gates Jr. Chicago: University of Chicago Press. 117-37.
- Cervantes, Miguel de (2000). *Don Quijote de La Mancha*. Editado por Martín de Riquer. Barcelona: Editorial Planeta.
- El Abencerraje. Novela y romancero* (2003). Editado por Francisco López Estrada. Madrid: Cátedra.
- Garcés, María Antonia (1989). "Zoraida's Veil: The Other Scene Of "The Captive's Tale"". *Revista de Estudios Hispánicos*, 22: 65-98.
- Goytisolo, Juan (1998). *Crónicas Sarracinas*. Madrid: Alfaguara.
- Graf, Eric Clifford (1999). "When an Arab Laughs in Toledo: Cervantes's Interpellation of Early Modern Spanish Orientalism". *Diacritics* 29 (2): 68-85.
- Hernández-Pecorano, Rosilie (2002). "Jarifa's Choice: A Gendered Reading of *El Abencerraje* y *La Hermosa Jarifa*". *Bulletin of Spanish Studies*, 79 (4): 429-46.
- Karaca, Ceren (2014). "Lope de Vega'nın *Lo que hay que fiar del mundo* Adlı Oyununda Türk Karakterlerin Üzerinden Hıristiyan Kimliğinin İnşası" [La construcción de la identidad cristiana a través de los personajes turcos en *Lo que hay que fiar del mundo* de Lope de Vega]. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 37: 43-57.
- León, Pedro R. (1974). "Cortesía', clave del equilibrio estructural y temático en *El Abencerraje*". *Romanische Forschungen*, 86: 255-64.
- Mirrer, Louise (1996). *Women, Jews and Muslims in the Texts of Reconquest Castile*. Michigan: University of Michigan Press.
- Said, Edward W. (1978). *Orientalism*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- Stoll, André (1995). "Avatares de un cuento del Renacimiento. *El Abencerraje* releído a la luz de su contexto literario cultural y discursivo". *Sharq al-Andalus*, 12: 429-60.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 4, Sayı: 1, 2021
	Vol: 4, Issue: 1, 2021
	Sayfa – Page: 70-84
	E-ISSN: 2667-4262
	

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE KAR
SNOW IN CLASSIC TURKISH POETRY

İlyas YAZAR*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 10.03.2021</p> <p>✓ Kabul: 18.05.2021</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, kar, berf, kış, şitâ.</p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Gündelik yaşamla ilgili her konunun klasik Türk şiirinde bir yansıması, farklı formlarla da olsa bir karşılığı bulunmaktadır. Her edebî gelenekte olduğu gibi klasik Türk şairleri de toplum ve toplum hayatını ilgilendiren durumlardan sanatında yararlanmıştır. Mevsimler ve mevsimlere dair anlatımlar klasik şiirin birçok formunda kullanılmıştır. Özellikle kaside nazım biçiminin nesiplerinde yer alan ve mevsimlerle ilgili bahar, hazan, sayf ve şitâ tasvirlerinin önemi ve etkisi söz konusu edebî gelenek içinde belirgin bir farklılık yaratmaktadır. Klasik Türk şiirinin temel referansı olan divanlarda nesiplerine göre adlandırılan bahariyye, hazaniyye, sayfiyye ve şitâiyye adı verilen kasideler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada klasik Türk şiirinde kış ve kışa dair anlatımlarda kar örneklemeden hareketle Türkçe söyleyiş kalıplarının izlerinin sürülmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın kapsamı sadece şitâiyyelerle sınırlı olmayıp söz konusu edebî geleneğin temel metinleri olan divanların tamamını içermektedir. Çalışmada klasik Türk şiirinde kar ve karla ilgili dil ve üslup özellikleri belirlenerek Türkçe kar kelimesi ve bu bağlamda oluşmuş olan söz kalıpları tespit edilerek değerlendirilmiştir.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 10.03.2021</p> <p>✓ Accepted: 18.05.2021</p> <hr/> <p>Keywords: Classical Turkish poetry, Ottoman Literature, snow, winter.</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>Every subject related to daily life is reflected in classical Turkish poetry and expressed with different poetry features. As in every literary tradition, classical Turkish poets also benefited from social and social life situations and reflected these experiences with poetry. The seasons and the descriptions of seasons are dealt with in many forms of classical poetry. Especially in the introduction of poetry forms of ode (ode) of classical Turkish poetry (nesib, tesbib), extensive descriptions of the seasons are included. Depictions of spring, summer, autumn and winter in these sections made an important difference in the classical poetry tradition. A lot of research has been done on these poems in the introduction of odes in divans, which are the main reference of classical Turkish poetry. In this study, it is aimed to trace the Turkish word patterns in classical Turkish poetry, based on the Turkish word snow, in expressions about winter and winter. For this reason, the limit of the study is not dependent on the winter poems in the introductions of the odes, it covers all the divans, which are the basic texts of classical Turkish poetry. In the study, the language and style features of snow and snow in classical Turkish poetry will be determined, and the related phrases in the focus of the Turkish word snow will be determined and evaluated.</p>

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı, İzmir / Türkiye, E-mail: iyazar@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6784-289X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz /To cite this article (APA):

Yazar, İlyas (2021). "Klasik Türk Şiirinde Kar". *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 70-84. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.894176>.

Extended Abstract

In classical Turkish poetry, it is possible to find the reflections of Ottoman cultural life from different angles. Among these reflections, nature and the changing states of nature find a strong place for itself in every century. In this respect, seasons are one of the most frequently discussed topics in classical Turkish poetry, which actively existed until the 19th century. It is also important to examine nature and the elements of nature intensively through poetry and to see its effect on social life, as it shows the connections of classical poetry with social life. Poets who dealt with classical poetry did not remain indifferent to what happened in the cultural and artistic circles they grew up in, and in the social environment. They have demonstrated with concrete applications that everything that concerns human beings and human beings in their individual lives can be a material for poetry. This cultural background that inspired the poet can be understood from the texts they left behind and shed light on the present centuries later.

It is important for classical poets to use poetry as a tool in reflecting the universe they live in, and to express the beauties in their inner and outer worlds with poetry, as they are both good observers and reflect their aesthetic views. The elements encountered in different dimensions of daily life, especially the elements of nature and nature, were tried to be expressed in different metaphors, metaphors and an aesthetic discourse in classical poets. In classical Turkish poetry, the seasons, which are among the elements related to nature, are sometimes considered as an event of nature, sometimes as a time and aesthetic element. The change and transformation of nature according to the seasons has always made human beings experience a different excitement and different emotions. The classical poet also made an effort to express, share and convey his emotions and excitement through poetry through art in the socio-cultural structure he was in and raised in. Classical poets described situations such as enthusiasm, vitality and vitality by simulating the spring with symbols of beauty; He expressed the winter and cold as a symbol of burnout and distress in a figurative language. In the poet's narratives about winter and winter, the identification of winter conditions to the last stages of human life also points to the negative approaches that winter and winter conditions have in human imagination. On the other hand, the expectation that the snow falling from the sky to the ground is perceived as a light that scatters the darkness and that the falling snow will bring abundance, coolness and peace is one of the positive approaches.

When the language and stylistic features of classical period poets are examined, when the harsh conditions of winter and the struggle in those harsh conditions are described, their style of expression generally based on Arabic and Persian compositions and phrases comes to the fore. Furthermore, when the poets' words about harsh winter conditions are scanned, words and word groups like " selc, berf, kar, serd, şitâ, soğuk, sermâ, üşütmek, berdülacüz, beyaz, pîre-zen" appear. Although the classical poet about winter uses the Turkish word "snow", it is seen that he mostly preferred the Persian word "berf (snow)" and structures derived from this word. The phraseology in the axis of the Turkish word "snow" used in describing winter in classical Turkish poetry was used as a starting point for this research.

Classic Turkish poets are well-known for their use of Persian and Arabic words, word groups and phrases in their poetry. However, the existence of Turkish words and word groups used by many poets in the classical poetry tradition while creating the language of poetry was attempted to be revealed with examples given over the word "snow" The existence of phrases such as "snow, dropping snow, falling snow, sprinkling snow, snow shoveling, snowballing, throwing snowballs, playing snowballs, holding snowballs, snow halva" are very valuable in the context of the historical structure of Turkish. It is meaningful and valuable in terms of Turkish that classical Turkish poets prefer the structures used in Persian and Arabic together with the structures used in Turkish, and their sampling in the language of poetry. This situation is also an important acquisition in the context of cultural transfer of Turkish vocabulary.

Giriş

Klasik Türk şiirinde, Osmanlı kültür hayatının yansımalarını farklı açılarıyla bulmak mümkündür. Bu yansımalar arasında tabiat ve tabiattaki değişen durumlar da kendine güçlü biçimde her asırda yer bulmaktadır. Bu yönüyle XIX. asra kadar etkin bir şekilde varlığını sürdüren klasik Türk şiirinde de mevsimler sıklıkla ele alınan konuların başında gelmektedir. Şiir vasıtasıyla tabiat ve tabiata ait unsurların yoğun şekilde irdelenmesi ve toplumsal yaşamda

etkisinin görülmesi aynı zamanda klasik şiirin toplum hayatıyla bağlantılarını göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Klasik şiirle meşgul olan şairlerin yetiştikleri kültür ve sanat çevrelerinde, sosyal ortamlarda olup bitenler karşısında duyarsız kalmadıkları, yaşam alanlarında insan ve insanı ilgilendiren her şeyin şiire malzeme olabileceğini somut uygulamalarla gösterdikleri, geride bıraktıkları eserlerden ve asırlar sonra günümüze ışık tutan metinlerden anlaşılmaktadır.

Klasik şairlerin içinde yaşadıkları evrenin yansıtılmasında şiirin bir araç olarak kullanılması, iç ve dış dünyalarındaki güzelliklerin şiir aracılığıyla nakledilmesi hem onların iyi birer gözlemci hem de estetik bakışlarını yansıtması açısından önemli bir değer ifade etmektedir. Dönem şiirlerinde, başta tabiat ve tabiata ait unsurlar olmak üzere gündelik yaşamın farklı boyutlarında karşılaşılan unsurlar şair gözünden değişik benzetmeler, mecazlar ve mazmun yapıları içinde estetik bir söyleyişle ifade edilmeye çalışılmıştır. Klasik Türk şiirinde tabiata dair unsurlar arasında şiire malzeme olan mevsimler de gerektiğinde bir doğa hadisesi, gerektiğinde de bir zaman ve estetik unsur olması yönleriyle ele alınmıştır. Tabiatın mevsimlere göre değişim ve dönüşümü insanoğluna her zaman ayrı bir heyecan ve farklı duygular yaşatmıştır. Klasik şair de yaşadığı duygu ve heyecanını içinde bulunduğu ve yetiştiği sosyo-kültürel yapı içinde sanat aracılığıyla şiir vasıtasıyla dile getirme, paylaşma ve aktarma çabası içinde olmuştur. Bu açıdan da klasik şairlerin bir bakıma coşkunluk, dirilik, canlılık gibi güzel ve güzelliğe ait sembollerle baharın karşısında kışı ve soğuğu tükenmişliğin, sıkıntının bir simgesi olarak düşünmeleri ve mecaz diliyle kış ve kışa dair anlatımlarla insan hayatının son demlerine teşbih etmeleri kışın ve kış şartlarının insan muhayyilesinde sahip olduğu menfi yere de işaret etmektedir (Akkuş 2007: 242). Banarlı da “Kar Şiirleri” başlıklı yazısında kışın zorluklarla dolu yönlerine işaret ederek eski Türk hayatında kış mevsiminin şartlarının şiir yazmaya fırsat tanımadığını ve bu nedenle de şitâiyelerin emsallerine göre azlığından söz eder (Banarlı 2007: 147). Ancak kışa dair metaforların mecazi anlatımlarında semâdan yere inen karların, karanlıkları dağıtan bir nur olarak algılandığı ve yağın karların bereket, serinlik ve selamet getireceği beklentisi de kışa dair müspet yaklaşımlardandır (Öztürk 2019: 116).

Klasik Türk şiirinde mevsimlerin her yönüyle, değişik açılardan ele alındığı ve en çok bahar mevsiminin üzerinde durulduğu yazılan metinlerinden anlaşılmaktadır. Bu edebî gelenek içinde yer alan her şairin neredeyse bir “Bahariyye”si olduğu düşünülürse tabiatın yeniden canlanması ve hayat bulması karşısında şairlerin duygu ve hayal dünyalarının zenginliğinin de boyutlarını anlamak zor olmayacaktır. Pala (2009) kar yağışının klasik şair nazarında bahara göre daha az şairane bulunduğunu belirtir. Tabiatın güzelliği, renkliliği, canlılığı, kıştan kurtulmanın sevinç ve coşkusunun işlendiği bahariyyelerde güller, laleler ve sümbüller gibi gülşeni süsleyen, insan ruhunu çeşitli esintiler taşıyan çiçeklerle kuşlar ve bülbüllerin sesleri damgasını vururken tabiattaki değişim ve dönüşümün yansımaları klasik şairin ilham dünyasında zengin bir çağrışım alanı oluşturmaktadır. Tabiattaki bu değişimde yazın kavurucu ve bunaltıcı sıcakları, sonbaharın hazan yapraklarıyla birlikte hayattan kopardıkları, kışın çetin şartları karşısında insanoğlun varlık mücadelesi farklı yönleriyle klasik şairin dikkatini çekmiş, her mevsim kendi güzelliği ve bütünlüğü içinde şaire ilham kaynağı olmuştur. Özellikle klasik Türk edebiyatının en önemli nazım şekillerinden biri olan kasidelerin nesiplerinde tabiat-zaman ilişkisi bağlamında mevsimler, mevsimlere ait özellikler ve etkileri “bahâriyye, nevrûziyye, şitâiyye, hazâniyye, temmûziyye” gibi türler altında işlenerek önemli bir birikim sağlanmıştır

(Erkal 2001: 107; Aydemir 2002: 146). Klasik edebiyatın genelde mevsim anlatımlarında, özelde soğuk ve kış şartlarını betimleyen dolu (tegerk), yağmur (bârân), kar (berf), buz (yah), damla (katerât), kasırga (tündbâd), soğuk (bürûdet), rüzgar (bâd) gibi hava olaylarıyla ilgili kavram yoğunluğuna sahip olması söz konusu edebî geleneğin dil ve üslup zenginliğine zemin hazırlamıştır.

Klasik Türk şiirinde mevsimler müstakil kullanımları yanında çoğunlukla “bahar-hazan, sayf-şitâ” formunda tezatlı bir kullanım şekline sahiptir. Klasik şairin yaklaşımıyla hazandan kaçış bahara karşı duyulan özlem, yazın güzellikleri yanında kışın çetin şartları karşısındaki yaşama tutunma mücadelesi, varlıkla yokluk, hayatla ölüm arasındaki denge değişik boyutlarıyla şiire konu edilmiştir. Çalışmamızın kapsamı bakımından özellikle şitâiyye olarak kaleme alınan manzumelerde toplum yaşamının kış şartlarında nasıl varlık mücadelesi verdiği, tabiatın ne şekilde etkilendiği ayrıntılarıyla dile getirilirken aynı zamanda yazıldığı döneme ışık tutan birer belge niteliğinde olmaları da önemlidir (Aksoy 2010: 216). Tabiatın olumsuz yanlarını öne çıkaran ve hayatı kısıtlayan kış mevsimiyle bu mevsimde meydana gelen soğuk, kar, fırtına, yağmur gibi unsurların etkisi altında kalan şairin bütün bunları muhtelif remiz ve mazmunlarla, kendi hayal dünyasında estetik zarafete büründürerek anlatması şitâiyyeleri sanat yönünden önemli kılmaktadır (Levend 1984: 575-580). Klasik Türk şiirinde Zâtî, Nev’î, Nef’î, Nedim, Enderunlu Fâzıl, Ziya Paşa gibi şairlerin şitâiyye türünde başarılı örnekler verdiği bilinmektedir. Ayrıca şitâiyyeler dışında bu edebî gelenekte kış tasvirlerinin yapıldığı gazel, kıta, şarkı ve terkib-i bend gibi nazım şekillerinde yazılmış manzumeler de bulunmaktadır (Aksoy 2010: 216).

Akarca (2005) “Şitâiyye nesiplerinde dil, anlatım ve muhteva özellikleri” başlıklı araştırmasında çetin ve zorlu geçen kış şartlarının genel panoramasını özetlerken yeryüzünün kar ve buzla kaplandığı, karların yeryüzüne yasemin çiçeği savrulur gibi yağdığı, her tarafın gümüşten bir döşek serilmiş ya da gümüş ve altın paralarla örtünmüş gibi görüldüğü, kış padişahı ve ordusunun ovaya karargâhını kurmuş gibi etrafını beyaz çadırlarla kapladığı, kışla birlikte onun askerleri gibi görünen kar, dolu ve buzun olduğu, kışın şiddetinden suların donduğu, yeryüzünün âdetâ bir aynaya ya da billûr bir saraya dönüştüğü, dağların karla kaplandığı, nehirlere adeta hapis kaldığı bir ortamda yeryüzündeki bitkilerin önce bir hasta gibi sarardığı ardından sessizce öldüğü, doğadaki canlıların yavaş yavaş bir sona doğru yaklaştığı, özellikle klasik şiirin vazgeçilmez mekânlarından gül bahçesinin bu durumdan kötü etkilendiği, güllerden hiçbir izin kalmadığı, dikenlerin bile rüzgârdan nasibini aldığı, bülbülün gülün yokluğundan sessiz, bir kenarda acı içinde kıvrandığı, bülbülün halini gören karganın bu durumdan faydalanarak bahçeyi sesiyle inlettığı, servinin kar nedeniyle üzerine bir hırka giymiş gibi hiçbir yere kımlıdayamadığı, yapraklarını döken ağaçların soyguna uğramış insan gibi görüldüğü, baharın temsilcisi bâd-ı sabânın da eskisi gibi o hafif, gönle rahatlık veren hoş esintisi yerine giderek şiddetlenen haliyle karları hallaç pamuğu gibi savurduğu, sultanlık sırasının artık saba yelinden sarsara (kasırga) geçtiği, saba yelinin yumuşak, taze ve ferah esintileri yerine sarsarın yakıp yıkan halinin yeryüzünü kapladığı, bitkilerin sarardığı, gökyüzünün karardığı ve yeryüzünün karla kaplanarak âdetâ beyaza boyandığı kış manzaralarının tabiata yansımalarını ve yaşamsal alandaki durumlarını ortaya koymaktadır (Akarca 2005: 2-3).

Klasik Türk şiirinde kış ve kışa dair anlatmalara genellikle “şitâiyye” kasidelerinde yer verilmeyle birlikte diğer nazım formlarında da kullanım örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Hazaniyyelerde kışın gelişi ve kışa dair hazırlıklar, bahariyyelerde kıştan çıkmanın verdiği sevinç ve coşku çeşitli söyleyiş kalıplarıyla dile getirilmiştir. Klasik Türk edebiyatı alan yazın tarandığında söz konusu türler üzerine bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Akarca 2003; Akagündüz 2009). Ayrıca klasik dönem edebî metinleri arasında yer alan divanlar üzerine yapılan pek çok inceleme ve tahlil çalışmasında zamana dair tematik incelemeler bağlamında mevsimlerle ilgili değerlendirmeler yapıldığı da görülmektedir. Ancak klasik Türk şiirinin anlatım formları arasında “kar” kelimesi odağında kar ve karla ilgili Türkçe söyleyiş kalıpları üzerine ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır.

Klasik dönem şairlerinin dil ve üslup özellikleri incelendiğinde kışın çetin şartları ve o ağır şartlarda verilen mücadelenin dile getirildiği anlatım formlarında genellikle Arapça ve Farsça terkip ve tamlamalara dayalı anlatımların öne çıkarıldığı görülmektedir. Ayrıca şairlerin kışa dair söz varlıkları tarandığında sert geçen kış şartları anlatılırken “selc, berf, kar, serd, şitâ, soğuk, sermâ, üşütmek, berdülacüz, beyaz, pîre-zen” gibi kelime ve kelime gruplarına yer verildiği görülmektedir. Kış denildiğinde akla gelen ilk şeyin kar olduğu düşünüldüğünde klasik şairin Türkçe “kar” sözcüğüne yer vermekle birlikte daha çok Farsça isim olan “berf” sözcüğünü ve bu sözcükten türemiş “berfdân, berf-âlûd, berf-âb, berf-dâr, berfin, berfnâk, berf-pâre” gibi kelime ve kelime gruplarını tercih ettiği, Arapça kar anlamına gelen “selc” sözcüğüne ise neredeyse hiç yer vermediği bu edebî geleneğin en temel referansı olan divanlardaki söyleyiş biçimlerinden anlaşılmaktadır. Klasik Türk şiirinde kış ve kışa dair söz varlığının çeşitliliği Arapça ve Farsça ile olan münasebetlerin de bir yansıması olarak görülebilir.

Bu çalışmada, kışla ilgili duygu ve düşüncelerin dile getirildiği, klasik Türk şiirinde yer verilen Türkçe “kar” kelimesi eksenindeki söyleyiş kalıpları esas alınmıştır. Bu bağlamda klasik şairin kış ve kışa dair söylemleri arasında yer alan “kar” ve karla ilgili kelime ve kelime gruplarının tespit ve değerlendirilmesi yapılarak divanlardaki tüm nazım şekillerinde konuyla ilgili taramalar yapılmıştır.¹

1. Kar:

Buz kristallerinden oluşan kar ile ilgili dil ve kültür tarihimizde yer etmiş pek çok söyleyiş kalıpları bulunmaktadır. Bunlar arasında “karda yürüyüp izini belli etmemek, kar gibi, kar kuytuda para pintide eğleşir, kar ne kadar çok yağsa yaza kalmaz, kar susuzluk kandırmaz, Allah dağına göre kar verir, ar dünyası değil kar dünyası, baktın ki kar havası eve gel kör olası, güvendiği dağlara kar yağmak, kar erir b.k ayaza çıkar ” gibi atasözleri ve deyimler yanında “kar baykuşu, kar beyaz, kar çiçeği, kardelen, kar diken, kar fırtınası, kar helvası, kar ispinozu, kar kuşu, kar kuyusu, kar sapanı, kartopu, kar yağması, kar serpmesi, kar düşmesi, kar kürüme, kar tutmak, kar oynatmak, kar yükü, kardan adam, buzul kar, kristal kar, sulu kar” gibi birleşik

¹ İnceleme kapsamında lisansüstü seviyede çalışması yapılan ve YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde kayıtlı, erişime açık divanlar, Kültür Bakanlığı internet sitesi üzerinden e-kitap formatıyla yayımlanmış divanlar, Yazma Eserler Kurumu tarafından hazırlanmış ve elektronik ortamda yayımlanmış divanlar ve fiziksel ortamda yayımlanmış divanlardan oluşan 460 divan üzerinden tarama yapılmış, alıntı yapılan metinlere ait divanlar kaynakçada gösterilmiş olup metin içi alıntılarda şairin adına ve ilgili metnin künyesine yer verilmiştir.

sözcüklerle oluşturulmuş yapılar, kar ile ilgili kültürel birikimlerimize ışık tutmaktadır (TDK Türkçe Sözlük 2019).

Klasik Türk şiirinde “kar” eksenli söyleyiş kalıplarının tespit ve değerlendirmesine yönelik çalışmamızda 30 şairin divanında 64 beyitte kar ve karla ilgili söz varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca Farsça kar anlamına gelen “berf” sözcüğü de tarama sonuçlarımızda 40’ı aşkın şairin divanında kış betimlemeleriyle karşılık bulmaktadır. Şairlerin kış ve kışa dair anlatımlarında yukarıda kullanım biçimleri de verilen “berf” kelimesi yanında “kar” sözcüğüne de yer vermeleri, şiir diline ayrı bir çeşni ve zenginlik katması yanında klasik şairin gündelik dilden de uzak kalmadığını göstermesi açısından değerli bulunmaktadır. Klasik Türk şiirinde kar ile ilgili söyleyiş kalıpları incelendiğinde karın bir yağış çeşidi olmasından, yağma biçiminden, soğuktan, sert geçen çetin kış şartlarını aktarmasından bahisle temel anlamdaki kullanımları yanında genelde benzetme unsuru olarak ve mecazlı kullanım formlarıyla da karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda kış mevsiminin vazgeçilmez unsurlarında biri olan kar İlhâmî’nin mısralarında benzetme ögesi olarak kullanılmıştır. Dağ ve tepelerde bulunan karın, güneşin doğmasıyla birlikte erimeye başlaması sürecindeki değişim ve dönüşüm, aşk ateşinin yakıcılığının insanı yakmasıyla ilişkilendirilerek anlatılmaktadır:

Güneş doğunca mahv eder kühsârdan *kar* var iken
İnsan nice yanmaz ‘aceb ‘aşk gibi bir nâr var iken (İlhâmî Gazel:180 Beyit:1)

2. Kar ile ilgili Türkçe söz kalıpları:

Klasik şiirde kış mevsiminin ve şartlarının anlatımında kar, *bir yağış türü* olarak sıklıkla kullanılan sözcükler arasındadır. Ahmedî’de kışın gelmesi, yazın gitmesi, dağların kar olması; Âlî’de kar ve yağmur yağışıyla havanın kararması; Tırsî’de saçaklardaki buzlarla sözlerdeki soğukluk arasında ilişki kurulurken kar ve buzun soğukluğu ve çocukların uzak durması; kara kışın henüz gelmemesi kar yerine yağmur yağması, Bâlî’de kışın gelmesiyle çimenlerin üzerine kar yağması; Nev’î’de kışın kimseye merhameti olmadığı, çimenlerin ve tabiatın kar altında kaldığı; Nevres-i Kadîm’de ise mecazlı bir anlatımla zalimin sarayının ne kasırga, ne yağmur ne de karla yıkılabileceği ancak gözyaşıyla bunun gerçekleşebileceğine vurgu yapılan beyitlerde kar bir yağış türü olarak dolu, yağmur ve buzla ilişkili olarak kullanılmıştır:

Getüren kışı çün giderdi yazı
Tolu *kar* oldu vü buz tag u yazı (Ahmedî Gazel: 692 Beyit:1)

Kar u yağmur yağa karañu ola
Saña re’s-i minâre cây-ı mehib (Gelibolulu Âli Terkibibent: 3 Beyit:14)

Bu soğuk sözler saçak buzı gibi tondurdu hep
Kar u buz mahv olduğın bir dürlü sıbyân istemez (Tırsî Gazel: 82 Beyit:6)

Gelmedin bu kara kış *kar* ile yağmur yağdı
Hânemün her tarafı akdı tavanum diyerek (Tırsî Gazel: 133 Beyit:5)

Sahn-ı ‘âlem ruh-ı nev-hatt gibi iken Bâlî
Çemenüñ rîşi agardı yağıcak üstine *kar* (Bâlî Kaside: 20 Beyit:13)

Meşhûrdur ki kimseye kış hürmet eylemez
Kar oldu hep cüvân-ı çemen pîr-i zü'l-vakâr (Nev'î Kaside: 26 Beyit:2)

Ne tünd-bâd ne bârân yıkar ne *kar* yıkar
 Sarây-ı zâlimi bir gözyaşu akar yıkar (Nevres-i Kadim Gazel: 40 Beyit:1)

3. Erbain, hamsin, zemheri, berdü'l-acüz

Halk kültüründe ve yaşayışında gündelik hayata dair iş ve işlemlerde, planlamalarda hava ve iklim olaylarının yakından takip edildiği bilinen bir durumdur. Ancak günümüz teknoloji koşullarının çok gerisinde bulunduğu dönemlerde de insanoğlunun birikim ve tecrübeleriyle hava ve iklim durumlarını takip ettiği, kültürel bir miras olarak nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir. Günümüz meteorolojik yaklaşımının geçmişteki izleri aranmaya başlandığında konumuzla da ilgisi bulunan ve çetin kış şartlarını tanımlayan “*erbain, hamsin, zemheri, berdü'l-acüz (kocakarı soğukları)*” gibi kavramların halk muhayyilesinde ve yaşamında canlılığını koruduğu anlaşılmaktadır. Rumi takvime göre 22 Aralık-31 Ocak arasını kapsayan 40 günlük kış dönemine “*erbain*”, 31 Ocak’tan sonraki 50 günlük kış dönemine de “*hamsîn*” adı verilmektedir. Kara kış anlamında “*zemheri*” ve “*berdü'l-acüz*” gibi kavramlarla da kışın çetin ve soğuk şartları anlatılmaya çalışılmıştır. Klasik Türk şairi de kendisini yetiştiren toplumun yaşam şartlarından, dilinden ve kültüründen uzak kalmamış, kış şartlarını tanımlayan bu kavramlara şiirlerinde yer vermiştir. Âli, kışın yarısının geride kaldığını hamsîn günlerine erdiklerini, bu günlerde de çoğunlukla kar yağabileceğini anlatırken “*hamsîn*” kavramından yararlanmış; Tırsî ve Kâmî de zemherinin kara kışın daha başlangıcı olduğunu ve çoğunlukla da kışın sert ve soğuk geçeceğini, kışın tabiatla hükümünü icra etmek maksadıyla her yere kar ve soğuşunu zemheri havasıyla gönderdiğine dikkat çekmiştir:

Hamsîne vardı ‘ömrüm agarsa sakal ne var
Hamsîn içinde yagdurur ekser zemâne kar (Gelibolulu Âli Gazel: 227 Beyit:1)

Hevâ-yı *zemherîri* gönderüp etrâf u eknâfa
 Şitâ hükmin yürütmek istedi kevn ü mekân üzre (Kâmî Gazel: 19 Beyit:12)

Bu *zemherîr* kara kışın ibtidâ’sıdur
 Ekser bürüdetiyle geçer iktizâsıdur (Tırsî Gazel: 72 Beyit:1)

Karın bir yağış türü olması yanında *yağış şekli* de klasik şairin ilham dünyasında farklı çağrışımlara yol açmıştır. Kocakarı soğukları olarak da bilinen ve 11-17 Mart arasındaki dönemi kapsayan soğuk havalar, klasik şairin üslubunda da “*berdü'l-acüz*” betimlemesiyle karşılık bulmuştur. Her ne kadar kışın en sert hissedildiği dönem olsa da baharın ayak seslerini duyuran *berdü'l-acüz*, Tırsî’de şiddetiyle; Âli’de bu dönemde yerlere kar yağması ve soğukların başlamasıyla, yer gök her yerin karla kaplanması olarak yansımış, kar yağışının aşğın gönlündeki aşk ateşinin kıvılcımlarını harekete geçirmesi, karın yeşil sebzeler üzerine yağması gibi mecazlı ifadelerle dile getirilmiştir. Süheylî kışın bitkiler üzerine yağın karın onları kurutarak yok etmesinden yakınırken baharın hayat veren yönüne dikkat çekerken Kâmî,

yeryüzünü süslemek için kar yağdığını uyduranları mizahi bir yaklaşımla yermekte, Mânî karın kış padişahının ayakları altına serilmesi ve bağlara kadar her yerin kar altında kalmasından; Pertev güllerin kar yağdığı anda açmasıyla şad olmasından; Behiştî gül bahçesindeki ağaçlar üzerine gökten kar yağmasından; Câzım kar yağmasıyla çimen ve servideki değişimden; Yahyâ Bey ise kar yağışının belli bir zamana ait olmasından hareketle kar yağışı ile ilgili dil ve üslup özelliklerinin farklı formlarda ifade edildiği anlaşılmaktadır:

Gördünüz mi bu sene *berdü 'l-acûzun* şiddetin
Hîç şitâ faslında buldun mı ser-â-pâ irtibât (Tırsî G.102/2)

Zemân-ı *berd-i 'acûz* oldu *yagdı yerlere kar*
Ağardı pîr-i sipihrüñ sakalı buldı vakâr (Gelibolulu Âli Gazel: 209 Beyit:1)

Dün *kar yagarken* itdi gönül bir şererlü âh
Gark oldu nakd-i sîm ü zere hâk-i kûy-ı yâr (Gelibolulu Âli Gazel: 227 Beyit:3)

Zemîn yeşermiş iken *yagdı sebze üstüne kar*
Ağardı hilye-i pâk-i halîle düşdi vakâr (Gelibolulu Âli Gazel: 210 Beyit:1)

Kurutmuş idi şitâ *kar idüp* nebâtâtı
Bahâr def'ine anuñ Mesîhvâr gelür (Süheylî Kaside: 20 Beyit:9)

Zînet-i rûy-ı zemîn için felekden gûyiyâ
Eyledi bir *kar yagdı* sözünü mak'ad-zuhûr (Kâmî Gazel: 70 Beyit:6)

Döşendi şâh-ı şitânuñ ayagı altına
Harîm-i bâgda *kar yagdı* nakş-ber-kemhâ (Mânî Gazel: 3 Beyit:2)

Gülleri olup güşâde şâd olur ger *yagsa kar*
Pertev'e dinse sezâdur bülbül-i şeydâ-yı berf (Pertev Gazel: 275 Beyit:8)

Hevâ-yı hûbile *yagsa* dıraht-ı gülşene *kar*
Basîret ehline peydâ olur şitâda bahâr (Behiştî Gazel: 121 Beyit:1)

Her serv-i çemân döndü bu mevsimde çemende
Kar yagdı sarıklı bir uzun boylu civâna (Câzım Kaside: 2 Beyit:4)

Bakup cihâna bu esnada *kar yagar* sanman
Zemânenün tükürür yüzine sipihr-i dü-tâ (Yahyâ Bey Kaside: 26 Beyit:5)

4. Kar düşmesi:

Kar yağışının klasik şiirdeki kullanım formları arasında *kar düşmesi* şeklinde de kullanıldığı görülmektedir. Âlî'nin kar yağışı söylemi yanında sonbahar yapraklarının

dökülmesinin yaklaşan kışa işaret ettiği ve kar düşmesi ile yeryüzünün beyaza boyanacağı; Pertev'in çimenler üzerine baharın gül yapraklarının düşmesiyle gökyüzündeki bulutlardan yer yüzüne kar düşmesi şeklinde teşbih edilmesi karın yağması gibi düşmesi de Türkçe söz gruplarının klasik şiirin dil ve üslup özelliklerinde yer aldığını göstermektedir. Aynı şekilde Tırsî'nin de batıdan esen *karayel* adı verilen rüzgârın esmesiyle kar ve yağmurun düşeceğine işaret etmesi hava ve iklim olayları karşısında kültürel birikime ait kullanım formlarını yansıtmaya açısından anlamlı bulunmaktadır:

Bilür ki *kar düşecek* yir yüzi pelenge döner

Hazân varakları gösterdi şimdi şîr-i jiyân (Gelibolulu Âli Kaside:50 Beyit:44)

Çemenler üzre ki berg-i gül-i bahâr düşer

Sanursın ebr-i semâdan zemîne *kar düşer* (Pertev Gazel: 84 Beyit:1)

Kış bu şehrimüzün evsat-ı şitâda olur

Ki *kara yel* esicek yağmur ile *kar düşer* (Tırsî Gazel: 47 Beyit:2)

5. Kar Serpmek:

Kar ile ilgili söyleyiş kalıpları arasında karın azar azar, ince ince yağmasının, serpiştirilmesinin klasik şiirin söz kalıpları arasında "*kar serpmek*" şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Âli'de kışın kara toprağın üzerine kar serptiği şeklindeki anlatımda karın toprak üzerine ince ince yağışı anlatılmaktadır:

Sandı ki şitâ *kar sepeler* hâk-i siyâha

Turmaz ısınur pîr-i külhan gibi dervîş (Gelibolulu Âli Gazel: 617 Beyit:3)

6. Kar kürümek:

Kış ve kışla mücadele kapsamındaki önemli uğraşlardan biri de karlı kış günlerinin yoğun geçmesi durumunda yağın karların yollardan, evlerin çatı ve girişleri gibi yaşam alanlarından temizlenmesi sürecidir. Günün koşullarına göre genellikle elde kürekle yapılan ve *kar kürümek* olarak tanımlanan bu eylemlerin klasik Türk şiirinde de aynı söz kalıbı ile karşılık bulunduğu görülmektedir:

Yâr ile da'vâ-yı reftârı için her serviñ

Kar kürütmüş başına kâdî-i eflâk-ı 'alâ (Âkif Kıta 3 Beyit:2)

7. Atasözü ve deyim formları:

Kış mevsiminde eğer yeterince kar yağmaz ve karlıklarda kar birikmezse yaz mevsiminde de soğuk suların olmayacağına işaret eden Tırsî, suların kesilmemesini, pınarların gürül gürül akmasını kışın karlı geçmesine bağlamakla birlikte tecrübi bilgiyi de nakletmektedir:

Bulamazduk yazın soğuk sular hiç

O karlıklarda ger kar olmayaydı (Tırsî Kaside:1 Beyit:20)

Kış ve kışa dair anlatılarda, Aynî, rakibin sözleri karşısında meclistikilerin de altta kalmaması gerektiğini ima ederken kar ve kış benzetme unsuru olarak kullanmış ve ne zaman kar yağsa kışa göre hazırlık yapılması gerektiğinden; Tırsî'nin yaşanan soğuk havaların sebebi olarak yağın karı göstererek kış ortasında kömürün yetmeyişinden ve ağır geçen kış

şartlarından; Sehî Bey'in teşbih unsuru olarak kar sözcüğünü kullanmakla birlikte kar yağışının yoğunluğu nedeniyle izleri kapatmasından; Ziyâî'nin her kar yağışıyla bir takım hayallerin hatıra gelmesi ve yağan karın feleğin değirmeninden serpilene benzetilmesi gibi söyleyişlerde Türkçe kar kelimesinin tercih edilerek benzetme ve mecaz unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir:

Savur meclis rakîbün söyledükçe
Kaçan kar yağsa lâzımdur olur kış (Aynî Gazel: 236 Beyit:5)

Şitânun ortasına irmedi kömür bitdi
Soğuk edâlara bir dalya kardur bâ'is (Tırsî Gazel: 31 Beyit:3)

Lebleründen yâsemen rengin tutaldan hatt-1 sebz
Görmez olduk dış yarasın yagdı kar örtüldi iz (Sehî Bey Gazel: 97 Beyit:4)

Kar yagdukça düşer hâtıra bu turfe hayâl
Âsiyâb-1 felek un atdı ne gam yir fukarâ (Hasan Ziyâî Kaside: 2 Beyit:7)

Karla ilgili mecazi anlatımlar, deyim ve atasözlerinin kullanımları da klasik şiirin söz kalıpları arasında yer almaktadır. Ziyâî'nin aşğın ihsan azığını dilerken sevgilinin azık yerine "başına kar yağsın" diyerek karşılık vermesinin yansımaları Kâmî'de de benzer şekilde merhametsiz sevgilinin kalbini kırmasından dolayı yaşadığı üzüntüyü, üzerine kar yağmasıyla anlatması; Şeref Hanım'da da rakibin âşıklara söylediği soğuk sözlerin aşk ehli tarafından kar yağması şeklinde görülmesi, Âsaf'ın ne kadar çok kar yağsa da yaza kalmayacağı meselini hatırlatması karla ilgili söz kalıplarının zenginliğini örneklemektedir:

Ârzû eyler iken tûşe-i ihsânundan
Kar yagsun başuna dir isen ey vây bana (Hasan Ziyâî Kaside: 2 Beyit:27)

Kalbine tokındı ol dil-âzâr
Yağdı üzerine bir 'aceb kar (Kâmî Mesnevi: 1 Beyit:449)

'Uşşâka rakîb atsa soguk sözleri elbet
Kar yagdı sanur kuşbaşı erbâb-1 mahabbet (Şeref Hanım Şarkı: 11 Beyit:3)

Ne kadar yağsa da çok kar yaza kalmaz derler (Âsaf Mısra:2)

8. Kar helvası:

Klasik Türk şiirinde kar kelimesinin kullanım formları arasında günümüz Türkçesinde de hâlâ kullanımı bulunan "kartopu, kar helvası" gibi kar ile yapılan birleşik isimlere de yer verildiği görülmektedir. Bâlî'nin ifade ettiği gibi kışın acımasızlığı ve cadıyı kartopuna tutması, rakibin soğuktan donarak ölecek duruma gelmesine mukabil kar helvasının hazırlanması ölen kişilerin ardından helva yapılarak dağıtılması geleneğini de hatırlatmaktadır. Benzer şekilde Âkif de kışın, o sevgilinin tatlı dudaklarını üşütmesinin kıymeti olmadığını, âşıklara kar helvası

gibi başka bir safa ve mutluluk verdiği ifade ederken kar helvasını benzetme unsuru olarak kullanmaktadır:

Kar helvâsını itdi toñup ölice rakîb
Tutdı cadûyı *kartopına* bî-hazer şitâ (Bâlî Gazel: 7 Beyit:4)

Leb-i şîrîniñ üşütse o şehiñ n'ola şitâ
Verir 'uşşâka *kar helvâsı* gibi başka safâ (Âkif Gazel: 9 Beyit:1)

9. Kartopu:

Birleşik kelime gruplarından kartopu kelimesinin de klasik şiirde pek çok şair tarafından benzetme unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir. Tırsî, sevgiliyi güzelliği yönüyle kartopuna benzetirken Şeref Hanım, yasemin çiçeğinin bağda yerle yeksan olarak sert geçen dondurucu kış şartlarında buz çiçeğine dönmesini yine kartopuna teşbih etmiş; Vehbî de kar sularının tabiattaki yerleşik düzene yaşattığı olumsuzluklarla kartopu arasında ilişki kurarken sonbahar askerlerinin attığı topları kartoplarına benzetmiştir. Yine kartopu atmak ve kartopu oynatmak gibi Türkçe fillerle yapılan kelime grupları da klasik şiirin kar eksenli söz varlığı içinde yer almaktadır:

Kar topı gibi dil-beri görseydi it rakîb
Edirne buzı gibi tonardı sezâsıdur (Tırsî Gazel: 72 Beyit: 3)

'Aceb mi buz çiçeği *kar topı* toñup kalsa
Görünce yâsemeni bâgda hâk ile yek-sân (Şeref Hanım Kaside: 21 Beyit: 5)

Geçirdi âb-1 berf-âsâ zemîne bozdu tâbûrun
Atıp *kar topların* bir bir sipâh-1 mihricân üzre (Sünbülzade Vehbi Kaside: 15 Beyit: 4)

Dil-rübûde idüğim bilmiş o zülf-i çevgân
Kar topı atdı baña eyledi ya'nî îmâ (Âkif Gazel: 9 Beyit: 3)

Etfâle 'aceb *kartopu oynatdı* çemende
Bir güne temaşâya dahi oldı bahâne (Câzım Kaside: 2 Beyit: 13)

Kışın gelmesiyle tabiatın beyaza bürünmesi şair perspektifinden estetik bir güzellik olarak algılanmaktadır. Bu güzelliğe sarılmanın, sığınmanın, teslim olmanın âşığın gönlündeki aşk ateşini ve hararetini kar gibi giderip gideremeyeceği sorgulanırken karın harareti kesen özelliği de hatırlatılmaktadır:

Soyundu âlem-i âba sarılısam ol güzele
Harâretim giderir mi o sîne kar gibi (Haşmet Gazel: 249 Beyit: 3)

Kış mevsiminde ay yüzlü sevgilinin beyaz kar gibi güzelliğinin âşığın gönlündeki aşk ateşini neşe ve sevince gark edecek günler olduğu, sevgilinin güzelliği ile karın beyazlığı arasında kurulan ilişki Meâlî'de sitemkâr bir üslupla ala gözlü, kara kaşlı vefasız sevgilinin söz ve eylemleriyle âşıkta meydana getirdiği soğukluğun kardan farklı olmadığı mecaz diliyle ifade

edilmektedir. Yahyâ Bey de insanın yaşamında gençliğin yerini ihtiyarlığın almasını bahar, şitâ ve kar sözcüklerinden oluşan mecazi bir anlatımla ifade ederken ömrün baharının şitâ ile son bulduğunu, saçların beyazlamasıyla başın karlı dağa dönmesi arasında bağlantıya vurgu yapmaktadır:

Bu zemistânda *beyâz kar* gibi mehveşler ile
Ser-i nârî tarab-âbâd edecek günlerdir (İhyâ Gazel: 99 Beyit: 3)

Şol ala gözlü kara kaşlu vefâsuz dil-berûñ
Yokdur aklıkda ve sovuklıkda farkı *kar* ile (Meâlî Gazel: 66 Beyit: 4)

Saçı ağarur âdemün *karlu tağa* döner başı
Ömri baharını anun âhir iden *şitâ* gelir (Yahya Bey Gazel: 126 Beyit: 3)

10. Berf:

Kar kelimesi ile ilgili söz kalıplarının kış ve kışa dair anlatımlarda kullanılması yanında klasik Türk şiirinde aynı anlama gelen Farsça “berf” kelimesinin de fark gözetilmeksizin kullanıldığı giriş kısmında ifade edilmişti. Berf ile ilgili söz kalıplarının kullanım formlarının da Türkçe söyleyişlerle mukayese edilebilmesi bağlamında kar kelimesi yerine, birlikte ya da ayrı kullanım formları oluşturması açısından kısaca değerlendirilmesinde yarar bulunmaktadır. Klasik Türk şiirinde berf kelimesinin kara göre daha sık kullanıldığı görülmekle birlikte oluşturulan söz kalıplarında hissedilir bir farklılık ya da çeşitlilik tespit edilmemiştir.² Bu bağlamda kış ve kışa dair anlatımlar kapsamında berf ekseninde oluşturulan söz kalıpları ve benzetmelere bakıldığında *göze ak düşmesinin berfe teşbih edilmesi, sakalın ve kara gönlün berf gibi ağarması, dağlara tepelere berf düşmesi, kışın çetin geçmesi sonucu bildirki berfin erimesi, yeryüzünün berf gibi olması, çimenliklerin ve fidanlıkların berfle kaplanması, berfle yeryüzünün buz tutması, berfin sahraya baştanbaşa yatak gibi serilmesi, bâd-ı sabanın berfi eritmesi, kışın yağın berfin baharı müjdelemesi, kâfurun şevk ateşinin berfi eritmesi, berf taneciklerinin çetin mücadelelerde barut tanesine dönmesi, elemelerin dehre berf gibi dağılması, hazan yapraklarının berf gibi savrulurak kışı haber vermesi, gül yaprağının berfe batması, berf taneciklerinin çekirge sürüsüne teşbih edilmesi, berfin felek tarafından sayısız biçimde saçılması* gibi pek çok benzetme unsurunu kış ve kışa dair söz kalıpları arasında bulmak mümkündür. Ayrıca berfle ilgili *ihtiyarlık berfi, fena (yokluk) berfi, berf askeri, berf çadırı, berf hükmü* gibi terkip ve tamlamalarla mecaz anlatımlara yer verildiği de görülmektedir. Farsça berf kelimesiyle ilgili yapılan benzetmelerin ve kullanım formlarının Türkçe kar kelimesiyle oluşturulan söz kalıplarından ve benzetme unsurlarından önemli bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

² Klasik Türk şiirinde “berf” kelimesinin kullanım formları da çalışma kapsamında veritabanımızı oluşturan divanlarda taranmış, berfle ilgili söz kalıplarının ve şairlerinin tespit ve dökümleri yapılmış olup bu şairler alfabetik sırayla şu şekilde gösterilmiştir: Âgâh, Arpaeminizâde Sâmî, Âsaf, Âşık, Azmizâde Hâleti, Bahtî, Bâkî, Bâlî, Behiştî, Beyânî, Emrî, Esrar Dede, Fuzûlî, Gelibolulu Âlî, Hasan Ziyâ’î, Hâzık, İffet, İhyâ, Mirzazâde Selim, Necâtî, Neşâtî, Nev’î, Nev’î-zâde Atâyî, Nevres-i Kadim, Neylî, Pertev, Rahimî, Revânî, Rezmî, S. Vehbî, Süheylî, Şerifî, Vecdî, Zâtî.

Sonuç

Klasik Türk şiirinde Türkçe söyleyiş kalıplarının izinin sürüldüğü bu çalışmada “kar” kelimesi bağlamında kış ve kışa dair anlatımların tespit ve değerlendirmesi yapılmıştır. Klasik Türk şairlerinin şiir dilinde Farsça ve Arapça kelime, terkip ve tamlamaları kahir ekseriyetle kullandıkları bilinen bir durumdur. Ancak bu edebî gelenek içinde yer alan birçok şairin şiir dilini oluştururken kullandığı söz varlığı arasında Türkçe kelimelerin ve kelime gruplarının da bulunduğu kar üzerine yapılan bu çalışmayla katkı sağlanmıştır. Klasik şairlerin sanat anlayışlarını ifa ederken Türkçe söz kalıplarına yer vermeleri, şairin sanatını yetiştirdiği toplumdaki kültürden ve tarihten devralınan mirastan ayrı düşünemediğini, sanatında yetiştirdiği kültürün, toplum hayatının, coğrafyanın ve dilin izlerini yansıtmaya çalıştığını ortaya koymaktadır.

Türkçe söyleyiş özelliklerinin ve söz varlığının Klasik Türk şairlerinin dil ve üslup özelliklerinden uzak olamayacağı, kış ve kışa dair anlatımlardaki kar örneğinde kar ve berf kelimelerinin kullanım formlarında kendini göstermiştir. Şairlerin gerek Farsça berf gerek Türkçe kar kelimelerini isim olarak kullanmaları yanında bu kelimelerden ürettikleri yeni yapılar, kavramlar, söz kalıpları kış şartlarının ağırlığını anlatmakla birlikte mecazlı anlatımlar ve benzetme unsurlarıyla estetik boyutta şairin güzeli aramasında ilham kaynağı olmuştur. Klasik şiirin bu yönüyle çok dilli olması kültürel bir mirasın devamı olduğu kadar aynı zamanda bir zenginlik ve değer göstergesidir.

Kış ve kışa dair anlatımlarda acısıyla tatlısıyla, eziyet ve sıkıntılarıyla ya da güzellikleriyle yaşanan kış şartları betimlenirken günümüzde hâlâ canlılığını koruyan ve gündelik yaşama ait Türkçe söz varlığının Klasik Türk şiirinde de korunduğu kar örneğiyle ortaya konulmuştur. Özellikle asırların eskitemediği “kar, kar düşmesi, kar yağması, kar serpmek, kar kürümek, kartopu, kartopu atmak, kartopu oynamak, kartopu tutmak, kar helvası” gibi söz varlığının klasik şairlerce de Farsça ve Arapça’da kullanılan yapılara tercih edilerek ya bu yapılarla birlikte yer verilerek şiir dilinde kullanılmış olması, Türkçe açısından, anlamlı ve değerli olup söz varlığımızla ilgili kültür aktarımı bağlamında önemli bir kazanımdır.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “Klasik Türk Şiirinde Kar” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayı gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

- Admış, Aysel (2007). *Âkif Divanı*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akagündüz, Meryem Yıldız (2009). *Klasik Türk Edebiyatında Şitâ’iyyeler*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akarca, Döndü (2005). “Şitâiyyelerde Sosyal Yaşantı”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14 (1): 1-14.

- Akarca, Döndü (2003). *Şitâiyye Nesiblerinde Dil, Anlatım Ve Muhtevâ Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdoğan, Yaşar (t.y.). *Ahmedî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78357/ahmedi-divani.html> [08.02.2021].
- Akkaya, Hüseyin (1994). *Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, Metin (2007). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Aksoy, Hasan (2010). “Şitâiyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 216.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî, Divanlar*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208602/gelibolulu-mustafa-ali-divani.html> [08.02.2021].
- Ambros, Edith (1982). *Meâlî Divanı The Lyrics of Me'âlî, An Ottoman Poet of The 16th Century*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
- Arslan Mustafa (2018). *Şeref Hanım Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215362/seref-hanim-divani.html> [08.02.2021].
- Arslan, Mustafa-Aksoyak, İsmail Hakkı (2018). *Haşmet Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-204116/hasmet-divani.html> [08.02.2021].
- Arslan, Sedanur Dinçer (2017). *Nev'î Divanı Sözlüğü*. Doktora Tezi. Ardahan: Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, Yaşar (2018). *Behiştî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56445,ramazan-behisti-divanipdf.pdf?0> [07.02.2021].
- Aydemir, Yaşar (2002). “Türk Edebiyatında Kaside”. *Bilig*. (22): 133-168.
- Banarlı, Nihat Sami (2007). “Kar Şiirleri”, *Edebiyat Sohbetleri*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları,147-151.
- Bektaş, Ekrem (2017). *Muvakkit-Zâde Muhammed Pertev Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195828/muvakkit-zade-muhammed-pertev-divani.html> [07.02.2021].
- Ceylan, Ömür (1994). *Âsaf (Damad Mahmud Celaleddin Paşa) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1977). *Taşlıcalı Yahya Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Demirel, Şener (2017). *Mânî Dîvân ve Şehr-Engîz-i Bursa*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194359/divan-i-mani-ve-sehr-engiz-i-bursa.html> [15.02.2021].
- Erkal, Abdülkadir (2001). “Divan Edebiyatında Hazaniyye ve Nev'î'nin Hazaniyye-i Latife İsimli Kasidesi”. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (8)18: 107-152.

- Erzan, Mehmet Halil (2012). *İhyâ Divanı Ve Tahlili*. Doktora Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürgendereli, Müberra (2017). *Hasan Ziyâ'î Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196834/mostarli-hasan-ziyai-divani.html> [10.02.2021].
- Harmancı, M. Esat (2017). *Süheylî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194364/suheyli-divani.html> [10.02.2021].
- Levend, Agah Sırrı (1984). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Mermer, Ahmet (2020). *Karamanlı Aynî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-275960/karamanli-ayni-divani.html> [11.02.2021].
- Özbek, Ahmet (2000). *Câzim Divanı (Edisyon Kritik-İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Mustafa (2019). “Allâme Şeyhî Efendinin Kudüs Temalı Şitâiyyesi Veyahut ‘Karlar İçinde Bir Kudüs’ Tasviri”. *Milel ve Nihal*, (16)1: 107-141.
- Pala, İskender (2009). “Klasik Şiirimizde Kış”, *Şairlerin Dilinden*. İstanbul: Kapı Yayınları, 233-241.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Yaşar, Muhammed (2005). *Bâlî Hayatı, Edebî Kişiliği Ve Divanının Tenkitli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, Gülgün Erişen (2017) *Kâmî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195832/kami-divani.html> [15.01.2021].
- Yekbaş, Hakan (2020). *Sehî Bey Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273692/sehi-bey-divani.html> [15.01.2021].
- Yenikale, Ahmet (2017). *Sünbülzâde Vehbi Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196833/sunbulzade-vehbi-divani.html> [01.02.2021].
- Yılmaz, Kaşif (2001). *III. Selîm (İlhâmî) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni*. Trakya: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, Kaşif (2017). *İbrahim Tırsî ve Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195645/tirsi-divani.html> [10.01.2021].

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ	<i>Cilt: 4, Sayı: 1, 2021</i>
UDEKAD	<i>Vol: 4, Issue: 1, 2021</i>
INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES	<i>Sayfa – Page: 85-95</i>
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ	<i>E-ISSN: 2667-4262</i>
	

ERNESTO SÁBATO'NUN *TÜNEL* ROMANINDA SAPLANTI VE ŞİDDET

THE OBSESSION AND VIOLENCE IN ERNESTO SÁBATO'S *TUNNEL*

Melike YAZICI ÇANGUR*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 16.03.2021</p> <p>✓ Kabul: 25.05.2021</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Saplantı, aşk, ihanet, yalnızlık, şiddet.</p> <hr/> <p><i>Araştırma Makalesi</i></p>	<p>Bu çalışmada, Arjantinli yazar Ernesto Sábato'nun 1948 yılında yayınlanan <i>Tünel</i> romanında başkahraman Juan Pablo Castel'in saplantı ve şiddet dolu iç dünyasının yasak aşkı María Iribarne'yi de içine aldığı duygusal tünel hakkında saptamalarda bulunulacaktır. Aynı zamanda saplantılı düşüncelerin Juan Pablo'da olduğu kadar María Iribarne'de de ortaya çıkan yansımaları üzerinde durulacaktır. Bu amaçla eserdeki saplantı, fiziksel ve psikolojik şiddet ile ilgili örneklerden faydalanılacaktır. İletişimsizliğin, kendini doğru ifade edememenin ve içine kapanık ruh halinin yanında yasak aşkın bireyler üzerinde yarattığı baskı ifade edilmeye çalışılacaktır. Ahlak dışı bir ilişkinin içinde bulunan iki karakterin sessiz suç ortaklığı, aldatılan ve aldatan diğer karakterlerde de kendini göstermektedir. Eserde arada kalmışlığın verdiği huzursuzluk incelenecektir. Romanda ahlak dışı eylemler içinde bulunan karakterler suç ortaklığına girdiği kişilere karşı kör olmayı seçmektedir. Bu körlük de bireylerin suçlarını normalleştirmeye sebep olmaktadır. Çalışmamızın amacı modern dünya insanının içine hapsediği yalnızlıktan kurtulma çabalarını edebiyat aracılığıyla gözlemleyebilmektir.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 16.03.2021</p> <p>✓ Accepted: 25.05.2021</p> <hr/> <p>Keywords: Obsession, love, betray, loneliness, violence.</p> <hr/> <p><i>Research Article</i></p>	<p>This study hereby aims to explore the emotional tunnel that Juan Pablo Castel, the protagonist of the novel Tunnel, published in 1948 by Argentinian author Ernesto Sábato, went through including his inner world full of obsession and violence and his secret affair with María Iribarne. The study also examines the repercussions of Juan Pablo's and María's neurotic thoughts. To this end, samples of obsession, physical and psychological violence from the work will be used. Besides lack of communication, failure to express oneself correctly and withdrawn mood, the pressure of secret affair on individuals will be discussed. The silent complicity of the two characters, who are involved in an immoral affair, manifests itself in other characters that are cheating and cheated. The restlessness caused by being torn will be examined. The immoral characters in the novel chose to be blind with people who are complicit in. This blindness causes the individuals to normalize their crimes. The aim of our study is to observe through literature the efforts of the modern world human to escape from the loneliness they are surrounded by.</p>

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, E-mail: melikeyazici85@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6754-7831>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Yazıcı Çangur, Melike (2021). "Ernesto Sábato'nun *Tünel* Romanında Saplantı ve Şiddet". *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 85-95. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.898051>.

Extended Abstract

The word fixation/obsession, which is defined as the constant preoccupation of the human psyche by ideas, is the starting point of our study. When obsession reaches advanced stages, it can turn into a behavior manifesting itself through psychological or physical violence and can damage the person or object obsessed with as much as the obsessive person.

Our study tried to explain Juan Pablo Castel and Maria Iribarne's behaviors indicating obsession and inclination towards violence in *El Túnel (Tunnel)* by Ernesto Sábato, one of the prominent writers of Argentine Literature, through citations from the work. It was observed that these behaviors gradually turn first into love, then suspicion and obsession, and later on violence.

The events are narrated from the perspective of the protagonist Juan Pablo Castel from the first to the last page. Explaining that he was in a mental hospital, the painter Juan Pablo Castel wrote about how and for what reason he killed his beloved woman María Iribarne in a subjective language. The painter who failed to communicate with people preferred to express himself through painting, and this is how he got to know María Iribarne. María is a married woman. Although Juan Pablo learned this truth, he preferred to have a forbidden love with his love. However, after a brief period, the painter became suspicious of María's every move, obsessed with the idea that María could cheat him just as she had cheated on her husband. The idea of being cheated which became an obsession causes Juan Pablo Castel to stab to death the woman he loved. Juan Pablo denied the right to defend herself to his beloved, whom he killed for leaving him alone. On this occasion, his failure in communication was once again demonstrated. Instead of understanding the truth behind his doubts, the painter constantly blamed the woman he loved and focused on perceiving María's every act as a betrayal. And this led his obsession to turn into violence. Juan Pablo Castel put her at the center of his life, which prevented him from seeing the other things happening around him and condemned him to live in a labyrinth without an exit.

María's unresponsiveness despite Juan Pablo's attempts to control her by calling in every opportunity and implications of her betrayal shows that she is obsessed with being envied by the painter. That being said, Maria's husband Allende chooses to remain silent instead of following her despite knowing that she leaves home frequently. This silence implies Allende's lack of self-confidence or his infidelity to his wife with another woman.

The forbidden love narrated in the *Tunnel* caused María's death, Juan Pablo's transfer to the mental hospital, and María's obtuse husband Allende to commit suicide. Love's fatal effect on the characters is presented to the readers with a striking narration.

The painter was unable to keep up with the life rhythm of María, a vivacious woman, and condemned to live in his own lonely and quiet tunnel. Revealing the negative effects of the uneasiness, caused by the inability to communicate, on individuals in his novel *Tunnel*, the author presented a sad ending to his readers and enabled them to reflect and concentrate on the work with its cryptic narrative style that he preferred.

In our age, the channels of communication which are increasing in number with the developing technology are distancing people further instead of bringing them together. The individual's battle with loneliness continues today as in the author Ernesto Sábato's novel, which was published in 1948 and is the subject of our study. The Argentinian writer has managed to attract the reader's attention by choosing a topic that will never become unfashionable and can be read with interest at any time. It was observed that the feelings of obsession and violence witnessed in the work are not problems that the individual can solve alone and they are intense feelings that require expert help.

Giriş

1911 yılında Buenos Aires'in Rojas kasabasında dünyaya gelen Ernesto Sábato, lisans eğitimini fizik bilimi üzerine almış, Fransa'daki Curie laboratuvarında çalışmış ve sürrealist arkadaşlar edinmiştir. Fransa'dan Arjantin'e döndükten sonra akademik faaliyetler yürütmüştür. Ancak düzgün ve parlak fizik hayatını bırakıp edebiyatın karmaşık ve fırtınalarla

dolu dünyasına yelken açmaya karar vermiştir (Biografía de Ernesto Sabato [t.y.]). Ernesto Sábato sayısal bilimlerin insani yanının zayıflığından şikayetçidir. Çağdaş toplumun ümitsiz yalnızlığında bilincin karanlık yanıyla karşılaşır (Pérez 2006: 14). İlk olarak 1945 yılında *Uno y el universo (Biri ve Kainat)* adında çeşitli denemelerden oluşan bir eser vermiştir. İlk romanı olan *El Túnel (Tünel)*'i ise 1948 yılında bir arkadaşının maddi desteği ile yayınlamıştır (Constenla 2011: [s.y.]). Bir sonraki romanı *Sobre héroes y tumbas (Kahramanlar ve Mezarlar)* (1961) kendisine dünya çapında bir ün kazandırmıştır, son romanı da *Abaddón el exterminador (Karanlıkların Efendisi)* (1974) olarak bilinmektedir. Körlük derecesine varan görme bozukluğu Sábato'nun daha fazla roman yazmasına imkan vermemiştir. Ancak görme problemine karşın deneme türünde yazmaya ve resim yapmaya devam etmiştir. 2011 yılında Buenos Aires'in Santos Lugares kasabasında hayata veda etmiştir ve aynı kasabadaki evi torunları tarafından müze eve dönüştürülmüştür.

İlk olarak 1948 yılında, Buenos Aires'te yayınlanan *Tünel* romanı, 1965 yılında romanın ahlaki yapıya uygun olmadığı gerekçesiyle Franco rejimi tarafından İspanya'da sansüre uğramıştır. Bir yıl sonra söz konusu sansür kaldırılmış ve eserin ilk basımı 1966 yılında yapılmıştır. Ülkemizde ise ilk kez 1982 yılında Varlık Yayınları tarafından Hüsnü Mengeni çevirisi ile yayınlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası bireylerin hayatına yerleşmiş iki karamsar konu olan yalnızlık ve yabancılaşma üzerine kurulu *Tünel* romanı, insanların iletişim kurmaktaki zorlukları hakkında fikir vermektedir (Meehan 1968: 229).

Çalışmamıza konu olan *Tünel* romanının konusu kısaca şöyledir:

Juan Pablo Castel, romanın anlatıcı kişisi ve başkarakteridir. Sevdiği kadın María Iribarne'yi öldürünceye dek yaşadığı psikolojik süreci okurun gözleri önüne sermektedir. İki aşık ilk kez ressam Juan Pablo Castel'in resim sergisinde karşılaşır. María, ressamın sergideki varlığından habersiz bir şekilde *Maternidad (Annelik)* temalı tablosuna bakabilir. Juan Pablo, María'dan çok etkilenir ve tanışmak için yanına yaklaşmaya çalışırken bu gizemli kadının ortadan kaybolduğunu fark eder. María, Juan Pablo için o andan itibaren bir takıntıya dönüşür. Haftalarca onu tekrar görmenin hayalini kurar. Tanıştıkları an nasıl konuşması gerektiğini birçok kez prova eder. Bir gün rastlantısal bir şekilde María'yı karşı kaldırımda görür. Aslında María da Juan Pablo'yu tekrar görmenin yollarını aramıştır ve en az Juan Pablo kadar bu buluşmanın hayalini kurmuştur. Ertesi gün tanışırlar. Juan Pablo, María'ya karşı hissettiklerini dürüstçe anlatır. Juan Pablo, María tekrar görmek istediği için evini aradığında telefonu hizmetçi açar ve María'nın Juan Pablo'ya bir mektup bıraktığını, ancak adresi bilmediği için kendisine postalayamadığını söyler. Bunu duyan Juan Pablo, mektubu almak için María'nın evine gider. Hizmetçi, Juan Pablo'yu içeri alarak kütüphanede beklemesini rica eder. Ressam kütüphanede María'nın kör eşi Allende ile tanışır. Aradan bir süre geçer ve María, Juan Pablo'yla bir gönül ilişkisine girer. Fakat Juan Pablo aldatılma endişesi içindedir. María'nın eşi Allende'nin kuzeni olan Hunter ile María'nın sevgili olduğunu düşünen Juan Pablo, bu düşüncüyü bir sabit fikir haline getirir. María'yı sürekli kontrol etmeye çalışan Juan Pablo, bir gece Hunter'ın çiftliğine seyahat eder. Evi dışardan gözetleyen Juan Pablo, María ve Hunter'ın

evin bahçesinde kol kola gezdiklerini ve ani bastıran yağmur sebebiyle eve girdiklerini görür. Önce Hunter'ın odasının ışığının yandığını fark eden Juan Pablo, bir süre sonra María'nın odasının da ışığının yandığını görür. Geçen süre zarfında aldatılmış olduğunu düşünen Juan Pablo, eline aldığı bıçakla María'nın odasına girer ve onu defalarca bıçaklayarak öldürür. İnsanlarla iletişim kurmakta güçlük çeken Juan Pablo, ilk kez kendisini ve sanatını doğru yorumlayan biriyle mutluluğu yakalayabilecekken ihanete uğradığı kanısına vararak duygusal tüneline geri döner. Pişmanlık duyduğu bu cinayeti, biz okurlara akıl hastanesinden aktarır.

“Juan Pablo Castel yani María Iribarne'yi öldüren şu ressam olduğumu söylemem yeterli olacaktır sanırım, olayı aşağı yukarı herkes anımsadığına göre kendim hakkında daha fazla açıklama gereğini de duymuyorum” (Sábato 2019: 15). Okurunu kandırmadan, yalın bir şekilde romanı yazma sebebini açıklayan bu cümle okur adına ilgi uyandırıcıdır. Herkes en başından bir cinayetin işlendiğini bilir, ama ne gibi süreçlerden geçtikten sonra katilin kurbanı öldürdüğünü tam anlamıyla anlayamaz. Yazar kapalı bir anlatım biçimini seçmiştir. Eser boyunca okurun suçun bireysel sebeplerini anlaması için başkarakter, ressam Juan Pablo Castel'in duygusal dünyasında gezintiye çıkması gerekmektedir. Roman bittiğinde Castel, okur için kesin bir yargı sunmayarak okurunu yaşananlar üzerine düşünmeye sevk etmektedir. David Canter'in *Cinayeti Çözmek* adlı kitabında belirtmiş olduğu şekilde katil kişisel tecrübelerini hayatını inceleyecek olan insanlar için kabul edilebilir şekle dönüştürmek amacıyla anılarını kaleme alır (Canter 2019:85). Juan Pablo Castel, nasıl katile dönüştüğünü anlatırken hem yaptıklarını kabul edilebilir hale dönüştürmeye hem de sanatçı kimliği hakkında bilgi vermeye çalışmaktadır. *“... benim için açık ve doğal olan pek çok şey benzerlerim için öyle değil. Bundan o kadar çok ağzım yandı ki artık herhangi bir davranışımı açıklamaya ya da doğrulamaya kalkıştığımda bocalıyor, genellikle içime kapanarak ağzımı bile açmıyorum. Cinayetim hakkında bugüne dek suskun kalışımın nedeni de bu”* (Sábato 2019: 23). Yazar Ernesto Sábato, Juan Pablo Castel'in bir sanatçı olarak anlaşılmasında güçlük çektiğini ve bu sebeple de içine kapandığına dikkat çekmektedir.

Juan Pablo Castel'in *“Hiç kimse gerçek bir cinayetin öyküsünü başından sonuna dek okuma fırsatını elinden kaçırmak istemez”* (Sábato 2019: 19) diyerek toplumun merak duygusundan faydalandığı gözlemlenmektedir. Bu merak duygusunda okurun, gerçek bir cinayetin öyküsüne bizzat katilin anlatımıyla tamik olmasının da önemli bir yeri bulunmaktadır. Ancak, ele aldığımız eser anlatıcı tarafından aktarılan bir gerçek suç hikayesidir. Gerçek hayatta gazete ve televizyon gibi medya organlarından şahit olduğumuz bir hikaye değildir. Gerçek suç hikayeleri toplumun maktul ile olan ilişkisini gözler önüne sermekte faydalı bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Suça halkın verdiği tepki genellikle kısa süreli bir üzüntü şeklinde yansımaktadır. Juan Pablo Castel de *“Kim bilir kaç kez gazetede okuduğum bir üçüncü sayfa haberi yüzünden atölyenin bir köşesine çöktüm kaldım!”* (Sábato 2019: 16) diyerek duyduğu üzüntüyü ifade etmektedir. Bununla birlikte yasak aşkının sonucunda işlediği cinayeti kendince haklı sebepler sunarak aklamaya çalışması da kendisiyle düştüğü bir tezata işaret etmektedir.

Saplantı

Çalışmamızın bu kısmında Juan Pablo Castel'in María Iribarne ile olan ilişkisinde yaşadığı saplantı duygusunu psikolojik boyutuyla incelemeye ve saplantı duygusunun sebep olduğu şiddet eylemlerinin nedenleri üzerinde saptamalarda bulunma yoluna gideceğiz.

Saplantı kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ndeki tanımıyla (Türk Dil Kurumu Sözlükleri [t.y.]) "*Kişinin, etkisinden kendini kurtaramadığı yersiz saçma düşünce, sabit fikir, fikrisabit, idefiks*" olarak ifade edilmektedir.¹ Eserde ele aldığımız saplantı da Juan Pablo Castel'in kendi kurtaramadığı sabit düşüncelerinden oluşmaktadır.

Juan Pablo Castel'in saplantılı davranışlarını eserdeki örneklerle açıklamaya çalışacağız. Juan Pablo Castel'in eserdeki ilk saplantısı María Iribarne ile tanışma fikri ile başlamaktadır. "*Onu görür görmez tanıdım, binlerce kişinin arasında da tanıyabilirdim. Tarifsiz bir heyecana kapıldım, tüm bu aylar boyunca onu o kadar çok düşünmüş, öyle düşler kurmuştum ki, onu böyle karşımda görüverince ne yapacağımı bilemez oldum*" (Sábato 2019: 22). Bir kaldırımda karşılaştıkları an Castel'in günlerce prova ettiği olası diyalogların yerini "*Burası T. Şirketi mi?*" şeklinde anlamsız bir soru alır (Sábato 2019:33). Anlamsız bir soru ile başlayan diyalogları kısa sürede bir tanışma konuşmasına dönüşür. Juan Pablo Castel, María ile tanıştıktan sonra onu yeniden görebilmenin düşünüyü kurar ve bu düş, itiraf ettiği aşkına karşılık görme tutkusuna dönüşür. "*Sürekli onu düşünüyorum*" (Sábato 2019: 35). Bir ay boyunca her gün görüşürler. Juan Pablo, María'ya karşı hissettiği takıntılı duygular onda önüne geçilemez bir şüphe yaratır. Bu şüphenin sebebi aldatılma korkusudur. "*Duygusal ilişkilerin başlangıç aşamasında ya da çatışma sürecinde sıklıkla şüphe ve korkuya kapılmak olağandır*" (Doron-Derby vd. 2012: 17). Juan Pablo'nun olağan sayılabilecek korku ve şüpheleri bir süre sonra endişe uyandırıcı bir boyuta dönüşür. Ressamın sevdiği kadının her hareketini kontrol etmeye başlaması María'ya duyduğu sevginin önüne geçerek hastalıklı bir hal alır.

Juan Pablo, María'nın eşini aldattığı gibi kendisini de aldatılabileceğini düşündüğü için gördüğü ilginin gerçek bir sevgiye işaret edip etmediğini anlayamaz "*Başka hiçbir şey istemiyorum; yalnızca beni sevip sevmediğini bilmek*" (Sábato 2019: 71) ve bu anlayamama hali onda başka bir saplantıya dönüşür. Juan Pablo'nun María'dan aşk itirafı beklemesi ve sevdiğinin yakınlığına duyduğu ihtiyaç, onun annesine duyduğu özlem olarak yorumlanabileceği gibi bir başkasıyla iletişim kurma çabası olarak da yorumlanabilir (Kazmierczak 2010: 76-77). Castel, ister sevgilisi ister annesi olsun hayatında bir kadının şefkatine ve merhametine ihtiyaç duymaktadır. Sevgisinden emin olmadığı bir sevgili onu içinden çıkamadığı bir saplantı tüneline sürüklemektedir. Bu sebeptir ki, Juan Pablo,

¹ İngilizce obsession ve İspanyolca obsesión olarak anılmaktadır. Obsession (Online Etymology Dictionary [t.y.]) kelimesi 16. yüzyılda Latince "obsessio" kelimesinden türetilmiştir "abluka altına alma ve kuşatma" anlamlarına gelmektedir. Saplantı kelimesinin etimolojik kökeni, takıntılı fikirlerin kuşatması altına girmiş bireylerin yaşadıkları psikolojik sorunları açıklar niteliktedir. Çağımızda obsesif kompulsif bozukluk (okb) (takıntı/saplantı hastalığı) olarak tanımlanan psikolojik rahatsızlığın belirtileri arasında "*hata yapmaktan korkma, rezil olmaktan veya sosyal açıdan kabul edilemez bir şekilde davranmaktan korkma, aşırı kuşku ve sürekli güvence ihtiyacı, genellikle rahatsız edici olan, akıldan çıkmayan ve uykuyu bölen kelimelere, görüntülere veya düşüncelere takılıp kalma*" (Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) Takıntı Hastalığı [t.y.]) sayılabilir. Günümüzde bahse konu psikolojik rahatsızlığın ilaçla ya da bilişsel tedavi terapisiyle tedavi edilebildiği bilinmektedir.

María'nın evini ve eşinin kuzeni Hunter'in çiftliğini defalarca telefonla arayarak María'yı kontrol etmeye çalışır. *“Sorgulamalarım her geçen gün artıyor ve çarpılıyordu, suskunluklarını, yarım bıraktığı sözcükleri, çiftliğe yaptığı yolculuğu, aşklarını, her şeyi kurcalıyordum”* (Sábato 2019: 80). Kurcaladığı her konu, María'nın ihaneti konusunda Juan Pablo'nun duyduğu şüpheleri güçlendirmiştir. Öyle ki, María'nın son çiftlik ziyareti Juan Pablo'nun gözünde kesin bir ihanet kanıtına dönüşmüştür. María ve Hunter'in el ele bahçe gezmelerine ve birlikte eve girmelerine şahit olan ressam, María'nın yatak odasına elindeki bıçağıyla girer ve *“‘Seni öldürmem gerek María’ dedim. ‘Beni yalnız bıraktın.’* (Sábato 2019:150) der. Ardından sevdiği kadının önce kalbini sonra da karın boşluğunu defalarca bıçaklar ve onu öldürür.

Juan Pablo, savunmasız haldeki María'nın ona karşı koyamayacağını bildiği halde cinayet işlemenin yarattığı heyecan ve panik duygusuyla onu birkaç kez daha bıçaklar ve suçunun yarattığı pişmanlıkla *“Beni anlama olasılığı bulunan tek bir kişi vardı aslında. Ne yazık ki onu öldürdüm”* (Sábato 2019: 19) der. Juan Pablo Castel, anlaşılammaktan dert yanan bir sanatçı olmasıyla beraber işlediği cinayete anlaşılma ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır. Aşk ve ihanet saplantısı ressamı şiddete yöneltmiştir. *“Bir fiil, faili tarafından bilinçli olarak bir başkasına zarar vermek amacıyla işlendiği, bedensel ve zihinsel bütünlüğünü kasten tehdit ettiği, bir başkasının korku (çok etkin, yıkıcı korku) duymasına bilerek yol açtığı anda şiddet tanımına girer”* (Panitch-Leys 2009: 253). Juan Pablo da alıntıladığımız şiddet tanımına uygun bir biçimde bilinçli olarak María'ya şiddet göstermiş ve bedensel bütünlüğüne son vererek onu öldürmeye karar vermiştir.

Şiddeti açıklayan psikolojik temelli kuramlar arasında yer alan engelleme kuramı, saldırganlığı bireyin karşılanamayan gereksinimleriyle açıklamaktadır. Engellemelere karşı bireyin sabredebilme, plan değiştirme ve sorunlarla baş edebilme mekanizması geliştirmesi söz konusudur. Baş edebilmeyi başaramayan, engellemelere karşı güçlü bir duruş sergilemeyen birey saldırganlaşarak şiddete başvurabilir. Ancak, şiddet eğilimi bireyin karakterine göre şekil değiştirebilir (Yörük 2020: 100-101). Ele aldığımız eserde Juan Pablo, yaşadığı engellemelere karşı şiddete başvurarak sevdiğini öldürmeyi seçmiştir. İhanete uğradığı ve dolaylı olarak mağdur olduğu fikrine kapılan Juan Pablo, bir nevi mağduriyet psikolojisine girmiştir. Mağduriyet psikolojisine giren bireylerde ise mağduriyete sebep veren kişiyi suçlama ve şiddete eğilim gözlenmektedir (Palabıyık-Savaş 2020: 1541-1542).

Eserde María Irribarne'nin evli olduğunu öğrenmesine rağmen Juan Pablo ile sevgili olmaya devam etmesi, María evdeyken ya da çiftlikte Hunter'in yanındayken ressamın onu devamlı evden arayarak taciz etmesi, mektup göndererek ve hatta çiftliğe kadar onu takip ederek üzerinde psikolojik bir şiddet uygulaması da mağduriyet psikolojisine girdiğine işaret etmektedir. María, Juan Pablo için David Canter'ın Suç Psikolojisi adlı kitabında belirttiği gibi *“mağdurun öfkesini ve hayal kırıklığını yansıttığı bir araç ve işlediği suçla iletişim kurmaya çalıştığı”* (Canter 2020: 176) bir varlığa dönüşmüştür. Mualla Köseoğlu psikolojik şiddeti şu şekilde açıklamaktadır: *“Sevgi göstermeme, aşağılama, kıskançlık, rencide etme, dışlama, hakaret gibi çeşitli eylemler duygusal veya psikolojik şiddeti ortaya çıkarmaktadır”* (Köseoğlu 2018: 80). Juan Pablo'nun María'yı Allende ve Hunter'dan kıskanması veya María'yı kendisiyle birlikte olamaya zorlaması psikolojik ve cinsel şiddetin birer örneğidir.

Tüm bu anlattıklarımıza ek olarak María'nın da göstermiş olduğu saplantı takıntılı davranışlara göz atacağız. Juan Pablo'nun ilk aşk itirafından sonra María'nın "*Ben de düşünmekten başka bir şey yapmadım*" (Sábato 2019: 50) demesi María'daki saplantı sorununa işaret etmektedir. Bunun yanında, María'nın *Maternidad (Annelik)* tablosuna baktıktan sonra düşündüklerini ifade ettiği aşağıdaki paragraf da saptamamızı destekler niteliktedir.

"María, 'Kaç kez bu denizi ve bu gökyüzünü seninle paylaştığımı düşündüm' dedi. 'Bazen bu manzarayı hep birlikte yaşamış olduğumuzu düşünüyorum. Senin pencereye resmettiğin o manzarayı ilk gördüğümde benim gibi olduğunu, benim gibi körcesine dilsiz bir konuşmacı aradığımı düşündüm. O günden sonra sürekli seni düşündüm, seni burada, yanımda, yaşamımın pek çok saatini geçirdiğim bu yerde düşledim. Hatta bir gün seni bulmayı ve her şeyi itiraf etmeyi bile düşündüm. Ama yanılacağımdan, hayatımda bir kez yanılmış olduğum gibi yanılacağımdan korkuyordum ve bir şekilde senin beni arayacağını düşünüyordum'" (Sábato 2019: 115).

Bu paragrafla Juan Pablo'nun María'yı tekrar görmeyi arzuladığı kadar María'nın da onu görmek istediğine tanıklık etmekteyiz. María'nın Juan Pablo'nun *Annelik* tablosuna bakarken düşündüklerini itiraf ettiği bu alıntı Juan Pablo'ya duyduğu saplantının göstergelerinden biridir. Bununla birlikte, Juan Pablo'nun ona gösterdiği psikolojik ve cinsel şiddete rağmen ondan vazgeçmemesi de bu saplantıyı destekler niteliktedir. Aynı şekilde, Juan Pablo'nun kıskançlıklarına son vermek ya da kıskanmakta haksız olduğunu göstermek yerine, onun şüphelerini güçlendirecek yeni davranışlar sergilediği görülmektedir. Bu da María'nın Juan Pablo Castel tarafından kıskanılmaktan hoşlandığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir ve kıskanılmanın María da bir saplantı haline dönüştüğü çıkarımına varılabilir.

María'nın eşi Allende de María'ya karşı saplantılıdır. Gözleri görmüyor olsa da eşinin sık sık evden uzaklaşmasını sorgulamaz ya da eserde bu bilgi okurlardan saklanır. Bununla birlikte ihanete karşı sessiz kalması ya da yokmuş gibi davranması Allende'nin de eşini başka biriyle aldattığına işaret edebilir. "*Yasak elmanın tadına bakmış hiçbir toplum gerçekte kimseyi hedef gösteremez ve kimseyi günahkar ilan edemez. Bu sebeple tüm bireyler kendi egosu yüzünden körleşmiştir*" (Hermosilla Sánchez 2007: 7). Allende'nin sessiz kalışları günahkar ilan edemediği eşini masumlaştıramaz da. Bu sebeple María'nın, aldattığı eşi için vazgeçemediği bir varlığa dönüştüğü çıkarımına varılabilir.

Allende'nin körlüğü kadar Juan Pablo'nun da María'ya karşı bir körlüğü söz konusudur. Juan Pablo aşkının ardına gizlediği bencil duygular sebebiyle hiç hoşlanmadığı körler kadar kendini körleştirmiştir "*... körlerden hoşlanmam ve körlerin yanında her zaman engerek yılanı gibi soğuk, nemli ve sessiz bir hayvanın yanındaymışım duygusuna kapılırım*" (Sábato 2019: 60). "*Ben; aptal, kör, bencil ve zalim ben!*" (Sábato 2019: 68). Juan Pablo'nun körlüğü sadece duygularına karşı değildir. María'ya duyduğu saplantı onu hayatının olduğu kadar görüşünün de merkezine koymuştur. Tıpta perifer görme² kaybı (tünel görüşü) olarak adlandırılan bir

² Perifer görme sorunları, merkezi görmemiz iyi olmasına karşın normal bir geniş açılı görme alanınızın olmadığı anlamına gelir. Orta ve şiddetli perifer görme kaybı vakaları dar bir borudan bakıyormuş hissini yaratır ve yaygın biçimde "tünel görüşü" olarak anılan bir rahatsızlıktır. Perifer görme kaybı belirtileri loş ışıkta zor görmeyi ve

görme kusuruna benzeyen belirtiler gösteren Juan Pablo Castel, loş ışıklı yerlerde María'nın yüzünü görmek için ara ara kibrit yakar. Elbette tek bir belirti bu hastalığa yakalandığının göstergesi olamaz. Ancak yazarın da görme kusuru yaşadığı ve bu görme kusurunu *Tünel* isimli romanına bilinçli ya da bilinçsiz olarak aşk teması üzerinden yansıttığı çıkarımına varılabilir.

Juan Pablo ve María aynı dünyada ama farklı duygusal evrenlerde yaşamaktadır. Juan Pablo, çekingen, insanlardan uzak, karanlık bir dünyada içine kapanık bir şekilde kendine göre tutarlı gerekçelerle yaşamaya devam ederken, María ise evli ve gezip eğlenmeyi seven bir karakterdir. María, Juan Pablo'nun karanlık ve yalnız tüneline duyduğu merak sebebiyle ona yaklaşmış ancak Juan Pablo ile iletişim kuramamıştır. María hayatını yaşamaya devam etmiş, Juan Pablo ise onun yaşam enerjisine uyum sağlayamamıştır.

“... ne olursa olsun tek bir tünel vardı, karanlık ve yalnız: Benimki; çocukluğumun, gençliğimin, tüm yaşamımın içinde geçtiği o tünel. Aradaki duvarın cama dönüştüğü bir anda o kızı görmüş ve safça benimkine paralel başka bir tünelde yolculuk ettiğini düşünmüştüm ama o gerçekte geniş dünyaya, sınırları olmayan dünyaya, tünellerde yaşamayanların dünyasına aitti; belki de salt meraktan benim garip pencerelerimden birine yaklaşmış, çaresiz yalnızlığımı izlemiş, dilsiz lisanım, resmimin püf noktası merakını uyandırmıştı. Ben durmadan tünelimde ilerlerken o dışarıda, sıradan yaşamını, insanların şu danslar, kutlamalar, neşe ve uçarılıklarla dolu çalkantılı hayatını yaşıyordu” (Sábato 2019: 145).

Juan Pablo, kısa bir süre de olsa María tarafından anlaşıldığını hissetmiş, fakat aldatıldığı şüphesine kapılarak iletişim kanallarını kapatmış ve kendini yalnızlığa mahkum etmiştir. *Tünel* romanı, bir ressamın kimseyle iletişim kuramadığı için çılgına döndüğü bir yalnızlığın ve konuşamamanın dramıdır (Lipp 1996: 149). Ressam, belki de yeterli derecede iletişim kuramadığı insanlara yaptığı resimlerle ulaşmaya çalışmış, María'yı da bu şekilde etkilemiştir. Ancak bu etkilenme hali de María için uzun süreli olmamıştır. İletişim kurmakta zorlanmayan, hayat dolu bir kadın olan María, Juan Pablo'nun takıntılı, saplantılı ve şiddet dolu dünyasında katledilmiştir. Juan Pablo'nun María'ya duyduğu takıntılı aşk aslında onun bir başkasıyla iletişim kurma ve anlaşılma çabasının ürünüdür (Bender 2012: 231). Bu çabanın olumsuz sonucu ise María'nın ölümüdür. Juan Pablo, çabalamasına ve kendine zorlamasına rağmen yalnızlığından kaçamamış, sevgi, şefkat ve anlayışa muhtaç bir yaşam sürmeye devam etmek zorunda kalmıştır.

Sonuç

Ernesto Sábato, *Tünel* romanıyla bizlere bir katilin ruh ve sinir hastalıkları hastanesinde kaleme aldığı, herkes tarafından bilinmesi gerektiğini düşündüğü bir cinayetin öyküsünü yansıtmıştır. Eserde Juan Pablo'nun şiddete dönüşen saplantılı duyguları ihanet şüphesiyle yoğunlaşmıştır. Ressam, hikaye boyunca María tarafından ihanete uğradığını ifade etmektedir. Ancak sevdiği kadına kendini savunması için fırsat vermemiştir. Onu yalnız bırakması gerekçesiyle sevdiği kadını öldüren ressamın, duygusal tünelineki boşluk bu ölümlerle

yürürken yön bulma yeteneğinin azalmasını içerebilir. Perifer görme kaybının yaygın bir nedeni (ayrıca perifer alan kusuru da denir) glomondan kaynaklanan optik sinir hasarıdır (Şahbaz 2020).

derinleşmiştir. Pişmanlık duygusu, onu işlemiş olduğu cinayeti açıklamaya sevk etmiştir. Konuşarak kendini doğru bir şekilde anlatamayan, iletişim kurmakta başarısız olan ressam, resim yerine kendini yazı ile ifade etme yolunu seçmiştir. Juan Pablo'nun yalnızlığı ve mutsuzluğu okurlara bir cinayet sebebi olarak aktarılmaktadır. Juan Pablo, insanlarla konuşmak yerine çoğu zaman sessiz kalmayı tercih etmiştir. Eserdeki yalnızlık, konuşamama, anlaşılama ve sevilememe halleri insanları içine çeken bir tünele dönüşmektedir. Juan Pablo Castel de bahsettiğimiz tünelde kendini bir çıkmazın içinde bulmaktadır.

Çalışmamız boyunca ifade ettiğimiz şekilde bireyin yalnızlığı ve iletişim kurmaktaki güçlüğü onu duygusal çıkmazlarda yaşamaya mecbur kılmaktadır. Arjantinli yazarın okuruna vermek istediği mesajlardan biri eser boyunca sıkça söz ettiği ve psikolojik olduğunu gözlemlediğimiz soyut tünellerin bireyde yarattığı çıkmaz ve bu çıkmazın cinayet işleyecek denli güçlü bir duyguya dönüşebildiği gerçeğidir. Bireyin, yaşamakta olduğu ve içinden çıkamadığı sabit fikirler tedavi edilmesi gereken bir hastalığa işaret edebilmektedir. Engelleri aşılabilir gösteren güçlükler, takıntılı düşünceler ve şiddet gösterileriyle değil bilim insanlarının yardımlarıyla çözülebilecek konulardır. Ernesto Sábato'nun kasvet ve acı dolu romanı her okur için farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Söz konusu sonuçlar arasında ön plana çıkan hususlardan biri bireyin karanlığı da aydınlık gibi kucaklayabilme yetisine sahip olduğunu fark etmesidir. İçine düştüğü varoluşsal çıkmazda yol gösterici niteliğe sahip bu farkındalık, kişinin yaşamını ruhen ve bedenen sağlıklı bir şekilde devam ettirmesine yardımcı olabilecek niteliktedir. Birey mutlu ya da mutsuz olacağı anları seçemez, ancak mutsuzluğun devamlı hal alması yine kendi elindedir. Juan Pablo Castel, María'nın tavırlarının ardında yatan gerçek sebeplerin ardına düşmemiş sadece kendi gururunu kurtarmaya çalışmıştır. Bencilliği dolayısıyla son verdiği bir hayatın vicdan azabıyla akıl hastanesinde yaşamaya mahkum olmuştur. Yazar, modern insanın çözümsüz sorununu olan yalnızlığı etkili bir biçimde ele alarak bizleri kendi yalnızlığımızla yüzleşmeye davet etmiştir.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “*Ernesto Sábato'nun Tünel Romanında Saplantı ve Şiddet*” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR DİZİN ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

Bender, Rebecca B. (2012). “The Failure of Language in Ernesto Sábato's El Túnel”. *Romance Notes*, 52 (2): 225-233. <https://www.jstor.org/stable/pdf/43803230.pdf?refreqid=excelsior%3Ac5b5ebda9f137edbaca103cddca11f41> [01.03.2021].

Biografía de Ernesto Sabato. (t.y.). https://budapest.cervantes.es/es/biblioteca_espanol/biografia_ernesto_sabato_espanol.htm#:~:text=Informaci%C3%B3n%20en%20Internet-.Biograf%C3%ADa%20de%20Ernesto%20Sabato,toma%20contacto%20con%20los%20surrealistas [14.02.2021].

- Canter, David (2019). *Cinayeti Çözmek*. çev. Defne Yazıcıoğlu. İstanbul: Sola Unitas Yayınları.
- Canter, David (2020). *Suç Psikolojisi*. çev. Defne Yazıcıoğlu. İstanbul: Sola Unitas Yayınları.
- Constenla, Julia (2011). *Sabato, el hombre: La biografía definitiva*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana.
- Doron, Guy-Derby, Danny S. vd. (2012). "Tainted love: Exploring relationship-centered obsessive compulsive symptoms in two non-clinical cohorts". *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*. 1 (1): 16-24. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2011.11.002> [10.12.2020].
- Hermosilla Sánchez, Alejandro (2007). "El túnel de Ernesto Sábato: La segunda caía en el tiempo americano". *Tonos Revista Electrónica de Estudios Filológicos*. Num.14. <https://digitum.um.es/digitum/bitstream/10201/43208/1/EL%20T%C3%9ANEL%20DE%20ERNESTO%20S%C3%81BATO%20C%20%20LA%20SEGUNDA%20CA%C3%8DDA%20EN%20EL%20TIEMPO.pdf>. [15.12.2020].
- Kazmierczak, Marcín (2010). "El narcisismo y la resiliencia en El Túnel de Ernesto Sábato". *INTI*, 71/72: 71-85. <https://www.jstor.org/stable/23289033> [03.02.2021].
- Köseoğlu, Mualla (2018). "Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 19 (42): 77-95. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/537423> [05.02.2021].
- Lipp, Solomon (1966). "Ernesto Sábato: Sintoma de una época". *Journal of Inter-American Studies*. 8 (1): 142-155. <https://doi.org/10.2307/165219> [05.02.2021].
- Meehan, Thomas C. (1968). "Ernesto Sábato's Sexual Metaphysics: Theme and Form in El Túnel". *MLN*, 83 (2): 226-252. <https://www.jstor.org/stable/pdf/2908197.pdf> [17.02.2021].
- Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) Takıntı Hastalığı (t.y.). <https://npistanbul.com/eriskin-psikosesiyatri/obsesif-kompulsif-bozukluk-okb-takinti-hastaligi> [17.02.2021].
- Online Etymology Dictionary (t.y.). "Obsession". <https://www.etymonline.com/search?q=obsession> [17.02.2021].
- Palabıyık, Adem-Savaş, Ali Rıza (2020). "Şiddet Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme". *Journal of Social and Humanities Sciences Research*. 7 (54): 1537-1546. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1909> [01.01.2021].
- Panitch, Leo-Leys, Colin (2009). *Günümüzde Şiddet: Ya Barbarlık Ya Sosyalizm* çev. Umut Haskan. İstanbul: Yordam Kitap.
- Pérez, Alberto Julian (2006). "Una magnífica obsesión literaria: Ernesto Sábato y Jorge Luis Borges". *Imaginación literaria y pensamiento propio*. Buenos Aires: Corregidor. 86 -107.
- Sábato, Ernesto (2019). *Tünel*. çev. Pınar Savaş. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şahbaz, İbrahim (2020)." Perifer görme kaybı (tünel görüşü): Nedenleri ve tedavileri". <https://www.allaboutvision.com/tr/ko%C5%9Fullar/perifer-g%C3%B6rme/> [03.01.2021].

Türk Dil Kurumu Sözlükleri (t.y.). “Saplantı”. <https://sozluk.gov.tr/> [01.01.2021].

Yörük, Serdar (2020). “Saldırganlık ve Şiddeti Açıklayan Yaklaşımlar”. *Çağımızın Çözüm Arayan Sorunu Şiddet*. ed. Nilüfer Ş. Özabacı. Ankara: Pegem Akademi. 93-104.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 4, Sayı: 1, 2021
	Vol: 4, Issue: 1, 2021
	Sayfa – Page: 96-115
	E-ISSN: 2667-4262
	

“GİBİ” SÖYLEM BELİRLEYİCİSİNİN TÜRKÇE KONUŞMA DİLİNDEKİ İŞLEVSEL KULLANIMLARI

THE FUNCTIONAL USES OF THE DISCOURSE MARKER “LIKE” IN TURKISH SPEECH

Ayşe ALTIPARMAK*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 17.03.2021</p> <p> Kabul: 12.05.2021</p>	<p>Bu çalışmada Türkçedeki “gibi” sözcüğünün bir söylem belirleyici olarak işlevsel kullanımlarının yaş, cinsiyet ve konuşma durumu değişkenlerinden etkilenip etkilenmediği incelenmiştir. Yaş değişkeninin etkisini incelemek üzere anadili Türkçe olan konuşmacıların yer aldığı dört farklı yaş grubu (4-8, 18-23, 33-50, 50 ve üzeri) oluşturulmuştur. Çalışmada 84 katılımcı yer almıştır. Cinsiyet dağılımı her yaş grubu içinde eşit olacak şekilde planlanmıştır. Tüm katılımcılarla iki farklı konuşma durumunda (hazırlıklı/hazırlıksız) gerçekleştirilen ve en az 300 sözcükten oluşan yüz yüze görüşmeler kaydedilmiş ve çevriyazıya dönüştürülmüştür. Araştırmanın sonunda “gibi” söylem belirleyicisinin Türkçe konuşma dilinde yedi farklı işlevde kullanıldığı ve “konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma” işlevinin en yaygın olarak 50 ve üzeri yaş grubunda gözlemlendiği görülmüştür. Cinsiyet değişkenine ilişkin olarak, hazırlıklı konuşma durumunda kadınların “gibi” söylem belirleyicisini “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme” işlevinde erkeklere kıyasla daha sıklıkla kullandıkları gözlemlenmiştir. Konuşma durumu değişkeninin konuşmacıların “gibi”nin işlevsel kullanım tercihlerini etkilemediği görülmüştür.</p>
<p>Anahtar Kelimeler: Edimbilim, söylem belirleyiciler, Türkçe konuşma dili, gibi.</p>	
<p>Araştırma Makalesi</p>	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 17.03.2021</p> <p> Accepted: 12.05.2021</p>	<p>This study analyzes whether the functional uses of the discourse marker <i>gibi</i> “like” in Turkish are affected by the variables of age, gender, and speech situation. Four different age groups (4-8, 18-23, 33-50, 50 and over) were comprised of the speakers whose native language was Turkish to examine the effect of the age variable. 84 participants took part in the study. Gender distribution was equal in each age group. Face-to-face interviews with at least 300 words were conducted in two different speech situations (planned/spontaneous). The interviews were recorded and transcribed. As a result, <i>gibi</i> “like” as a discourse marker was used in seven different functions in Turkish speech. The function of “focusing to/repeating what had already been said” was observed the most commonly in the age group of 50 and over in the spontaneous speech situation. Regarding the gender variable, in the planned speech situation, females used the discourse marker <i>gibi</i> “like” more frequently than men in the function of “explaining/exemplifying”. The speech situation variable did not affect the preferences of the speakers regarding the functional uses of <i>gibi</i> “like”.</p>
<p>Keywords: Pragmatics, discourse markers, Turkish speech, gibi.</p>	
<p>Research Article</p>	

* Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Hava Harp Okulu, Yabancı Diller Bölümü, İstanbul / Türkiye, E-mail: ayseterzaltiparmak@yahoo.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1803-292X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Altıparmak, Ayşe (2021). “ ‘Gibi’ Söylem Belirleyicisinin Türkçe Konuşma Dilindeki İşlevsel Kullanımları”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 96-115. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.898791>.

Extended Abstract

Discourse markers are very common in spontaneous speech. Although discourse markers are seen by some researchers as structures that do not have any propositional content and only serve to fill the gaps in an utterance, they fulfill many different pragmatic functions. The most basic criterion agreed by the researchers in distinguishing the grammatical functions of a word from its functional uses at the discourse level is that when the word is removed from the utterance, the semantic content and the syntactic structure of the utterance remain intact. The identification of various functions of *gibi* “like” as a discourse marker may sometimes be problematic for researchers and prevent them from reaching comprehensive judgments mainly due to some reasons, such as its having many different syntactic functions, the problems in determining whether *gibi* “like” contributes to the propositional content and the fact that when *gibi* “like” is removed from the utterance, although the syntactic structure is not affected, the semantic content could change. However, in line with the data obtained in this study, the functions of the word *gibi* “like” in Turkish can be basically categorized into two groups.

- *Gibi* “like” as a preposition or an adverb
- *Gibi* “like” as a discourse marker

There are many studies analyzing *gibi* “like” as a discourse marker in English. Some recent studies focus especially on the increase in the frequency of use of *gibi* “like” among young people. In particular, different from its traditional functions, the innovative use of *gibi olmak* “be like” for quoting has attracted the attention of many researchers. In this study, the influence of three different variables [speaker's age, and gender, and speech condition (planned/ spontaneous)] on the frequency and different functional uses of the discourse marker *gibi* “like” in Turkish speech was analyzed.

Gibi “like” as a discourse marker fulfilled seven different functions in Turkish speech in the current data, which are “emphasizing the old or repeated information”, “giving approximate numbers or quantity”, “explaining/exemplifying or requesting explanation/ exemplification”, “quoting other people’s or the speaker’s own ideas and feelings”, “serving as a filler during planning problems in speech”, “indicating doubt, suspect or uncertainty” and “directing focus on the shared information between the speaker and the listener”. Among these functions, its function of explaining/exemplifying or requesting explanation/exemplification was the most common both in planned and spontaneous speech conditions.

The analyses regarding the influence of age variable on the functional uses of *gibi* “like” showed that boys in the 4-8 age group in the current study did not use the word *gibi* “like” as a discourse marker at all, 18-23-year-old participants never used *gibi* “like” in the function of “quoting other people’s or the speaker’s own ideas and feelings”, and the function of “emphasizing the old or repeated information” is most commonly observed in the age group of over 50. As for the influence of the gender variable, discourse markers are generally seen as a characteristic of female speech in the literature and it is partly true for the current study as well, but more research analyzing this issue is required, especially in understudied languages like Turkish. Finally, it was observed that the speech condition variable did not have a significant effect on the frequency and functional preferences of the DM *gibi* “like” in Turkish speech. Further research that will examine the functional uses of various discourse markers in the first and the second language of the speakers in different speech conditions will make it possible to reach more comprehensive and valid data on this subject.

Giriş

Söylem belirleyiciler bazı araştırmacılar tarafından sözcüksel anlama sahip olmayan onun yerine edimbilimsel bir anlamı olan yapılar olarak düşünülse de (Erman 1986: 131; Brinton 1996: 35; Erman; 2001: 1339;), özellikle anlık konuşmada çok yaygın olarak gözlemlenmektedirler. Bazı sözcük ve ifadelerin çeşitli sebeplerle yıllar boyunca olumsuz çağrışımlarla etiketlendiğini vurgulayan Östman (1982: 27), bu durumun söylem belirleyiciler için de geçerli olduğunu ve “işte” (you know), “sanırım” (I guess), “yani” (I mean) ve “gibi”

(like) söylem belirleyicilerinin anlık konuşmada daha sık, yazı dilinde ise gerçekte olduğundan daha az sıklıkla gözlemlenmesinin ve bu yapıların bilinçli olarak kullanılmamaya çalışılmasının altında da bu nedenin olduğunu ifade etmektedir. Söylem belirleyicilerin söylemde planlama sürecinin bir yansıması olarak ortaya çıktığını ve kullanım amaçlarından bir tanesinin konuşma sırasını kaybetmemek olduğunu vurgulayan Östman'a (1982: 152) göre söylem belirleyiciler işlevsel olarak etkileşimsel ve tutumsal olmak üzere iki farklı görevi yerine getirmektedir. Etkileşimsel işlevler doğası gereği grup kimliği belirleyici olmak gibi toplumbilimsel olabilmektedirler veya bu işlevler söylem düzeyinde işlevsellik kazanarak devam etmekte olan etkileşime ilişkin önemli ipuçları vermektedirler.

Söylem belirleyicilerin işlevsel kullanımlarıyla ilişkili olarak, Schiffrin (2005) dilbilgiselleşmenin daha iyi anlaşılabilmesinde karşılaştırmalı çalışmaların önemini belirtmekte ve bu kapsamda Fleischman'ın (1999) “gibi” (İngilizcede “like”) söylem belirleyicisinin 10 farklı dilde karşılığı olan ifadeler üzerinde yaptığı çalışmasında elde edilen “gibi” söylem belirleyicisinin söylemsel/edimbilimsel çeşitli işlevlerinin (odaklamak, sınırlamak gibi) diğer dillerde de gözlemlendiği bulgusuna işaret ederek “gibi” söylem belirleyicisinin diğer dillerdeki karşılığı olan sözcüklerin aynı kökeni ya da tek bir sözcüksel/anlamsal kaynağı paylaşmamalarına rağmen benzer işlevleri gerçekleştirmek için geçtikleri süreçlerin dikkat çekici şekilde benzer olduğunu ifade etmektedir (Fleischman 1999'dan aktaran Schiffrin 2005: 64).

İngilizce'de “like” (Tr. gibi) söylem belirleyicisinin işlevsel kullanımlarına ilişkin olarak Andersen (2001: 227), “gibi”nin zaman zaman planlama zorluklarına işaret eden bir boşluk doldurucu dolu durak olarak kullanılabildiği tezine karşı çıkmamakta ve “gibi”nin edimbilimsel işlevlerini Sperber ve Wilson'ın (1986/1995) Alaka Kuramı (Relevance Theory) kapsamında şu şekilde sıralamaktadır:

- “Gibi”nin konuşmayı detaylardan arındırarak daha esnek hale getirme (loosening) ve zenginleştirme (enrichment) süreçlerindeki işlevsel rolü (Tam rakamı söylemek yerine yaklaşık rakamı söylemek örneğinde olduğu gibi yaklaşık veya benzer olarak anlamındaki kullanımları veya tam tersi detay vererek belirsizlikleri gideren içeriği zenginleştirici kullanımları)

- “Gibi”nin üstdilbilimsel kullanımı [Konuşmacının kullanacağı ifadenin dinleyiciye uygunluğundan (yaş, ilgi alanı, dilbilimsel hazırbulunuşluk, sözcük dağarcığı, vb.) emin olmadığı durumlarda hedef ifadeden önce kullanımı]

- “Gibi”nin açıklayıcı kullanımı [Aktarma işlevindeki “gibi olmak” (İng. be like)]

- “Gibi”nin tereddütsel/ifadeler arasındaki bağlantıyı kuran bir araç olarak kullanımı

- “Gibi”nin doğruluk-koşulluluk ve yordamsal düzgüleme için kullanımı (Andersen 2001: 227-264):

Bu işlevsel kullanımlar haricinde Andersen (2001: 260), “gibi”nin bir önermenin doğruluğu üzerine etkisini incelemiş ve bazı durumlarda “gibi” sözcüğü ifadeden çıkarıldığında önermenin doğruluğunun etkilenebildiğini gözlemlemiştir. “Gibi”nin söylem belirleyici olarak kullanımını ilgeç ve belirteç görevindeki dilbilgisel bir birim olan “gibi”den ayırt etmede sorun teşkil eden bu durumu ise şu şekilde örneklemektedir:

“a. Jonathan: *How many sides did you, you wrote like four sides.*

(Kaç tarafını yazdın? Dört tarafını yazmışsın gibi.)

Lara: *Yeah that’s right.*

(Evet, doğru.)

Jonathan: *I’ve only got like, two [and three quarters].*

(Bende iki [ve üç çeyrek var gibi].”

“Gibi” çıkarıldığında anlam değişmekte ve önermenin doğruluğu bu durumdan aşağıdaki şekilde etkilenmektedir.

b. You wrote four sides ... I’ve only got two and three quarters.

(Sen dört tarafını yazdın bende iki ve üç çeyrek var.)

İngilizcedeki “like” (Tr. gibi) sözcüğüne ilişkin olarak Müller (2005: 197) üç temel işlev/işlev grubunun ayırt edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

“• *Söylem belirleyici olan “gibi”*

• *Aktarma işlevi olan “gibi”*

• *Eylem, ad, önad, ilgeç, belirteç, bağlaç olan “gibi” ve değişmez sabit ifadelerde kullanılan “gibi” (sözlüksel kullanımlar)”*

Türkçe'de “gibi” sözcüğüne ilişkin köken ve sınıflandırma çalışmalarına bakıldığında ise, Ergin (2009: 371) “gibi” sözcüğünü benzerlik edatları başlığı altında ele almakta ve sözcüğün kip (kalıp) sözcüğünün kip-i iyelik şeklinden çıktığını ve Azeri sahasında kibi ve kimi şekillerinde görüldüğünü ifade etmektedir. Benzer şekilde Hacıeminoğlu (2015: 41, 55) da, sözcüğün eski Türkçedeki kip “kalıp, misal, örnek” sözüne iyelik eki -i gelmek suretiyle teşekkül edildiğini ve çekim edatı olarak orta Türkçe devrinden itibaren kullanılmaya başlanan “gibi”nin Türkçenin her devrinde ve şivesinde çok yaygın olarak görüldüğünü vurgulamaktadır.

“Gibi”nin Türkçedeki yaygın kullanımına ilişkin olarak Korkmaz (2018: 36), son çekim edatı olarak sınıflandırdığı “gibi”nin farklı kaynaklardan elde ettiği verilerle Karahanlı ve Harezmi Türkçelerinde, Codex Cumanicus'ta, Kitabü'l-idrak'te, Çağatay ve Özbek lehçelerinde *kibi*; Karay, Karaçay ve Kazak Türkçelerinde *kibik* < *kibi*+*ök*: *at kibik*; Kazak Türkçesinde ayrıca hece kaynaşmasına uğramış *kūk* ve *kük*; Eski Anadolu Türkçesinde *bigi gibi*; Azerbaycan Türkçesinde *kimi*: *karışka kimi*; Anadolu ağızlarında *gibi*, *kimi*, *kibi*, *kibin*, *kimin* ve *çimin* biçimlerinde kullanılabildiğini ifade etmekte, Doğu Anadolu ağızlarında ise “gibi” sözcüğüne muadil olarak *teki* sözcüğünün kullanılabildiğini belirtmektedir.

Korkmaz (2009: 503) ise, “gibi” sözcüğünü hem durum bildirme zarflarından *benzerlik*, *tıpkılık bildiren bir zarf* olarak sınıflandırmış ve bu zarfın fiildeki oluş ve kılışa benzerlik, gibilik ve yakınlık işlevi kattığını belirtmiş hem de “gibi” sözcüğünü azlık çokluk zarflarından sıfatlara, sıfat-fillere ve fillere eşitlik anlam ve işlevi katan *eşitlik gösteren zarflar* içine de dahil etmiştir. Korkmaz (2009: 1067-1068) “gibi” sözcüğünü aynı zamanda ad kökenli bir edat olarak da sınıflandırarak “gibi”nin çoklukla karşılaştırmaya dayanan bir benzerlik ilişkisi kurduğunu,

öteki sıfat-fiil eklerinden sonra gelen “gibi” edatının daha çok gerçek olmayan, “-mişçesine” anlamında farazi bir benzetme işlevi gördüğünü, iyelik ekleri almış *-Dik/-DUk*’lu sıfat-fiilin olumlu ve olumsuz biçimleri üzerine gelen gibi edatının, cümlenin ilgili öğeleri arasında benzerlikten çok yine karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ve denklik bağlantısı kurduğunu ve *-Dik/-DUk* sıfat-fiili ile birleşen “gibi” edatının bazen de “o anda, hemen arkasından, -ır ...-ırmaz” anlamlarında “çabukluk” gösteren bir işlev yüklenerek cümledeki iki ayrı oluşu ve kılışı çabukluk ilişkisi ile birbirine bağladığını belirtmektedir.

Güncel Türkçe Sözlükte “gibi” sözcüğü dilbilgisel bir birim olarak “ilgeç” ve “belirteç” olarak sınıflandırılmış ve bu sözcüğün ait olduğu sözcük türüyle ilişkili olarak içinde kullanıldığı ifadeye kattığı anlamlar ise şu şekilde örneklenmiştir:

1. İlgeç: -e benzer

“Bu göz alabildiğine düzlük, sinsî bir bataklık gibidir.” - Azra Erhat

2. Belirteç: o anda, tam o sırada, hemen arkasından:

“Haberî aldığı gibi yola çıktı.”

3. Belirteç: imişçesine, benzer biçimde

“Bu sade dekor, ölümün manzarasını ulvî bir tablo gibi güzelleştirmiştir.” - Orhan Seyfi Orhon

4. Belirteç: -e yakışır biçimde

İnsan gibi davrandı.

Türkçede “gibi” sözcüğünün bir söylem belirleyici olarak ya da aktarma işlevinde kullanılıp kullanılmadığını inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak bu çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda “gibi” sözcüğünün işlevleri temel olarak iki grupta toplanabilir:

- İlgeç ve belirteç olan “gibi”
- Söylem belirleyici olan “gibi”

Bu çalışmada esas olarak “gibi” sözcüğünün söylem belirleyici olarak işlevleri incelenecektir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde de aktarılacağı üzere, İngilizcede oldukça yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenen ve “gibi” sözcüğünün ayrı bir işlevi olarak değerlendirilen aktarma işlevi Türkçede çok yaygın olarak gözlemlenmediğinden, bu çalışmada aktarma işlevi “gibi”nin söylem belirleyici olarak işlevsel kullanımlarından bir tanesi olarak değerlendirilmiştir.

“Gibi” söylem belirleyicisinin işlevsel kullanımlarına ilişkin alanyazında yukarıdaki çalışmalar haricinde daha pek çok araştırma bulunmaktadır¹. Bu araştırmaların çok büyük bir kısmı İngilizcenin anadili veya ikinci dil olarak kullanımı üzerine yapılmış araştırmalardır.

¹ Meehan, Teresa (1991). “It’s Like, ‘What’s Happening in the Evolution of Like?’: A Theory of Grammaticalization”. *Kansas Working Papers in Linguistics*, 16: 37-51, Andersen, Gisle (1998). “The pragmatic marker like from a relevance-theoretic perspective.” *Discourse Markers: Descriptions and Theory*. eds. Andreas Jucker-Yale Ziv. Philadelphia: John Benjamins. 147-170, Dailey-O’Cain, Jennifer (2000). “The Sociolinguistic Distribution of and Attitudes toward Focuser Like and Quotative Like”. *Journal of Sociolinguistics*, 4 (1): 60-80,

“Like” (Tr. gibi) söylem belirleyicisinin anadil konuşmacıları ve ikinci dildeki kullanımlarına ilişkin yapılan karşılaştırmalı bir çalışmada ise Fuller (2003a: 205-206), ikinci dil konuşmacılarının söylem belirleyicileri genel olarak anadil konuşmacılarından daha az sıklıkla kullandığını ve bu durumun “gibi” söylem belirleyicisinin yeni bilgiye odaklama işlevi için de geçerli olduğunu belirtmektedir.

Yaş, Cinsiyet ve Konuşma Durumu Değişkenleri Bağlamında “Gibi” Söylem Belirleyicisi

İngilizcede “like” (Tr. gibi) sözcüğünün özellikle gençler arasında kullanım sıklığındaki artışına ilişkin pek çok araştırma bulunmaktadır. Sözdizimsel ve edimbilimsel işlevlerindeki çeşitlilik ve dağılımındaki yaygınlık nedeniyle “gibi”nin olumsuz çağrışımlarla anıldığını vurgulayan ve “gibi”nin işlevsel kullanımlarını Londra gençliğinin konuştuğu İngilizce üzerinde inceleyen Andersen (2001: 221-224), “gibi”nin genç konuşmalarda kullanım sıklığının yüksekliği ve işlevsel kullanımlarındaki çeşitliliği üzerinde Amerikan İngilizcesinin etkisine işaret etmektedir. “Like” (Tr. gibi) sözcüğünün kullanım sıklığına ilişkin bir diğer çalışmada Jucker-Smith (1998: 183), Güney Kaliforniyalı genç yetişkinlerden elde ettikleri verilerde “gibi” söylem belirleyicisinin çok sıklıkla gözlemlendiğini ve yabancılarla gerçekleştirilen karşılıklı konuşmalarda her 21 saniyede bir kez, arkadaşlar arasında gerçekleştirilen konuşmalarda ise her 13 saniyede bir kez üretildiğini belirtmektedirler. Benzer şekilde Müller (2005: 197) de araştırmasında yer alan Amerikan İngilizcesi doğal konuşmacısı olan üniversite öğrencilerinin yarıya yakın konuşmalarında “gibi” sözcüğünün en sıklıkla kullanılan 10 sözcükten birisi olduğunu belirtmektedir.

Gençlerin “gibi” söylem belirleyicisini kullanımları üzerine yukarıda belirtilen çok sayıda araştırma dışında farklı yaş gruplarının “gibi” söylem belirleyicisi kullanımlarına ilişkin karşılaştırmalı araştırmalar da mevcuttur.

“Be like” (Tr. gibi olmak) söylem belirleyicisinin geleneksel işlevlerinden farklı olarak aktarma amacıyla yenilikçi bir biçimde kullanımını, 20-24, 27-32 ve 38-72 yaş gruplarındaki konuşmacıların konuşmalarında inceleyen Blyth-Recktenwald vd. (1990: 219), bu işlevin en yaygın olarak 20-24 yaş grubundaki katılımcıların konuşmalarında gözlemlendiğini, 38 yaş ve üzeri katılımcıların konuşmalarında ise bu türden bir kullanımın hiç görülmediğini ortaya koymuşlardır. Bu yenilikçi kullanım üzerinde cinsiyet değişkeninin etkisine ilişkin olarak ise, kendi varsayımlarının aksine erkek konuşmacıların “gibi olmak” söylem belirleyicisini kadın konuşmacılara kıyasla daha fazla kullandıklarını gözlemlemişlerdir.

Streeck, Jürgen (2002). “Grammars, Words, and Embodied Meanings: On the Uses and Evolution of So and Like”. *Journal of Communication*, 52 (3): 581-96, Schleef, Erik (2004). “Gender, Power, Discipline, and Context: On the Sociolinguistic Variation of Okay, Right, Like, and You Know in English Academic Discourse”. *Texas Linguistic Forum*, 48: 177-86, Hellermann, John-Vergun, Andrea (2007). “Language Which is Not Taught: The Discourse Marker Use of Beginning Adult Learners of English”. *Journal of Pragmatics*, 39: 157-179, Polat, Brittany (2011). “Investigating Acquisition of Discourse Markers through a Developmental Learner Corpus”. *Journal of Pragmatics*, 43: 3745-3756, Cuenca, Maria-Josep-Marin, Maria-Josep (2012). “Discourse Markers and Modality in Spoken Catalan: The Case of (Es) Clar”. *Journal of Pragmatics*, 44 (15): 2211-2225, Markó, Alexandra-Dér, Csilla Iлона (2012). “Age-specific features of the use of discourse markers in Hungarian”. *Język, Komunikacja, Informacja*, 7: 61-78, Diskin, Chloé (2017). “The Use of the Discourse-Pragmatic Marker 'Like' by Native and Non-Native Speakers of English in Ireland”. *Journal of Pragmatics*, 120: 144-157.

Cinsiyetin “like” (Tr. gibi) söylem belirleyicisinin kullanımına etkisini inceleyen araştırmaların çoğu kadınların “gibi” söylem belirleyicisini erkeklere kıyasla daha yaygın kullandıklarını göstermektedir. Crosby-Nyquist'in (1977) araştırma sonuçları da bu varsayımı doğrular niteliktedir. Romaine-Lange (1991: 228, 236, 255-256), “be like” (Tr. gibi olmak) söylem belirleyicisinin bu yenilikçi kullanımının genç kadınlarda erkeklere kıyasla daha yaygın olarak gözlemlendiğini ve “like” (Tr. gibi) sözcüğünün kullanımındaki değişikliğin yeni bir söylemsel işlevi dilbilgisel hale getirdiğini ifade etmektedir.

Ferrara-Bell (1995: 275-276, 285) ise, bu yenilikçi kullanıma ilişkin yaş ve cinsiyet değişkeninin etkisini 1990, 1992 ve 1994 yıllarında kaydettikleri üç farklı bütüncü üzerinde çalışmışlar ve eskiden kadınlarda daha yaygın görülen bu yenilikçi işlevin kullanımı üzerinde zaman içerisinde konuşmacının cinsiyetinin etkisinin azalarak fark yaratmadığını ve bu işlevin asıl olarak üniversite yaşlarındaki gençlerin konuşmalarında yaygın olarak gözlemlendiğini, 1990 yılında derledikleri bütüncüde ise 40 yaş üzeri konuşmacıların konuşmalarında bu işlevin hiç gözlemlenmediğini ifade etmişlerdir. Andersen (2001: 288-289) de çalışmasında “gibi” söylem belirleyicisinin 17-19 yaş arası geç ergenlik dönemindeki konuşmacılarda 10-13 ve 14-16 yaş arasındaki konuşmacılara kıyasla daha sıklıkla gözlemlendiğini, yetişkinlerde “gibi” söylem belirleyicisi kullanımının gençlere kıyasla çok çok azaldığını ve 30 yaş üzeri yetişkinlerde ise oldukça seyrek olarak gözlemlendiğini ortaya koymuştur. “Gibi”nin bir söylem belirleyici olarak kullanımının geç ergenlik dönemindeki kadın konuşmacılarda erkeklere kıyasla daha sık olduğu görülmüştür. Dailey-O’Cain'in (2000: 67) çalışmasında ise, 14-29 yaş arası gençlerin aktarma işlevindeki “gibi” söylem belirleyicisini oldukça yaygın olarak, 30-49 yaş arasındaki katılımcıların ise oldukça seyrek olarak kullandıkları, 50 üzeri yaş katılımcıların ise “gibi”nin bu işlevini hiç kullanmadıkları gözlemlenmiştir. Cinsiyet değişkenine ilişkin olarak ise, “gibi” söylem belirleyicisinin yeni bilgiye odaklama ve aktarma işlevlerindeki kullanımında kadın ve erkek konuşmacılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Cinsiyet değişkeninin “be like” (Tr. gibi olmak) söylem belirleyicisinin kullanımı üzerindeki etkisini inceleyen bir diğer çalışmada Tagliamonte-Hudson (1999: 159-161), İngiliz kadın konuşmacılarda “gibi olmak” söylem belirleyicisinin erkek konuşmacılara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yaygın olduğunu ortaya koymuşlardır.

Yaş ve cinsiyet değişkenleri haricinde konuşma durumu değişkeninin “like” (Tr. gibi) söylem belirleyicisinin kullanım sıklığı ve işlevsel kullanımları üzerindeki etkisi de araştırmacıların ilgisini çekmiş bir konudur. “Gibi” söylem belirleyicisinin farklı konuşma durumlarındaki kullanım sıklığına ilişkin olarak Fuller (2003a: 205-206), “gibi” söylem belirleyicisinin anadil konuşmacıları tarafından yüz yüze görüşmelerde günlük konuşma durumuna kıyasla daha sıklıkla kullanıldığını ve bu durumun yüz yüze görüşmelerde konuşmacı ve dinleyici görevlerine ilişkin özelliklerden kaynaklandığını ortaya koymuştur. “Gibi” söylem belirleyicisinin ikinci dil konuşmacıları tarafından da yüz yüze görüşmelerde günlük konuşmalara kıyasla bu çalışmanın “1. Giriş” bölümünde de bahsedilen olumsuz çağrışımlarından dolayı daha az kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Fuller (2003b: 23) de, çeşitli söylem belirleyicilerini yukarıdaki araştırmasına benzer şekilde yüz yüze görüşmeler ve günlük konuşmalar olmak üzere iki farklı konuşma durumunda

incelediği araştırmasında; “you know ” (Tr. işte) ve “like” (Tr. gibi) söylem belirleyicisinin her iki konuşma durumunda da benzer sıklıkta üretildiğini gözlemlemiş bu durumun ise “yeah” (Tr. tamam) ve “I mean” (Tr. yani) söylem belirleyicilerinin işlevlerinin daha evrensel olduğunun bir işareti olarak yorumlamıştır.

Yukarıdaki araştırmalardan yola çıkan ve “like” (Tr. gibi) söylem belirleyicisinin ikinci dildeki (İngilizce) kullanım sıklığını sınıf ortamındaki tartışmalar ve sınıf dışında yapılan yüz yüze görüşmeler olmak üzere iki farklı konuşma durumunda inceleyen Bu (2013: 37, 44, 48) ise, “gibi” söylem belirleyicisinin anadili Çince olan konuşmacıların İngilizce konuşmalarında anadili İngilizce olan konuşmacılara kıyasla daha az gözlemlendiğini ve yüz yüze görüşmelerde katılımcıların kendilerine sorulan sorulara belirgin bir şekilde cevap verebilmek maksadıyla “gibi” söylem belirleyicisini yeni bilgiye odaklama işlevinde sınıf içi tartışmalara kıyasla daha sıklıkla kullanıldığını ortaya koymuştur. Bunun haricinde anadili Çince olan katılımcılardan bazılarının İngilizce konuşurken “gibi” söylem belirleyicisini henüz hedef dile tam hâkim olmayan ikinci dil öğrencisi olmanın yarattığı zorlukların üstesinden gelmek amacıyla da kullanabildikleri gözlemlenmiştir.

Yukarıdaki araştırmalarda görüldüğü üzere söylem belirleyici “gibi”nin kullanımı farklı dillerde çeşitli yönleriyle çokça çalışılmış bir konudur. Türkçede “gibi” sözcüğünün dilbilgisel kullanımlarını inceleyen (Dalkılıç 2015; Gündoğdu 2019; Sev 2012; Van Schaaik, 1998) ve “gibi” biçimbirimini işlevsel dilbilgisi çerçevesinde çok işlevlilik yönüyle ele alan (Hirik 2017) çalışmalar mevcuttur. Ancak Türkçede söylem belirleyici olarak “gibi” sözcüğüne odaklanan herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu durum bu çalışmanın çıkış noktası olmuştur. Buna ilave olarak diğer dillerde ve özellikle İngilizcede yapılan çalışmalar “gibi” sözcüğünün bir söylem belirleyici olarak kullanımlarının ayırt edilmesinde diğer söylem belirleyicilerden farklı olarak, “gibi” ifadeden çıkarıldığında anlamsal ve sözdizimsel değişiklikler ortaya çıkmasına karşın söylem belirleyici işlevlerinin bulunması gibi bazı sorun ve konulara işaret etmektedirler (Meehan 1991: 43-46; Andersen 2001: 261-262). Bu anlamda Türkçe gibi az çalışılan bir dilde yapılacak bir araştırma bu konudaki bilgilerimizi artıracak ve ileride yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar için bir temel teşkil edecektir. Çalışmanın sonunda şu sorulara cevap aranmaktadır:

(1) 4-8, 18-23, 33-50 ve 50 ve üzeri yaş gruplarındaki konuşmacılar “gibi” söylem belirleyicisini hangi işlevlerde kullanmaktadırlar?

(2) Türkçe konuşma dilinde “gibi” söylem belirleyicisinin farklı işlevlerinin 4-8, 18-23, 33-50 ve 50 ve üzeri yaş gruplarındaki konuşmacıların konuşmalarındaki kullanım sıklığı nedir?

(3) Cinsiyet değişkeninin “gibi” söylem belirleyicisinin farklı işlevlerinin kullanım sıklığı üzerinde etkisi var mıdır?

(4) Hazırlıklı ve hazırlıksız olmak üzere iki farklı konuşma durumunda “gibi” söylem belirleyicisinin işlevlerinin kullanım sıklığı arasında farklılıklar gözlemlenmekte midir?

Yöntem

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. İlişkisel bir yöntemin benimsendiği mevcut çalışmada “gibi” söylem belirleyicisinin işlevsel kullanımlarının yaş, cinsiyet ve konuşma durumu değişkenlerinden hangi ölçüde etkilendiği ortaya koyulmaya

çalışılmaktadır. Bu kapsamda “gibi” sözcüğünün farklı işlevsel kullanımlarının sıklıklarına ilişkin niceliksel incelemelerin yanında bu işlevsel kullanımları daha detaylı inceleyen niteliksel değerlendirmeler de yapılmıştır.

Katılımcılar

Çalışmada 4-8, 18-23, 33-50 ve 50 ve üzeri yaş gruplarından 42'si kadın 42'si erkek olmak üzere toplam 84 katılımcı yer almıştır. Katılımcılar akıcı Türkçe konuşan ve herhangi bir sağlık sorunu bulunmayan kişilerden seçilmiş ve tüm katılımcılar çalışmada gönüllü olarak yer almışlardır. Çalışmanın hangi amaçla yapıldığına dair katılımcılara bilgi verilmemiştir. 4-8 ve 18-23 yaş gruplarında 14'er katılımcı yer almaktadır. 33-50 ve 50 üzeri yaş gruplarında ise 28'er katılımcı yer almaktadır.

Veri Toplama ve İnceleme

Bu çalışmada bir doktora tezi çalışması kapsamında derlenen bütünce üzerinde çalışılmıştır. Her bir katılımcıdan iki farklı konuşma durumunda (hazırlıklı/hazırlıksız) en az 300 sözcükten oluşan konuşma verisi yüz yüze görüşmeler esnasında kayda alınmış ve araştırmacı tarafından çevriyazıya dönüştürülmüştür. 4-8 yaş grubundaki çocuk katılımcılardan hazırlıklı konuşma verisi elde etmek çok uygulanabilir olmadığından bu yaş grubu katılımcılardan sadece hazırlıksız konuşma verisi elde edilmiştir. Çevriyazı üzerinde “gibi” sözcüğünün bir söylem belirleyici olarak işlevsel kullanımlarına ait tüm örnekler elle işaretlenmiştir.

Yüz yüze görüşmelerde katılımcılara iş, hobi, yemek ve yön tarifi gibi genel konuları içeren 24'er soru sorulmuştur. Çocuk katılımcılar ise, konuşmaya teşvik edici bir içerik seçilerek hazırlanmış 23 soruyu, devam ettikleri anaokulunda araştırmacı ve katılımcının baş başa kaldığı bir oyun odasında oyuncaklarla oynamalarına ve hareket halinde olmalarına izin verilerek cevaplamışlardır. Hazırlıklı konuşma durumunda sorular katılımcılara görüşmelerden bir gün önce verilmiş ve katılımcıların bu soruların cevaplarını düşünmeleri istenmiştir. Hazırlıksız konuşma durumunda ise sorular katılımcılar tarafından anlık olarak cevaplanmıştır. “Gibi” sözcüğünün her bir işlevsel kullanımının kullanım sıklığı her yüz sözcükteki üretim miktarının ortalaması alınarak belirlenmiştir. Elde edilen veriler yaş, cinsiyet ve konuşma durumu değişkenleri bağlamında incelenmiştir.

Diğer söylem belirleyicilerinin pek çoğunun aksine, “gibi”nin söylem belirleyici olarak işlevlerini ayırt edici çok kesin ölçütler ortaya koymak çok olası gözükmemektedir. Bu duruma ilişkin olarak Fuller (2003c: 366-367) de “gibi”nin bir söylem belirleyici olarak işlevlerini belirlemenin zorluğuna vurgu yapmakta, bunun sebebinin ise söylem belirleyicilerin normalde önermelerin doğruluğunu etkilemediği konusunda araştırmacılar tarafından bir uzlaşma olsa da “gibi” için bu durumun geçerli olmaması olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada “gibi”nin söylem belirleyici olarak işlevlerinin belirlemede Özbek'in (1998: 40) Türkçedeki söylem belirleyicileri kapsamlı bir biçimde incelediği çalışmasındaki ölçütleri esas alınmıştır:

1. *Kullanılan sözcükler tümce bazında değil de söylem bazında olmalıdır.*
2. *Belirleyici söylemden çıkarıldığında sözdizimsel ve anlamsal bütünlük bozulmamalıdır.*

3. Görevsel sesbilimsel açıdan incelendiğinde, kullanılan söylem belirleyicisi vurgu, ton ve duraksama açısından tümce yapısından bağımsız olmalıdır.

4. Bir sözcük söylem belirleyicisi olarak kullanıldığı zaman bu onun söylem içindeki tek işlevidir.

Ancak bazı durumlarda bütüncü-odaklı değerlendirmeler de yapılmıştır. Örneğin, bazı ifadelerde “gibi” söylem belirleyicisi ifadeden çıkarıldığında anlamsal değişiklikler gözlemlense de “gibi” söylem belirleyici olarak işlevsel bir kullanıma sahip olmayı sürdürebilmektedir.

“Gibi”nin dilbilgisel olarak en temel işlevleri olan “benzetme” ve “örnek verme” işlevleri bu çalışmada “gibi”nin bir söylem belirleyici olarak söylem düzeyinde kullanıldığı durumlarda “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme” işlevi altında değerlendirilmiştir. “Dediğim gibi”, “söylediğim gibi” ve “bahsettiğim gibi” ifadeleri ise bir bütün olarak kabul edilmiş ve önceden verilen bilgiye vurgu belirleyicileri olarak sınıflandırılmıştır. “Gibi”nin konuşmadaki planlama sorunlarına işaret ettiği durumlarda ise genellikle başka bir dolu durak, yanlış başlangıç veya tereddüt türü akıcısızlıkla birlikte kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Bu kapsamda yapılan değerlendirmeler sonucunda “gibi” söylem belirleyicisinin mevcut çalışmanın bütüncesinde gözlemlenen işlevsel kullanımları şu şekilde örneklenebilir:

1. *Konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma*

A: Birisini kardeşin olarak seçmek isteseydin kimi seçerdin kardeşin olarak?

H: Mesela en iyi arkadaşım Meltem’i seçerdim.

A: Neden?

H: *Dediğim GİBİ* onunla çok eğleniyoruz o yüzden. (H. L. 7 Yaş Kız)

2. *Yaklaşık bir sayı veya miktar belirtme*

B: Tekrar akşam kamp bölgesine gittiğimizde orada yaklaşık bize kırk beş dakika ya da bir saat *GİBİ* zaman kalıyor. (B.K. 19 Yaş Erkek)

3. *Açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme*

A: Hı hı. Kendinizden biraz bahseder misiniz hocam?

E: Evet. Bu kişilik olarak mı yoksa hani şurada mı çalıştın? Bu işi yapıyorum. Şey ...

A: Hepsisi aslında.

E: Şuradan mezunum falan *GİBİ* mi?

A: Tabi tabi. (E.Y. S. 51 Yaş Kadın)

4. *Konuşmacının kendisine veya başka birisine ait duygu ve düşünceleri aktarma*

Fransızların hani o işte soğukturlar. İşte Fransızca konuşmayanları dikkate almazlar *GİBİ* bir sürü önyargım vardı. O yargılar öyle orada kırıldı. (B.P. 34 Yaş Erkek)

5. Şüphe, belirsizlik veya kararsızlık belirtme

A: İşinizin en az sevdiğiniz yanı nedir?

Ö: En az sevdiğim yanı var mı bilmiyorum yani. Açıkçası çok yok *GİBİ*. (Ö.Ü.Y. 34 Yaş Kadın)

6. Planlama esnasında sorun yaşanan durumlarda boşluk doldurma

B: Şey *GİBİ* düşünürsen de o daha farklı yanı. (B.M. 41 Yaş Erkek)

7. Konuşmacı ve dinleyici arasında paylaşılan ortak bilgiye işaret etme

M: Örneğin birçok insanın zar zor vazgeçebileceği arkadaş ortamından fedakârlık yaptım. Yani bulunduğu çevreden çevreyi terk edip geldim yani. Çünkü Marmaris *GİBİ* bir yerde yaşıyorsunuz. Ve arkadaş ortamı yani gerçekten çok güzel. (M.Ö. 19 Yaş Erkek)

Bulgular

Bu çalışmada elde edilen verilerin istatistiksel analizinde SPSS 21.0 programı kullanılmıştır ve %95 güven düzeyinde çalışılmıştır. Yapılan Shapiro-Wilks normallik testine göre verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildiğinden analizlerde parametrik olmayan test tekniklerinden Mann-Whitney ve Kruskal Wallis kullanılmıştır. Değerlerin 2 gruplu değişkenlere göre farklılık gösterme durumu Mann-Whitney Testi ile 3 ve daha fazla gruplu değişkenlere göre farklılık gösterme durumu Kruskal Wallis Testi ile incelenmiştir.

Tablo 1. Yaş ve Konuşma Durumu Değişkeni Bağlamında Yapılan İncelemeler

	Yaş Grubu												X2	p
	4-8 yaş			18-23 yaş			33-50 yaş			50 ve üzeri yaş				
	Ort	ss	Med	Ort	ss	Med	Ort	ss	Med	Ort	ss	Med		
	Hazırlıklı Konuşma													
Vurgu				,06	,16	0,00	,04	,09	0,00	,04	,10	0,00	,342	,843
Yaklaşıklık				,01	,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,000	,135
Açıklama				,05	,14	0,00	,08	,10	0,00	,12	,13	,11	5,242	,073
Aktarma				0,00	0,00	0,00	,00	,02	0,00	,00	,02	0,00	1,153	,562
Şüphe				,03	,09	0,00	,00	,02	0,00	0,00	0,00	0,00	1,812	,404
Boşluk Doldurma				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	,01	,02	0,00	3,043	,218
Ortak Bilgi				,01	,03	0,00	,04	,19	0,00	,02	,05	0,00	1,678	,432
	Hazırlıksız Konuşma													
Vurgu	,02	,06	0,00	0,00	0,00	0,00	,06	,13	0,00	,08	,10	0,00	11,201	,011*
Yaklaşıklık	0,00	0,00	0,00	,02	,06	0,00	,01	,03	0,00	,01	,02	0,00	1,054	,788
Açıklama	,03	,11	0,00	,11	,19	0,00	,09	,13	0,00	,07	,11	0,00	5,143	,162
Aktarma	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	,00	,01	0,00	0,00	0,00	0,00	2,000	,572
Şüphe	0,00	0,00	0,00	,01	,04	0,00	0,00	0,00	0,00	,01	,05	0,00	3,073	,381
Boşluk Doldurma	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	,00	,03	0,00	,02	,06	0,00	2,099	,552
Ortak Bilgi	0,00	0,00	0,00	,02	,06	0,00	,02	,05	0,00	,02	,04	0,00	2,717	,437

*p<0,05

“Gibi” söylem belirleyicisinin yedi farklı işlevi üzerinde yaş değişkeninin etkisine ilişkin yapılan incelemelerde; 4-8 yaş grubundaki erkek çocuklarının “gibi” sözcüğünü bir söylem belirleyici olarak hiç kullanmadıkları, aynı yaş grubundaki 7 ve 8 yaşlarındaki iki kız çocuğunun konuşmalarında ise “gibi” söylem belirleyicisinin sadece konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma ve açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme işlevlerinde kullanıldığı, diğer kız çocukların konuşmalarında ise “gibi”nin söylem belirleyici olarak hiç kullanılmadığı görülmüştür. Bu durum çocukların dil gelişimine özgü bir durum olarak yorumlanabilir. Çocuklarda söylem belirleyicilerin edinimi alanyazında az çalışılmış bir konudur. Halliday (1973: 9-45) çocuklarda dile ait araçsal (instrumental), kişisel (personal), etkileşimsel (interactional), düzenleyici (regulatory), temsili (representational), keşifsel (heuristic) ve imgesel (imaginative) olmak üzere 7 farklı işlevin bulunduğunu belirtmektedir. Yetişkinlerde ise bu yedi işlevin bütünleşerek düşünsel (ideational), kişilerarası (interpersonal) ve metinsel (textual) olmak üzere üçe indiğini ve bu nedenle çocukların dilinde bir ifadenin tek bir işlevi yerine getirmesine karşın yetişkinlerde her bir ifadenin çok farklı işlevleri yerine getirdiğine vurgu yapmaktadır.

Bu görüşe paralel olarak Markó-Dér (2012: 76) de araştırmalarında, çocukların yaşı arttıkça belirli söylem belirleyicileri daha çeşitli işlevlerde kullanmaya başladıklarını ancak “gibi” söylem belirleyicisine ilişkin olarak bu durumun işlevsel çeşitlilikten çok işlevsel değişiklik olarak gözlemlendiğini ifade etmektedirler. Montes (1999: 1289, 1298, 1311) de çocukların söylem belirleyicileri ilerleyen yaşlarıyla birlikte gerçek anlamında bağlamsal kullanımlarından farklı olarak daha genişletilmiş anlamlarda kullandıklarını gözlemlemiştir. Dolayısıyla mevcut çalışmada “gibi” ifadesinin 7 yaşından itibaren söylem belirleyici işlevlerinde kullanılmaya başlanmasının gözlemlenmesi çocuklarda dilin işlevsel kullanımının artan yaşla birlikte kısmiden bütünsel olarak doğru ilerlediği anlayışı ile tutarlı gözükmemektedir.

Mevcut çalışmada yaş değişkeninin “gibi” söylem belirleyicisinin işlevsel kullanımına ilişkin gözlemlenen diğer önemli bir bulgu ise “gibi” söylem belirleyicisinin aktarma işleviyle ilişkilidir. Daha önce de bahsedildiği üzere İngilizcede “gibi”nin bir söylem belirleyici olarak “konuşmacının kendisine veya başka birisine ait duygu ve düşünceleri aktarma” işlevinde kullanımı özellikle genç konuşmacılar arasında hızla yayılmaktadır. Bu çalışmanın bütüncesinde 18-23 yaş arası gençlerin konuşmalarında “gibi” söylem belirleyicisinin bu işlevsel kullanımına hiç rastlanmamıştır. Türkçede bu konuda yapılmış bir araştırma bulunmadığı için genelleme yapmak mümkün gözükmemektedir. Ancak “gibi”nin Türkçe konuşmadaki aktarma işlevinde kullanımının İngilizcedekinden farklı olduğu değerlendirilmektedir. Hatta bu konuda İngilizcenin farklı coğrafyalardaki kullanımında da farklılıklar olduğunu ve bu kullanımın en çok Amerikan İngilizcesinde yaygın olduğunu belirten araştırmacılar da bulunmaktadır (Andersen 2001: 221-224). Özetle; bu çalışmada Türkçe konuşmada “gibi” söylem belirleyicisinin “konuşmacının kendisine veya başka birisine ait duygu ve düşünceleri aktarma” işlevsel kullanımı, ergen konuşmalarının belirleyici bir özelliği olarak gözlemlenmemiştir. Bu işlevsel kullanıma sadece 33-50 ve 50 üzeri yaş grubundaki erkek konuşmacıların konuşmalarında sınırlı sayıda rastlanmıştır. Türkçede “dediği gibi” ifadesinin bu işlevsel kullanımı karşılamak amacıyla konuşmacılar tarafından tercih edilebildiği de gözlemlenmiştir.

Yaş bağı işlevsel kullanım tercihlerine ilişkin dikkat çeken diğer bir husus ise, 50 ve üzeri yaş grubundaki katılımcıların hazırlıksız konuşma durumunda “gibi” söylem belirleyicisini “konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma” işlevinde diğer yaş gruplarına kıyasla istatistiksel olarak anlamlı ölçüde fazla kullanmış olmalarıdır. Bu yaş grubundaki konuşmacıların Halliday'in (1973) dilin metinsel (textual) işlevini; aktarmak istedikleri bilgiyi dilbilimsel ve dilbilimsel olmayan bağlamla ilişkilendirmek için “dediğim gibi”, “daha önce de bahsettiğim gibi”, “söylediğim gibi” ifadelerini kullanarak gerçekleştirmeyi tercih ettikleri söylenebilir. Bu kullanım tercihlerinin yalnızca hazırlıksız konuşma durumunda istatistiksel olarak anlamlı fark yaratması ise hazırlıklı konuşma durumunda sorulacak soruların önceden görülerek cevapların konuşmacılar tarafından hazırlanmasının; konuşmanın planlanması, bağdaşıklığının ve tutarlılığının sağlanması noktasında konuşmacıya avantaj sağlamasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Hazırlıksız konuşma durumunda konuşmacıların bu avantaja sahip olmamaları nedeniyle metinsel düzeyde bağdaşıklık ve tutarlılığı sağlayabilmek için “gibi” söylem belirleyicisini “konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma” işlevinde daha çok kullandıklarını değerlendirmek de mümkündür.

Tablo 2. Cinsiyet ve Konuşma Durumu Değişkeni Bağlamında Yapılan İncelemeler

	Cinsiyet						U	p
	Kadın			Erkek				
	Ort	ss	Medyan	Ort	ss	Medyan		
Hazırlıklı Konuşma								
Vurgu	,05	,12	0,00	,04	,09	0,00	594,000	,762
Yaklaşıklık	0,00	0,00	0,00	,00	,02	0,00	595,000	,317
Açıklama	,12	,14	,09	,06	,10	0,00	454,000	,039*
Aktarma	0,00	0,00	0,00	,01	,03	0,00	560,000	,079
Şüph	,00	,01	0,00	,01	,06	0,00	612,000	,984
Boşluk Doldurma	,00	,02	0,00	,00	,01	0,00	612,000	,984
Ortak Bilgi	,01	,04	0,00	,05	,17	0,00	543,500	,142
Hazırlıksız Konuşma								
Vurgu	,05	,12	0,00	,04	,09	0,00	875,000	,933
Yaklaşıklık	,00	,01	0,00	,01	,04	0,00	818,000	,163
Açıklama	,10	,13	0,00	,06	,14	0,00	701,500	,060
Aktarma	0,00	0,00	0,00	,00	,01	0,00	861,000	,317
Şüph	0,00	0,00	0,00	,01	,05	0,00	819,000	,080
Boşluk Doldurma	,01	,05	0,00	,00	,02	0,00	860,000	,540
Ortak Bilgi	,01	,04	0,00	,02	,05	0,00	795,500	,169

*p<0,05

“Gibi” söylem belirleyicisinin kullanımında cinsiyet değişkeninin etkisine ilişkin yapılan incelemelerde, kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla “gibi” söylem belirleyicisinin “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme” işlevini hazırlıklı konuşma

durumunda istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yaygın olarak kullandıkları görülmüştür. İlgili alanyazında hem genel anlamda söylem belirleyicilerin hem de özellikle “gibi” söylem belirleyicisinin kadınların konuşmalarında daha sıklıkla görüldüğünü gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır².

Bu çalışmada bu etkinin “gibi” söylem belirleyicisinin sadece tek bir işlevi ile sınırlı olması dikkat çekicidir. Kadınların “gibi” söylem belirleyicisinin kişilerarası bir işlevi olan “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme” işlevini daha yaygın kullanmalarına karşın “gibi”nin düşünsel, metinsel ve diğer kişilerarası işlevlerinde böyle bir farklılık görülmemiştir. Nitekim alanyazında da Östman (1981: 70-77) ve Holmes (1986: 12-18) söylem belirleyicilerin işlevsel kullanım tercihlerinin cinsiyet değişkeninden farklı şekillerde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Hatta cinsiyet değişkeninin söylem belirleyicilerin kullanımı üzerindeki etkisinin zamanla kaybolduğunu ortaya koyan veya cinsiyet değişkeninin söylem belirleyici üretimine önemli bir etkisi olmadığını gösteren araştırmaların sayısı da azımsanamayacak düzeydedir³.

Bu konuya ilişkin bir diğer önemli husus ise etkileşimde bulunulan kişinin cinsiyetidir. Bu çalışmada tüm yüz yüze görüşmeler kadın bir araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Erman (1992: 228) araştırmasında aynı cinsiyetten konuşmacılar arasında söylem belirleyici kullanımının daha yaygın olduğuna vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla yüz yüze görüşmelerde konuşmacıların cinsiyetleri ileride Türkçede söylem belirleyicilere ilişkin yapılacak çalışmalarda incelenmesi gereken bir husustur.

Çocuklarda söylem belirleyicilerin kullanımında cinsiyetin etkisine ilişkin olarak ise Kyratzis-Ervin-Tripp (1999: 1337), 4 ve 7 yaş grubundaki çocukların birbirleriyle etkileşimini incelemiş ve kız çocuklarının bütünsel işaretleme (İng. global marking) ve düşünsel işaretlemeyi (İng. ideational marking) erkek çocuklarından daha erken yapmaya başladıklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da daha önce bahsedildiği üzere 4-8 yaş grubundaki erkek çocuklarının konuşmalarında “gibi” söylem belirleyicisine hiç rastlanmamasına karşın aynı yaş grubundaki 7 ve 8 yaşlarındaki iki kız çocuğunun konuşmalarında “gibi” söylem

² Östman, Jan-Ola (1981). *You Know: A Discourse-Functional Approach [Vol. II: 7: Pragmatics & Beyond]*. Amsterdam: John Benjamins, Romaine, Suzanne-Lange, Deborah (1991). “The Use of 'Like' as a Marker of Reported Speech and Thought: A Case of Grammaticalization in Progress”. *American Speech*, 66: 227-279, Ferrara, Kathleen-Bell, Barbara (1995). “Sociolinguistic Variation and Discourse Function of Constructed Dialogue Introducers: The Case of Be+Like”. *American Speech*, 70 (3): 265-290, Tagliamonte, Sali-Hudson, Rachel (1999). “Be Like et al. Beyond America: The Quotative System in British and Canadian Youth”. *Journal of Sociolinguistics*, 3: 147-172, Andersen, Gisle (2001). *Pragmatic Markers and Sociolinguistic Variation: A Relevance-Theoretic Approach to the Language of Adolescents*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, Macaulay, Ronald (2002). “You Know, It Depends”. *Journal of Pragmatics*, 34: 749-767, Matei, Madalina (2011). “The Influence of Age and Gender on the Selection of Discourse Markers in Casual Conversations.” *Bulletin of the Transilvania University of Brasov Series IV: Philology and Cultural Studies*, 4 (53): 213-220, Bu, Jiemin (2013). “A Study of the Acquisition of Discourse Markers by Chinese Learners of English”. *International Journal of English Studies*, 13 (1): 29-50.

³ Ferrara, Kathleen-Bell, Barbara (1995). “Sociolinguistic Variation and Discourse Function of Constructed Dialogue Introducers: The Case of Be+Like”. *American Speech*, 70 (3): 265-290, Stubbe, Maria-Holmes, Janet (1995). “You Know, Eh and Other 'Exasperating Expressions': An Analysis of Social and Stylistic Variation in the Use of Pragmatic Devices in a Sample of New Zealand English”. *Language & Communication*, 15 (1): 63-88, Dailey-O’Cain, Jennifer (2000). “The Sociolinguistic Distribution of and Attitudes toward Focuser Like and Quotative Like”. *Journal of Sociolinguistics*, 4 (1): 60-80.

belirleyicisinin “konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma” ve “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme” işlevlerinde kullanılmış olması Kyratzis-Ervin-Tripp’in yukarıda bahsedilen kız çocukların bütünsel ve düşünsel işaretlemeyi erkek çocuklarından daha erken yapabildiklerine ilişkin araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Tablo 3. Konuşma Durumu Değişkeni Bağlamında Yapılan İncelemeler

	Hazırlık durumu						U	p
	Hazırlıklı			Hazırlıksız				
	Ort	ss	Med	Ort	ss	Med		
Vurgu	,05	,11	0,00	,05	,10	0,00	2886,000	,789
Yaklaşıklık	,00	,02	0,00	,01	,03	0,00	2808,500	,155
Açıklama	,09	,12	0,00	,08	,13	0,00	2698,000	,318
Aktarma	,00	,02	0,00	,00	,01	0,00	2848,500	,228
Şüphe	,01	,04	0,00	,01	,03	0,00	2920,000	,813
Boşluk Doldurma	,00	,02	0,00	,01	,04	0,00	2916,000	,777
Ortak Bilgi	,03	,13	0,00	,01	,04	0,00	2938,000	,990

* $p < 0,05$

Konuşmacının hazırlık durumuna ilişkin yapılan değerlendirmelerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. İlgili alanyazında daha önce de bahsedildiği üzere yüz yüze görüşmeleri, günlük konuşmaları ya da sınıf içi tartışmaları inceleyen çalışmalar mevcuttur. Ancak mevcut çalışmadakine benzer yüz yüze görüşmeleri hazırlıklı ve hazırlıksız olmak üzere iki farklı konuşma durumunda inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen veriler bu anlamda da önemlidir.

Sonuç

Bu çalışmada “gibi” söylem belirleyicisinin Türkçe konuşma dilindeki işlevsel kullanımlarında konuşmacının yaşı, cinsiyeti ve hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu değişkenlerinden hangi ölçüde etkilendiği incelenmiştir. Bir ifadenin dilbilgisel işlevlerinden farklı olarak söylem düzeyindeki işlevsel kullanımlarını ayırt etmede araştırmacılar tarafından hemfikir olunan en temel ölçüt bahsi geçen ifade bağımsız olmalıdır ve söylemden çıkarıldığında anlamsal içerik bozulmamalı, sözdizimsel yapı korunmalıdır (Zwicky 1985: 303; Stubbe-Holmes 1995: 68; Erman 2001: 1339; Fuller 2003a: 189; Müller 2005: 68). Andersen (2001: 259-261) tarafından da vurgulandığı üzere “gibi”nin bir söylem belirleyici olarak işlevlerinin ayırt edilmesi araştırmacılar için “gibi”nin birbirinden farklı pek çok sözdizimsel işlevinin olması, ifadenin önermesel içeriğine katkısı bulunup bulunmadığının tespit edilmesindeki sorunlar veya “gibi” ifadeden çıkarıldığında anlamsal içeriğin değişmesi gibi pek çok zorluk yaratmakta ve bu konuda kesin yargılara varılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada ilgili alanyazın ışığında “gibi”nin söylem belirleyici olarak farklı işlevsel kullanımlarına ilişkin zaman zaman bütüncü-odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Sonuç olarak, “gibi”nin bu çalışmanın bütüncesinde Türkçe konuşma dilinde yedi farklı işlevi yerine getirmek için kullanılabildiği gözlemlenmiştir. Bu işlevler sırasıyla “konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma”; “yaklaşık

bir sayı veya miktar belirtme”; “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme”; “konuşmacının kendisine veya başka birisine ait duygu ve düşünceleri aktarma”; “şüphe, belirsizlik veya kararsızlık belirtme”; “planlama esnasında sorun yaşanan durumlarda boşluk doldurma” ve son olarak “konuşmacı ve dinleyici arasında paylaşılan ortak bilgiye işaret etme” olarak sıralanmaktadır. Bu işlevlerden “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme” işlevi mevcut çalışmanın bütüncesinde hazırlıklı konuşma durumunda gözlemlenen “gibi” söylem belirleyicisinin tüm işlevsel kullanımlarının %53,7'sini oluşturmaktadır. Hazırlıksız konuşmada ise, “gibi” söylem belirleyicisinin işlevsel kullanımları arasında “açıklama yapma/örnekleme veya açıklama/örnek isteme” işlevi %46'lık bir orana sahiptir. Dolayısıyla Türkçe konuşma dilinde “gibi”nin bu işlevsel kullanımının diğer kullanımlara kıyasla önemli ölçüde yaygın olduğu ve tüm işlevsel kullanımlarının yarıya yakını oluşturduğu söylenebilir. Bu işlevsel kullanımı “gibi”nin “konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma” işlevi takip etmektedir. Bu işlevsel kullanım da hem hazırlıklı hem hazırlıksız konuşma durumlarında tüm işlevsel kullanımlar içerisinde %25'in üzerinde bir kullanım oranına sahiptir.

Yaş değişkeninin bu işlevsel kullanımlar üzerindeki etkisine ilişkin yapılan incelemelerde, çalışmada yer alan 4-8 yaş grubundaki erkek çocuklarının “gibi” sözcüğünü bir söylem belirleyici olarak hiç kullanmadıkları, “konuşmacının kendisine veya başka birisine ait duygu ve düşünceleri aktarma” işlevinin ise 18-23 yaş arası gençlerin konuşmalarında hiç gözlemlenmediği, “konuşma esnasında önceden verilen eski bir bilgiyi tekrarlama veya bu bilgiye vurgu yapma” işlevinin ise en yaygın olarak 50 ve üzeri yaş grubunda gözlemlendiği görülmüştür. Cinsiyet değişkeninin etkisine ilişkin olarak ise hem alanyazındaki araştırmaların çoğu hem de mevcut çalışmada da belirli ölçüde gözlemlendiği üzere, kadınların konuşmalarında söylem belirleyiciler kullanım sıklığı ve çeşitli işlevsel kullanımlar açısından daha yaygın olarak gözlemleniyor olsa da bu konuda özellikle Türkçe gibi az çalışılmış dillerde yapılmış daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Son olarak, konuşma değişkeninin “gibi” söylem belirleyicisinin işlevsel kullanımlarına ilişkin bu çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Farklı söylem belirleyicilerinin anadil ve ikinci dildeki işlevsel kullanımlarını farklı konuşma durumlarında inceleyecek araştırmalar bu konuda daha kapsamlı ve geçerli verilere ulaşılmasını mümkün kılacaktır.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “ ‘Gibi’ Söylem Belirleyicisinin Türkçe Konuşma Dilindeki İşlevsel Kullanımları” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; çalışmada elde edilen veriler 2015 yılına dayanmaktadır. Bu çalışmada geriye dönük bir veri tabanı kullanıldığından ULAKBİM TR Dizin ölçütlerin göre etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Andersen, Gisle (1998). “The pragmatic marker like from a relevance-theoretic perspective.” *Discourse Markers: Descriptions and Theory*. eds. Andreas Jucker-Yale Ziv. Philadelphia: John Benjamins. 147-170.
- Andersen, Gisle (2001). *Pragmatic Markers and Sociolinguistic Variation: A Relevance-Theoretic Approach to the Language of Adolescents*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Blyth, Carl Jr., Recktenwald, Sigrid-Wang, Jenny (1990). “I’m Like, ‘Say What?!’: A New Quotative in American Oral Narrative”. *American Speech*, 65: 215-227.
- Brinton, Laurel J. (1996). *Pragmatic Markers in English*. Berlin and New York: Mouton De Gruyter.
- Bu, Jiemin (2013). “A Study of the Acquisition of Discourse Markers by Chinese Learners of English”. *International Journal of English Studies*, 13 (1): 29-50.
- Cuenca, Maria-Josep-Marin, Maria-Josep (2012). “Discourse Markers and Modality in Spoken Catalan: The Case of (Es) Clar”. *Journal of Pragmatics*, 44 (15): 2211-2225.
- Crosby, Faye-Nyquist Linda (1977). “The Female Register: An Empirical Study of Lakoff’s Hypotheses”. *Language in Society*, 6: 313-322.
- Dailey-O’Cain, Jennifer (2000). “The Sociolinguistic Distribution of and Attitudes toward Focuser Like and Quotative Like”. *Journal of Sociolinguistics*, 4 (1): 60-80.
- Dalkılıç, Leyla Çiğdem (2015). “Kültürbilim Çerçevesinde Rus Dilinde ‘Gibi’ Bağlacı ile Yapılan Benzetmeler ve Deyimlerin İncelenmesi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55 (1): 343-362.
- Diskin, Chloé (2017). “The Use of the Discourse-Pragmatic Marker ‘Like’ by Native and Non-Native Speakers of English in Ireland”. *Journal of Pragmatics*, 120: 144-157.
- Ergin, Muharrem (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Erman, Britt (1986). “Some pragmatic expressions in English conversation.” *English in Speech and Writing: A Symposium*. eds. Gunnel Tottie-Ingegerd Bäcklund. Stockholm: Almqvist Wiksell International. 131-147.
- Erman, Britt (1992). “Female and Male Usage of Pragmatic Expressions in Same-Sex and Mixedsex Interaction”. *Language Variation and Change*, 4: 217-234.
- Erman, Britt (2001). “Pragmatic Markers Revisited with a Focus on You Know in Adult and Adolescent Talk”. *Journal of Pragmatics*, 33: 1337-1359.
- Ferrara, Kathleen-Bell, Barbara (1995). “Sociolinguistic Variation and Discourse Function of Constructed Dialogue Introducers: The Case of Be+Like”. *American Speech*, 70 (3): 265-290.
- Fuller, Janet M. (2003a). “Discourse Markers Use Across Speech Contexts: A Comparison of Native and Non-Native Speaker Performance”. *Multilingua*, 22: 185-208.

- Fuller, Janet M. (2003b). "The Influence of Speaker Roles on Discourse Marker Use". *Journal of Pragmatics*, 35: 23-45.
- Fuller, Janet M. (2003c). "Use of Discourse Marker Like in Interviews". *Journal of Sociolinguistics*, 7 (3): 365-377.
- Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&view=gts. (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2016).
- Gündoğdu, Ayşe Eda (2019). "Türkçede Dilbilgisel Birliktelik Görünümlerinin Betimlenmesi: 'Gibi' İlgeci Üzerine Derlem Temelli Bir Uygulama". *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5 (1): 1-11.
- Hacieminoğlu, Necmettin (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood (1973). *Explorations in the Functions of Language*. London: Edward Arnold.
- Hellermann, John-Vergun, Andrea (2007). "Language Which is Not Taught: The Discourse Marker Use of Beginning Adult Learners of English". *Journal of Pragmatics*, 39: 157-179.
- Hirik, Seçil (2017). "Gibi Biçimbiriminin İşlevsel Dil Bilgisi Bakımından Çok İşlevli Görünümü". *Karadeniz Araştırmaları*, 53: 205-222.
- Holmes, Janet (1986). "Functions of You Know in Women's and Men's Speech". *Language in Society*, 15: 1-22.
- Jucker, Andreas H.-Smith, Sara W. (1998). "And people just you know like 'wow': Discourse markers as negotiating strategies." *Discourse Markers: Description and Theory*. eds. Andreas H. Jucker-Yael Ziv. Amsterdam: John Benjamins. 171-202.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2018). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kyratzis, Amy-Ervin-Tripp, Susan (1999). "The Development of Discourse Markers in Peer Interaction". *Journal of Pragmatics*, 31: 1321-1338.
- Macaulay, Ronald (2002). "You Know, It Depends". *Journal of Pragmatics*, 34: 749-767.
- Markó, Alexandra-Dér, Csilla Ilona (2012). "Age-specific features of the use of discourse markers in Hungarian". *Język, Komunikacja, Informacja*, 7: 61-78.
- Matei, Madalina (2011). "The Influence of Age and Gender on the Selection of Discourse Markers in Casual Conversations." *Bulletin of the Transilvania University of Brasov Series IV: Philology and Cultural Studies*, 4 (53): 213-220.
- Meehan, Teresa (1991). "It's Like, 'What's Happening in the Evolution of Like?': A Theory of Grammaticalization". *Kansas Working Papers in Linguistics*, 16: 37-51.
- Montes, Rosa Graciela (1999). "The Development of Discourse Markers in Spanish: Interjections". *Journal of Pragmatics*, 31: 1289-1319.

- Müller, Simone (2005). *Discourse Markers in Native and Non-Native English Discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Newman, Edwin (1974). *Strictly Speaking: Will America Be the Death of English?* Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Östman, Jan-Ola (1981). *You Know: A Discourse-Functional Approach [Vol. II: 7: Pragmatics & Beyond]*. Amsterdam: John Benjamins.
- Östman, Jan-Ola (1982). “The symbiotic relationship between pragmatic particles and impromptu speech.” *Impromptu Speech: A Symposium*. ed. Nile Erik Enkvist. Åbo: The Research Institute of the Åbo Åkademi Foundation. 147-177.
- Özbek, Nurdan (1998). “Türkçede Söylem Belirleyicileri”. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 9: 37-47.
- Polat, Brittany (2011). “Investigating Acquisition of Discourse Markers through a Developmental Learner Corpus”. *Journal of Pragmatics*, 43: 3745-3756.
- Romaine, Suzanne-Lange, Deborah (1991). “The Use of 'Like' as a Marker of Reported Speech and Thought: A Case of Grammaticalization in Progress”. *American Speech*, 66: 227-279.
- Schiffrin, Deborah (2005). “Discourse markers: language, meaning, and context”. The *Handbook of Discourse Analysis*. eds. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen-Heidi E. Hamilton. Oxford: Blackwell Publishers Ltd. 54-75.
- Schleef, Erik (2004). “Gender, Power, Discipline, and Context: On the Sociolinguistic Variation of Okay, Right, Like, and You Know in English Academic Discourse”. *Texas Linguistic Forum*, 48: 177-86.
- Sev, İ. Gülsel (2012). “Türkiye Türkçesinde Gibi Edatıyla Kurulan Benzetmeli Anlatımlar”. *Turkish Studies*, 7 (4): 499–512.
- Sperber, Dan-Deirdre, Wilson (1986). *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Sperber, Dan-Deirdre, Wilson (1995). *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Streeck, Jürgen (2002). “Grammars, Words, and Embodied Meanings: On the Uses and Evolution of So and Like”. *Journal of Communication*, 52 (3): 581-96.
- Stubbe, Maria-Holmes, Janet (1995). “You Know, Eh and Other 'Exasperating Expressions': An Analysis of Social and Stylistic Variation in the Use of Pragmatic Devices in a Sample of New Zealand English”. *Language & Communication*, 15 (1): 63-88.
- Tagliamonte, Sali-Hudson, Rachel (1999). “Be Like et al. Beyond America: The Quotative System in British and Canadian Youth”. *Journal of Sociolinguistics*, 3: 147-172.
- Underhill, Robert (1988). “Like is Like, Focus”. *American Speech*, 63: 234-246.

Van Schaaik, G. (1998). "On the Usage of Gibi". *Proceedings of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics* (ed. L. Johanson). 03-06 August 1994. Wiesbaden: Harrassowitz. 422-457.

Zwicky, Arnold M. (1985). "Clitics and Particles". *Language*, 61: 283-305.

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ	Cilt: 4, Sayı: 1, 2021 Vol: 4, Issue: 1, 2021 Sayfa – Page: 116-124 E-ISSN: 2667-4262
	

MULTIVOCALITY, STORYTELLING AND THE DISRUPTIVE VOICE OF FEMININITY IN LESLIE MARMON SILKO’S *CEREMONY*

LESLIE MARMON SILKO’NUN *AYİN* ADLI ROMANINDA ÇOKSESLİLİK, HİKAYE ANLATIMI VE
DİŞİL SESİN OTORİTE YIKIMI

Fırat KARADAŞ*

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 10.04.2021</p> <p> Accepted: 08.06.2021</p> <hr/> <p>Keywords: <i>Ceremony,</i> <i>subversive discourse,</i> <i>Native American stories,</i> <i>female voice.</i></p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>Leslie Marmon Silko’s <i>Ceremony</i> is a Native American novel about the post-traumatic stress disorder of Tayo and his ceremony for recovery through living native stories and tribal ways. In the novel, Silko incorporates native stories and presents Native American culture and stories as subverting the ruling white culture. Though the main character of the novel is male, female figures, both human and mythical, play a crucial role in this subversion because they lie at the heart of the Native American culture and stories. In <i>Ceremony</i>, Silko identifies spinning and storytelling, as in Western culture, with femininity and highlights the role the voice of femininity plays in the stories of Tayo’s healing ceremony. Relying on Bakhtin’s idea of dialogism and the undermining role of another’s word in authoritative discourses, this article aims to study how the Indian American Laguna culture subverts and decentralizes the white authoritative discourse with its stories and how the word of the other emerges as feminine voice in the novel.</p>

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 10.04.2021</p> <p> Kabul: 08.06.2021</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: <i>Ayin,</i> <i>yıkıcı söylem,</i> <i>Yerli Amerikan hikâyeleri,</i> <i>dişil ses.</i></p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Leslie Marmon Silko’nun <i>Ayin</i> adlı romanı Tayo adındaki karakterin travma sonrası stres bozukluğunu ve iyileşmek için yerli hikâyeleri yaşayarak gerçekleştirdiği ayini anlatan bir yerli Amerikan romanıdır. Silko romanında yerli Amerikan kültürüne ait hikâyeleri bir araya getirir ve bu kültürü ve hikâyelerini beyazların egemen kültürünün yıkımına neden olan etkenler olarak yansıtır. Romanın ana karakteri erkek olmasına karşın, bazen insan, bazen hayvan, bazen de kutsal varlık biçiminde ortaya çıkan dişil ses, bu yıkımda önemli bir rol oynar. <i>Ayin</i>’de Silko, hikâye anlatımı ve örme eylemlerini Batı kültüründe olduğu gibi kadınlıkla özdeşleştirir ve dişil sesin Tayo’nun iyileşme ayinini oluşturan hikâyelerdeki önemini vurgular. Bu çalışma, Bakhtin’in diyalojizm ve ötekinin sözcüsü ile ilgili düşüncelerine dayanarak yerli Amerikan hikâyelerinin egemen beyaz Amerikalı söylemi yıkmasını ve dişil sesin ötekinin sözcüsü olarak bu yıkımda oynadığı rolü ele almaktadır.</p>

* Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Hatay / Türkiye, E-mail: frt.karadas@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7546-717X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Karadaş, Fırat (2021). “Multivocality, Storytelling and The Disruptive Voice Of Femininity In Leslie Marmon Silko’s *Ceremony*”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 116-124. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.912704>.

Introduction

Leslie Marmon Silko's *Ceremony* is about the post-traumatic stress disorder of Tayo, a veteran of World War II, and his search for native stories and tribal ways. According to the novel, the native stories play a decisive role in the survival of the Native American culture and in defying the multi-faceted effect of white culture on this culture. In the multivocal structure of the novel, texts, subtexts and voices belonging to the two cultures clash and inter-animate each other and native stories continually 'translate' and subvert the dominant white culture. However, though the main character of the novel is male and male characters, such as Betonie, play an important role in the plot, the crucial role for the subversion of authority is played by female characters, both human and mythical. Femininity functions as the real disruptive force within the authoritative white discourse.

According to Mikhail Bakhtin, each utterance in human discourse involves an interaction and a struggle between two words: the speaker's word and another's word. The speaker of the utterance tries to dominate another's word by getting a reading on his own word. However, for Bakhtin, language is never unitary because every speaker's utterance involves another's discourse, which is present in the speaker's discourse (the story) in "*concealed form, that is, without any of the formal markers usually accompanying such speech, whether direct or indirect*" (1981: 303). In this sense, novelistic discourse, which can be considered an utterance, is a hybrid, double-voiced one, always including "*the embryonic beginnings of what is required for an artistic representation of another's discourse*" (1981: 347). As Dale Bauer puts it, "*the opposition between the surveillant gaze and the disruptive voice*" constitutes the structure of literary discourse (1996: 672). Relying on Bakhtin's idea of dialogism and the subverting role of another's word in authoritative discourses, the present article studies Leslie Marmon Silko's *Ceremony* in terms of how the Native American culture subverts and decentralizes the white authoritative discourse with its stories and how the word of the other emerges as the disruptive voice of femininity in the novel.

Leslie Marmon Silko's *Ceremony*

Silko's *Ceremony* depicts the interaction and struggle between another's word and the white authoritarian discourse. Tayo's ceremony represents the major response to the authoritarian discourse and functions as the main factor of subversion in the novel. In *Ceremony*, Silko depicts the dire situation of the Laguna reservation after World War II, which Tayo calls "*the white people's war*" (Silko 1977: 37). The land has been destroyed by a uranium mine, many young people died in World War II, and those who did not, returned home as psychologically ill.

The young men registered in the army because they thought it would be an escape from their inferiority complex and a means of gaining respect in the white man's world. Tayo, Rocky, Emo and Harley, four young Laguna men believed they could finally escape their sense of inferiority when they were told by the army recruiter, "*Anyone can fight for America, even you boys*" (Silko 1977: 25). However, instead of bringing them respect in the white man's world, the war destroyed them both physically and mentally. Rocky died battling the Japanese, Emo and Harley have become alcoholics, and Tayo returned from the war with a serious case of

PTSD that white medication could not treat. The only way for recovery, Tayo realizes while searching for healing, is reunification with his roots, from which he separated because of what thinks the deceptions of the white man's world. Instead of following the traditional stories about their relationship with the Mother Earth, the Native American veterans "grow away from the earth then they grow away from the sun then they grow away from the plants and animals" (Silko 1977: 142). However, in the Native American culture, as Betonie, a new type of medicine man, puts it, all the things in nature "have stories alive in them" (1977: 127). As he passes Tse'pi'na, that is, Mount Taylor, which is believed to be lively with mythical figures, everywhere he looks, Tayo sees "a world made of stories [...] a world alive, always changing and moving" (1977: 100). They believe the earth is a living being and mythologize it as Spider Woman. However, Native American veterans like Emo have grown away from their origin, also growing away from their Mother (Corn Mother and Spider Woman). Looking at the dried up earth, Emo says: "Look what is here for us. Look. Here's the Indian's mother earth! Old dried-up thing!" (1977: 25).

Instead of losing belief in the native culture and becoming alcoholic like Emo and other veterans, Tayo tries to cure himself by getting reunited with the mother. Tayo attempts to heal himself first by enlisting the aid of Ku'oosh, an elderly medicine man who tries to heal him using an old ceremony, which does not work. Although the old ceremony aids Tayo, he needs much more to complete his healing ritual, which is where Betonie comes in. Betonie's personality is a mix of old and new: he dresses in traditional clothes, creates sand paintings, and uses devices belonging to the old ceremony. However, he has also modern healing devices as coke bottles, phone books, and calendars with pictures. When Tayo asks why he uses such non-traditional items, Betonie answers: "In the old days it was simple. A medicine person could get by without all these things" (Silko 1977: 126-7). Betonie says that myth should be revised to meet the present circumstances. With the arrival of the white people, the world started to change, necessitating the conduction of new ceremonies. Silko suggests in *Ceremony* that the secret to survival is contained in the integration of old and new, so that the Pueblos can find the healing they need. As a result, Tayo's illness is "part of something bigger," as Betonie puts it, "and his cure would be found only in something great and inclusive of everything" (Silko 1977: 132). In other words, the work of witchery, which is represented in the novel as symbolizing the white man's discourse, can be spoiled only by responding to this discourse on its own ground.

Storytelling and the Disruptive Voice of Femininity in *Ceremony*

Although the main character of the novel is male, that is Tayo, and another male, Betonie, plays an important role in the ceremony, the major role is played by female figures in Tayo's ceremony and thus in the subversion of the white man's discourse among Native Americans. They are both the spinners and the subjects of the native stories that help Tayo in his ceremony for collecting the fragments of his native self and gluing his community. It is even safe to say that another's word, as said before, emerge as the voice of femininity in the novel, and thus, to delve further into the analysis of the novel, a feminist reading of Bakhtin could be employed. In her article "The Dilemmas of Feminine Dialogic" D. P. Hernall argues that Bakhtin excludes women and women writers from his discussion of novelistic discourse, though what he says

about this discourse best fits women’s writing. According to Hernall, “*multivoicedness is a feminine characteristic*” and “*dialogism is largely a gender, rather than genre, marked trait*” (Hernall 1991: 17). Bakhtin’s exclusion of women shows that he was not “merely culturally backwards, but was ignorant about the very nature of the genre” (1991: 17). Dale Bauer pinpoints this essentially ‘feminine’ aspect of Bakhtin’s dialogism, arguing that in many literary works ‘the feminine’ subverts the power of language. Employing Luce Irigaray’s term ‘disruptive excess’, she points out that this ‘excess’ is “*the voice of gender—which moves beyond the atomic self or body into the larger discursive corpus and which cannot entirely be accounted for in Bakhtin’s dialogic model*” (Bauer 1996: 675).

In Silko’s novel female figures play a major role in the multi-vocality of the novel and carnivalization of white male discourse because they are not only the tellers but also actors of the native stories. As the word of the other does in Bakhtin’s model, in Silko’s novel the feminine acts as a disruptive force that de-centralizes and dialogizes authority and guides Tayo in his ceremony. Tayo’s aunt, grandmother and most importantly such mythic or semi-mythic figures as Thought Woman, Corn Woman and Ts’eh represent the voice of gender in the dialogism of the novel and play a guiding role in Tayo’s search for a unified native self.

In her article “The Feminine Landscape of Leslie Marmon Silko’s *Ceremony*” in which she underlines the role of female figures in Native American culture and in the recovery of Tayo by helping him get re-united with this culture, Paula Gunn Allen argues that though the novel is about a man, Tayo, it focuses on the “*feminine life force of the universe*” (1983: 233). She contends that there is not a single symbol in the story that is not linked to womanhood in some way, that does not bind back to Ts’eh and, through her, to the universal feminine concept of creation: Tsits’tsi’nako and Thought Woman, Grandmother Spider, Old Spider Woman, all of whom are different forms of Tsits’tsi’nako ; “*all tales are born in the mind of the Spider Woman, and all creation exists as a result of her naming*” (1983: 233). Spider/Thought woman is regarded as the creator of the universe. In the story given as epigraph of the novel, it is said:

*Ts’its’tsi’nako, Thought-Woman,
Is sitting in her room
and whatever she thinks about
Appears.*

*She thought of her sisters,
[...]
and together they created the universe
This world
and the four worlds below.*

*Thought-Woman, the spider,
named things and
as she named them
they appeared. (Silko 1977: 1)*

As seen in the quotation above, Tsits'tsi'nako is represented as the feminine life force of the universe and is identified with The Spider-Woman that has woven all the fabrics of the universe. The Spider-Woman is known as the cause of physical manifestations such as mountains, lakes, animals, and human life. Her role as a life-creating power is also signified with the word 'Spider,' which means weaver, in front of her name. In the Native American cultures, Spider Woman is regarded as the "*creator of the universe and an important source of cultural wisdom and social values*" (Teorey 2010: 1). Like the Fates in Greek mythology who spin Destinies to mortals at birth, the Spider-Woman is believed "*to weave the web of life and spin the threads of the old ways, which, in turn, bear upon the new ways*" (Scarberry 1983: 102). She does not only weave the web of life but also stories to nurture this life. For Scarberry, weaving can be a metaphor for healing and this is indicated in the novel with the crucial role Spider Woman plays in Tayo's ceremony that helps him recover from illness. In a similar vein, Teorey argues that in her novel *Silko* represents the Spider Woman as a divine authority that heals "*a rift in the modern male psyche, a rift caused by the suppression of the feminine side of his humanity*" (2010: 2). With the help of the Spider Woman "*the conflicted male hero must remake himself, become mother to his own emotional, spiritual, and cultural rebirth*" (2010: 3). Initiation into motherhood by tracing the stories weaved by the Spider Woman is the only way for Tayo to fight against witchery and its destructive effects on Native culture. Putting it in Bakhtinian words, re-union with the feminine life source is the only way to subvert the authoritarian white discourse and ward off its damaging outcomes on the Native American life. As said in a Laguna story, the land is dry because the ck'o'yo Kaup'a'ta, the Gambler, tricked the natives by gambling with them for their property and get power over them by making them eat blue cornmeal and mixing human blood in it. Having authority on her children, the Gambler is able to have authority also on the nature isolated from her children. Thus, he imprisons the clouds and causes draught on the land. In the same Laguna story, it is told that the Spider-Woman, with the feelings of a mother who tries to protect her children from the Gambler, saves the Indian people and frees the clouds by asking help from her Grandson, the Sun.

The Gambler's deception of the people is represented in the novel with Tayo's and the other young veterans' situation. Tayo's illness symbolizes his and the other natives' falling into the trap of witchery and separation from Earth, their mother. His recovery is contingent on his reconciliation with his mother and the re-establishment of the ancient unity of human, ceremony, and land in his and his community's daily lives. Both the land and Tayo's mind are dry until the end of the book. Tayo recovers from his illness when he achieves re-unification with the Mother-Earth and comprehends that he is part of nature, Laguna culture, Native myths and stories, behind which the feminine life force lies as a constant presence. As Tayo's unification with motherhood is achieved, "*the witchery is dead for now, at least for one human being and his beloved Land. He had bridged the distance between his isolate consciousness and the universe, because he has loved the Woman who brings all things into being*" (Allan 1979: 12).

To save her children from witchery's trap, the Spider Woman appears in the second half of the novel as Ts'eh, who plays a crucial role in Tayo's ceremony and his consequent recovery. As Nelson puts it, "*the efficacy of the ceremony depends on the precise relationship that Tayo*

establishes with the figure Ts'eh" (Nelson 1988: 285). Although Tayo meets her in the latter half of the novel, in fact, she is a constant presence because she represents the feminine life force that is manifested in different forms in the novel. It is his affection for Ts'eh and his determination to take up her tasks of nurturing the plant, the animals, and the people she loves that heals Tayo. In the beginning of the novel, she is named Ts'its'tsi'nako, sitting in her room and thinking of a story. The relationship between Ts'its'tsi'nako and Ts'eh can be seen when, after Tayo asks her name, Ts'eh tells him "*You can call me Ts'eh. That's my nickname because my Indian name is too long*" (Silko 1977: 233). Tayo recognizes Ts'eh as the woman he saw on Tse-pi'na, Mount Taylor; he also recognizes that he saw her before the war, both as Grandmother Spider and as a woman known as Night Swan. Towards the end of the novel, she appears in the forms of woman, snake and she-elk, which suggests the natural link between nature and femininity in the Laguna conception of life.

Ts'eh teaches Tayo the lie behind witchery and helps him gather his uncle Josiah's spotted cattle dispersed over the ranches of white people, which belonged to the Native Americans in the past. It is because of Ts'eh that Tayo could gather the cattle. Tayo's quest for the scattered cattle as part of his ritual, and Ts'eh's assistance in gathering the cattle, give the impression that the speckled cattle represent the Indian community, and their gathering represents the recovery of communal feelings lost due to witchery. Ts'eh also teaches Tayo during the ceremony to love and respect nature and its beings. She teaches him that only by following the footprints of the beings of nature can he be cured from illness.

To test his approach to the beings of nature, Ts'eh and the hunter, who Tayo thinks at first to be her husband, appear to Tayo in the form of a deer and a mountain lion. Tayo, at first, fears from the lion and thinks of killing it, when all of a sudden he thinks that killing the lion would mean falling in the trap witchery devised for him. Step by step, he learns to respect and protect the beings of nature. When he hears some white people killing mountain lions, Tayo wishes to follow them as they pursue the mountain lion and to shoot them and their howling dogs with their own weapons. He thinks they had been sent by the destroyers to ruin the world and he wants to yell at Indians like Harley, Helen Jean, and Emo for despising themselves and admiring white culture.

Towards the end of the novel, Ts'eh takes the forms of a snake and a she-elk, with the snake serving as a sign of healing and regeneration, keeping in line with the snake's long history as a healing symbol in culture and religion. As Antoniou puts it, "*the healing symbol of the snake is as ancient as the medical art itself. Its use is indistinguishably connected with the ancient Greek god Asclepius and is symbolically associated with ancient deities of earth's blossom*" (Antoniou 2011: 221). Asclepius, the deity of medicine, is depicted with a serpent twisted on his rod in the anaglyphs. The snake-rod association is also observed in Biblical legend concerning Moses, where the snake-rod association is used as a symbol of rebirth, recovery, and renewal. In many folklores of the world, the serpent symbolizes the original feminine life source. Lilith, who is associated with evil in Biblical mythology, is the most well-known example of the feminine-serpent correlation in Western mythology. For critics such as Grenn-Scott, the association of Lilith with evil is a result of a misreading of the myth and confusion of her name with such demons as Lilu in Sumerian mythology. Lilith is in fact the

first woman and represents the feminine life force of humanity. The symbolization of the serpent as the original life force can also be seen in the Shahmaran figure of the Anatolian, Mesopotamian, and Iranian cultures and the *Yılan Ana* (Mother Serpent) myth in Turkish culture. In line with these healing and rejuvenation symbols of the snake, in Silko's *Ceremony* the snake represents the feminine life source and heals Tayo by helping him re-unite with the Mother Earth. As Tayo sees Ts'eh in the form of snake, he sees that with the snake the world becomes alive in all directions and can sense "*the motion pushing out of the damp earth into the sunshine*" (Silko 1977: 231). He dreams he makes love with her, feels her body on the sand, and he could not tell where her body ends and where the sand begins. In the context where this scene takes place, Tayo's desire to make love with the snake seems to symbolize his desire to be united with his origin. Tayo learns from the snake to love the roots and plants in nature. She shows him the roots and plants she has gathered from nature and gives him information about them. With this physical unification with the feminine life force embodied with the snake, Tayo recovers from his illness. The cattle, whose scattering seems to symbolize the Native Americans' separation from each other and from the feminine life force, are also gathered: "*They stopped moving south. They had worked the direction out of their systems and had settled into the place*" (1977: 235).

Lastly, Ts'eh becomes a she-elk crying for the loss of the old unity between man and nature. She tells Tayo that the cliff on which she resides was painted by priests each year in the past to show their respect to her. Warning him about Emo's and a few other veterans' searching for him to kill him, she tells Tayo that the whites want to end their story, the way they want to end all of their stories: by slowly encircling the life out of it. She adds that Emo and those following him are being used as tools by witchery, after which Tayo is trapped by them but is able to save himself through the ceremony. Then, he sees them at night torturing Harley for letting him run away and he is about to kill Emo with a screwdriver. However, keeping in mind the elk's warning, Tayo rejects killing Emo because that would be falling into the trap of witchery. He thinks that he has almost killed Emo the way the witchery intended. Army doctors would conclude that the signs of his demise had been present since his release from the Veterans' Hospital in Los Angeles' psychiatric ward. "*The white people would shake their heads, more proud than sad that it took a white man to survive in their world and that these Indians couldn't seem to make it*" (Silko 1977: 265-6). He does not kill Emo because it would be falling into the trap of the authoritarian discourse which expects them to be scattered like the cattle, to be psychologically ill, and destroy each other. In the words of the novel, the witchery will be at work all night while they kill each other, so that the people will only notice the losses and continue its work for draught to sear the land and ruin the animals, making the people increasingly exposed to the lies. Having taught him to love other human beings and helping him arrive at a point of unification with his origin, Ts'eh saves Tayo also from the individualism imposed on Native American by the white man's discourse.

Conclusion

As seen in the overall argumentation of this article, in the novel, stories play a critical role in subverting white authoritarian rhetoric and avoiding its harmful consequences. As said many times in the novel, stories are all Native Americans have to fight off illness and sterility of the

land. Silko incorporates stories with different addressers, addressees, and subject matter, all of which represent in some way or the other the importance of the stories in the subversion of authority. By means of the stories, the novel acquires a multivocal dimension in which another's discourse translates, weakens, and subverts the white culture. Stories are also all Tayo has to conduct his ceremony for healing his post-traumatic stress disorder. The point that requires underlining is the role of the female figures in the novel. Though the main character of the novel is male and Betonie, another male, plays an important role, the decisive role is played by the female figures. Such mythical beings as Spider-Woman, Thought Woman and Ts'eh represent the feminine life force of the novel. As Bakhtin thinks, the authoritarian discourse always contains within it "the embryonic beginnings of what is required for an artistic representation of another's discourse" (1981: 347). Another's word emerges in the novel as the female voice, sometimes human, sometimes mythological, and sometimes metamorphosing into an animal to show Tayo the importance of nature and reunion with it for his recovery. The omnipresence of the Spider-Woman in the Native American Laguna culture and the appearance of Ts'eh in different forms, as woman, goddess, snake, she-elk, and so on, demonstrates the importance of the feminine in Tayo's ceremony and in the subversion of authority. The emphasis that Tayo can heal only by initiation into motherhood and uniting with the original feminine life force signifies the critical disruptive role of femininity in the novel.

Ethical Statement

According to the author's statement, scientific, ethical and quotation rules were followed in the writing process of the study named "Multivocality, Storytelling and The Disruptive Voice Of Femininity In Leslie Marmon Silko's *Ceremony*"; according to ULAKBİM TR DİZİN criteria, there was no need for data collection in the study requiring ethics committee approval.

References

- Allen, Paula G. (1979). "The Psychological Landscape of *Ceremony*". *American Indian Quarterly*, 5 (1): 7-12. <https://www.jstor.org/stable/1184719> (Accessed: 05.04.2021)
- Allen, Paula G. (1983). "The Feminine Landscape of Leslie Marmon Silko's *Ceremony*". *Studies in American Indian Literature*. ed. by P. Allen. New York: Modern Language Association: 233-239
- Antoniou, Stavros; Antoniou, George A.; Learney, Robert; Granderath, Frank; Antoniou, Athanasios (2011). "The Rod and the Serpent: History's Ultimate Healing Symbol". *World Journal of Surgery*, 35 (1): 217-221. <http://doi.org/10.1007/s00268-010-0686-y> (Accessed: 28.03.2021)
- Bakhtin, Mikhail (1981). *Dialogic Imagination*. ed. Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Bauer, Dale (1996). "Gender in Bakhtin's Carnival". *Feminisms: An Anthology of Literary Theory and Criticism*. ed. Robyn R. Warhol & Diane P. Herndl. New Jersey: Rutgers University Press. 671-684

-
- Grenn-Scott, Deborah (2000). *Lilith's Fire: Reclaiming Our Sacred Life Force*. USA: Universal Publishers.
- Hernall, Diane P. (1991), "The Dilemmas of a Feminine Dialogic". *Feminism, Bakhtin, and the Dialogic*. ed. Dale Bauer & S. Jaret McKinstry. Albany: State University of New York Press. 7-24.
- Nelson, Robert M. (1988). "Place and Vision: The Function of Landscape in Ceremony". *Journal of the Southwest*, 30 (3): 281-316 <https://www.jstor.org/stable/i40004568> (Accessed: 05.04.2021)
- Scarberry, Susan J. (1983). "Grandmother Spider's Lifeline". *Studies in American Indian Literature*. ed. Paula Gunn Allen. New York: MLA. 100-108.
- Silko, Leslie M. (1977). *Ceremony*. New York: Penguin Group.
- Teorey, Matthew (2010). "Spinning a Bigendered Identity in Silko's *Ceremony* and Puig's *Kiss of the Spider Woman*". *Comparative Literature Studies*, 47 (1): 1-20. doi:10.1353/cls.0.0117 (Accessed: 01.04.2021).

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 4, Sayı: 1, 2021
	Vol: 4, Issue: 1, 2021
	Sayfa – Page: 125-140
	E-ISSN: 2667-4262
	

BİR DÖNEME DAMGA VURAN ÜÇ AVANGART DERGİ: LEONARDO, LA VOCE VE LACERBA

THREE AVANT-GARDE JOURNALS WHICH LEFT THEIR SEAL IN AN ERA: LEONARDO, LA VOCE AND LACERBA

Barış YÜCESAN*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 15.10.2020</p> <p> Kabul: 16.12.2020</p> <p>Anahtar Kelimeler: <i>İtalyan Avangart dergileri, Avangart, Fütürizm, I. Dünya Savaşı.</i></p> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Yirminci yüzyılın başları İtalya’da dergi yayıncılığının zirve yaptığı yıllardır. Bu dönemde çıkan <i>Leonardo</i>, <i>La Voce</i> ve <i>Lacerba</i> dergilerinde kültür, sanat, politika, felsefe ve edebiyat dâhil, hayatın farklı alanlarına dair makaleler yayınlanır. Floransa avangardının yayın organı olan dergilerde Birinci Dünya Savaşı’na ilişkin İtalyan devletinin politikalarına yönelik sert ve yönlendirici yazılar yayınlanır. Ayrıca 1909 yılında Marinetti’nin kurucusu olduğu Fütürizm’e dair yazılar da dergilerde geniş yer tutar. İtalya’yı kültürel olarak Avrupa seviyesine taşıyan dergiler İtalyan kültür hayatının canlanmasında önemli bir konuma sahiptirler. 1903-1916 yılları arasında yalnızca İtalyan yazarlar değil, aynı zamanda başta Fransa ve Almanya olmak üzere, pek çok Avrupa ülkesinden yazar, ressam, filozof ve şairin çeşitli konulardaki görüşleri bu üç avangart dergide ifadesini bulur. Bunlar arasında, söz konusu dergilerde yöneticilik yapan ve yazıları yayınlanan Giovanni Papini, yeni yeşeren Floransa avangart kültürünün öncülerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, dergilerden alıntılar da verilerek, özellikle söz konusu dönemde Birinci Dünya Savaşı ve Fütürizm bağlamında dergilerin yayın politikaları ile bu politikaların İtalyan kültürüne etkileri üzerinde durulacaktır.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 15.10.2020</p> <p> Accepted: 16.12.2020</p> <p>Keywords: <i>Italian avant-garde journals, Avant-garde, Futurism, World War I.</i></p> <p>Research Article</p>	<p>The beginning of the twentieth century was the peak years of journal publishing in Italy. In journals of this period like <i>Leonardo</i>, <i>La Voce</i>, and <i>Lacerba</i>, articles are published on different areas of life including culture, art, politics, philosophy and literature. In the journals, which are the media organs of the Florentine avant-garde, are published critical and directive articles on the policies of the Italian State regarding the First World War. Besides, the articles on Futurism, founded by Marinetti in 1909, have wide coverage. The journals that take Italy to the European level culturally, have an important role in the revival of Italian cultural life. Between 1903-1916 the views of not only Italian writers, but also writers, philosophers and poets from other European countries, especially France and Germany, find their expression on various subjects in these three avant-garde journals. Among these people, Giovanni Papini who is director and publishes his works in these journals emerges as one of the pioneers of fledgling Florentine avant-garde culture. In the present study, the publication policies of the journals in the context of World War I and Futurism and the effects of these policies on Italian culture will be emphasized by giving citations from the journals.</p>

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye, E-mail: byucesan@ankara.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1776-9815>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Yücesan, Barış (2021). “Bir Döneme Damga Vuran Üç Avangart Dergi: Leonardo, La Voce ve Lacerba”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 125-140. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.912994>.

Extended Abstract

The first quarter of the twentieth century is a period in which there have been profound changes regarding the cultural and social spheres in Italy as so throughout the world. These changes experienced in various spheres of life are a result of the economic and political developments that took place in the nineteenth century. Within this context, the journals that emerged throughout the Italian peninsula are an important instrument in understanding the spirit of this period in question. The journals *Leonardo* (1903–1907), *La Voce* (1908–1916), and *Lacerba* (1913–1915) provide illuminating information that aids researchers in comprehending what happened in Italy during the early years of the twentieth century, including the reasons that led Italy to join the First World War.

First of all, when the *Leonardo*, founded by Papini and Prezzolini, is considered, it becomes clear that the journal not only appeals to Italian intellectual circles but also attracts the attention of prominent figures such as William James, F.C.S. Schiller, and Henri Bergson. The authors of the journal, which is a part of the Florence Futurist movement, wish to restore Italy to its rightful place as a world power, as it was during the Roman Empire. In line with this objective, they are committed to their goal of going beyond the past ideals and carrying the country further in the cultural sphere. They prefer innovation, speed, and modernism over the burden and outdatedness of the past for this reason. The journal, which is dominated by the pragmatist movement, serves as a significant cornerstone in the maturing of the Futurism movement, which will begin in 1909. It almost prepares society for this new period to come. The period in question necessitates drastic reforms in literature, art, social life, and politics for a pioneering and powerful society to live up to its high ideals. In short, the ideology of the journal is to forget the past, make one forget, and achieve a position of leadership in social and cultural life in the future. This requires the adoption of modern values.

La Voce plays a significant role in advancing the cultural heritage and existing cultural goals inherited from previous journals. Beyond culture, one of the objectives of the journal members is the desire to announce the recommendations and criticisms about political life to the addressees of the subject by fostering a social consensus. The inadequacies of the foresight and culture of the rulers and bourgeoisies are criticized in terms of modernism. It is advocated that this circumstance should be changed by the establishment of a new ruling class that is aware of the period's requirements.

Assimilating prominent European literary and philosophical movements and values and introducing and popularize them in Italy is aimed. For this very reason, a vigorous effort is put into developing a new intellectual structure in which avant-garde culture takes center stage to seize the spirit of the moment.

Additionally, the worldviews of thinkers who are self-assured and persistent enough to shape a country's political course are not identical. There is an ideal that can unite intellectuals from different walks of life in a common cause. Italy, according to the said ideal, should take part in the First World War and provide a fertile environment for the ultimate change. So much so that in some issues of the journal, a sort of pressure is put on the government for the necessity of participating in the war. For instance, the state of Italia, which fell behind the great powers of Europe in the colonial race, plans to colonize Libya by separating it from the Ottoman Empire. The reason why the war is wanted so much at the level of warmongering stems from the belief that the country will enter into a new and more modern era by this means, which is always desired.

The journal, which includes extremely critical articles, can be considered an activist publication. The common ideal in question enables the society to unite in line with an objective. Some authors even serve on the front lines and perish in the war. Aiming to turn the painful events experienced in the modern age into opportunities, this group continues to make substantial contributions to Italian journalism and the world of thought by dividing within itself and causing the birth of different magazines.

The journal *Lacerba*, which is the last subject of the study, is regarded as one of the most important publications of Italian avant-garde culture. Many Italian and European writers, painters, and artists contribute to the journal with writings and illustrations. Among the most well-known painters, Pablo Picasso also takes place in the journal. Therefore, it can be qualified as a journal that managed to arouse the interest of different art circles of the period.

The fact that the journal attracts such attention also facilitates the spread of supported views throughout Europe, particularly in Italy. Its publication goal can be summarized as follows: ensuring the country's political integrity and denying some traditional values for the regeneration in the cultural sphere. In this context, *Lacerba* can be regarded as one of the leading publications of the Futurist movement.

Beyond cultural renewal, political goals are pursued. The desire to be a party in the First World War is frequently expressed by *Lacerba* authors. From the author's statements, it is understood that they considered the war as an opportunity on the way to "cleansing the world." The journal management lists their war-related requests in general in four items. It is worth noting that it had a significant influence on the political and cultural life of the period.

In conclusion, the three journals discussed had a significant impact in setting political and cultural course in Italy in the early twentieth century. It is understood that they have aided the industrial development of Italy and served as a propaganda tool regarding expanding the country's territory following the war. These journals are an important tool for in terms of Italian intellectuals, who embraced the traditional culture, to become involved in the world of ideas, thought, and art in the twentieth century.

Giriş

Henüz yirminci yüzyılın ilk yılları yaşanırken İtalya siyasi ve kültürel bakımdan oldukça hareketli yıllar geçirir. Ulus olma bağlamında birliğini diğer Avrupa devletlerine göre geç tamamlamış (1861) olan resmi adıyla İtalya Krallığı'nda, söz konusu birleşmenin beraberinde getirdiği modernleşme, diğer bir deyişle muasır medeniyet seviyesine ulaşma çabası, görece hızlı bazı siyasî, idarî, iktisadî ve kültürel değişim ve yeniliklerin yapılmasını zarurî kılmıştır. Öyle ki, İspanya, Fransa ve Avusturya gibi, zamanın büyük Avrupa devletlerinin siyasî müdahaleleri altında varlıklarını sürdüren İtalyan şehir devletleri, yarımada sağlanan birliğin neticesinde hızlıca devlet kurumlarını oluşturma sürecine girerek diğer Avrupa devletlerine göre geç kaldıkları sömürge bulma yarışına katılır. Pek çok açıdan sancılı geçen bu süreç, ister istemez dönemin siyasî ve kültürel nabzını tutan dergilerde, gazetelerde, kısaca basın-yayın organlarında genişçe yer bulur.

Yirminci yüzyılın başları düşünüldüğünde, İtalya gibi bir ülkenin dış politikasını, toplumun sosyal ve kültürel gelişimini entelektüellerin düşünce yapısını irdeleyerek incelemek, dolayısıyla İtalya'nın geçirdiği dönüşümü daha iyi kavrayabilmek için dönemin basın-yayın organlarına bakmak gerekir. Özellikle de söz konusu yüzyılın ilk yılları itibariyle, dergiler yüzyılı olarak adlandırılan, kültürel ve sosyal alanda önemli değişikliklerin yaşandığı ve düşünce akımlarının yeşerdiği ortamda İtalyan toplumunun durumunu derinlemesine incelemek için veri teşkil edebilecek çok sayıda derginin olduğu gerçeğinden hareketle araştırma yapmak güvenilir ve kapsayıcı sonuçlara ulaşabilmek adına önemli bir adım olacaktır.

Bu noktadan hareketle şunu ifade etmek mümkündür: Bazı dergilerde İtalyan devletinin sömürge bulabilmesi adına hangi ülkeye ne şekilde müdahale etmesi gerektiğini gösterecek kadar ayrıntılı yazılar yayınlanmıştır. Dergilerde yalnızca siyasî konular üzerine kaleme alınan yazılar yayınlanmaz, aynı zamanda edebî ve kültürel konularda da çok sayıda makale yayınlanır. Dergilerde yazan pek çok edebiyatçı şu hususun farkındadır: Yazarlara göre, İtalyan edebiyatı geçmişten ve geleneklerinden beslenen bir yapı olarak modern çağın beraberinde getirdiği bazı yeniliklere açık olmalı, hatta Avrupa'da kültürel alanda yenilik konusunda İtalya öncülük etmelidir. Bu nedenle, "İtalyan edebiyatı temsilcileri aracılığıyla Avrupa sahnesine çıkartılmalıdır" görüşü hâkimiyet kazanır. Yenilikçi bir bakış açısına sahip yazar ve

entelektüeller, İtalya'nın Avrupa'da kendine geçmişteki ihtişamına yaraşır bir şekilde yer bulup liderlik konumuna gelmesi gerektiği görüşünü savunmuştur. Bu ideal bağlamında, farklı düşünce ve felsefe akımlarına dâhil olan pek çok dergi ve gazete yayınlandığı ifade edilmelidir.

Kültürel faaliyetlerin gittikçe artan bir ivmeyle hız kazandığı yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde, özellikle Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte, birbirinin peşi sıra yayın hayatına başlayan dergiler kurulur. Bu atmosferde yirminci yüzyıl İtalyan edebiyatında önemli konuma sahip olacak yazar, şair ve düşünürler yayın hayatına başladıkları ilk yazılarını söz konusu bu dergilerde yayınladılar. Bu kültürel ortamda yazarlar kendi politik, edebî, felsefi görüşlerine yakın olan dergileri seçerler ve pek çok konudaki görüşlerini, bazen sert bir üslup kullanarak dergi satırlarına yansıtmaktan geri durmazlar. Söz konusu hususta başı çeken İtalyan şehirlerinden biri de Floransa'dır. Nitekim şehrin tarihine bakıldığında, gerek günümüzde konuşulan İtalyancanın doğduğu ve geliştiği bölge olması, gerek Dante, Petrarca, Boccaccio gibi İtalyan edebiyatı ve dünya edebiyatının öncü şairlerine ev sahipliği yapması ve akabinde Rönesans'ın doğduğu topraklar olması bakımından kültürel ve edebi yaşam üzerinde etkisi oldukça yoğun hissedilen bir yerdir. Var olan bu kültürel miras dikkate alındığında, şehrin yirminci yüzyılda da kültürel merkezlerden biri olmaya devam etmesinin sebebi anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın konusu olan ve dönemin İtalya'sında oldukça ses getiren tartışmalara ve fikirlere ev sahipliği yapan *Leonardo*, *La Voce* ve *Lacerba*'nın yayın politikası ve yöneticileri ile İtalya'nın sosyal-kültürel ve politik hayatına Birinci Dünya Savaşı ve Fütürizm bağlamında ne gibi etkiler yaptığı üzerinde durulacaktır. Özellikle bu üç derginin seçilmesinin nedeni, kurucularından birinin aynı kişi olması – Giovanni Papini - ve yayın hayatına başladıktan sonra geçen kısa sürede edindikleri başarının ardından İtalyan kültür dünyasında pek çok eleştirmen tarafından Floransa avangardını temsil eden bir düzlemde konumlandırılmalarıdır. Ayrıca, çalışmaya konu olan dergiler, İtalyan entelektüellerinin farklı görüşler çevresinde taraf olarak kümelenmesi sürecinde önemli bir kanadı temsil eder.

Çalışmaya, irdelenecek dergilere ilişkin genel bilgilerle başlamak yerinde olacaktır. Papini ve Prezzolini'nin kurduğu ve Ocak 1903-Ağustos 1907 yılları arasında yayın hayatını sürdüren *Leonardo* dergisi; Papini ve Soffici'nin kurduğu ve Ocak 1913-Mayıs 1915 yılları arasında faaliyet gösteren *Lacerba* dergisi ile yine Papini ve Prezzolini'nin kurduğu ve Aralık 1908-Aralık 1916 yılları arasında yayınlanan *La Voce* dergisi bu çalışmada araştırma konusudur. Kurucu isimlerinden de anlaşılacağı üzere, her üç derginin de yayın hayatına başlamasında etkin görev üstlenen kişi, Giovanni Papini'dir. İtalyan kültür hayatına katkıları yadsınamayacak derecede fazla olan ve bu konuda öncülük yapan Papini aracılığıyla İtalyan siyasî, felsefi ve kültürel hayatının genel özelliklerini ve söz konusu yıllar içinde gösterdiği gelişimi gözlemlemek mümkündür.

1. Leonardo (1903-1907)

Kronolojik sıra ile gitmek gerekirse, öncelikle Leonardo dergisini incelemek yerinde olacaktır. Dergiye ilişkin detaylı bilgiler vermeden önce "Leonardo" sözcüğünün ne anlama geldiğini belirtmek gerekir. Bir açıdan dergi adı tarihsel ünlü bir kişiyi anımsatır: Leonardo Da

Vinci 1452-1519 yılları arasında yaşamış ünlü mimar, mühendis, ressam, sanatçı, kısaca, çok yönlü bir bilim ve sanat insanıdır. Rönesans dönemine ve kendinden sonraki yüzyıllara damga vurduğu bilinir. Özetle teknoloji ve sanatta yeni bir dönem başlattığı, öncü olduğu söylenebilir. Diğer bir açıdan sözcüğün etimolojik kökenine bakmak gerekirse, cesur veya güçlü aslan anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Döneminin kültür dünyasını dönüştürmek, etkilemek, yönlendirmek ve sonraki yıllara etki bırakmak gayesiyle kurulan bir derginin neden bu adı aldığı bahsi geçen iki husus göz önüne alındığında daha iyi anlaşılmaktadır.

Leonardo dergisinin kurulduğu süreç, İtalya’da, özellikle de Floransa’da Ardigò, Sergi ve Lambroso’nun temsil ettiği Pozitivizm’in ruhban sınıf karşıtlığı ile hızla yayıldığı yıllardır. Roma kentinin İtalyan Krallığı topraklarına dâhil edilmesinden sonra (1871) tinselliğin geri plana atılmasıyla birlikte İtalyan sosyal yaşamı en başarılı insanlarını, özellikle de gençlerini rahatsız eden boyutlarda git gide kötüleşir (Viviani 1955: 133). Avrupa’da birbiri ile yarış hâlinde olan Romantizm ve Pozitivizm çatışması mevcuttur. İtalya özelinde birliğinin sağlanmasından sonra bazı çevreler tarafından ön planda tutulan pozitivist düşünce, eleştirilenler tarafından sert bir biçimde eleştirilir. Üstelik söz konusu karşıtlık, genç aydınların durumdan vazife çıkarmaları için gerekli şartları oluşturan bir etmen olarak ortaya çıkar. Derginin kurucuları başta olmak üzere, bazı düşünürler bu kısır döngüye karşı bir şeyler yapma gereği itkisiyle pek çok genç aydınla bir araya gelerek, *Leonardo* dergisini dönemin sosyal-kültürel değerlerine bir tepki olarak kurarlar. Dergi o dönemde yaşayan gençliğin bir eseri olarak, onların gücü, ilgisi ve çabasından ortaya çıkan bir sonuçtur. Gençler kendileri açısından “kültürel yozluk ve seviyesizlik” olarak tanımladıkları yapıyı bertaraf edecek bir üst oluşumu gerçekleştirmek isterler (Viviani 1955: 134). Söz konusu üst oluşum aslında genç yazar ve düşünürler açısından İtalyan toplumunun lâyük olduğu ve o günden daha üst değerlere sahip olduğuna inanılan bir düşünce sistemidir. Dolayısıyla, *Leonardo*’nun temsil ettiği değerler, keskin özellikler taşıyan bir yenilenme hareketini içinde barındırır: Edebî ve felsefi alanda yeşertilmesi arzu edilen Rönesans ile köhneleşmiş düşünceler ve eski zihniyetlerin metodik olarak yıkılması kapsamında, açık ve net bir biçimde ulusun siyasî alanda yenilenme ihtiyacını gidermeye yönelik bir harekete geçme kuvvetini ihtiva eder (Viviani 1955: 134).

Nicelik bakımından *Leonardo* dergisinin ulaştığı kitlenin dönemin şartları düşünüldüğünde oldukça iyi bir seviyede olduğu söylenebilir. Niteliksel olarak *Leonardo*’da çoğunlukla felsefe üzerine yazılar yayınlanmakla birlikte edebiyat ve sanat konularında da çıkan makaleler vardır. Dergi ortalama 2.000 adet basılır ve abone sayısının 1300’lere ulaştığı bilinmektedir (Baldini 2018a: 11).

İçinde yeşerdikleri topluma ciddi bir yenilik getirme iddiasında bulunan dergi yazarları, bu düşünceden hareketle ünlerini yurt dışına Fransa, İngiltere ve Amerika gibi ülkelere de taşımayı başarabilirler. Nitekim Pragmatizm felsefesinin kurucuları ve savunucuları William James ve F.C.S. Schiller de yazılarıyla dergiye katkıda bulunan ünlü düşünürler ve yazarlar arasında yer almaktadırlar. Yirminci yüzyılın ilk yarısında etkili olan Fransız filozof Henri Bergson’un da dergiyi takip eden ünlü isimlerden biri olduğunu belirtmekte yarar vardır (Viviani 1955: 137). Ayrıca, bu isimlere ek olarak, dergi yönetimi kültürel yenilenme gayesiyle kapılarını dönemin en önde gelen felsefi düşüncelerine aralamaya çalışır. Önemli olan geleneksellikten uzaklaşarak yeniyi takip etmek adına Avrupa’da konuşulanları ve var olan

felsefi, siyasî, kültürel düşünceleri İtalya'ya tanıtarak ülkede bu konular üzerine tartışılmasını ve yazılar yazılmasını teşvik etmektir. Söz konusu düşünürler arasında Friedrich Nietzsche önemli bir yer tutar. Felsefi akım bağlamında ise Pragmatizm'in o dönem içinde kabul gören bir hareket olduğu bilinmektedir. Ancak dergi her ne kadar İtalyan Pragmatizminin yayın organı niteliğini taşısa da mistik bir boyutunun olduğu yadsınamaz, çünkü dine karşı insanın içsel güçlerine hitap eder (Martini 1956: 11). Aslında silip atmaya çalıştığı tinselliğin yerine benzer öneme sahip bir öge koyma gereği hissedilir. Her ne kadar dönüşümün sert eylemler gerektirdiği düşünülse de, bazı hususlarda kültürel birikimin ve ortak hafızanın kolay ve bütünüyle silinemeyeceği de açıktır.

“Floransa avangart hareketi” olarak adlandırılabilir kültürel yenilenme çabasının öncü mecralarından biri olarak tanımlanabilecek dergi bünyesinde yer alan yazarlar, kişiliklerinde var olan gerek iddialı ve hırslı olma özellikleri gerek geleceği şekillendirme tutkuları sayesinde kültürel alanda değişimin fitilini ateşlerler. Derginin amaçları dönemin yazarlarında öyle bir ulvî hava yaratır ki İtalya'nın entelektüel ve politik anlamda yeniden dirileceği, köhneleşmiş iç çekişmelerin yerine Avrupa'da iddia sahibi olabilecek ve Roma İmparatorluğu döneminde yaşandığı üzere geniş bir coğrafyada hüküm sürebilecek ve örnek teşkil edebilecek bir zenginliğe kavuşulabileceği hayali şekillenir (Viviani 1955: 138). Yerel kökenli olmakla birlikte avangart sanatın ilk dergisi olma özelliğine sahip olan *Leonardo*'da yazma imkânı bulan düşünürlerin bu geleneği kuracakları ve yönetecekleri müteakip dergilerde de temsil ettikleri bilinmektedir. Modernizmi çağrıştıran bu akım, çekirdek felsefeyi oluşturan ve derginin yayın istikametini belirleyen önemli bir unsur olma özelliğini korur. Söz konusu avangart akımın içinde Fütürizm, Dadaizm ve Sürrealizm akımlarına dâhil olan sanatçılar, inandıkları yeni fikirleri geçmişin ağırlığına karşı durarak cesur bir biçimde savunmaktadırlar (Baldini 2018a: 8).

İtalya'nın bu denli dışa açılmasını isteyen genç düşünürler, adeta ruhlarında var olan savaşçı ruhu ve zorlukların üstesinden gelebilecek azme sahip olduklarını göstermek için çaba gösterirler. Ancak çok sayıda genç yazarın dâhil olduğu bu hareket daha ilk sayıdan itibaren farklı gruplara bölünecek ve herkesin kendi yolunu çizeceği bir hal alacaktır. Buna karşın Papini ve Soffici, bitmek tükenmek bilmeyen yenilenme çabalarını görece sert eleştirilerin de yer aldığı makalelerinde dile getirmeye devam ederler. *Bitik Adam* yapıtında belirttiği üzere Papini, İtalya'nın geçmişten gelen şanında olduğu gibi hak ettiği yere gelebilmesi için yapılması gerekenleri topluma ve yöneticilere aktarabilecek, bir nevi bu değişimin rehberini hazırlayabilecek etkinlikte ve yetkinlikte bir lider olarak görür kendini.

O dönemde kültürel atılım olarak adlandırılabilir fikirlerin savunuculuğunu yapan Papini ve Prezzolini'nin öğrenim hayatlarında dikkat çekici bir nokta vardır. Önemli bir konuma sahip oldukları dergide yer verilen görüşlerinin ilerici, fevri, sert ve eskiyi reddeden nitelikte olduklarını belirten bu gibi öncü isimlerin liseyi bile bitirmemiş olmaları ilginç bir husustur (Isnenghi 2006: 499).

Leonardo dergisinin çıktığı yıllar İtalya'dan yurt dışına göçün yoğun olarak yaşandığı yıllardır. Güney İtalya'da yaşayan ve tarımla uğraşan pek çok aile ferdinin Amerika Birleşik Devletleri, Latin Amerika ülkeleri ve Avrupa'da Belçika gibi İtalya'ya göre nispeten iş olanağı

ve ekonomik koşulları daha iyi ülkelere gittiği bilinmektedir. Bu göç dalgası çoğunlukla Güney İtalya'da yaşanmaktadır. Söz konusu Güneyliler aynı zamanda endüstri alanında hızla gelişmekte olan Kuzey İtalya'ya da göç ederler. Göç hareketi, genellikle yoksul ve okuma yazma oranı düşük insanların giriştiği bir eylemdir. Bu duruma ilişkin olarak dergi yazarları kitlelerin yurt dışına göç etmesini şu şekilde olumlar: Giden aç ve kaba güruhun boşalttığı yerler, düşünen insanlar için daha fazla huzurlu ortamın oluşmasını olanaklı kılacaktır (Isnenghi 2006: 504). Bu ifade, aslında İtalya'da aydınların kültürel atılım konusunda ne kadar sert ve acımasız olduklarını göstermektedir. Böylesine bir tutum içinde bulunmaları, belirli bir zümrenin ülkenin istikbalini tayin edebileceği kanaatinde olmalarından ileri gelmektedir. Üstelik hedeflenen düşünce hayatına uyacak niteliklere sahip olmayan insanların bir nevi dışarıda kalması, onlar için mutluluk kaynağı olarak görülmektedir. Entelektüeller nezdinde toplumun yoksul ve daha az eğitim almış katmanlarıyla yaşanan bu ayrılık veya diğer bir deyişle, kopmanın ulusal birliğin sağlanabilmesi noktasında bir tezatlık oluşturduğunu vurgulamak gerekir.

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında halkın yavaş yavaş sınıflara ayrıldığı görülmektedir. Öyle ki, hızla endüstrileşmeye başlayan ülkede işçi sınıfının, dinin siyasî erk üzerinde etkisini sürdürdüğü ve ekonomik olarak büyük bir güç temsil ettiği sağ hareketlerin büyümesi ve kendine çokça taraftar bulması, kentsoylu sınıfın da kaygılarını artırır. Söz konusu kentsoylu sınıf, kuzey ve güneyde farklı sektörleri temsil eder. Kuzeydeki kentsoylular girişimci ve endüstriyi merkeze alan bir özelliğe sahipken, güneydekiler ise tarıma dayalı, feodal bir yapıyı andıran bir sistemin varlığına işaret ederler. Söz konusu dönemde hareketlenen ve büyük bir taraftar toplayan sosyalist ve Katolik hareketler güneydeki tarım kentsoylusu ile kuzeydeki girişimci kentsoylusunun derin kaygılarını daha da artırır (Capelli 2011: 15).

Kendisinden sonra çıkacak olan dergilere yol gösterici nitelikte ve yayın mecrasında prova mahiyetinde olan *Leonardo* dergisinin yazarları nezdinde temsil ettiği düşünceleri betimlemek gerekirse, elinde mızrağı olan, merhametsiz ve kana susamış bir portre çizildiği görülmektedir (Isnenghi 2006: 500).

Leonardo'nun yayın hayatının son bulmasından sonra toplumun, özellikle de kentsoylu sınıfın içine düştüğü bunalımdan vazife çıkararak Floransalı entelektüeller ve tabii bunlar arasında ön saflarda bulunan Papini, yeni bir derginin hayata geçmesi için yoğun çaba gösterir. *Leonardo* ile edindikleri deneyim yeni derginin daha başarılı sonuçlar alabilmesinin de önünü açacak yeni deneyimlerin kazanılmasında önemli bir rol oynar. *La Voce* dergisi, işte bu tür bir deneyimin sonucu olarak, Papini ve Soffici liderliğinde kurulur. Birinci Dünya Savaşı arifesinde İtalyan dergiciliğinin en iyi örnekleri arasında sayılan *La Voce*, İtalyan sanatını daha önce kurulan dergiyle tohumları atılan Avrupa avangart sanatı seviyesine taşımayı başarır (Dalembert 2018: 25).

2. La Voce (1908-1916)

Leonardo'ya nazaran daha edebî özelliklere sahip olan *La Voce* dergisi, düşünce bağlamında edebiyatın ilham ve heyecan veren yapısının ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır (Martini 1956: 136).

Derginin adını irdelemek gerekirse, “voce” adı Türkçeye “ses” olarak çevrilebilir. Yayımlandığı dönemde avangart sanatın ve kültürün sesi olmayı hedefleyen dergi yönetimi ve yazarları, yirminci yüzyılın başta aydın çevreleri olmak üzere pek çok toplumsal kesime seslerini duyurmak isterler. Derginin adında âdeta bu isteğin tezahürü vardır.

Dergide yazıları yayınlanan pek çok yazar, İtalyan kültürünü modern dönemin standartlarına çıkartabilmek için çalışır. Bu gaye ile Floransa avangart sanatının gelişmesine ön ayak olurlar. Bu minvalde Fransız avangart sanatı, yol gösterici bir rol üstlenir. Dolayısıyla, İtalyan kültürünün Avrupalılaştırılması sürecinde, şiirin öne çıkan nitelikleri olan Fransız avangart geleneğini yüzyılın başı itibariyle uygulayan Soffici gibi şairler ön plana çıkar (Dalembert 2018: 29).

La Voce dergisinin yazarları “vociani” olarak adlandırılırlar. Bazı ön yargıların kökleştirilerek eleştiri almadan kabul edildiği savaşı bir dergi isterler. Özellikle de ulusal edebî ve sanatsal sistemin gelişiminde halk kültürünün alışlagelmişin dışındaki özellikleri üzerine tehlikeli düşüncelere sahiptirler (Billiani 2011: 70).

1908 yılında yayın hayatına başlayan *La Voce* dergisinin İtalyan kültüründeki önemini belirtirken şu hususun da altını çizmek gerekir: Dergi, İtalyan aydınlarına siyasî konularda da fikir beyan etme olanağı sağlar. Bu nedenle bir önceki yüzyıla nazaran yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde, politika ve kültür meseleleri bir arada ele alınır. Yazarlar, basın-yayın organlarını daha geniş kitlelere erişebilmek amacıyla kullanırlar; Prezzolini’nin *La Voce* dergisinde bu kültürün en yüksek değerleri temsil edilir (Vittoria 2015: 507).

Kültürel ve ahlaki alanda ortak bir amaç doğrultusunda kendilerine yön çizen dergi yazarları bunun daha ötesinde bir görev üstlenmek isterler: *La Voce*’yi aklın ve insani değerlerin egemen olduğu yeni bir tinsel dünyanın tasarlanmasında gereken entelektüel yapıyı oluşturan bir dergi haline getirme idealleri vardır (Del Puppo 2000: 46). Zira bir önceki yüzyılda yaşamış olan Nietzsche klasik anlamda tinsel dünyanın yıkıldığını haber vermiştir. Yeni şartlara göre insanlığın ve kültürün yeni bir düzleme oturtulması gerekir. Dergi yazarlarının bu soruna kayıtsız kalmadıkları görülmektedir.

Bu bağlamda bakıldığında, *La Voce* dergisi, “dergiler yüzyılı” olarak adlandırılan yirminci yüzyılda önde gelen ve İtalyan toplumsal yaşamı üzerinde etkisi büyük olan bir dergi olarak ortaya çıkar. İtalya’da yöneticilik pozisyonunda ve bürokraside görev alacak kişilere ülkenin ihtiyaçlarına göre temel niteliklerin kazandırılması düşüncesi savunulur. Bu ülküye ilişkin olarak Prezzolini, 1908-1914 yılları arasında dergide yöneticilik yaptığı sırada yeni İtalyan idareci sınıfının yetişmesi beklentisiyle, dergiye dürüst, yetenekli, farklı eğilimleri ve ayrı öncelikleri olan bir toplumu ortak paydada buluşturan bir hüviyet kazandırmayı amaçlar (Langella 2004: 12).

Dergiyi etkili bir konuma getirmek için yoğun çaba gösteren Prezzolini dergide iş birliği yaptığı yazarları şu sözcüklerle tanıtır: “*Farklı inançlardaydık ve ayrı taraflardaydık. Ancak bizi birleştiren tek şey gerçeklik olgusuydu*” (Martini 1956: 103). Prezzolini’nin cümlelerinden de anlaşılacağı üzere, derginin bileşenleri her ne kadar farklı dünya görüşünde olsalar da, yegâne amaç, İtalyan kültürü için gerçeklik arayıştır.

La Voce dergisi başlarda edebiyat, felsefe ve sanat alanlarında fikir üretilen bir yayın organı olarak düşünülse de, Libya'ya müdahale tartışmaları konusunda ortaya çıkan fikir ayrılıkları, başta benimsenen ana felsefenin tamamen tersi bir yönde hareket edilmesine neden olur (Del Puppo 2000: 45). Bir nevi savaşa yönelik geliştirilen bu olumlu tutum, derginin fikir dünyasındaki istikametini büyük oranda değiştirecek bir nitelik kazanmasına neden olur.

Nitekim temel kuruluş amacına ters düşecek biçimde, dergide savaşa doğrudan veya dolaylı olarak geniş yer verildiği görülür, çünkü muhtemel bir savaş sonucunda İtalya'nın ideallerinin gerçekleştirilebileceği ve aklın ön planda tutulduğu "kültürel bir ordu" hâline dönüşme fikri vardır (Magni 2015: 50). Kültür ordusu kurma gayesinin temelinde, kendi medeniyetini savunma düşüncesi yatar. Prezzolini, mensubu olduğu kültürün yalnızca güç kullanarak barbarlardan korunabileceğini savunur (Magni 2015: 41).

Daha önce de söz edildiği üzere, Avrupa devletleri arasında sömürge bulma yarışında geri kalmasından ötürü, 1911 Trablusgarp Savaşı sırasında Libya'da İtalya'nın sömürge toprakları kazanabilmesinin en büyük destekçileri arasında derginin yazarları bulunmaktadır. Savaş konusunda yazılan makaleler o denli serttir ki, açık bir şekilde bazı basın-yayın organlarına yönelik düşmanca bir tutum sergilenir. Hatta savaşın eleştirildiği, savaşa katılan askerlerin moralini bozacak biçimde yayınlar yapan dergilerin kapanması ve sansür görmesi önerilir (Dalembert 2018: 26).

Dergide yazıları yayınlanan yazar, edebiyatçı ve düşünürlerin savaşa müdahil olmakla hedefledikleri bir amaç vardır. Savaş, onlara göre, İtalyan toplumunun varlığını garanti altına almak, refahını artırmak, gelecek kuşaklara övünecekleri bir ülke bırakabilmek için ve toplumun modern yaşama uyumunu hızlandırmada, her ne kadar yıkıcı etkileri olsa da toplumun bir arada ortak bir hedef için çabalamasının önünü açacak ve birlikteliği yüceltecek bir araçtır. Dolayısıyla savaşı her alanda ilerlemenin ve gelişmenin fırsatı olarak gören "müdahalecilik" (interventismo) yanlıları, 1911-1912 yıllarından itibaren (Osmanlı İmparatorluğu ile girişilen Trablusgarp Savaşı bu döneme denk gelir) savaş düşüncesini ülkenin ideallerinin gerçekleşmesi noktasında birleştirici bir unsur ve ulusal anlamda toplumsal dayanışmanın gerçekleşebilmesinin bir aracı olarak görür (Vittoria 2015: 514). Fernando Agnoletti'nin *Canto di guerra* (Savaş Şarkısı) başlıklı yazısı derginin İtalyan müdahaleciliğini en şiddetli biçimde savunduğu sayfaların başında gelmektedir. Agnoletti düşmana karşı sürdürülen savaş ile iç savaşa ilişkin olarak yazısında şu sözcüklere yer verir:

"Dışardan bir düşman yalnızca düşmandır ve bu kadar. Şayet mağlup edilirse, ayağa kalkması ve çekip gitmesi için ona yardım eli uzatılır; eğer bizi mağlup ederse, ayağa kalkılır ve savaş yeniden başlar. Fakat içerdeki düşman pis bir kanserdir, sakalda kökü kazınması gereken bir iltihaptır. İç savaşlarımız çok sertti ve hâlâ öyle, çünkü biz diğer tüm toplumlardan daha sağlıklı ve zekiyiz. İç düşmanlar şehrimizden ve ulusumuzdan çekip koparılmalıdır [...]" (Agnoletti 1915: 732).

Savaş konusundaki görüşlerde o denli samimidirler ki, inandıkları bu değer uğruna bazı yazarlar bizzat savaşa katılmışlardır. Savaşa katılanlardan bazıları cepheye hayatlarını kaybetmişlerdir. Temmuz 1915'te hayatını kaybeden Renato Serra bu duruma örnektir. Derginin bir sayısı Serra'ya ithaf etmiştir (Magni 2015: 38).

Siyasî otoritenin politikaları bağlamında savaşa ilişkin yazılan yazılarda, bizzat cephede bulunan kimi yazarlar orduyu ve askerleri övebiliyor ve kötüleyebiliyorlardı (Magni 2015: 39). Hiç kuşkusuz bu öz güveni ve hakkı kendilerinde bulmalarının arkasında bir sebep vardır: Onlara göre, bu konuda söz söyleyebilecek başka erkin bulunmaması ve ülke için neyin iyi olduğuna karar vermede yetkin olduklarını düşünmeleri.

La Voce dergisi döneme göre nispeten uzun bir yayın hayatına sahip olmuştur. Söz konusu savaşlarla geçen çalkantılı süreçte derginin yayın politikalarının değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle derginin yayın hayatını iki döneme ayırmak mümkündür. Ayrımı yaparken dikkate alınan hususların başında derginin yayın çizgisi gelmektedir. Birinci Dünya Savaşı döneminde dergi beyaz *La Voce* adını alarak İtalyan toplumunun yüzyılın başındaki sorunlarını kasıtlı bir biçimde görmezden gelen edebî bir dergiye dönüşür (Magni 2015: 37). İlk kurulduğu yıllarda savaş yanlısı yayınlara ağırlık veren dergi yazarları geçen süreçte edebiyata ağırlık vermeye başlamıştır. Bunun nedenleri arasında, savaşın getirmiş olduğu yıkım ve kültürel anlamda beklenen itki gücünü yaratamamış olması sayılabilir.

Savaş izleğinin ötesinde, derginin kuruluşundaki temel amaçlar arasında İtalya'daki kültürel seviyeyi düştüğü yerden yukarılara çekmek vardır. Doğal olarak toplumda kendine taraftar bulmak isteyen yazarlar azınlık dahi olsa, kendilerini daha iyi anlayabilecek bir kitleye ulaşmayı hedefler.

Zaman içinde dergide yer alan farklı görüşler iki ana çizgide karşı karşıya gelir: ilki doğrudan hareket eden, öncü olan ve “vociana” olarak adlandırılan gelenekten koparak sanatsal ve biçimlendirici manada özgürleşmeyi temsil ederken, diğeri Milanolu Fütüristlerin gözünde İtalyan ve yabancı düşmanlığına bir cevap olacak tartışmaların yaşandığı bir dergi yaratma isteğidir (Del Puppo 2000: 52).

La Voce dergisi, içinde barındırdığı farklı görüşten pek çok düşünürün yazılarıyla zenginlik kattığı bir mecradır. Ancak İtalyan kültür hayatına katkısı yalnızca kendi varlığıyla ölçülemez. Görüş ayrılığı yaşayan yazarların ayrılarak başka dergiler kurması, İtalyan düşünce dünyasının çeşitlenmesine dolaylı ve doğrudan bir katkı olarak görülebilir. Amaç ve ilgi alanlarında yaşanan ayrımlardan dolayı kurulan dergiler şunlardır: Papini ve Amendola'nın 1909 yılında kurduğu *L'Anima*, Salvemini'nin 1911-1920 yılları arasında yaşayan dergisi *L'Unità* ve 1913-1915 yıllarında faaliyet gösteren *Lacerba* dergisi (Baldini 2018b: 154).

Görülmektedir ki, *La Voce* bir dergi olarak var olmasının yanında entelektüellerin “yetişme” sürecini tamamladıkları, kendilerini keşfettikleri ve yeni bir kültürel girişimde bulunma cesareti edindikleri bir olgunlaşma mecrası olarak işlev görmüştür.

3. Lacerba (1913-1915)

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde etkili olan bir diğer dergi ise, daha önce değinilen *Lacerba*'dır. İtalyan avangart kültürünün en bilinen yayın organlarından biri olarak kabul edilen derginin adı özel bir anlam barındırır: “*Derginin adına ilişkin bilgi vermek gerekirse, harfitaarif ile sıfat arasındaki kesme işaretinin düşüşü – Cecco D'Ascoli'nin Latince'de 'Acerba etas' halk dilinde ise 'L'Acerba' hâlini alan, on ikinci yüzyılda yazılan kitabından alınmıştır- derginin*

kurucularının, yani Papini ve Soffici'nin canlandırdığı Konformizm karşıtı bir ruhu ifade etmekteydi" (Bartolini 2010: 21). Özetle, derginin anlamı dünyevi hayata ilişkin sorunlara göndermede bulunmaktadır. Benzer bir şekilde dergide savunulan düşünceler de bir nevi yaşamdaki sorunlara çare bulmak gereksiniminden doğarlar.

Lacerba dergisinde yazıları yayımlananlar arasında yalnızca İtalyanlar yoktur. Dergi kazandığı şöhret sayesinde pek çok Avrupalı yazar ve düşünürün dikkatini çeker ve nitelikli yayınların yapıldığı bir mecra olarak kültür ve sanat dünyasından önde gelen kişilerin yazılarına yer verilen bir nitelik kazanır. İtalyanca, İngilizce ve Fransızca yayın yapan yazarlar arasında Max Jacobs, Apollinaire, Mac Delmarie, CRW Nevinson, Theodor Daubler, Anna De Pruraux ve Roch Grey (Helene Oettingen takma adıyla yazar) sayılabilir. Buna ek olarak Pablo Picasso, Anna Gerebzova ve Alexander Archipenko'nun da bazı çizimleri dergide yer alır (Sica 2015: 736). Dergide yer alan isimlere bakıldığında, yüzyılın sanatında söz sahibi olan ve sanata, kültüre yön veren insanların söz konusu olduğu görülmektedir. Bu açıdan *Lacerba*, sanatçıların seslerini duyurduğu veya bazıları nezdinde ilk tecrübesini edindiği bir yayın aracı olarak belirmektedir.

O dönem çıkan dergilere mensup yazarların farklı edebî, felsefî ve politik akımları desteklemelerinden ötürü entelektüeller arasında bir rekabet ortamı oluşur. Hatta farklı görüşlerin başını çeken dergilerde yazdıklarıyla kültürel savaşın alevlenmesine katkıda bulunurlar. Örneğin, *Lacerba* yazarları ile Milano merkezli Marinetti, Boccioni ve Carra'nın başı çektiği grup arasında ateşli kültürel tartışmalar yaşandığı bilinmektedir.

Derginin hitap ettiği kesim, toplumun görece ekonomik ve sosyal olarak daha üst katmanlarıdır. "*Lacerba iyi eğitim almış insanlar, edebiyat tutkunları ile orta-üst sınıf genç entelektüelleri, sanatın ve toplumun yenilenmesi konusuna hassasiyet gösteren, irrasyonalist¹ kültüre ilgi duyanları hedefler*" (Gagnani 2015: 56). Bir taraftan siyasî olarak ülke bütünlüğünü tamamlama amacı güdülürken, diğer taraftan kültürel alanda yenilenme için eskiye ait bazı değerlerin inkâr edilmesi gereği savunulur. "*Lacerba uzun süredir Toskana'da var olan ruhban sınıfı karşıtı geleneğin devamı olarak kültürel alanda yenilenme mücadelesinde söz konusu gruba karşıtlığı ilke edinen bir fikri okurlarına aşılamaştı*" (Baldasso 2018: 56).

Dergide yer alan konuları iki ana izleğe ayırmak mümkündür: ilki siyasî, diğeri ise Fütürist çizgidedir. Savaş döneminin doğal bir sonucu olarak, dergide siyasî, kültürel ve ekonomik alanlarda çalkantılar yaşayan İtalyan halkının belli kesimine hitap eden yazılar yayınlanır. Bu kapsamda o yıllarda çıkan dergi ve gazete gibi basın-yayın organlarında savaşa dair görüşler sıkça dile getirilir. Birinci Dünya Savaşı konusunda siyasetçilerden daha cesur bir biçimde ifade edilen görüşler arasında ülkenin savaşta yer alması gerektiği ve bu durumun kültürel dönüşümün, değişimin yaşanması için büyük bir fırsat olduğu vurgulanır.

Bu bağlamda, dergide Birinci Dünya Savaşı ile ilgili yazılan yazılara değinmek gerekirse, 15 Ağustos 1914 tarihli dergide savaş teması oldukça hâkimdir ve Almanya, Avusturya-

¹ İtalya'nın 1861 yılında gerçekleşen birleşmesinden sonra Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar kuzeyde bulunan ülke toprakları dışında bazı bölgeleri ana vatana dâhil edilmesini savunan kimselere verilen ad.

Macaristan İmparatorluğu, İngiltere, Fransa ve Rusya arasındaki savaşa ilişkin yazılar dergide epeyce yer kaplar. Bu tutumun özel nedeni ise o zamanlar savaş hususunda tarafsız olan İtalyan devletinin savaşta taraf olmasına dair propaganda yapmaktır (Föcking 2017: 142). Entelektüeller, savaş aracılığıyla İtalya'nın modern bir toplum olabileceği, zamanı yakalayabileceği ve büyük kültürel adımlar atabileceği görüşündedirler. Bu amaç doğrultusunda politikacıları etkilemek, ana hedeflerden biridir.

Siyasete yönelik eleştirilerin bu denli yoğun ve sert olduğu dergide dönüm noktalarından biri de 1915 yılı Ağustos ayında yaşanır. Söz konusu tarihten itibaren dergi yönetimi yayın politikasına ilişkin yeni bir karar alır. Karara göre; 15 Ağustos 1915 sayısı itibariyle *Lacerba* politika alanında yayınlar yapacaktır. Bu kararı, “*teorik ve sanatsal etkinliklerimize kaldığımız yerden devam ettireceğiz*” (Föcking 2017: 142) ibaresiyle duyururlar.

Politika alanında eleştiri yapanlardan biri de Papini'dir. Papini, dönemin hükümetine ağır suçlamalarda bulunur; İtalya'nın geleceği için gerçekleşmesi gereken ve “radikal” olarak adlandırılabilir fikirlerini şu biçimde ifade eder:

“*Salandra hükümetinin ödlelik olarak adlandırılan diplomatik eylemlerine açık bir biçimde göndermede bulunmanın dışında politik arenada gerçek manada düşman eksikliği vardır, Papini'nin savaştaki düşmanları yalnızca Almanlar değil, eski evler ve eski olan her şeydir. O, yalnızca Fütürizm'in savunduğu eski karşıtlığına değil, aynı zamanda ve bilhassa, adilerin, zayıfların ve intihar etmeye bile cesareti olmayanların yer aldığı dünyanın tek temizliği olarak savaş fikrine göndermede bulunur*” (Föcking 2017: 145).

“Dünyanın temizliği” ifadesine bakılırsa, yazarın kendi vatandaşlarının ölümünden hiçbir rahatsızlık duymadığı anlaşılır. Hatta bu durumu daha ileri götürerek ödleliklerin ve riyakârlık yapanların ölümünü olumlayan bir yazı kaleme alır. Yazının günümüz şartlarından çok, tüm Avrupa'da yaşanan siyasî, toplumsal ve ekonomik çalkantıların yaşandığı bir dönem bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Papini'nin dergide yer alan 1 Ekim 1914 tarihli yazısından kısa bir bölümü incelemek, derginin yayın politikasına dair fikir sahibi olmak açısından yararlı olacaktır.

“*İlik anne sütünden ve kardeş gözyaşlarından sonra artık kara kandan soğuk bir banyo gerekiyordu. [...] Ağustos'un kuraklığında iyi bir kanla yıkanma gerekiyordu; [...]. Ödleliğin, diplomasinin, riyakârlığın öğlen uykusu bitti [...]. Kardeşler kardeşleri ve sivilleri öldürmede ve vahşileşmede her zaman iyidirler: [...]. Sayımız fazla. Savaş Malthusvari bir operasyondur. [...] Savaş sonunda tarıma ve modernliğe fayda sağlar. [...] Savaşı seviyoruz ve savaş sürdükçe gurme gibi keyif alıyoruz*” (Papini: 1914: 274).

Dergide politikacılara karşı ağır ithamlarda bulunulur. Derginin okuyucularına ilişkin olarak şu ifadeler yer verilir: “*Giulitti'ye ölüm! [...] Onlar arasında kesinlikle iki dergi tarafından pompalanan şiddet içeren propaganda havasını soluyan Lacerba ve La Voce okuyucuları vardır*” (Gragnani 2015: 66). Buna ek olarak, dönemin politikacılarına karşı takınılan tutum o denli serttir ki, 1 Ekim 1914 yılında *Appello* (Çağrı) başlığıyla yayınlanan

bildiri niteliğindeki yazıda önce hükümete sert eleştiriler yapılır, daha sonra İtalyan toplumunun istekleri dört maddede özetlenir:

“1. Özgür eylem planımızın yeniden hatırlanmasıyla üçlü ittifak anlaşmasının hızlı bir şekilde resmi olarak iptal edilmesi.

2. Artık çok gülünç ve son derece tehlikeli olan tarafsızlık tutumumuzun mümkün olan en kısa sürede sonlandırılması.

3. Geç bir saldırı rezilliğine sebebiyet vermeden önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı savaş ilan edilmesi.

4. Bizi aşağılamalardan, kötü sürprizlerden, gizli anlaşmalardan ve yıkımlardan korumayı garanti eden, yarım yüzyıl boyunca İtalya karşıtı bir politika güden üçlü itilaf devletleri ile politik yakınlaşma olması” (Lacerba 1914: 1).

Derginin Birinci Dünya Savaşı yıllarında sayfalarında sıkça yer verdiği görüşlerin ötesinde, çeşitli sayılarında sıkça yer verilen Fütürizm akımı ile ilgili görüşlere de değinmek gerekir. Bu hususta şunları belirtmekte yarar vardır: *Lacerba* dergisinin ilk Fütürizm öncesi dönemi oldukça kısa sürmüştür. Derginin üçüncü sayısında yer alan Papini'nin *Fütürizmin Manası* adlı makalesinde, derginin amaç ve stratejisinin Marinetti'nin hareketi ile uyumlu olabileceği üzerinde durulur (D'Auria 1982: 19).

Tüm tartışmaların ve görüşlerin yanında, dergiyi Fütürist hareketin propaganda araçlarından biri olarak düşünmek de mümkündür. Derginin 1913 yılı Ekim ayında yayınlanan iki sayısında Papini derin bir ayrım yaşar. 1 Ekim'de yayınlanan makalesinin başlığı *Fregiamoci della politica* (Politikayı Umursuyoruz) iken, yazar 15 Ekim'de çıkan yazısında önceki yazdıklarını inkâr eden Fütürist bir çizgide konumlanır (Della Terza 1984: 154). Bu tutum, dergide Fütürist harekete yakınlaşmanın öncü adımlarından biri olarak görülebilir. O sıralarda Marinetti'nin Fütürizm çizgisine yakın olan *Lacerba*'da İtalyan toplumuna yönelik bazı çağrı ve önermelerde bulunulur: “*Marinetti tarafından Lacerba için kaleme alınmış Fütürist program kapsamında, Marinetti'nin manifestosunda da belirtilen ve dergi okurlarının aşına olduğu bilinen şu noktalar tekerrür ediyordu: güçlü bir ordu, 'İtalyan' olarak adlandırılmaktan gurur duyan bir ulus, sert ve sömürgeci, yayılmacı bir politika, İtalya'nın öncülüğü, yani panitalyancılık*” (Della Terza 1984: 155).

Fütürizm hakkında dergi yazarlarının görüşleri, önceleri İtalya'nın gelenekselliğine dair bir çare olacağı düşünülse de, avangart kültür etkisiyle bu durum farklı bir boyuta evrilir. Artık iddia, İtalyan Fütürizm hareketinin eksiklerini gidermek ve bu felsefeyi daha da ileri bir boyuta taşımaktır. “*Önce Fütürizmin İtalya'nın geçişini tedavi etme amacı taşıdığı düşünülüyordu, şimdi ise Lacerba Fütürizm'in kendisini iyileştirmek istemektedir*” (Baldasso 2018: 52).

Marinetti'nin Fütürist hareketinden belli başlı noktalarda ayrılık yaşansa da, dergide hâkim olan görüş Modernist bir İtalya'nın kurulmasıdır. “*Yaklaşık bir yıl boyunca Marinetti ve hareketi ile aynı cephede yer alan Lacerba dergisi Levenson'a göre kendi yapısı içinde Modernizmi şekillendiren yenileşme yarışında ana arteri temsil eder*” (Baldasso 2018: 35).

Dergide Marinetti sonrası Fütürist programın liderlerinden biri olan Papini'nin Fütürizm ile ilgili görüşlerini daha iyi kavramak için şu ifadelerle bakmak gerekir: "Il significato del futurismo (*Fütürizm'in Manası*) başlıklı bir yayınında Papini Fütürizm hakkında 'araştırmacı ve yenilikçi Avrupa'ya giriş izni belgemiz Fütürizm'dir' der ve İtalyan Modernizm'inin eksikliğinin ve İtalyan sanatının uluslararasılaşması gerekliliğinin bilincinde olduğunu aktarır" (Föcking 2017: 135).

4. Sonuç

Floransa avangart sanatının en önemli temsilcileri olarak kabul edilen *Leonardo, La Voce* ve *Lacerba* dergilerindeki yazarlar, genel bir değerlendirme ile, savaşa sıcak bakar, hatta toplumun daha modern bir seviyeye gelmesinde savaşı önemli bir araç olarak görürler. Ancak savaş sonucunda ortaya çıkan şudur: "Birinci Dünya Savaşı umutlarını kırdı: bir sonraki tinsel kriz onları (dergilerde avangart fikirleri savunanları) geçmişe, gerçeğin ve mananın tek kaynağı olarak dine dönemeye itti" (Baldasso 2018: 56). Geçmişe karşı öfke duyan, geçmişini silmek isteyen düşüncede olan bazı entelektüellerin savaşın yıkıcılığını, toplumlara getirdiği acıları ve savaş sonucunda istedikleri değişimlerin gerçekleşmediğini gördükten sonra geçmişe sarılmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır.

Dergilerin İtalyan kültür ve düşünce hayatına etkisini kısaca özetlemek gerekirse, yirminci yüzyılın ilk yarısında yayın hayatını sürdüren dergilerde pek çok İtalyan şair ve yazarın ilk yayınları yer almaktadır. Dolayısıyla, ilerde önem kazanan yazın dünyasının isimlerinin edebiyat dünyasına girişlerinde önemli bir mihenk taşı görevi gören bu dergilerin bünyesinde edebiyat ve şiir eleştirisi üzerine de çok sayıda makaleler yazılmıştır.

İtalyan avangart geleneğinin temsilcileri olarak adlandırılan bu üç dergide İtalyan edebiyatı ve sanatının gelişme süreci açık bir biçimde görülebilir. Özellikle de Fütürizm'in geniş yer bulduğu *Lacerba* bu akımın tarihsel gelişiminde önemli yer tutar.

Bu çalışmadan anlaşılmaktadır ki, söz konusu dergiler İtalyan kültür, siyasî ve sosyal yaşamı üzerinde etkiler yaratmıştır. Her ne kadar başta hedeflenen bazı amaçlara tam olarak ulaşılmasa da İtalyan toplumunun daha modern bir çizgiye gelmesinde önemli bir rol oynadıkları kabul edilmelidir.

Sonuç olarak, dergilerin yirminci yüzyıl İtalyan entelektüel çevrelerine ve kültür dünyasına etkilerini incelerken, aynı zamanda Avrupa'da yaşanan siyasî, ekonomik ve kültürel gelişmelere doğrudan veya dolaylı olarak değinildiğini de ifade etmek gerekir.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, "Bir Döneme Damga Vuran Üç Avangart Dergi: Leonardo, La Voce ve Lacerba" adlı çalışmamın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR DİZİN ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

- Agnoletti, Fernando (1915). "Canto di guerra". *La Voce* 7 (12): 731-739.
- Baldasso, Franco (2018). "Rinnovamento culturale e peso del passato. 'Lacerba' e il Futurismo". *Sistema periodico Il secolo interminabile delle riviste*. ed. Francesco Bortolotto, Eleonora Fouchi, Davie Antonio Paone, Federica Parodi. Bologna: Pendragon. 31-57.
- Baldini, Anna (2018). "Allies and Enemies: Periodicals as Instruments of Conflict in the Florentine Avant-garde (1903-15)". *Journal of European Periodical Studies* 3 (1): 7-28.
- Baldini, Anna (2018). "La cultura tedesca nelle riviste dell'avanguardia fiorentina (1913-1915)". *L densità meravigliosa del sapere Cultura tedesca in Italia fra Settecento e Novecento*. ed. Maurizio Pirro. Milano: Ledizioni. 147-165.
- Bartolini, Simonetta (2010). "Il Futurismo e Lacerba". *Luci e ombre del Futurismo*. ed. Antonio Gasbarrini-Novella Novelli. L'Aquila: Angelus Novus Edizioni. 21-38.
- Billiani, Francesca (2011). "Intellettuali militanti, funzionari e tecnologici, etica ed estetica in tre riviste fiorentine d'inizio secolo: *Il Regno*, *La Voce* e *Lacerba* (1903-1914)". *The Printed Media in Fin-de-siècle Italy Publishers, Writers and Readers*. ed. Ann Hallamore Caesar, Gabriella Romani, Jennifer Burns. London: Modern Humanities Research Association and Maney Publishing. 63-78.
- Capelli, Pierpaolo (2011). *Emeroteca Catalogo*. Roma: Biblioteca Quirinale.
- D'Auria, Francesca Petrocchi (1982). "Papini e la presenza della politica in Lacerba". *Studi Novecenteschi*, 9 (23): 5-43.
- Dalembert, Maria Pia De Paulis (2018). "Giovanni Papini: poesia e attività letteraria sul fronte interno". *Cahiers de la Méditerranée* 97 (1): 25-38.
- Del Puppo, Alessandro (2000). *Lacerba 1913-1915*. Bergamo: Lubrina Editore.
- Della Terza, Dante (1984). "F. T. Marinetti e i futuristi fiorentini: L'ipotesi politico-letteraria di Lacerba". *Italica* 61 (2): 147-159.
- Föcking, Marc (2017). "Amiamo la guerra? 'Der Sturm', 'Lacerba' e l'inizio della Prima Guerra Mondiale". *In trincea Gli scrittori alla grande guerra*. ed. Simone Magherini. Firenze: Società Editrice Fiorentina. 131-150.
- Gragnani, Cristina (2015). "Lacerba e Il figlio alla guerra: agli estremi dell'interventismo intellettuale?". *Annali d'Italianistica* 33: 53-73.
- Isnenghi, Mario (2006). "Gli intellettuali del 'Leonardo' alle soglie del Novecento". *Belfagor* 61 (5): 497-508.
- Langella, Giuseppe (2004). *Cronache letterarie italiane*. Roma: Carocci Editore.
- Magni, Stefano (2015). "La Voce 'bianca' e la Grande Guerra Immagini del conflitto e dei soldati". *Italies* 19: 37-55.

Martini, Carlo (1956). *La Voce*. Pisa: Nistri-Lischi.

Papini, Giovanni (1914). “Amiamo la guerra”. *Lacerba* 2 (20): 274.

Papini, Giovanni (1914). “Appello”. *Lacerba* 2 (20): 1.

Sica, Paolo (2015). “Alleanze, antagonismi e avanguardie (Lacerba, L’Italia futurista e altro)”. *Forum Italicum* 49 (3): 734-748.

Vittoria, Albertina (2015). “Il ‘partito degli intellettuali’ e l’organizzazione della cultura dalla ‘Voce’ alla Einaudi”. *Studi storici* 56 (3): 501-527.

Viviani, Alberto (1955). *La maschera dell’orco*. Milano: Bietti.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	<p>Cilt: 4, Sayı: 1, 2021</p> <p>Vol: 4, Issue: 1, 2021</p> <p>Sayfa – Page: 141-152</p> <p>E-ISSN: 2667-4262</p>
---	---

TÜRKÇEDE G > V DEĞİŞİMİ VE /G/ DÜŞMESİ ÜZERİNE

ON THE G > V CHANGE AND /G/ ELISION IN TURKISH

Süleyman ERATALAY*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 13.04.2021</p> <p>✓ Kabul: 22.06.2021</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler:</p> <p>/g/ sesi, ses düşmesi, ses değişmesi, sesbilgisi.</p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Türkçenin tarihsel metinleri aracılığıyla günümüze gelen, zaman içinde değişime uğramış çeşitli sözcükler birçok ses olayı barındırmaktadır. Ses olaylarının tarihi geçmişi saptamak her zaman çok kolay olmamaktadır. Bunların tespiti Türk dilbilgisinin belki de en önemli konularından biridir. Buradan hareketle denilebilir ki bu metinlerde yer alan ses olaylarının nasıl oluştuğu, günümüze dek ne şekilde ulaştığı ve hangi aşamalardan geçtiği ile ilgili sorulara cevap verilmesi ve bu değişikliklerin tarihi geçmişinin saptanması Türk dili açısından oldukça değerlidir. Türkçenin tarihsel dönemleri içerisinde söz başında, söz içinde ve söz sonlarında farklılıklar gösteren /g/ sesi şüphesiz Türk dilinin gelişme sürecinde ve hatta bugünkü şivelerin sınıflandırılması noktasında oldukça önemli roller üstlenmiştir. Bu çalışmada /g/ sesinin tarihsel süreç içerisinde nasıl ve ne şekilde /v/’ye değiştiği veya düştüğü üzerine Türkçenin tarihsel metinlerinden yola çıkılarak ve Türkologların görüşlerine de yer verilerek ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sesin /v/ye değişmesi dolaylı bir süreçten /ğ/ sesi /v/ sesine rahatlıkla dönüşmüş, /y/ sesinin /v/’ye değişmesi nadiren olmuştur. /y/ sesinin ise daha çok düşme eğiliminde olduğu görülmüştür.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 13.04.2021</p> <p>✓ Accepted: 22.06.2021</p> <hr/> <p>Keywords:</p> <p>/g/ phoneme, elision, phonetic change, phonetic.</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>Various words that have survived through the historical texts of Turkish and have changed over time contain many phonetic changes. It is not always easy to determine the historical background of sound events. Their determination is perhaps one of the most important issues of Turkish grammar. From this point of view, it can be said that answering the questions about how the sound events occurred in these texts, how they reached the present day and what stages they went through, and determining the history of these changes are very valuable for the Turkish language. In the historical periods of Turkish, the phoneme /g/, which differs at the beginning, within, and end of the word undoubtedly played a very important role in the development process of the Turkish language and even in the classification of today's dialects. In this study, it has been tried to reveal how and in what way /g/ sound has changed to /v/ or dropped in the historical process, based on the historical texts of Turkish and also by including the opinions of Turcologists. While the change of the sound to /v/ was an indirect process, the /ğ/ sound easily transformed into the /v/ sound, and the change of the sound /y/ to /v/ occurred rarely. It was observed that the /y/ sound tended to decrease more.</p>

* Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dil Bilimi Bölümü, Van / Türkiye, E-mail: s.eratalay@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5087-226X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Eratalay, Süleyman (2021). “Türkçede g > v Değişimi ve /g/ Düşmesi Üzerine”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 141-152. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.915345>.

Extended Abstract

When the historical change of Turkish is examined, it has been observed that the g sound often changes or falls. The /g/ sound alternates with sounds such as /ğ/, /v/, /k/, /ŋ/ and /y/ in word roots and stems or completely transformed into these sounds. In historical texts, the /g/ sound is of two types, front and back. For this reason, it is shown as g/ğ in many sources. This is an important situation for texts in which vowel sounds are not written partially or completely, such as Göktürk and Arabic letter texts.

From Old Turkish to the present, the /g/ consonant transforms into /y/, /ğ/, and "v" consonants at various stages. The focus of the study will be word roots rather than affixes and word stems that are considered as word roots today. The variation of the /g/ sound in suffixes has been studied by various researchers before. In Orkhon Turkish, two different forms of the /g/ consonant are given as plosive velar and its opposite as palatal. It is stated that /g/, which is the front palatal consonant in the Old Uyghur Turkish period, is found in the word and at the end of the word, and it is mentioned that it can also occur as front sound in borrowed words like gan 'ganj'. It is stated that the /g/ sound in Turkish is voiced as fricative not only with the back synharmonism but also with the front synharmonism, and the fricative pronunciation explains the early loss of this velar sound.

In the Middle Turkish period, the /g/ sound at the end of monosyllabic words is preserved in the eastern dialect. It is converted to /y/ in all other Turkish dialects. Regarding the /ğ/ consonant, it is stated that monosyllabic words are more preserved at the end, and sometimes they tend to fall and lengthen the previous vowel. In the period of Khwarezm Turkish, which developed with Karakhanid Turkish and left its place to Chagatay Turkish after itself; It is seen that the sounds /g/ and /ğ/ at the end of multi-syllable words are generally preserved, but they have been dropped, albeit rarely, by the influence of Oghuz. When it comes to the period of Old Anatolian Turkish; It is seen that the /g/ consonant at the end of the word and syllable and the /g/ consonant at the beginning of the syllable preserve themselves in writing. It is stated that the /g/ sounds in the first syllables or the last sounds of some words in Western Turkish turn into /ğ/ and /y/ sound in later periods, but it is difficult to say anything definite about the time of this transformation.

The sound change laws known as Grimm's law and Verner's law state that in Germanic languages, /p/, /t/, and /k/ sounds transform into /b/, /d/, and /g/ sounds, the places of occurrence of which are close. This transformation is a situation encountered in many languages, since people have more or less the same physiological structure and can produce about 40-50 different sounds. When the examples where the /g/ and /ğ/ sound drops are examined, the falling event occurs especially after the transformation into /ğ/ and /y/. Words with front vowels change to /y/. The g > v change is not a direct change. The /g/ sound lenites into /ğ/ and /y/. Then these sounds change to /v/.

In Turkish, the /g/ sound is a sound that is usually shown with two different symbols in historical texts in terms of its formation at the velar and palatal. The reason why this different representation does not exist today is that we have switched to a writing system in which all vowels are written. This sound is also a fricative sound and the reason for the /g/ drop in many syllables and suffixes can be attributed to this feature. It is very close to the /k/ sound in terms of the place of sound formation. Due to a softening phenomenon known all over the world as the law of Grimm and Verner, which was effective in the transition to Western Turkish, the /k/ sounds at the beginning of the words turned into /g/. This event is a transformation that provides important data in historical dialectization. For this reason, many researchers have taken this change as a reference while classifying the dialects. If we focus on the change direction of the sound, it can definitely be said that the change is from /k/ to /g/ at the beginning of the word.

Giriş

Bilindiği üzere ölçünlü Türkçede 8 ünlü ve 21 ünsüz bulunmaktadır. Bu sesler kendi içlerinde farklı sınıflara ayrılarak tanımlanırlar. Örneğin ünlüler geniş-dar, düz-yuvarlak ve kalın-ince olmak üzere belli bir düzen içerisinde konumlanır. Bu durum ünsüzler için de geçerlidir. Türk dilbilgisi kaynakları içerisinde; ses tellerinde oluşturdukları duruma, çıkış

yerlerine, söyleniş sürelerine, temas derecelerine göre gibi farklı başlıklarla sınıflandırılan ünsüzler Türkiye Türkçesi'nde b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z sesleridir. Türkçenin tarihsel metinlerinde ħ, η gibi farklı ünsüzlerin bulunduğunu biliyoruz. Bunların yanında Arap yazısında kullanılan ancak günümüzde g ve k olarak tek sesle ifade edilen ğ, k gibi sesler de kullanılmıştır. Bu sesler bugün Türkçenin pek çok lehçe ve şivesinin yazı ve konuşma dilinde karşımıza çıkmaktadır.

Türkçede ünsüzler, tüm dünya dillerinde olduğu gibi, geçmişten günümüze bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişimler elbette doğal bir sürecin gerektirdikleridir. Türkçenin tarihsel dönemlerinde /g/ sesi, sözcük kök ve gövdelerinde sıklıkla düşmüş, /ğ/, /v/, /k/, /η/ ve /y/ gibi seslerle nöbetleşmiş ya da tamamen bu seslere dönüşmüştür. Bu durum elbette belli bir nedene dayandırılabilir. Bu nedenleri bulabilmek için Türkçenin tarihsel metinlerinin incelenmesi ve her detayın irdelenmesi gerekmektedir.

Tarihsel metinlerde /g/ sesi kalın ve ince olmak üzere iki türdür. Göktürk yazıtlarında 𐰇 işaretiyle, daha sonraki Arap harfleriyle oluşturulan metinlerde ğ ile gösterilen /ğ/ kalın; yine Göktürk yazıtlarında 𐰆 ile ve daha sonra Arap harfleriyle oluşturulan metinlerde ک işaretiyle gösterilen /g/ incedir. Bu nedenle birçok kaynakta g/ğ şeklinde bir gösterim vardır. Bu durum Göktürk ve Arap harfli metinler gibi ünlü seslerin kısmen ya da tamamen yazılmadığı yazılar için önemli bir durumdur. Fakat günümüzde kullandığımız Latin yazısında, Göktürk yazısındaki kalın ve ince ünlülü ünsüz seslere ve Arap yazısındaki yine kalınlık incelik ayırımına sahip ünsüz seslere ihtiyaç duyulmadığından bu seslerin g simgesi ile gösterimi yeterli olmuştur¹.

Eski Türkçeden günümüze /g/ ünsüzünün geçirdiği değişiklikleri değerlendirmeye alırsak; bu ünsüzün kimi zaman /y/, kimi zaman /ğ/, kimi zaman da “v” ünsüzlerine dönüştüğünü görürüz. Hatta bu ses hem ek hem de köklerde en fazla düşen seslerdendir. Muharrem Ergin “*köklerde ve eklerde başka sestem türemek, düşmek ve değişmek bakımından en çok dikkati çeken konsonantlar bunlardır*” der (1998: 85). Ergin, ünsüzün Türkçenin hemen her döneminde farklı kullanımları olduğundan söz eder. Bunu da Türkçenin dönemleri içerisindeki devre farklılıklarını yansıtmaya bakımından önemli bulur (1998: 85). İlhan, sesin Türkçede sağlam seslerden olduğunu vurgulayarak bu sesin düşürülmemesi gerektiğini belirtir. Daha sonra İlhan, sesin bu düşme özelliğini lehçeleşmeye ve toplumsal tercihlere bağlayarak bazı durumlarda sesin düşebileceğini savunur (2009: 47). Eski Türk yazıtlarında da kimi zaman /η/ sesi ile nöbetleştiği bilinen /g/ ünsüzü o dönemde sözcük başında bulunmaz. Günümüzde sözcük başında /g/ sesinin bulunduğu Eski Türkçe kaynaklı sözcüklerin başında /k/ ünsüzü bulunmaktaydı.

Bu sesin durumunu Eski Türkçe döneminden günümüze kadar incelerken, bir noktaya açıklık getirmek gerekmektedir. Türkçenin son derece kararlı sondan eklemeli yapısı sayesinde, sözcük kökleri tek sese kadar çözümlenebilmektedir. Bu durum sözcük kökü ve eklerin

¹Ancak çalışmada kullanılan bazı kaynaklarda bu ayırım yer almaktadır ve bu kaynaklardan yapılan alıntılar olduğu gibi verilmiştir. Dilimizde kalın ünlülerle kullanılan /ğ/ sesinin genze yakın bir yerde olduğu, ince ünlülerle kullanılan /g/ sesinin daha ön taraftan üretildiği konusu açıktır. Fakat bu durum birbirine dönüşebilecek iki farklı ses gibi düşünülme ihtimalini akla getirdiğinden, çalışmanın başlığında ve tarafımıza ait olan yerlerde ikisi için /g/ şeklinde kullanım tercih edilmiştir.

ayrımını zorlaştırmaktadır. Çalışmada odaklanılan nokta, eklerden ziyade sözcük kökleri ve günümüzde sözcük kökü olarak değerlendirilen ancak derin çözümleme bakış açısıyla sözcük gövdeleri olarak kabul edilebilen kısımlar olacaktır. Gövde terimi, kalıplaşmış ya da kalıplaşmaya başlayan birden çok heceli yapılar için kullanılacaktır. /g/ sesinin eklerdeki değişimi daha önce çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiştir².

Eski Türkçede /g/ Ünsüzü

Talat Tekin Orhon Türkçesi'nde /g/ ünsüzünün ötümlü artdamak sızıcısı /ɣ/ ve onun ön karşıtı /g/ olarak iki farklı biçimini verir. Ünsüzün soru edatı olan gu/gü dışında söz başında bulunmadığını söyler. Söz içinde ise ya iki ünlünün arasında (*igid-* 'beslemek, doyurmak', *uguş* 'kabile, boy') ya da bir ünsüzün yanında (*adgır* 'aygır', *kısga* 'kısa') bulunabileceğinden söz eder (2016: 69). Söz sonunda da sık kullanımlarına rastladığımız (*teg* 'gibi', *yadag* 'yaya') ünsüz daha önce belirttiğimiz üzere söz içi ve söz sonlarında (*buñuñ - buñug* 'derdin', *ärtiñiz - ärtigiz* 'idiniz', *bardıñız - bardıgız* 'vardınız') da /ɣ/ sesi ile sıkça nöbetleşir (2016: 70).

Talat Tekin yaptığı lehçe sınıflandırmasında bu sesin önemine de değinmektedir. Tekin, Samoyloviç'in sınıflandırmasında bu ünsüzle ilgili olan bölüme yer vermiş olup daha sonra bu bağlamda kendi sınıflandırmasını oluşturmuştur. Tekin, çok heceli sözlerin sonundaki -ıg/-ig ses gruplarının durumu ve tek heceli sözlerin sonundaki -ağ ses grubunun durumu biçiminde yer alan iki madde ile bu ünsüzlerin lehçe sınıflandırılmasındaki önemini bir kez daha göz önüne sermektedir (1989: 161). Bu durum /g/ sesinin erken dönem ağızlaşmalarında değişme temayülüyle son derece etkin rol oynadığını gösterir.

Eski Uygur Türkçesi döneminde ön damak ünsüzü olan /g/'nin söz içi (*egri* 'eğri') ve söz sonunda (*ölüg* 'ölü') bulunduğunu belirten Eraslan, *gan*³ 'ganj' gibi alıntı sözcüklerde de başa gelebildiğinden söz eder. Yine, art damak sızıcı ünsüzü olarak tanımladığımız ve tarihsel metinlerde sıkça kullanımına rastladığımız /g/ Sanskritçe 'öğretmen' anlamına gelen *guru* sözcüğünün başında yer alır. Bu ses Türkçede söz başında bulunmaz ancak söz içi (*boğuz* 'boğaz') ve söz sonunda (*kulsıg* 'köle') sıkça kullanılır (2012: 68). Ferruh Ağca, /g/ ünsüzünün birden fazla heceli sözcüklerde hece başında hem Türk runik alfabesiyle yazılmış Türkçe metinlerde hem de birçok Manihaist ve Budist Türkçe metinlerde korunduğunu söyler (2006: 16).

Marcel Erdal, Türkçede /g/ sesinin sürtünmeli (fricative) olarak yalnızca arka uyumla (back synharmonism) değil, ön uyumla (front synharmonism) da seslendirildiğini ve sürtünmeli sesletimin (fricative pronunciation) bu damaksıl sesin *äşäk* > *äşgäk* 'eşek' örneğindeki erken kaybını açıkladığını belirtir. Daha sonra *kärgäk* sözcüğündeki /g/nin ses düşmesiyle *käräk* şeklini almasına değinir. /g/ sesinin /y/ye değişmesi ile ilgili *igä* > *iyä* örneklerini verdikten

² Ayrıntılı bilgi için: Gökçe, Aziz (2010). "Bünyesinde Art veya Ön Damak/G/Ünsüzü Bulunduran Yapım Eklerinin Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Tarihsel Seyirleri Üzerine" *Folklor/Edebiyat*, 16(61): 43-72; Ergin, Muharrem (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım; İlhan, Nadir (2009) "Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri". *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Journal Of World Of Turks*, Zfwf, 1(2): 43-55.

³ Gan: Ganj nehri anlamına gelen sözcük Sanskritçedir.

sonra, *ütülä-* < *ütüg* ve *tütsülüg* < *tütsüg* örneklerine değinerek bu iki örneğin sadece hata olduğundan ve genelleme için yeterli bir temel teşkil etmediğinden bahseder (2004: 122-123).

Orta Türkçede /g/ Ünsüzü

Karahanlı Türkçesinin önemli eserlerinden olan *Divânu Lugâti't-Türk*'te Kaşgarlı, /ğ/ ünsüzü ile ilgili oldukça ayrıntılı örnekler sunar. Buna göre zaman ve mekân isimlerinin sonuna gelen /ğ/'nin Oğuzlar tarafından kullanımdan düşürüldüğünü söyleyen Kaşgarlı; *Türkler gidilecek yer anlamında "barğuyêr" derken, Oğuzlar aynı ifadeyi "barasıyêr" olarak kullanır* der. Ayrıca isim ve fiillerde işin devam etmekte olduğunu belirten bir durumda sözcük ortasındaki /ğ/ ünsüzünün Oğuzlar ve Kıpçaklarda ortadan kaldırıldığını dile getiren Kaşgarlı bunu da; *Türkler "alakarga"ya 'çumğuk' derken Oğuz ve Kıpçaklar "çumuk" der*, olarak ifade ederek örneklendirir (Atalay 1998: I/33).

Reşid Rahmeti Arat, Karahanlı Türkçesi eserlerinden olan *Atebetü'l-Hakayık*'ın dil notları bölümünde /g/ ve /ğ/ ünsüzleri ile oldukça ayrıntılı ve konuya açıklık getiren birkaç madde sıralamaktadır. Arat bu seslerle ilgili; söz başlarında, tek heceli sözlerin sonunda, birden fazla heceli sözlerin sonunda, teşkil eklerinin başında, tasrif eklerinin başında ve iki ünlü arasında bulunmalarına göre sınıflandırma yapılabileceğinden söz eder. İlk olarak söz başı /k/ sesinin /g/ sesine dönüşmesi ile ilgili XI. yüzyılın sonlarına kadar henüz bir gelişme olmadığı üzerinde durur. Konunun ancak XIV. yüzyıl ve sonrasına götürülerek daha iyi anlaşılabilceğinden söz eder. Özetle Arat; k > g değişiminin tarihi metinleri iyi anlamak ve yorumlamakla anlaşılabilceğini vurgulayarak konu ile ilgili net bir bilginin henüz oluşmadığı üzerinde durur (1992: 107).

Tek heceli sözcüklerin sonundaki /g/ sesinin doğu şivesinde korunurken diğer bütün Türk şivelerinde /y/ sesine dönüştüğünü söyleyen Arat /ğ/ ünsüzü ile ilgili de tek heceli sözcüklerin sonunda daha çok korunduğunu bazen de düşme temayülü göstererek kendinden önceki ünlüyü uzattığını belirtir (1992: 108-109).

Birden fazla heceli sözcüklerin sonunda bulunan /g/ ve /ğ/ ünsüzlerinin bugün Türk şivelerinin çoğunda düştüğünü açıklayan Arat ayrıca Radloff'un da konu ile ilgili görüşüne değinir. Radloff birden fazla heceli sözcüklerin sonundaki /g/ ve /ğ/ ile ilgili Altay şiveleri metinlerinde yazıda korunan bu seslerin /ğ/ ünsüzüne de dönüşen biçimleri olduğundan söz eder (1992: 109-110). Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için Arat'ın kaleme aldığı "notlar" kısmı okunabilir (1992: 107-114).

Daha önce de belirttiğimiz üzere bu ünsüzler Türk dilinin dönemlere ayrılması ya da lehçelerinin sınıflandırılması noktasında önemli rol oynar. Ek ve hece başlarındaki kalın ve ince sıradan /g/ ünsüzleri ile çok heceli sözlerin sonundaki /g/ ünsüzlerinin durumu, Karahanlı Türkçesi ile Oğuz Türkçesini birbirinden ayırmamıza yardımcı olmaktadır. Karahanlı Türkçesi döneminde karşımıza çıkan *urağan* > *uran*, *yazıgçı* > *yazıcı* biçiminde verilen hem /g/'li hem de /g/'siz örneklerin kullanılıyor olması /g/ düşmesinin bu dönemde başlamış; ancak henüz tamamlanmamış olduğunu göstermektedir. Behcetü'l-hadaik'te *tapuğ*, *yalğan*, *borgu* gibi /g/ ünsüzü ile yazılmış örnekler bulunmasına rağmen, zamanın getirdiği gelişmeden ötürü Oğuzca özellik daha baskın duruma gelmiştir. Karışık dilli eserlere "olga bolga" dili denmesi de, ek

başındaki /g/'lerinin Eski Anadolu Türkçesine göre bir ayrıcalık göstermesindedir (Korkmaz 2009: XC).

Karahanlı Türkçesi ile gelişen ve kendinden sonra yerini Çağatay Türkçesine bırakan Harezmi Türkçesi dönemine gelince; birden fazla heceli sözcüklerin sonundaki /g/ ve /ğ/ seslerinin genellikle korunduğu ancak Oğuzca'nın etkisiyle nadir de olsa düşürüldüğü görülmektedir (*körklüg* > *körklü*, *türlüg* > *türlü*). Ayrıca bazı yapım ekleri ile sözcüğün bünyesindeki hecelerin ve çekim eklerinin başında bulunan /ğ/ ve /g/ seslerinin karışık durumda (*eşek*, *kerek*, *kazgan* 'kazan', *kurtgar* 'kurtar', *yapurgak* 'yaprak'...) olduğuna dair örneklerle rastlanır (Sağol 2002: V/804).

Çağatay Türkçesinin ilk dönemi olarak kabul edilen Harezmi-Altın Ordu Türkçesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler veren Aysu Ata'ya göre g/ğ ünsüzü, tek heceli sözcüklerin sonunda sabitken birden fazla heceli sözcüklerin içerisinde korunmuş *edgü* 'iyi', *emgek* 'emek', *yalgan* 'yalan', kaybolmuş ya da her iki biçimiyle de -bazen aynı metin içerisinde- kullanılmıştır (*kergek* > *kerek* 'gerek', *karınçga* > *karınça* 'karınca'). Ata, ğ sesi ile yazılan *karınçganın* k < ğ değişmesi ile *karınçka* olarak yazıldığı ya da söz konusu sesin düşerek *karınça* biçiminde de kullanıldığına dikkat çeker. Yine sesin bu dönemde /k/ ve v/w seslerine dönüştüğüne dair örnekler sunar (*koğ-* > *kov-* ya da *kov-* /*kav-*). Bu dönemde birden fazla heceli sözcüklerin sonunda çoğunlukla korunan ünsüzün *açığ* > *açı*, *sasığ* > *sası* gibi kimi örneklerde de düştüğü görülmektedir. Güney-batı Oğuz Türkçesinin özelliği olan birden fazla heceli sözcüklerin sonundaki g/ğ seslerinin düşmesi, örneklerden de görüleceği üzere nadiren de olsa dönemin tüm eserleri için söz konusudur. Çağatay Türkçesinde rastlanılan /ğ/ ve /k/ ünsüzü karışıklığı Harezmi Türkçesi döneminde de kendini göstermektedir. Söz içinde, dönemin birden fazla eserinde yer alan bu özelliğin söz sonunda sadece *Kıssaşü'l Enbiyâ*'da rastlanması oldukça önemlidir. Bu bağlamda denilebilir ki *Kıssaşü'l Enbiyâ*, söz konusu dönemin diğer eserlerinden Çağatay Türkçesine yaklaşan bu özelliği ile ayrılmaktadır (2016: 70).

Eski Anadolu Türkçesi dönemine gelindiğinde; sözcük ve hece sonundaki /g/ ünsüzü ile hece başındaki /g/ ünsüzünün yazıda kendini koruduğu görülmektedir (*beg*, *degirmen*, *gögüz*, *yigit*...). Ancak bunların yumuşak (y/ğ) şekilde okunup okunmadığını tespit etmek mümkün olmamakla birlikte büyük bir kısmı bugün /ğ/ ve /y/ şeklinde söylenmektedir. Yine /ğ/ ünsüzünün de bu dönemde sadece birkaç sözcükte /v/ sesine dönüştüğü (sovuk) ve hatta tam tersi olan /v/ sesinin de kulağuz < kulavuz örneğinde olduğu gibi /ğ/ sesine dönüştüğü görülmektedir (Timurtaş 1976: 343). Bu durum değişimin iki ses arasında olduğu dönemde yazımın netleşmemesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Nitekim değişim yönü ğ>ğ>v şeklinde olmalıdır. Sözcüklerin son seslerindeki ğ/g ünsüzleri düşerken kısmi de olsa yuvarlaklaşmaya yol açmışlardır. *sevig* > *sevü*, *alıg* > *alu* örneklerinde bu yuvarlaklaşma gözlenirken *kiçig* > *kiçi*, *yadag* > *yaya* örneklerinde bir değişiklik olmamıştır (Özkan 2017: 108).

Osmanlı Türkçesinde /g/ Ünsüzü

Tarihsel metinlerden günümüze /g/ ünsüzünün kimi zaman düştüğü, kimi zamanda /ğ/, /y/, /v/ gibi seslere dönüştüğü görülmektedir. Mertol Tulum *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı* adlı eserinin birinci bölümünde Meninski'nin görüşlerinden yola çıkarak konu bağlamında değerli bilgiler vermiştir. Tulum burada tarihsel metinlerde karşımıza çıkan /ğ/ ve /g/

ünsüzlerini ayrı ayrı ele alarak Meninski'nin konu ile ilgili görüşlerini sunar. Bu görüşlerden hareketle /ğ/ sesini değerlendiren Tulum, Arapçada Ğ (gayın) olarak bildiğimiz sesin Türkçede ifade edilirken /h/ sesi ile birlikte çıkarıldığı ve bunu yaparken de boğazı kullanmanın etkili olduğunu söyler. Yani tarihsel metinlerde art damak ünsüzü olarak bildiğimiz bu ses aslında Latincedeki /g/ sesinden farklıdır. Yine Tulum Meninski'nin belirttiği gibi /g/ sesinin iki ünlü arasında süreklileşerek gevşeyen ya da eriyen bir ses olarak çıktığını ifade eder. Daha sonra Türkçedeki g > ğ (=y) değişimi ile ilgili küçük bir not düşen Tulum bununla ilgili olarak da bu ses değişikliklerinin XVII. yüzyıl içerisinde gerçekleşmiş olabileceğini savunur. Ancak Tulum da birçok Türkolog gibi bu durumun net bir açıklamaya muhtaç olduğunu vurgular. Çünkü bu ses değişikliğinin tarihinin daha çok transkripsiyon metinlerinden yola çıkılarak elde edilmiş bir sonuç olduğunu ancak Arap harfli metinler üzerinde ciddi ve sıkı çalışmalar ile tam bir netlik kazanabileceğini söyler (2011: 87-89).

Batı Türkçesinin ikinci evresi olarak bildiğimiz XV. yüzyılın başlarından başlayarak XX. yüzyılın başlarına kadar devam eden Osmanlı Türkçesi dönemi dilbilgisel bağlamda ele alındığında Türkiye Türkçesinden çok da farklı değildir. Ancak Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi dönemi ile kıyaslandığında belirgin farklar göze çarpmaktadır. Osmanlı Türkçesini belki de diğer dönemlerden ayıran en önemli özelliklerden biri bu dönemde çok fazla Arapça ve Farsça sözcük kullanılmasıdır. Bu durum elbette sözcüklerin yazılışında da etkili olmuştur. XX. yüzyılın başlarına kadar yabancı sözcük istilasına uğrayan Osmanlı Türkçesi yerini Türkiye Türkçesi'ne bıraktığında bu durumdan kurtulabilmiştir. Timurtaş, Osmanlı Türkçesindeki kef (ك) 'i dört başlık altında ele almıştır. Bu durumda bu ses ince seslilerle birlikte kullanılmakta ve /k/ sesinin karşılığı olmaktadır. Ayrıca bu dönemde kef (ك) 'in sözcük başında /g/ sesini vermek için kullanıldığı da bilinmektedir. كركس 'gerek', 'göğüs' örneklerinde görüldüğü üzere ses /g/ olarak okunmakta ve daima ince /g/ sesi olarak çıkarılmaktadır. Aynı şekilde kef (ك) sağır kef olarak sözcük başında bulunmayan bir ses olarak açıklanmaktadır ki bu da nazal /n/ sesi olarak bildiğimiz /ŋ/ sesinin karşılığıdır (بجز 'beniz' gibi). Aynı zamanda kef (ك)in دكل 'değil', اكر 'eğer' örneklerinde görüldüğü üzere /ğ/ olarak da kullanıldığı bilinmektedir (Timurtaş 2000: 92-93). Eski Türkçeden başlayarak ilk hecede ve tek heceli sözcük sonundaki /g/ seslerinin Türk şivelerinde de çoğunlukla korunduğu ve bazen de sesin yumuşadığı görülmektedir. Hece sonundaki bu /g/ sesleri Osmanlı Türkçesinde /ğ/ sesine dönüşmüştür. Osmanlı Türkçesinde hece sonundaki bu /ğ/ sesleri de Türkiye Türkçesinde /y/ sesine dönüşmüştür.

Ergin, Batı Türkçesinde bazı sözcüklerin ilk hece ya da son seslerindeki /g/ seslerinin daha sonraki dönemlerde /ğ/ ve /y/ sesine dönüştüğünü ancak bu dönüşümün tam olarak ne zaman gerçekleştiği hakkında kesin bir şey söylemenin zor olduğundan söz eder. Ergin, bu ses değişimlerinin Osmanlı Türkçesi zamanında gerçekleşmiş olabileceği düşüncesini ortaya atar (2013: 86).

Türkçenin bazı dönemlerinde düşme temayülü olan /g/ ünsüzü bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında halen kullanılmaktadır.

/g/ Ünsüzünün Değişim Özellikleri

Grimm yasası ve Verner yasası olarak bilinen ses değişim kanunlarına göre, Germen dillerinde /p/, /t/ ve /k/ seslerinin oluşum yerleri yakın olan /b/, /d/ ve /g/ seslerine sistematik olarak dönüştüğü ortaya çıkarılmıştır (Noske 2012: 65).

Tablo 1: Grimm ve Verner yasaları⁴

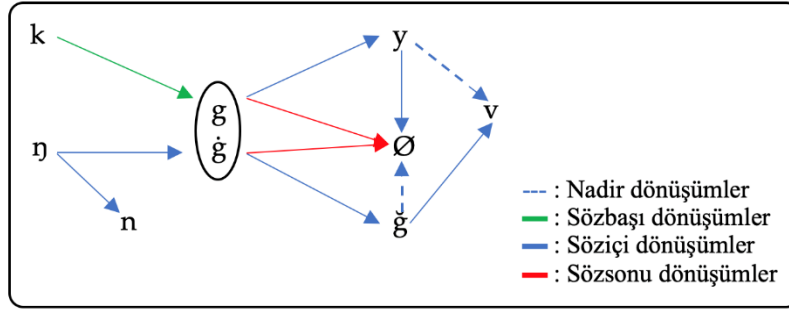
	ötümsüz patlamalı	ötümlü patlamalı	soluklu ötümlü patlamalı
dudaksıl	p	b	b ^h
dişsil	t	d	d ^h
damaksıl	k	g	g ^h

Bu dönüşüm, insanların aşağı yukarı aynı fizyolojik yapıya sahip olmaları ve -ufak farklılıklar göz ardı edilirse- yaklaşık 40-50 kadar değişik ses çıkarabilmeleri nedeniyle, birçok dilde karşılaşılan bir durumdur. Eski Türkçede de söz başında /k/ sesi ile seslendirilen birçok sözcük (*kel, kit, kör, köz*) günümüzde /g/ sesiyle (*gel, git, gör, göz*) karşılanmaktadır. Yani bu ses olayı Türkçe için de geçerlidir.

Eski Türkçe döneminde kullanılan genizsil /ŋ/ sesi de /ğ/ sesinin gelişimi açısından önemli bir noktadadır. Bu ses aslında [ng] olarak telaffuz edildiğinden bu yönüyle /ğ/ sesine oldukça yakındır ve Eski Türkçe döneminde birçok sözcükte iki ses arasında nöbetleşme görülür. Ses ayrışması (unpacking, segmentalisation) diyebileceğimiz (Trask 1996: 62), kısaca kaynaşmanın tam tersi bir ses olayı nedeniyle bu ses /n/ ve /ğ/ seslerine ayrılmıştır. Bu ses ayrışması, Uygur Türkçesi döneminde oluşan /n/ /y/ ayrışması gibi, bu dönem içinde yoğunca görülür. /ŋ/ sesi de /ğ/ sesi gibi artdamak sesi olduğundan ayrışan sesin de artdamak sesi olması son derece doğaldır.

/g/ ve /ğ/ sesinin düştüğü örnekler incelendiğinde özellikle söz içinde önce /ğ/'ye ve /y/'ye dönüşme sonrasında düşme olayı gerçekleşir. Eski Türkçede ağaç anlamına gelen *ıgaç* sözcüğünün günümüz konuşma dilinde *ağaç > a'aç > aāç* biçimlerine bürünmesi bunun açıkça göstergesidir (Deny 2012: 53). Kalın ünlülere sahip sözcüklerde değişim /ğ/ sesiyledir. İnce ünlülere sahip sözcüklerde ise *beg > bey, beğen- > beyen-* (Deny 2012: 47) şeklinde /y/'ye değişim görülür. Türkçedeki *g > v* ya da *ğ > v* değişimi de aslında *ğ > ğ > v* nadiren de *g > y > v* değişimidir ve *güğercin > güvercin, öğmek > övmek* vb. örneklerde görülebilir (Ergin 1998: 88). Aşağıda /g/ sesinin ses değişmelerine bağlı oluşum ve düşmeye kadar değişiminin gösterildiği bir şekil oluşturulmuştur. Bu şekilde sesin tarihsel süreçteki gelişim aşamaları görülebilir.

⁴ Koyu satır Verner yasası, diğerleri ise Grimm yasası

Şekil 1: /g/ sesinin sözbaşında söziçinde ve sözsonundaki değişimleri

Ergin, g > v değişiminin doğrudan bir değişiklik olmadığını /g/ sesinin yumuşayarak /ğ/ ve /y/ seslerine dönüştükten sonra bu seslerin /v/ sesi şekline geçtiğine vurgu yapmıştır (2013: 88). Çalışmamızda anlaşıldığı kadarıyla aslında Türkçede en eski dönemlerden günümüze kadar iki farklı /g/ sesi kullanılmıştır. Bunlar /ğ/ ve /g/ sesleridir. Artdamak sızıcısı olan /ğ/ daha sonraki dönemlerde /ğ/ sesine dönüşme eğiliminde olmuştur. /ğ/ sesine dönüşüm bir sonraki aşamada *koğ* > *kov*, *oğ-* > *ov*, *kılağuz* > *kılavuz* örneklerinde görülebileceği gibi sesin /v/ olmasıyla sonlanmaktadır. Öndamak sızıcısı olan /g/ ise /y/ sesine dönüşmeye meyilli olmuştur. Bu ses ise daha çok düşmeye temayülü göstermektedir. Çok nadir de olsa *öyün* > *övün* örneğinde olduğu gibi y > v değişimi ile karşılaşmıştır. Bu değişim de yuvarlaklaşmaya bağlanmıştır (Ergin 2013: 93).

İki sesin bir başka farklı özelliği ise /g/ sesinin günümüzde söz başında bulunmasıdır. Eski Türkçe döneminde söz başında /k/ sesinin bulunduğu birçok sözcük günümüzde /g/ sesiyle kullanılmaktadır. Bu söz başı /g/'ler düşme ya da değişme eğilimi göstermemektedir. Ancak bu ses söz içi ve söz sonundaysa /y/'ye dönüşerek düşme temayülü gösterebilmektedir. /ğ/ sesi ise Eski Türkçede *ğağa*, *ğırtlak*, *ğıcirtı*, *ğurultu* gibi birkaç yansıma sözcük dışında söz başında bulunmaz (Ergin 2013: 86). Bu ses daha çok eklerin başında görülür. /ğ/ sesinin söz başında bulunmaması yukarıdaki şekilde de gösterildiği üzere, ayrışma sonucunda ortaya çıktığı ses olan /η/ sesinin de söz başında olmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Ergin, ğ > v değişiminin sebebini yuvarlaklaşma olarak izah etmektedir (2013: 88). Ancak diğer ses değişimleri konusunda bilgi vermemektedir. Yukarıdaki şekilde de görülebileceği gibi ğ > v değişimi doğrudan bir değişim değildir. Dolaylı bir değişimdir. Ses önce /ğ/'ye dönüşür. Daha sonra günümüzde ağızlarda veya söyleyişte gerçekleşmiş olduğu gibi /v/ sesine dönüşür. Söziçi ve sözsonu /ğ/ sesi günümüz ağızlarında ve konuşma dilinde *oğlan* > *olan*, *soğuk* > *souk*, *değil* > *diil* örneklerinde olduğu gibi yanındaki ünlünün uzamasını da sağlayarak çoğu zaman düşürülmektedir. Ancak düşme halihazırda yazı diline yansımamıştır.

Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesi dönemine kadar metinlerin çoğunda köklerde değişen ya da düşen /g/ ünsüzü eklerde de hatırı sayılır derecede farklılıklar göstermektedir. Yapım ekleri, zarf-fiil ekleri, zaman ekleri ve isim çekim ekleri gibi pek çok ekte ön ses ve son seslerde sıkça kullanılan bu ünsüzler, zaman içerisinde son derece kararlı şekilde düşme temayülü göstermiş ve bu özelliğiyle birçok eki değiştirmiştir. Söz sonundaki /ğ/ ve /g/ sesleri büyük olasılıkla yazıda varlığını koruduğu sırada yani Eski Türkçe döneminden itibaren sözlü

dilde /ğ/ ve /y/ şeklinde söylenmeye başlanmıştır. Değişim yazılı metinlere yansımada düşmenin gerçekleşmiş olması yüksek ihtimal olarak görülmelidir. Çok erken dönemde gerçekleşen değişimlerde söz sonundaki /ğ/ ve /g/ sesleri düşmüştür.

Batı Türkçesini Doğu Türkçesinden ayıran temel özellik olan sözcük sonundaki /ğ/ ve /g/ seslerinin düşmesi ile ilgili hatırı sayılır örnekler bulunmaktadır. arıg ‘arı’, emgek ‘emek’, sarıg ‘sarı’, < sevig ‘sevi, aşk’, kapıg ‘kapı’, tiriğ ‘diri’ (İlhan 2009: 51), isig ‘ısı’, katıg ‘katı’, korkuğ ‘korku’, köprüğ ‘köprü’, kuruğ ‘kuru’, uluğ ‘ulu’ (Ata 2016: 69). Türkçede tarihsel birçok ekin başında yine ğ/ ve /g/ sesleriyle kaşılaşmaktadır. Bu eklerle oluşturulmuş gövdelerde söz ortası ünsüz düşmesi de gerçekleşmiştir. ädgü ‘iyi, yarar, kazanç’ oğlanğ ‘çocuk gibi muamele edilen, nazik’ açıtğan ‘acıtan, acılaştırın’ yaratğan ‘yaratan’ keçgüçi ‘geçen, geçici’ ölmeginçe ‘ölmeyince’ (Gökçe 2010: 43-72), kazgan- ‘kazan-’, tabışgan ‘tavşan’, belgür- ‘belir-’, yalgan ‘yalan’, bargan ‘varan’, ilgerü ‘ileri’, yokgaru ‘yukarı’, Oguzga ‘Oğuz’, başlıg ‘başı’ (İlhan 2009: 51). bulğaş- ‘bulaş-’, kulğak ‘kulak’, qarınçğa ‘karınca’, kergak ‘kerek’, kırtğar- ‘kurtar-’, sarğar ‘sarı’, tarğak ‘tarak’, tolğan- ‘dolan-’, yapurğak ‘yaprak’ (Ata 2016: 68).

Sonuç

Türkçede /g/ sesi arka ve ön damakta oluşması bakımından tarihsel metinlerde genellikle iki farklı simge ile gösterilmiş bir sestir. Bu farklı gösterimin günümüzde olmama sebebi ünlülerin yazıldığı bir yazı sistemine geçmemizdir.

Bu ses ayrıca sürtünmeli bir sestir ve birçok hecede ve eklerde yaşanan /g/ düşmesinin nedenini bu özelliğe bağlanabilir.

Ses oluşma yeri bakımından /k/ sesi ile oldukça yakındır. Batı Türkçesine geçişte etkili olan Grimm ve Verner yasası olarak tüm dünyada bilinen bir yumuşama olayından dolayı söz başlarındaki /k/ sesleri /g/ye dönüşmüştür. Bu olay tarihsel lehçeleşmede önemli veri sunan bir dönüşümdür. Bu nedenle birçok araştırmacı lehçeleri tasnif ederken bu değişimi referans almıştır.

Eski Türkçede çift sesli simgeler bulunmaktadır. Bu simgeler M /lt/, ʒ /nç/ gibi dilde sıklıkla yan yana gelen sesler için kullanılabilirdiği gibi ʒ /ny/ ve ʒ /ng/ birbirine sıkı sıkıya bağlı çift sesliler için de kullanılmaktadır. Ancak iki tür ses de tarihsel süreç içerisinde özellikle Batı Türkçesinde ayrı kullanılmaya başlanmıştır. ʒ /ng/ Eski Türkçede söz başında kullanılmadığından bazı söz içi ve söz sonu /ğ/’lerinin ortaya çıkma sebebi olarak sayılabilir.

Sesin iki farklı oluşma şekli olduğu gibi zayıflama durumunda, kullanıldığı sözcüğün kalın ünlülü veya ince ünlülü olmasına göre /ğ/ye ya da /y/ye olmak üzere iki farklı sese doğrudan değişmesi gözlenmiştir. Sesin /v/ye değişmesi dolaylı bir süreçtir. /ğ/ sesi /v/ sesine rahatlıkla dönüşmekteyken, /y/ sesinin /v/’ye değişmesi nadiren olmuştur. /y/ sesinin daha çok düşme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Sesin değişim yönü üzerinde durulacak olursa değişimin sözbaşında /k/dan /g/ye doğru olduğu kesinlikle söylenebilir. Eldeki verilerde sözbaşı g > k değişimine rastlanmamaktadır. Bu durumda Türkçede ötümsüz patlamalı sesin ötümlüleşmiş olduğu sonucu ortaya çıkar.

Tarihsel metinler hiçbir dil için tüm zamanları ve tüm değişimleri kapsayacak kadar iyi tutulamaz; özellikle kaynaklarda geçmişe gidildiği ölçüde azalma yaşanır. Aynı şekilde tarihsel dil çalışmalarında bir başka önemli konu da dilin yansıması olan yazıya mahkûm olma zorunluluğudur. Bu nedenle özellikle; Eski Türkçede sözcük sonunda görülen /g/ seslerinin - günümüzde /ğ/ sesine sahip olarak *ağaç* şeklinde yazdığımız ancak konuşma dilinde *āç* şeklinde seslendirdiğimiz gibi- o dönemde bile sadece yazıda kalıp kalmadığını tam olarak anlayamayabilir.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “Türkçede g > v Değişimi ve /g/ Düşmesi Üzerine” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayı gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

- Ağca, Ferruh (2006). “Maniheist ve Budist Türkçe Metinlerin Tarihlendirilmesinde Kullanılan Ölçütler”. *Türkbilig*, 12: 3-37.
- Arat, Reşit Rahmeti (1992). *Atebetü'l-Hakayık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ata, Aysu (2106). *Çağatay Türkçesinin İlk Devresi Harezmi-Altın Ordu Türkçesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Atalay, Besim (1998). *Divanü Lûgat-it-Türk*. C. I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Deny, Jean (2012). *Türk Dil Bilgisi: Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği*. Çev. Ali Ulvi Elöve. İstanbul: Kocabalı Yayınevi.
- Eraslan, Kemal (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Erdal, Marcel (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Vol. III. Leiden – Boston: Brill.
- Ergin, Muharrem (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayımlar/Tanıtım.
- Gökçe, Aziz (2010). “Bünyesinde Art veya Ön Damak /G/ Ünsüzü Bulunduran Yapım Eklerinin Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Tarihsel Seyirleri Üzerine”. *Folklor/Edebiyat*, 61: 43-72.
- İlhan, Nadir (2009). “Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri”. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 1 (2): 43-55.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Noske, Roland (2012). “The Grimm-Verner push chain and contrast preservation theory”. *Phonological Explorations: Empirical, Theoretical and Diachronic Issues* Ed. Bert Botme & Roland Noske. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH & Co. 63-86.
- Özkan, Mustafa (2017). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitapevi Basım Yayın Dağıtım.
- Sağol, Gülden (2002). “Harezmi Türkçesi ve Harezmi Türkçesi ile yazılan eserler”. *Türkler Ansiklopedisi*. Ankara: Yeni Türkiye Yay. C. V: 804-813.

- Tekin, Talat (1989). “Türk Dili Dialektlerinin Yeni Bir Tasnifi”. *Erdem*, 5 (13):141-168.
- Tekin, Talat (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Timurtaş, Faruk K. (1976). “Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri”. *Türkiyat Mecmuası*, 18: 331-368.
- Timurtaş, Faruk K. (2000). *Osmanlı Türkçesine Giriş*. İstanbul: Alfa basım yayım dağıtım.
- Trask, Robert Lawrence (1996). *Historical Linguistics*. London: Oxford University Press.
- Tulum, Mertol (2011). *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ	<i>Cilt: 4, Sayı: 1, 2021</i>
UDEKAD	<i>Vol: 4, Issue: 1, 2021</i>
INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES	<i>Sayfa – Page: 153-169</i>
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ	<i>E-ISSN: 2667-4262</i>
	

İLYAS KÖYÜNDEKİ (DİYARBAKIR-ÇÜNGÜŞ) TARIM VE HAYVANCILIK İLE İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

VOCABULARY ABOUT AGRICULTURE AND LIVESTOCK IN İLYAS VILLAGE
(DİYARBAKIR-ÇÜNGÜŞ)

Mehmet Emin TUĞLUK*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 05.04.2021</p> <p> Kabul: 22.06.2021</p> <p>Anahtar Kelimeler: <i>İlyas köyü (Malkaya köyü), söz varlığı, tarım, hayvancılık, derleme.</i></p> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Tarihleri boyunca tarım ve hayvancılıkla uğraşan Türkler bunun sonucu olarak daima doğa ile yakın ilişki içinde olmuşlardır. Bu yakın ilişki onların dillerini ve kültürlerini etkilemiş bunun neticesi olarak Türk kültüründe çeşitli sembollerde hayvan figürleri kullanılmış; kişilere, şehirlere ve kullanılan çeşitli aletlere hayvan isimleri verilmiştir. Bazı duygu ve düşünceler hayvanların özellikleri göz önünde bulundurularak adlandırılmış; atasözü, deyim, türkü, masal, ninni ve tekerlemelerde tarım ve hayvancılık ile ilgili birçok kavrama yer verilmiştir. Ağızlarda aynı nesne veya kavramı kullanmak için farklı kelimeler kullanılabilir. Hiç şüphesiz ki dil zenginliğinin göstergesi olan bu durum köyden kente göçün de etkisiyle doğa ve insan arasındaki yakın bağı zayıflatmıştır. Bunun sonucunda kullanıldığı yörenin ağızına yerleşmiş tarım ve hayvancılık adlarıyla ilgili pek çok söz varlığı günümüzde yitirme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu çalışmada Diyarbakır'ın Çüngüş ilçesine bağlı İlyas köyünde kullanılan tarım ve hayvancılık ile ilgili söz varlığı tespit edilmiş ve bu söz varlığı yapısal ve işlevsel özelliklerine göre sınıflandırılmıştır.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 05.04.2021</p> <p> Accepted: 22.06.2021</p> <p>Keywords: <i>İlyas village (Malkaya village), vocabulary, agriculture, livestock, compilation.</i></p> <p>Research Article</p>	<p>The Turks, who have been dealing with agriculture and animal husbandry throughout their history, have always been in close contact with nature as a result. This close relationship has affected their languages and cultures, and as a result, animal figures have been used in various symbols in Turkish culture, and animal names have been given to people, cities and various tools used. Some feelings and thoughts are named after being influenced by the characteristics of animal. Many concepts related to agriculture and livestock are included in proverbs, idioms, folk songs, fairy tales, lullabies and rhymes. Different words can be used to use the same object or concept in dialects. Undoubtedly, this situation, which is an indicator of the richness of the language, has weakened the close bond between nature and people with the effect of migration from the village to the city. As a result of this, many words related to the names of agriculture and livestock placed in the dialect of the region where it is used are in danger of being lost today. In this study, the vocabulary related to agriculture and animal husbandry used in İlyas village of Çüngüş district of Diyarbakır was compiled and this vocabulary was classified according to its structural and functional characteristics.</p>

* Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, E-mail: emintugluk@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1866-5580>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Tuğluk, Mehmet Emin (2021). "İlyas Köyündeki (Diyarbakır-Çüngüş) Tarım ve Hayvancılık İle İlgili Söz Varlığı".

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD), 4 (1): 153-169. DOI:

<http://dx.doi.org/10.37999/udekad.939239>.

Extended Abstract

Throughout history, The Turks have dealt with agriculture and livestock as a result, they have always been in close contact with nature. This close relationship has affected their languages and cultures, and as a result, animal figures have been used in various symbols in Turkish culture, and animal names have been given to people, cities and various tools used. Emotions and thoughts are named considering the characteristics of animals. Many concepts related to agriculture and livestock are included in proverbs, idioms, folk songs, fairy tales, lullabies and rhymes.

Different words can be used to use the same object or concept in dialects. Undoubtedly, this situation, which is an indicator of the richness of the language, has weakened the close bond between nature and people with the effect of migration from the village to the city. As a result of this, many words related to the names of agriculture and livestock placed in the dialect of the region where it is used are in danger of being lost today.

İlyas village is 122 km from Diyarbakır and 6 km from Çüngüş. Due to the scarcity of arable land in İlyas village, which is a mountain village, a large part of the population migrated to other cities. The main livelihood of the village is agriculture and animal husbandry, but since the village is mountainous, the villagers only produce enough for themselves.

It is stated in the Ottoman Kanunnames that the name of the village in the Ottoman period was Eylos (which became Elyos in the village language) and that it was one of the 6 Turkish- Muslim villages in the vicinity. The village is a Turkmen village as stated in the Ottoman Kanunnames, and a rich Turkish vocabulary is still used in the village. However, the increase in migration from the village to the city and the rapid spread of technology and communication tools have brought about the loss of the vocabulary that reflects the dialect features used in the village. This situation necessitated the writing of the vocabulary that still lives in the oral culture without losing it.

İlyas village, which was established in a mountainous region, has always been intertwined with nature as a requirement of its geography. However, as a result of the migration from the village to the city, the population of the village, which reaches 200 households in summer, decreases to 30-40 households in winter. As a result, the rich vocabulary showing the dialect features used in the village is in danger of being lost.

As a result of grape, walnut and mulberry cultivation in İlyas village, a rich vocabulary about these fruits draws attention.

Two words that start with the consonant “r” in Turkey Turkish are used by deriving a vowel at the beginning of the word in the village of İlyas (see èrehan, Urum Tutu).

The presence of words such as *alma*, *ağuz*, *çeb iç*, *guzlama*—, *so—u*, *suvarma*¹, *yarpuz* used in Old Turkish, *damuzlu*—, *yal* used in Old Anatolian in the dialect of İlyas village shows the archaic traces of Turkish. As a result of grape, walnut and mulberry cultivation in the village a rich vocabulary about these fruits draws attention.

The majority of the words related to agriculture and animal husbandry in İlyas village consist of a single word structure. However, there are also words formed by indefinite noun phrase, noun-verb group, adjective-verb group, adjective phrase and noun + noun structure. When the words identified in İlyas village are classified according to the basis of the vocabulary, it is seen that the words formed with animal names are in the majority. In addition, words formed with color names, words formed with limb names, words formed with proper names and words formed with abstract concepts were also determined.

Giriş

Canlı ve cansız varlıkları karşılayan kavramlar ve kelimeler üzerine araştırma yapan bilim dalı olan *ad bilimi* üzerine ülkemizde son dönemde pek çok çalışma yapılmaktadır. Yapılan çalışmalarda “*onomastika*, *toponomi*, *toponimik*, *onomastik*” (Sakaoğlu 201: 14-15) gibi adlarla yapılan çalışmalar, son dönemlerde inceleme alanına özgü kelimeler kullanılarak yapılmaktadır. İnsanların kavram ve nesnelere adlandırmalarının altında yatan pek çok neden

bulunmaktadır. Politik sebepler, doğa olayları, coğrafi şartlar, geçim kaynakları, uğraşılan meslekler akla ilk gelen nedenlerdir. Göçebe bir kültürden gelen Türkler, Uygur Türkleri döneminde yerleşik hayata geçmiş, bunun neticesinde tarih boyunca tarım ve hayvancılıkla içli dışlı olmuşlardır. Tarım ve hayvancılıkla içli dışlı olmaları onların yaşantılarına tesir etmiştir. Bunun bir göstergesi olarak Türk kültüründe “at”, kadın ve silahla birlikte kutsal kabul edilen unsurlar arasında yer almıştır (Doğan 2001: 616). Türkler hayvancılığın etkisiyle on iki hayvanın ismini on iki yıla vererek on iki hayvanlı Türk takvimini oluşturmuşlardır. Tarım ve hayvancılığa bağlı yaşam tarzları, Türklerin kültürlerine de yansımış buna bağlı olarak atasözü, deyim, masal, ninni vb. sözlü kültür ürünlerinde tarım ve hayvancılıkla ilgili kavramlara sıklıkla yer verilmiştir (Düşmez 2014; Gürbüz 2014). Bunun bir göstergesi olarak Türkçe Sözlük (TS: 2011), Tarama Sözlüğü (TAS, 2009) ve Derleme Sözlüğü (DS I-VI, 2009) incelendiğinde tarım ve hayvancılıkla ilgili zengin bir söz varlığına rastlanmaktadır.

Tarım ve hayvancılıkta kullanılan kelimeler bölgeden bölgeye, ağızdan ağıza farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin “kedi” kelimesi Türkiye Türkçesi ağızlarında “1. Pısık, pışık, pışık, pisik, pissik, pisuk, pişiyh, pusuk, püssük, püsü, mışık, mişik, pisigen, püsük, büssük, bisi, bişi, hisi, pısık, pisi, pisig, pisink, pisiyh, pist, piş, pişik, psi, pşik; 2. Maş, meçi, maçi, meçük; 3. Gedi, kedik, katu, kit, kitik; 4. Manık, manik, manuk; 5. Hiştik, kiştik, kişdik; 6. Bisten, bisten, pistan; 7. Mırmırık; 8. Tekir” (Genç ve Cin 2016: 195-196) gibi farklı şekillerde kullanılmaktadır. “İbibik kuşu” Anadolu ağızlarından 21 farklı şekilde derlenmiştir (DS IV: 2501). Anadolu ağızlarında halen sözlü olarak kullanılan ancak yazıya geçirilmeyi bekleyen söz varlığı bulunmaktadır.

İlyas köyünde tarım ve hayvancılıkla ilgili kullanılan söz varlığının bir kısmı Anadolu ağızlarından derlenmişken bir kısmı ise Anadolu ağızlarından derlenmemiş olup bu köy ve çevresinde kullanılmaktadır. Bu çalışmada Diyarbakır’ın Çüngüş ilçesine bağlı İlyas köyünde kullanılan ve ağız özelliği gösteren tarım ve hayvancılık ile ilgili söz varlığına yer verilmiştir.

1. İlyas (Malkaya) Köyü

İlyas köyü, Diyarbakır’a 122 km, Çüngüş’e ise 6 km uzaklıktadır. Bir dağ köyü olan İlyas köyünde ekilebilir arazilerin azlığından dolayı nüfusun büyük bir kısmı başka şehirlere göç etmiştir. Kış aylarında köyün 30-40 hane olan nüfusu yaz aylarında şehirde yaşayanların köyelerine dönmesiyle 200 haneye kadar çıkmaktadır. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır ancak köyün dağlık oluşundan ötürü köylüler ancak kendilerine yetecek kadar üretim yapmaktadırlar. Osmanlı Kanunnamelerinde köyün Osmanlı dönemindeki isminin Eynos (bu zamanla köy dilinde Elyos olmuştur) olduğu ve civardaki 6 Türk-Müslüman köyünden biri olduğu belirtilmiştir (Akgündüz 1991: 247). Köy, Osmanlı Kanunnamelerinde belirtildiği üzere bir Türkmen köyü olup köyde halen zengin bir Türkçe söz varlığı kullanılmaktadır. Ancak köyden kente göçün artması, teknoloji ve iletişim araçlarının hızla yaygınlaşması köyde kullanılan ağız özelliklerini yansıtan söz varlığının yitimini de beraberinde getirmiştir. Bu durum halen sözlü kültürde yaşayan söz varlığının yitirilmeden yazıya geçirilmesini gerekli kılmıştır.

2. Derlenen Söz Varlığının Yapısı

2.1. Tarım ile İlgili Derlenen Söz Varlığının Yapısı

2.1.1. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısıyla Kurulanlar

abdehri, Arap şerbeti, cin leblezi, dikenburnu, dulavrat otu, ebegüveci, eltaşı, Eylos çirpiti, f↑otu, Fırenk balcanı, herük çili, Kuş leblezi, Kuşbepi, öküzgözü, urum Tutu, sıgırguyruğu, siyenk otu, şeytan=ulağı, yapış=an otu.

2.1.2. İsim-Fiil Grubu Yapısıyla Kurulanlar

ağura yatırma=, burma, gözmek, gem dögmek, maşara çekmek, ota düşmek, so—u dögmek, suvarma=, uçma—, tı—tı—lama=, yarya vermek, zil vermek.

2.1.3. Sıfat Tamlaması Yapısıyla Kurulanlar

balcan, böbrek herük, çubuk keven, gençmemet, gombala—ceviz, =ara=avu—, =ıllı Tut, Parmak keven, Parmak üzüm, sarı herük, tosPa— keven.

Aşağıdaki örnekler iyelik eki düşmüş isim tamlaması yapısında görünmekle birlikte anlam itibariyle sıfat tamlaması yapısıyla kurulan örnekler içerisine alınmışlardır.

boynoz ceviz, =anatma sa=ız, =arı keven, =ız ceviz.

2.1.4. İyelik Eki Düşmüş İsim Tamlaması Yapısıyla Kurulanlar

doğuz herük, —atunbarma—.

2.1.5. Sıfat-Fiil Grubu Yapısıyla Kurulanlar

sütlügen, tapan, yediveren Tut.

2.1.6. İsim+İsim Yapısıyla Kurulanlar

gülala, —ombaba, közdüvar.

2.1.7. Tek Kelime Yapısıyla Kurulanlar

alma, aluç, anu—, azdur, bala—, bastı—, bend, boyunduru=, bulamaç, burçalı—, cerik, çarpı, çaş=ur, çedene, çelem, çıbla, çırban, çon, damuzlu—, dehre, delice, dink, doğunu—, èrehan, eşbabiye, evlek, fehlen, fimin, firik/firik, gen, gevár, gilgil, gön, gügük, gülala, —ag, —arığ, †èbbe, herük, —ınik, —ortut, =angal, =apsalı—, =araca, =arı—, keb, kem, kenger, kertöş, kesecek, kesme, keven, =ırat, =ısır, =ıs=a, kişniş, =ıyna—, =ıyraz, =oz, körmən, =uzu—, külbe, kürüm, leblez, lig, livinç, masta, maş, maşara, mazı, mazıranlı, menengüç, merek, norguz, o—, oylum, örken, pa—tik, palaz, part, pelit, pendek, perçin, pipirim, pişolo, sadır, so—lum, so—u, sa=al, sal=ım, şekil, şingil, şinik, şişek, tağa, tekne, tepür, telbis, teyek, tı—ı, topuz, tort, tum, uçKun, vengi, yaba. yağlıca, yarpuz, yımırta, zingir.

2.2. Hayvancılık ile İlgili Derlenen Söz Varlığının Yapısı

2.2.1. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısıyla Kurulanlar

çay Kuşu, çeribaşı, ibop Kuşu, ölüm Kuşu, sümük Kuşu, tomuz Kuşu.

2.2.2. İsim-Fiil Grubu Yapısıyla Kurulanlar

çatı \perp urma \perp , guzlama \perp , \perp anatma sa \perp ız, kekeçlemek, kesme, pırengelli olma \perp , zedlemek.

2.2.3. Sıfat-Fiil Grubu Yapısıyla Kurulanlar

çağaboğan, çerçibezen, uneleyen, yılana ağı veren.

2.2.4. Sıfat Tamlaması Yapısıyla Kurulanlar

alacalı karga

2.2.5. Tek Kelime Yapısıyla Kurulanlar

ağıl, ağız, a—mın, alaf, boğalek, cordon, çebiç, çekücē, deyin, deyindirik, dirpi, dun Kuş, ferik, fişKı, gem, gögüş, gulbağa, gülk, kekeç, \perp olon, köstü, mayıs, merak, meteres, öglük, örken, pālān, pāldum, pin, pingel, pişik, taylı—, tulu—, uyaz, yal, yılangeç.

3. Derlenen Söz Varlığının Temeline Göre Adlandırmalar

3.1. Hayvan Adları Kullanılarak Yapılan Adlandırmalar

Bitki Adları: guzugula—, Kalen Kuş, Kuş leblezi, Kuşbepi, öküzgözü, sığırguyruğu, siyenk otu, tekeđaşşāğ.

Hayvan Adları: alacalı karga, boğalek, boğalek tutma \perp , guzlama \perp , ölüm Kuşu, tomuz Kuşu, yılana ağı veren, yılangeç.

3.2. Renk Adlarıyla Yapılan Adlandırmalar

Bitki Adları: gülala, \perp araca, \perp ara \perp avu—, sarı herük.

Hayvan Adları: alacalı karga, gögüş.

3.3. Soyut Kavramlarla Yapılan Adlandırmalar

Bitki Adları: cin leblezi, şeytan \perp ulağı.

Hayvan Adları: ölüm Kuşu.

3.4. Organ Adları Kullanılarak Yapılan Adlandırmaları

Bitki Adları: boynoz ceviz, böbrek herük, dikenburnu, eltaşı, gözmek, —atunbarma—, —uzu—ula—, öküzgözü, Parmak keven, Parmak üzüm, şeytan—ulağı, tekedaşşag.

3.5. Özel İsimlerle Yapılan Adlandırmalar

Bitki Adları: Arap şerbeti, Eylos çirpiti, Fırenk balcanı, gençmemet, urum Tutu.

4. Tarım ile İlgili Derlenen Söz Varlığı

4.1. Bitki Adları

alma: (< ET alma) Elma (DS I: 226).

aluç: Alıç (DS I: 233).

anu—: Dağ kekiği, nane (DS I: 268). Kelime “anu—” şeklinde “nene otu” anlamında Ordu’dan derlenmiştir (Demir 2001: 334).

balcan: Patlıcan (DS I: 502).

böbrek herük: İri, siyah veya mor renkli mürdüm eriği.

burçalu—: Kökü yenilen, ekşimsi, bir tür yaban bitkisi. İlyas köyünde “tekedaşşag” da denilmektedir.

cincaz herük: Küçük erik.

cin leblezi: Küçük taneli börülce.

çaş—ur: Sarı çiçekli, ekşimsi bir sıvıya sahip, otsu bir bitki.

çedene: Kendir tohumu (Özçelik ve Boz 2001: 240).

çelem: Turpgillerden kökü ve yaprağı yenen, beyaz ve mor renkli bir bitki. Kelime Anadolu ağızlarından “şalgam, pancar, kırmızı turp” anlamlarıyla derlenmiştir (DS II: 1119).

delice: Buğdaygiller familyasından sığır kuyruğuna benzer dar yapraklı yabani ot.

dikenburnu: Böğürtlen.

doğuz herük: Yabani, ekşimsi bir erik türü.

dulavrat otu: Tüylü top şeklinde çiçekleri olan yabani bir ot.

ebegüveci: Çok yıllık, mor çiçekli, yabani bir bitki.

erehan: Reyhan. Kelime Diyarbakır’dan “rehan” şeklinde “reyhan, fesleğen” anlamıyla derlenmiştir (Erten 2011: 168).

Fırenk balcanı: Domates. DS’de “domates” anlamında “fırenk, firek” kelimeleri yer almaktadır (DS III: 1868; DS VI: 4506).

—angal: Dağlarda yetişen dikenli bir çeşit yabani ot.

—ıyraz: Kiraz.

gilgil: Buğdayı andıran başı baston başı gibi bükülen, ekmeği de yapılan ak darı. Kelime “gilgil, gilgil darısı” şeklinde “küçük taneli darı” anlamında Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS III: 2077).

⌊uzu⌋ula—: Kayalık ve fundalık yerlerde yetişen, ekşi yaprakları olan bir bitki (DS III: 2205).

Kuş leblezi: Küçük taneli fasulye.

gülala: Kadife çiçeği.

herük: Erik.

⌊ara⌋avu—: Yeşil renkli, buğday görünümlü, içinde sütümsü bir sıvının olduğu bitki.

keb: Geniş yapraklı, ekşimsi bir bitki.

kenger: Eşek dikenini de denilen, kırlarda biten, kökünden süt çıkan dikenli bir ot. Kelime “kengel, kengi otu, kengir, kenker, kepre” şeklinde Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS IV: 2744).

keven: Sakız, kitre, zamk çıkarılan ve yakacak olarak da kullanılan dikenli bir bitki (DS IV: 2776).

⌊ıs⌋a: Soğan tohumu, arpacık soğanı (DS IV: 2843).

kişniş: Çiçekleri papatyaya benzeyen kötü kokulu bir ot (DS IV: 2887).

⌊oz: Ceviz (DS IV: 2945).

körmen: Pırasaya benzer bir çeşit yaban sarımsağı. Kelime “körmen, kömren, kömüren, kömürsen, könmen, köpek sarımsağı, köpek soğanı” şekilleriyle Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS IV: 2968).

Kuşbepi: Yeşil renkli, dereotuna benzer yabani bir bitki.

leblez: Taze ya da kuru fasulye.

livingç: Yaprakları geniş acı bir tür pancar (DS IV: 3082; Özçelik ve Boz 2001: 244).

maş: (Ar. māş) Baklagillerden, mercimek büyüklüğünde, yeşil renkli bir tür bitki. (DS IV: 3134; Özçelik ve Boz 2001: 245).

menengüç: Çitlembik. (DS IV: 3162).

norguz: Bahar aylarında kırlarda açan mor renkli bir bitki.

oyum: Meşe ağacı.

pa—tik: Tarlalarda yetişen, bitkilere zarar veren yabani bir ot türü.

pipirim: Semiz otu (DS V: 3461).

sarı herük: Kayısı.

sa⌋al: bk. burçalu—

sırguyruğu: Tadı ve görüntüsü pazıya benzeyen yabani bir bitki (DS V: 3605).

siyenk otu: Enli yapraklı yabani bir bitki.

so—lum: Sepet yapımında kullanılan söğüte benzeyen ağaç.

sütlügen: Sütleğen bitkisi.

şeytan⌋ulağı: Büyük yapraklı, çiçekli, yabani bir bitki. Kelime “Kuzukulağı denilen yabanıl ot” anlamıyla Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS V: 3767).

tekedaşşag: bk. burçalu—.

tort: Kalın yapraklı, dikenli ve süt gibi suyu olan bir ot (DS V: 3971).

uçma—: Bahar ayında açan mor renkli bir bitki.

yapış¹an otu: bk. dulavrat otu (DS VI: 4180).

yarduz: Yaban nanesi (DS VI: 4191).

zingir: Genellikle taşların arasında yetişen yosun şeklindeki bitki.

4.2. Bitki Türlerine Verilen Adlar

abdehri: Yuvarlak taneli bir üzüm türü.

azdur: Sepet örmekte kullanılan söğütgillerden bir ağaç türü.

bala—: İri bir dut türü.

boynoz ceviz: Ucu boynuza benzeyen bir ceviz türü.

çubuk keven: Bir keven türü.

Eylos çirpiti: Sofralık üzüme verilen genel ad.

f¹otu: Fiğe benzer, taneli, tek yıllık yem bitkisi.

Kalen Kuş: Siyah böğürtlene benzer bir tür dut türü.

gençmemet: İri çekirdekli bir üzüm türü.

gombala— ceviz: İri taneli bir ceviz türü.

—atunbarma—: İnce kabuklu bir üzüm türü.

—arı keven: Bir keven türü.

—ıllı Tut: Ucunda siyahça kıla benzer bir sürgü olan duta verilen ad.

—ız ceviz: İçi iki parçadan oluşan ceviz.

mazıranlı: İnce kabuklu bir üzüm türü.

öküzgözü: Siyah, sıralık bir üzüm türü (DS V: 3330).

Parmak keven: Bir keven türü.

Parmak üzüm: Siyah ve beyaz renkli sofralık bir üzüm türü.

pelit: Meşe palamudu olarak bilinen kayıngiller familyasına ait olan ağaç türü (DS VI: 4644).

şingil: Aynı dalda farklı renkte olan dutlara verilen ad.

tosPa— keven: Bir keven türü.

urum Tutu: Çekirdekli bir dut türü.

vengi: Kırmızı renkli bir üzüm türü.

yediveren Tut: Bir yılda yedi defa meyve veren dut türü.

yağlıca: Parlak rankli, meşe ağacını andıran bir ağaç türü.

4.3. Bitkilerden Elde Edilen Ürünler ile İlgili Söz Varlığı

Arap şerbeti: Tahta kaşığa yapışmayacak kıvamdaki şıraya verilen ad.

bastı—: Pestil (DS I: 546).

eşbabiye: Kayısı kurusu (Buran 1997: 190).

herük çili: Kayısı kurusu. “çil” kelimesi “erik, zerdali kurusu” anlamıyla Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS II: 1213).

anatma saız: Kenger sakızı (DS IV: 2618).

kesme: Üzümden yapılan bir pestil türü (DS IV: 2767; Erten 2011: 162).

kürüm: Kuru üzüm.

4.4. Tarım ile İlgili Alet Adları

çarpı (< çarp-ı): Ağaçlardan meyveleri dökmeye yarayan ince uzun sırık. Kelime Anadolu ağızlarından “ince uzun sırık” anlamıyla derlenmiştir (DS II: 1083).

dehre (dahra < Fars. dāhre): Ağaç dallarını kesmek için kullanılan orak şeklindeki kesici alet (DS II: 1329; Telli ve Bulduk 2018: 63).

dink: < dink ‘Döğme yapılan taş değirmen’ =Az. ding ‘değirmen’ (TTTSKBS-I: 286). < ding / dink ‘hayvanlarla çevrilen büyük değirmen’ < Far. ding (TETTL-II: 423). Tahılın kabuğunu yumuşatmaya ve ayırmaya yarayan atla çevrilen değirmen (DS II: 1507).

eltaşı: Buğday, mısır gibi tahılları kırmaya yarayan elle çevrilen iki taştan yapılmış değirmen (DS III: 1713).

külbe: Küçük kazma (DS IV: 3028; Özçelik ve Boz 2001: 244).

lig: Keveni köküyle çıkarmaya yarayan ağaçtan yapılan 5-10 cm genişliğinde 2 m uzunluğunda alet.

so—u: Buğday, bulgur vb. tahılları dövmeye yarayan büyük taş, büyük dibek (DS V: 3661).

tapan: Tohum ekildikten sonra tarlayı düzeltmeye yarayan yassı alet, sürgü (DS V: 3825).

tekne: Üzümün ezilerek suyunun çıkarıldığı ağaçtan veya betondan yapılmış yer.

tepür: < te-p-(i)r (TTTSKBS-I: 883) Buğday, bulgur vb. tahılları elemeye yarayan ağaçtan yapılmış büyük oval tahta (DS V: 3886).

yaba: Tınazı savurmaya yarayan tahtadan yapılmış büyük çatal araç (DS VI: 4809).

4.5. Toprağın İşlenmesi ve Sulanması ile İlgili Söz Varlığı

bend: Harığın (bk. —arığ) başlangıç noktası.

çirban: Sulama işinde kullanılan suyun devamlı ve düzenli akmasını sağlayan, su yollarını idare eden görevli (DS II: 908).

evlek: Bayır tarlalarda sulamayı kolaylaştırmak için açılan su yolu (DS III: 1810).

arı—: Tarlalarda sebze ekmek için açılan tarhlar, bölümler (DS III: 1925).

gevâr: Bahçe ve tarla sulamak için tarlada ve bahçede açılan ince su yolu, ark (DS III: 2009).

gözmek: Tarla ve bahçe sulamak için yapılan küçük göletlerde suyun önünü tutmak ve suyu kontrollü bir şekilde bırakmak için kullanılan delikli taş. Kelime “gözmek” şekliyle küçük delik anlamında Yenice-Muğla’dan derlenmiştir (DS III: 2183).

—**arığ:** < arık / ark ‘sulama hendeği, cetvel’ < ET arık (TETTL-I: 199). Tarlalar için su yolu, ark (DS III: 2288).

kem: Tarla sulama esnasında fazlalıktan dolayı boşa akıtılan bulanık su.

kesecek: Hariğdan (bk. —arığ) ayrılan su yolları.

maşara: Bağ, bahçe ve bostanlarda genellikle soğan, sarımsak, kısa ekilmek için hazırlanmış karıhın (bk. —arı—) küçüğü (DS IV: 3134, 3135; Sağır 1995: 423).

suvarma¹: (< subarmak ET). Toprağı sulamak, toprağa su vermek (DS V: 3704).

tağa: Tarlaların yanında farklı bir ürün ekilen küçük alan.

telbis: Kuru toprağı ekilebilir hale getirmek için sulama işlemi.

tı—ı: Gözmeğin (bk. gözmek) deliğini kapatmaya veya gözmeğten suyun kontrollü bir şekilde akmasını sağlayan bezden yapılmış tıkaç.

tı—tı—lama¹: Toprağı derin olmayacak ve bitkinin köklerine zarar vermeyecek şekilde çapalamak.

tum: Tarlaların arasında ekilmeyerek sınır olarak bırakılan yer (DS V: 3991).

yarya vermek: Toprağın, ürünün yarısını almak koşuluyla başkasının ekimine bırakılması (DS VI: 4188).

4.6. Ölçü Birimleri ile İlgili Söz Varlığı

ırat¹: (Ar.) Tahıl ölçüğü olarak piminin (bk. pimin) dörtte biri (Özçelik ve Boz 2001: 244).

part: Biçilmiş ekinin otuz demetinden yapılmış yığın (DS V: 3403).

pendek: Genellikle ot için bir yük (DS V: 3427).

pimin: Mısır ve buğdayda ölçü birimi (1 pimin mısır 20 kg., 1 pimin buğday 25 kg).

şinik: Mısır ve buğday gibi tahılları ölçmeye yarayan 1 piminin yarısı olan ölçü birimi (DS V: 3782).

4.7. Tarımla İlgili Diğer Kelimeler

ağura yatırma¹: Kök salması istenen sürgünleri toprağa gömmek (DS I: 82).

burma: Hayvanlar için kışın tüketilmek üzere hazırlanmış otun burulmuş şekline verilen ad (DS I: 800).

cerik: Küçük üzüm salkımına verilen ad (DS VI: 4472).

çibla: Ateşi tutuşturmaya yarayan kurutulmuş ot.

çon: Küçük diken veya çalı parçası.

fehlen: Ekilmek üzere bir defa sürülüp nadasa bırakılan tarla.

firik/firik: Olgunlaşmamış meyve (badem, çağla, elma, armut vb.) (DS VI: 4506).

gem: Döven (DS III: 1985; Özçelik ve Boz 2001: 242).

gem dögmek: Buğday sapından taneyi ayırma ve sapı saman hale getirme işlemi.

gen: Ekilmeyen tarla.

⌊apsalı—: Çitten ya da aralıklı çakılan tahtalardan yapılmış bahçe kapısı.

⌊araca: Soğan tohumu (DS IV: 2640).

⌊ısr: Üzüm kütüklerinin filizi (DS IV: 2842).

⌊ıyna—: Ceviz içi (DS III: 2068).

⌊uzu—: Meşe ağaçlarının kozası.

gügük: Taze ceviz ve bademin dış kabuğunun yeni soyulmuş hali. Kelime DS’de “parçalanmamış ceviz içi” anlamında Sinop’tan derlenmiştir (DS III: 2214).

—ág: Taze; henüz olmamış, olgunlaşmamış meyve (Buran 1997: 195).

⌊ébbe: Üzüm tanesi (DS VI: 4516).

—ınik: Olmamış ceviz içi.

—ombaba: Ceviz içinin bir bütün olarak çıkarılmış hali.

—ortut: Üzüm asmasının budanmış dalları (DS III: 2414).

mazi: (Fars. mǎzū) Meşe ağaçlarının üzerinde böcekler, kurtlar, bakteriler gibi asalaklar tarafından meydana getirilen ve sanayide boyama, deri tabaklama işlerinde kullanılan bir çeşit ur (DS IV: 3146).

mesele: Dink döğme işleminin yapıldığı yer.

ota düşmek: Yaz aylarının başında başlanan ot derme işi.

perçin: Dikenli çalı çırpıdan yapılan çit.

pir: Turp, pancar vb. bitkilerin yaprağı (DS V: 3459).

sal⌊ım: Çok taneli üzüm salkımına verilen ad.

sadır: Sebze fidesi (DS V: 3513).

so—u dögmek: So—u taşında buğday ve bulguru döğme işlemi.

şekil: Yere dökülmüş ve kısmen kurumuş ağaç yaprakları.

teyek: Asma dallarının uç kısımları (Özçelik ve Boz, 2001: 249).

topuz: Çınar ağacının dikenli yuvarlak kozalağı.

uçKun: Keb (bk. keb) bitkisinin filizi.

zil vermek: Çimlenmek, filizlenmek (DS VI: 4389).

5. Hayvancılık ile İlgili Derlenen Söz Varlığı

5.1. Hayvan Adları

alacalı karga: Saksagan. Kelime “alaca karga” şeklinde Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS I: 176).

boğalek: büge-bügelek ‘büve de denilen sokucu sinek’ -büvelek- büve < bö:+g+e+lek – Kırğ.

bögenök ‘Sarımtırak renkli sinek’; Alt. bögön ‘atsineği’ (TTTSKBS-I: 191). Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek. Kelime “bögelek” şeklinde Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS I: 759).

cordon: Büyük fare (Özçelik 1997: 257).

çağaboğan: Büyük çekirge.

çay Kuşu: Dere yakınlarında yaşayan bir kuş çeşidi, balıkçıl kuşu (DS II: 1097).

çekücē: Çekirge.

çerçibez: Salyangoz.

deyin: (< teyeñ ET) Sincap (DS II: 1444).

deyindirik: Sincap.

dirpi: Kirpi (DS III: 1519).

dun Kuş: Dun, dun şeklinde ses çıkaran bir kuş türü.

gulbağa: Kurbağa (DS III: 2191).

gögüş: Zehirli, yeşil kertenkele (DS III: 2173).

ibop Kuşu: ibibik kuşu. Kelime Anadolu ağızlarından “ibabap, ıbıbık, ibbik, ibibili” vb. 21 farklı şekilde derlenmiştir (DS IV: 2501).

kertōş: Kertenkele.

köstü: Tarla faresi, köstebek (DS IV: 2976).

ölüm Kuşu: Baykuş.

pişik: Kedi (DS V: 3457).

sümük Kuşu: Serçe.

tomuz Kuşu: Ağustos böceği. “tomuz” kelimesi “temmuz” anlamında Malatya ve çevresinden derlenmiştir (DS VI: 4770).

uneleyen: Atamacagillerden bir kuş türü.

uyaz: Sivrisinek (DS V: 4050).

yılana ağı veren: Yeşil renkli bir tür kertenkele.

ylangeç: Yengeç.

5.2. Hayvanlardan Elde Edilen Ürünlerle İlgili Söz Varlığı

gön: kön < ET (TETTL-III: 259). Deri (DS III: 2151).

örken: Keçi kılından ya da yünden elle örülen uzun, kalın ip (DS V: 3349).

palaz: (< Far. pelâs) Keçi kılından yapılmış yaygı, kilim (DS V: 3386).

tulu—: Hayvan derisinden yapılan yayık (DS VI: 3990).

yımırta: Yumurta (DS VI: 4274).

5.3. Hayvan Gübresi ile İlgili Söz Varlığı

a—min: Kuru hayvan gübresi (DS I: 126).

fışkı: < fışkı ‘gübre’ <Yun. fuskı’ (TETTL-III: 79). At ve eşek gübresi (Buran 1997: 191).

mayıs: Büyükbaş hayvanların yaş dışkısı (DS IV: 3141).

5.4. Hayvancılıkla İlgili Diğer Söz Varlığı

ağıl: (< ET ağıl) Evin yanında veya yakınında bulunan yazlık ahır. Kelime Türkçe Sözlükte “Evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarla çevrili yer, arkaç” (TS: 40). anlamıyla verilmiştir.

ağuz: uğuz < ET (TTTSKBS-I) Yavrulayan hayvanın ilk sütü ve bu ilk sütünden yapılan koyu kıvamlı içecek (DS I: 115).

alaf: Hayvan yemi (Olçay, Ercilasun ve Aslan 1998: 389).

boğalek tutma[±]: İnek, sığır gibi büyükbaş hayvanların kuyruk altlarına konan boğalek sineği yüzünden rahatsız olmaları, kaçışmaları. Kelime bögelek tutmak şeklinde Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS I: 759).

boyunduru[±]: Sabana koşulan öküzlerin birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen ağaç çember.

çatı [±]urma[±]: Kafesle keklik avına çıkmak.

çeribaşı: Lider keklik.

çebiç: Bir yaşındaki dişi keçi yavrusu (DS II: 1099).

damuzlu—: Yoğurt veya peynir mayası. Kelime “Pekmez, yoğurt, peynir vb. şeylere yarayan maya” anlamında “damızlık” şekliyle DS’de geçmektedir (DS II: 1352). “Damızlık”, “sütü mayalamak için yoğurt” anlamında Ordu’dan derlenmiştir (Demir 2001: 341).

doğunu—: Örkenin (bk. örken) ucuna bağlanan üçgenimsi dal parçası.

eyha gel: Küçükbaş hayvanları yönlendirirken kullanılan bir seslenme ünlemi. “Eyha” kelimesi sürü hayvanlarına seslenme ünlemi olarak Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS II: 1821).

ferik: Piliç (DS III: 1846).

guzlama[±]: (kuzu < kozı ET) Yavrulamak, doğurmak (büyük ve küçükbaş hayvanlar için). Kelime “at,eşek vb. hayvanlar için doğurmak” anlamında Anadolu ağızlarından derlenmiştir (DS III: 2196).

gülk: Kuluçka (tavuk için) (DS III: 2199).

keher: Bir yaşındaki erkek keçi yavrusu.

kekeç: Gaga.

kekeçlemek: Gagalamak (DS IV: 2723).

olon: Hayvanın semerini ya da eyerini bağlamak için göğsünden geçirilerek sıkılan yassı kemer (DS III: 2097). Kelime Kırşehir ve Yöresi Ağızlarında “golan” şeklinde “semeri hayvanın beline saran kayış” anlamıyla derlenmiştir (Günşen 2019: 478).

közdüvar: Oh'ta (bk. o—) bulunan üç delikli ayar aleti.

masta: Hayvanları dürtmek için kullanılan ucu çivili değnek (Buran 1997: 199).

merek: Kışın hayvanlar için saman ve ot saklanan yer, samanlık, otluk (DS IV: 3168).

meteres: Keklik tavşan vb. hayvanları avlamak için avcıların taştan, kışın kardan hazırladıkları saklanma yeri. Kelime “Avcıların gizlenme yeri anlamında “meteris” şeklinde Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızlarından derlenmiştir (Buran 1997: 199).

o—: Sabanla boyunduruk arasındaki uzantıya verilen ad (DS VI: 4612).

öglük: Hayvanın göğsünde bulunan ve eğerin geriye kaymamasını sağlayan kayış. Kelime “öglük” şeklinde Hozat-Tunceli'den derlenmiştir (DS V: 3318).

pālān: (< Far. pālān) Semer (Sağır 1995: 424).

pāldum: (< Fars. pāl-dum-pār-dum) Palanın öne kaymaması için hayvanın kuyruğunun altından geçirilerek bağlanan kayış, ip (DS VI: 4636).

pirengelli olma—: Tavukların ürkmesi anlamında kullanılan bir ifade.

pin: Tavukların içine yumurtlaması için çalı çırpıdan yapılan yüksük biçiminde sepet, yuva. Kelime “pinnik” şeklinde Büyükçaylı Osmaniye-Adana'dan derlenmiştir (DS V: 3458).

pingel: Fol olarak konulan yumurta, folluk (DS V: 3457).

şişek: 1 yaşındaki kuzu (DS V: 3788).

taylı—: Hayvanlara yüklenen yükün bir tarafına verilen ad (DS V: 3852).

yal: İnek, koyun keçi vb. hayvanlara yedirmek için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yiyecek (DS VI: 4811).

zedlemek: (Ar. zād) Hayvanlara yem vermek.

Sonuç

Dağlık bir bölgeye kurulan İlyas köyü, bulunduğu coğrafyanın bir gereği olarak daima doğa ile iç içe olmuştur. Ancak köyden kente göçün sonucunda köyün yazın 200 haneye ulaşan nüfusu kış aylarında 30-40 haneye kadar düşmektedir. Bunun neticesinde köyde kullanılan ağız özellikleri gösteren zengin söz varlığı kaybolma tehlikesi ile karşı kalmıştır.

İlyas köyünde üzüm, ceviz ve dut yetiştiriciliğinin bir neticesi olarak bu meyvelerle ilgili zengin bir söz varlığı dikkat çekmektedir.

Eski Türkçede kullanılan *alma*, *ağuz*, *çebiç*, *guzlama—*, *so—u*, *suvarma—*, *yarpuz* Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan *damuzlu—*, *yal* gibi kelimelerin İlyas köyü ağzındaki varlığı Türkçenin eskicil (arkaik) izlerini göstermektedir.

Türkiye Türkçesinde “r” ünsüzü ile başlayan Arapça kökenli iki kelime İlyas köyünde kelime başında ünlü türetilerek kullanılmaktadır (bk. èrehan, urum Tutu). Ayrıca yabancı

kökenli bazı kelimelerden Türkçe eklerle yeni kelimeler türetildiği görülmektedir (bk. damuzlu—, zedlemek). Bu durum Türkçe kökenli olmayan kelimelerin Türkçeleştirilmeye çalışıldığını göstermektedir.

İlyas köyünde tarım ve hayvancılıkla ilgili tespit edilen kelimelerin çoğunluğu tek kelime yapısıyla oluşmaktadır. Bununla birlikte belirtisiz isim tamlaması, iyelik eki düşmüş isim tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, sıfat tamlaması ve isim+isim yapısıyla oluşan kelimelere de rastlanmaktadır. Köyde tespit edilen kelimeler, söz varlığının temeline göre sınıflandırıldığında hayvan adlarıyla kurulan kelimelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca renk adlarıyla organ adlarıyla, özel adlarla ve soyut kavramlarla kurulan kelimeler de tespit edilmiştir.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “İlyas Köyündeki (Diyarbakır-Çüngüş) Tarım ve Hayvancılık İle İlgili Söz Varlığı” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayı gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Teşekkür

Ahmet Çiftçi (Yaş 68)

Fatma Çiftçi (Yaş 62)

Mustafa Uğurlu Arslan (Yaş 41)

Salime Arslan (Yaş 74)

Saniye Başdemir (Yaş 89)

Yasin Başdemir (Yaş 44)

Kısaltmalar

DS I	Derleme Sözlüğü Birinci Cilt
DS II	Derleme Sözlüğü İkinci Cilt
DS III	Derleme Sözlüğü Üçüncü Cilt
DS IV	Derleme Sözlüğü Dördüncü Cilt
DS V	Derleme Sözlüğü Beşinci Cilt
DS VI	Derleme Sözlüğü Altıncı Cilt
ET	Eski Türkçe
Far.	Farsça
Kıpç.	Kıpçak Türkçesi
Kırg.	Kırgız Türkçesi
TAS	Tarama Dözlüğü

TETTL	Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati
TS	Türkçe Sözlük
TTTSKBS	Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

Çeviri Yazı İşaretleri

á	a-e arası ünlü
ā	uzun a ünlüsü
é	e-i arası ünlü
ē	uzun e ünlüsü
í	ı-i arası ünlü
↑	uzun i ünlüsü
ō	uzun o ünlüsü
ú	u-ü arası ünlü
ğ	arka damak g ünsüzü
—	arka damak h ünsüzü
⊥	arka damak k ünsüzü
K	k-g arası ünsüz
ñ	arka damak n ünsüzü
P	p-b arası ünsüz
T	t-d arası ünsüz

Kaynakça

- Akalın, Şükrü Haluk-Toparlı, Recep vd. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akgündüz, Ahmet (1991). *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri: Yavuz Sultan Selim*
- Buran, Ahmet (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Demir, Necati (2001). *Ordu ili ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Devri Kanunnâmeleri III*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- Doğan, Levent (2001). “Türk Kültüründe Hayvanlar ve Hayvan İsimleri”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 12: 615-659.
- Düşmez, Ömer Anıl (2014). *Türk Atasözlerinde Geçen Hayvan Adlarına Göre Kavram Profilleri (Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler Adlı Eser Örnekleminde)*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Erten, Münir (2011). *Diyarbakır Ağzı İnceleme-Metinler-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Genç, Safiye-Cin, Ali (2016). “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Domates, Kedi, Patates Kelimeleri ve Bir Kelime Haritası Denemesi”. *Mediterranean Journal of Humanities*, 6 (1), 185-205.
- Günşen, Ahmet (2019). *Kırşehir ve Yöresi Ağzları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gürbüz, Bilal (2014). *Tarımla İlgili Türk Atasözleri ve Deyimleri*. Ankara: T.C. Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı.
- Olçay, Selahattin-Ercilasun Ahmet Bican vd. (1998). *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik, Sadettin (1997). *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik, Sadettin-Boz, Erdoğan (2001). *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sağır, Mukim (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Telli, Burak-Bulduk, Türker Barış (2018). *Adıyaman İli ve Yöresi Ağzları Söz Varlığı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (6 Cilt)* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (2009). Cem Dilçin (haz.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

DOMESTIC VIOLENCE AND DIVORCE IN SHERLOCK HOLMES STORIES

SHERLOCK HOLMES HİKAYELERİNDE AİLE İÇİ ŞİDDET VE BOŞANMA

Sercan ÖZTEKİN*

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 14.04.2021</p> <p>✓ Accepted: 25.06.2021</p> <hr/> <p>Keywords: Sir Arthur Conan Doyle, Sherlock Holmes, women's rights, divorce, domestic violence.</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>Sir Arthur Conan Doyle has been criticized for opposing to women's suffrage in the early twentieth century and endorsing gender stereotypes in his works. However, his views on women's rights were contradictory due to his campaign to reform British divorce laws which were unequal for men and women. Along with obvious references to Victorian legal system and social hierarchy, he displays family, marriage, and gender stereotypes as significant subjects in some of his Sherlock Holmes stories. He draws attention to the social and legal status of women in marriages, and the severity of laws about domestic violence and divorce. This paper aims to propose a different approach to Sir Arthur Conan Doyle's views on these laws and women's rights. With its focus on the issues of divorce and violence against women in some Sherlock Holmes stories, it discusses how Doyle mirrors his defence on reform of divorce laws and women's rights, especially in marriages.</p>

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 14.04.2021</p> <p>✓ Kabul: 25.06.2021</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Sir Arthur Conan Doyle, Sherlock Holmes, kadın hakları, boşanma, aile içi şiddet.</p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Sir Arthur Conan Doyle, 20. yüzyılın başında kadınların süfrat hareketine (oy hakkı arayışına) karşı çıktığı ve eserlerinde cinsiyet kalıplarını meşrulaştırdığı için eleştirilmiştir. Ancak, erkek ve kadın için eşit olmayan İngiliz boşanma yasalarının iyileştirilmesini desteklediği düşünülürse, kadın haklarıyla ilgili görüşlerinin çelişkili olduğu söylenebilir. Bazı Sherlock Holmes hikayelerinde Viktorya dönemindeki hukuk sistemi ve sosyal düzene açıkça bulunduğu atıflarla birlikte aile, evlilik ve cinsiyet kalıplarını da önemli konular olarak inceler. Kadınların evliliklerdeki toplumsal ve yasal konumlarına, aile içi şiddet ve boşanma ile ilgili yasaların katılığına da dikkat çeker. Bu çalışma, Sir Arthur Conan Doyle'ın kadın hakları ve sözü edilen yasalar ile ilgili görüşleri üzerine farklı bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, boşanma ve kadına karşı şiddet konuları ele alınarak, Doyle'ın boşanma yasaları ve kadınların evliliklerdeki yasal haklarının düzenlenmesi gerektiği fikrini bazı Sherlock Holmes hikayelerinde nasıl yansıttığı incelenmektedir.</p>

* Öğr. Gör. Dr., Kocaeli University, The School of Foreign Languages, Kocaeli / Türkiye, E-mail: sercan.oztekinn@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1021-8460>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Öztekın, Sercan (2021). "Domestic Violence and Divorce in Sherlock Holmes Stories". *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 170-180. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.915553>.

Introduction

Strict moral and social codes prevailed in Victorian England, and the rigidity of these values shaped the concepts of family and marriage as well as laws about divorce and domestic violence. The patriarchal hegemony and women's vulnerable position compared to men brought about violence against women almost in all social classes of Victorian society. Although many women were abused by their husbands, this situation received too little attention during the Victorian age (Moon 2016: 3). It was mostly overlooked, and legal reforms were not enough to stop these offenses and protect women. Elizabeth Foyster (2005: 40-41) stresses that laws, by 1832, granted men power over their wives and they could beat their wives unless this violence was cruel and life threatening, so married women had to endure this and avoid reporting non-violent abuse. The effects of this legislation could be observed throughout the Victorian age despite some legal reforms like the 1878 Matrimonial Causes Act which allowed women to get away from their abusive husbands (Moon 2016: 7). The difficulty of getting a divorce was another reason why women had to abide domestic abuse in their marriages. Thus, Victorian conservative social and gender norms engendered inequality in the rights of women and laws about divorce.

Sir Arthur Conan Doyle, along with obvious references to Victorian legal system and social hierarchy, displays family, marriage, and gender stereotypes as significant subjects in some of his Sherlock Holmes stories. He draws attention to the situation of women in marriages and the severity of matrimonial laws. Some of these stories feature unfortunate characters who cannot get divorced and women who are abused by their husbands. Sherlock Holmes sometimes acts outside the law in order to bring justice for women, so this emphasizes ineffectual and inadequate judicial proceedings. In this way, Doyle shows that the justice system will not be adequate to protect women and their rights. Marital problems have not been studied in the Holmes stories in much detail, for many of these stories do not include such topics. Some scholars like Catherine Belsey (1996) and Jina Moon (2016) stress his traditional stance about women's rights. This paper offers a different perspective on Doyle's views about women in some of the Holmes narratives. Regarding gender perceptions and the situation of women in the Victorian age, it discusses how the Holmes stories mirror Doyle's defence on reform of divorce laws and women's rights, especially in marriages.

Sir Arthur Conan Doyle on Divorce and Women's Rights

As a typical late-Victorian male, Sir Arthur Conan Doyle was a defender of imperialism and Victorian conventions (Hodgson 2010: 392-393). He was opposed to women's right to vote, and this opposition has resulted in a failure to recognize that his views of women and women's rights were actually contradictory. That complexity is evident in his campaign to reform British divorce laws. As John A. Hodgson (2010: 393) argues, "*he was an opponent of women's suffrage but also a supporter of divorce law reform*". Although he is denounced for opposing women's suffrage movement in the early twentieth century, he states that he does not approve violence and harms caused by the women looking for improvements in their rights. Andrew Lycett (2007: 363) explains that Doyle's stance was firm after suffragists' violent protests in London in 1913 and their attempt for placing explosives near the house of Chancellor of

Exchequer. Doyle believes that these kinds of protests should not be made violently by causing serious damage. That is the reason why he does not support women's suffrage movement, whereas he advocates equality and advances in the rights of married women.

Sherlock Holmes stories sometimes feature remarkable and unconventional women like Irene Adler in *A Scandal in Bohemia* (Frank 1996: 53). She is the most famous woman in the Holmes stories as a strong, independent, and resourceful character. However, because of his conventional ideas, Doyle is usually criticized for his stereotyped representations of women in these stories. Catherine Belsey (1994: 385) argues that Doyle presents women as insignificant in most of his works. Additionally, Lesli Favor (2000: 389) underlines Doyle's portraying women as silenced others under male hegemony, and they are "*controlled, contained, and marginalized*". Regarding the depiction of abused women as in need of protective men, Jina Moon criticizes Doyle for proposing that abused women should depend on "*chivalrous*" (2016: 13) men to escape from their brutal husbands. Nevertheless, women abused emotionally and physically bear further investigation in these works because Doyle tries to raise awareness about the situation of these women. He displays the hardships and disadvantages of rigid divorce laws and the issue of domestic violence which were generally overlooked even in the late nineteenth century. Unlike many critics have pointed out, these stories expose this state of affairs rather than perpetuate the ideals of womanhood.

Considering strict Victorian social norms and laws about marriage, Sir Arthur Conan Doyle deals with Victorian marital problems and divorce in some of his Holmes stories, such as "The Adventure of Black Peter" (1904), "The Adventure of Abbey Grange" (1904), and "The Devil's Foot" (1910). The Victorian idea of family and marriage as sacred was still prevalent in the Edwardian Era because divorce was still unquestionable as it was a shameful practice especially for the upper classes (O'Day 1979: 139). Although the Divorce and Matrimonial Causes Act of 1857 brought about changes in divorce and marriage laws, it was still based on gender bias. According to this law, as Gail L. Savage (1983: 103) points out, adultery could be the only ground for men to divorce their wives whereas women, to divorce their husbands, had to prove adultery together with some other offences such as cruelty or desertion. Moreover, basic principles of this law remained the same until the Divorce Act of 1937. As a member and later the president of the Divorce Reform Union which advocated less severe divorce laws, Doyle proposed that "*the grounds for divorce should be the same for men and women, and should include adultery, cruelty, [...] and desertion*" (Redmond 1993: 104) for both sides. Thus, he cannot be accused of devaluing women and endorsing their inferior status in his works. He mentions his first wife as the most significant person for the improvement of his creativity during the early years of their marriage and his writing career (Lycett 2007: 116). Happiness in marriage and the significance of women as powerful and effective agents in men's lives are indispensable elements of Doyle's ideas on women and marriage. As a result, it is not surprising that he criticizes the laws ignoring the rights and the position of women in matrimonial matters.

With reference to divorce, Christopher Redmond (1993: 124) expresses that "*the problem of intolerable but indissoluble marriages*" was on Doyle's mind partly because of his personal life. Doyle was in love with Jean Leckie while he was married to Louise Hawkins who was ill

during the last ten years of her life and their marriage. He did not get divorced, albeit he and his wife did not have any relationship more than a doctor and a patient (Lycett 2007: 247). A divorce would possibly be a public scandal especially when his wife's health was in constant deterioration. A year after his wife's death, he got married to Jean. Therefore, his personal life was influential on his representations and subjects in his literary works. Andrew Lycett (2007: 60) states that Doyle had a dominant mother in the family, and normally he was prone to be supportive for women's equal social status in marriages. This background possibly influenced his opinions on equality between husbands and wives, and the necessity of mutual respect for a happy marriage. Furthermore, this shows why he might have got these challenging ideas that married women should be treated more equally. As Leslie Haynsworth suggests, the Holmes stories question "*the various cultural values and beliefs that shape our ideas about normative [...] subjectivity*" (2001: 463) instead of totally complying with them. Doyle was undoubtedly a questioner of conventional social norms although he was opposed to women's rights in constitutional matters like voting.

Domestic Violence and Divorce in the Holmes Stories

Doyle sheds a light on the issues of domestic violence and divorce in the Holmes stories. He often presents the most common reason for men's abusing their wives as drunkenness which is congruent with the traditional belief that men usually maltreat their wives when they are drunk. In "The Adventure of Black Peter", for instance, Peter Carey is described as "*an intermittent drunkard*" and a "*perfect fiend*" (Doyle 1930: 560) when he drinks heavily. He is commonly known for his bad temper and treating his wife and his daughter cruelly. In the story, it is stated that Peter Carey "*was summoned once for a savage assault upon the old vicar*" (Doyle 1930: 560) but it seems that he was never summoned for beating his wife and his daughter. Doyle shows the social attitude about domestic violence, as men could be brought to court when they attack another man, especially men of the church or the government. There is no legal sanction for his being cruel to his wife and daughter although he is known to "*drive his wife and daughter out of the doors in the middle of the night and flog them through the park until the whole village outside the gates was aroused by their screams*" (Doyle 1930: 560). It is explained by the narrator like a usual event, and not a police intervention is mentioned even though the incident was witnessed by everybody in the village. In addition, this passage demonstrates that neighbours do nothing about violence against women in marriages, which refers to the lack of public attention in this issue, not only the inadequacy of legal awareness and protection for women.

Doyle sometimes challenges established mindsets about why men abuse their wives. In the beginning of "A Case of Identity" (1891), Holmes and Watson discuss a newspaper story about the cruelty of a husband towards his wife. When Watson talks about the possible causes of this incident as "*the other woman, the drink, the push, the blow, the bruise*", Holmes corrects him by stating that "*there was no other woman, and the conduct complained of was that he had drifted into the habit of [...] taking out his false teeth and hurling them at his wife*" (Doyle 1930: 191). When Holmes says that the action is not "*likely to occur to the imagination of the average story-teller*" (Doyle 1930: 191), Doyle points out that people imagine only the mainstream ideas behind a case of a domestic violence. He defies the general belief that

husbands abuse their wives when they are drunk and implies that men may mistreat their wives for no reason, just because they have bad temper or inclination to assert their superiority. Ginger Frost (2008: 12) indicates that violence, by some judges, was assumed to be the result of evil people in especially the working-class, and it was partly because “*men viewed wives as their property, a sentiment that laws of England supported*”. Therefore, Doyle reveals how it is related to the fact that women were considered as physically weaker and socially inferior in the Victorian age.

“The Adventure of Abbey Grange” is a Holmes story which openly deals with upper class women who are abused physically by their husbands. Doyle (1930: 640) further highlights the connection between men’s drunkenness and wife abuse because Inspector Hopkins describes Lord Brackenstall to Holmes and Watson in the following words:

“He was a good-hearted man when he was sober, but a perfect fiend when he was drunk, or rather when he was half-drunk, for he seldom really went the whole way. The devil seemed to be in him at such times, and he was capable of anything. From what I hear, in spite of all his wealth and his title, he very nearly came our way once or twice. [...] Then he threw a decanter at that maid, Theresa Wright—there was trouble about that. On the whole, and between ourselves, it will be a brighter house without him”.

The final words in this passage subvert the ideal masculinity and marriage scheme in the Victorian period. Doyle puts forward that a husband does not always make the household a better and a brighter place. As it is observed in the extract above, Lord Brackenstall is characterized as ‘the devil’ which signifies his personality and the extent of cruelty he inflicts on people around him. Besides, he is identified with the words like “*hound*”, “*villain*”, and “*brute*” (Doyle 1930: 648-649) throughout the story. This shows how Doyle resists conventional perceptions about being an upper class gentleman because that is not the way a rich and privileged man like him is supposed to behave. Taking advantage of the serious effects of drinking on a person, Lord Brackenstall disguises his evil personality as a drunkard. In fact, Doyle proposes that men like him treat their wives badly because of the ideology held by the patriarchal order.

Lisa E. SurrIDGE states that the Victorian age was ruled by the patriarchal order, which resulted in inadequate presence of women in social life and their “subordinate position, especially in marriage” (2005: 6). As a consequence, married women had to keep silent because their husbands were the only members who had financial power (Jina Moon 2016: 2). Similarly, married women from the upper classes had to remain silent and unwilling to divulge abuse in marriage because most of them did not have financial freedom and they had to keep their social reputation. Due to these reasons, legal legislations neglected the problem of domestic violence and reforms were delayed. Lisa E. SurrIDGE (2005: 6) points out that 1828 Offenses Against the Person Act made the cases of domestic abuse legal issues for the working-class women. Additionally, domestic violence in the middle classes came into the public eye from the private sphere with the 1857 Divorce Act (SurrIDGE 2005: 8). Nevertheless, the cases of this conjugal crime which were brought to courts were still very few. The absence of upper class women in

these legal procedures also shows that domestic violence still was not associated with the upper classes.

Lord Brackenstall's abusing his wife reveals more about the condition of married women and matrimonial legal issues. Coming from Australia, his wife is a foreigner without any rights and anybody to support her in England, so he knows that she does not have many rights because of her gender and status as a foreigner. She is already inferior as a woman in the Victorian age, and her being a foreigner leaves her bereft of any rights. Lord Lyndhurst confirms this issue in a discussion during a Parliamentary debate in 1856 on reforming divorce laws and explains that the "*wife is almost in a state of outlawry. She may not enter into a contract, or, if she does, she has no means of enforcing it. The law, so far from protecting, oppresses her. She is homeless, helpless, hopeless, and almost wholly destitute of civil rights*" (quoted in Foyster 2005: 201). Regarding this argument, Doyle comments on the law and its inefficiency in protecting married women, especially the victims of abusive behaviour. When Lady Brackenstall is questioned, she says that she "*was brought up in the freer, less conventional atmosphere of South Australia, and this English life, with its proprieties and primness, is not congenial to*" (Doyle 1930: 638) her. In this way, she is introduced as a foreigner in England and to some devastating effects of Victorian conventions and their difference from the customs in her native country. In the following extract, she condemns British traditions and divorce laws harshly: "*To be with such a man for an hour is unpleasant. Can you imagine what it means for a sensitive and high-spirited woman to be tied to him for day and night? It is a sacrilege, a crime, a villainy to hold that such a marriage is binding. I say that these monstrous laws of yours will bring a curse upon the land—God will not let such wickedness endure*" (Doyle 1930: 638). Here, Doyle makes his argument for reforms in the Divorce Act which is supposed to protect both men and women equally. There is an obvious criticism of English laws from a foreigner who lived in a freer country. Therefore, strict traditions and laws victimize women in unhappy marriages in which they may have to bear hardships. As women were not allowed to participate in any male dominated activity or occupation, they were not granted adequate legal rights in social life, marriage, and divorce. Women had to depend on their husbands for economic and social welfare, and they had to revert their properties and even their legal rights to their husbands' control until the late nineteenth century (Perkin 1989: 304-305). This marriage is like a prison for Lady Brackenstall because she is deprived of many rights, including divorce. In addition to her husband's higher social status, her being an outlander without proper legal rights is another reason why he abuses her and does not get punished for that.

In addition to defying conventional ideas on domestic violence, Doyle challenges the ideology that usually lower-class houses are places for abuse and violence in families. In the story, Lady Brackenstall is married to "*the richest man in town*", so Doyle (1930: 637) emphasizes the fact that domestic violence is not only limited to lower social classes. As Lisa E. Surridge (2005: 2-3) stresses, concerning domestic violence, the story urges reconsidering the "*assumptions that wife beating occurs in the kitchen rather than the dining room*". In upper class houses, kitchen could be related to lower-classes where servants spend most of their time, and the dining room is an upper class area where ladies host their guests. Lady Brackenstall is found in the kitchen, not in the dining or living room, which is an allusion to the established

connection between domestic abuse and lower social status. In this way, she attempts to impute the attack to the burglars while trying to conceal the scars of the abuse. If she was in the living room, she would have to disclose the abuse as an embarrassing secret about her marriage. Holmes sees the scars and understands that she was not actually attacked by the burglars. Domestic violence was considered as “a lower-class phenomenon” even by most MPs in the Victorian age (SurrIDGE 2005: 107). However, Doyle underlines that the cases of domestic violence occur in upper classes, too.

Doyle makes a very detailed description of inside the house in Abbey Grange when Holmes and Watson visit the crime scene for inspection. As SurrIDGE (2005: 240) points out, Doyle invites readers inside the house in this scene and wants them to be aware of what might happen in houses like this. Readers penetrate the house with Holmes, not just watch the happenings passively. Jina Moon (2016: 8) suggests, by reading literary works like that, the readers become “*aware of the harm done by domestic violence*”, and it helps transform social attitudes about such issues. Doyle raises awareness about unhappy marriages and domestic violence in houses like this and implies the need for more public and legal attention for the sake of improving women’s situation in social and legal terms.

Along with his drawing attention to the necessity of legal reforms about abused women’s rights, Doyle clearly portrays the effects of the abuse on Lady Brackenstall. He explicates that her “*sufferings were physical as well as mental, for over one eye rose a hideous, plum-coloured swelling*” (Doyle 1930: 637). No matter how badly she was treated, Holmes recognizes that Lady Brackenstall’s “*quick, observant gaze [...] showed that neither her wits nor her courage had been shaken by her terrible experience*” (Doyle 1930: 637). Although she is an abused woman, Doyle pictures her as a courageous and clever woman, which violates conventional understandings of gender stereotypes. Leslie Haynsworth (2001: 463) states that Sherlock Holmes stories present fictional accounts which oppose Victorian principles and complicate gendered norms. Lady Brackenstall looks strong in spite of the trauma she has recently experienced. She is quick minded enough to show the murder of her husband like an attack from the burglars.

When Lady Brackenstall gives her testimony about what happened to her with the burglars, she explains the physical violence as if she was assaulted by the burglars. In fact, all the scars were done by her husband. It can be understood that Doyle wants us to feel the same way when a woman is violently abused by her husband, not only by strangers or criminals. It means that men are as guilty as heartless criminals when they physically abuse their wives. Additionally, the murderers of Lord Brackenstall are not the burglars, but Captain Crocker whom Lady Brackentsall met on the ship when she was coming to England from Australia but never reciprocated his love for her. On the night in question, he comes to their house just to see Lady Brackenstall, then her husband wakes up and sees them talking. After that, he is killed “*with his own poker*” (Doyle 1930: 637) by the Captain in the fight between the two men. In this way, the Captain saves his beloved from such a cruel husband. He speaks of Lady Brackenstall as “*Mary*” by not using her late husband’s “*accursed name*” (Doyle 1930: 648). Along with Captain’s hatred for Lord Brackenstall, this insult to his name can be read as a criticism of so-called wealth and status. That is to say, men with upper social status may cause

harm and misery in a woman's life as well, and their privileged names do not always mean gentility.

When Holmes questions Lady Brackenstall, he is very kind and understanding to her. He says that he wants to “*make things easier*” for her because she is “*a much-trying woman*” (Doyle 1930: 645). He does not blame her for her husband's death yet empathizes with her and her suffering. It can be observed that Doyle is very affectionate and sympathetic to women abused by their husbands in unhappy marriages. Andrew Lycett (2007: 344) explains that Doyle sympathized highly with the “*people locked in unhappy marriages*”, and this stance led him to take an active role in Divorce Law Reform Association. In addition to Captain Crooker, Sherlock Holmes himself embodies this benevolent type of masculinity. In “Charles Augustus Milverton” (1904), Holmes does not hesitate to help a woman thinking that “*a gentleman should not lay much stress upon this [personal risk] when a lady is in most desperate need of his help*” (Doyle 1930: 576). Through the feelings aroused by the maltreatment of Lady Brackenstall and the Captain's possible victimization by British laws, Holmes decides to take an extra-legal action: “*Once or twice in my career I feel I have done more real harm by my discovery of a criminal than he ever had done by his crime. I have learned caution now, and I had rather play tricks with the law of England than with my own conscience*” (Doyle 1930: 646). Violating laws here makes Holmes feel more relieved than taking legal proceedings against the Captain. He knows that announcing him as the murderer of Lord Brackenstall will not help him; on the contrary, he will be imprisoned for a long time. Because he sees the cruelty of Lord Brackenstall, Holmes decides to hold a mock trial for justifying Captain's killing him: “*See here, Captain Crooker, we'll do this in due form of law. You are the prisoner. Watson, you are a British jury, [...]. I am the judge. Now, gentlemen of the jury, you have heard the evidence. Do you find the prisoner guilty or not guilty?*” When Watson responds, “*Not guilty, my lord,*” Holmes rules, “*Vox populi, vox Dei. You are acquitted, Captain Crooker*” (Doyle 1930: 650). By letting Lord Brackenstall's murderer free after this mock trial, Doyle seems to propose that abusers should receive what they deserve until these laws about domestic violence are improved. Doyle demonstrates that Lord Brackenstall got his deserts by being killed. Therefore, showing that such crimes sometimes should be judged in extra-legal ways, Holmes decriminalizes the murder of a cruel and abusive husband. In other words, it is observed that murdering an abuser is not more criminal and violent than abusing a wife.

Regarding legal proceedings about the Captain's situation, Holmes also declares, “*I'm not sure that in defence of your own life your action will not be pronounced legitimate*” (Doyle 1930: 649). Upon discharging him, there is a criticism of inefficient and biased British legal system. Captain Crooker would be possibly punished harshly because of killing Lord Brackenstall, a member of the upper class. No matter what the reason is, murdering a citizen with higher social status is more intolerable than killing an ordinary person. That is why Doyle points out the fact that laws cannot protect Captain Crooker even though he killed a cruel and abusive man. When Holmes says, “*So long as the law does not find some other victim you are safe from me*” (1930: 650), Doyle clarifies that the law always finds a victim whether they are really guilty or not. As the murderer of abusive Lord Brackenstall, Holmes even lets the Captain to “*[c]ome back to this lady in a year*”, and he prays, “*may her future and yours justify us in*

the judgment which we have pronounced this night!" (Doyle 1930: 650). He opposes Victorian principles and the legal system when he hints the possible reunion of the Captain and Lady Brackenstall in the future. In the end of the story, the murderer is released and even let free to marry Lady Brackenstall, which would not be possible under circumstances in the Victorian age. In this way, Holmes conceals this murder and takes a revenge from the injustice and abusive men like Lord Brackenstall.

In the same manner as in the situation of Captain Crooker in "The Adventure of Abbey Grange", Holmes reacts similarly to Dr. Leon Sterndale in "The Devil's Foot". Dr. Sterndale is revealed as the murderer of Mortimer Tregennis who has poisoned his lover and her brothers for revenge against losing a family inheritance. However, Dr. Sterndale explains that he wanted to avenge the murder of his lover with whom he could not share a life. He could never marry her, for he could not get a divorce because of "*the deplorable laws of England*" (Doyle 1930: 968) although his wife had left him years ago. In addition, his action can be seen as an attack against British laws, and Holmes and Watson let him go even though he has committed murder. His longstanding unhappiness because of strict British laws makes them pity for him and enable his freedom. Dr. Sterndale's being extricated shows their anger and spite for the legal system because he should be punished as stated in laws. However, he has suffered a lot because of this legal system, so he is let free in opposition to British laws. Dr. Sterndale, by killing Mortimer, metes out justice which laws cannot bring forward. Just as he became a law to himself, Holmes takes the law into his own hands once again and exonerates him like he does for Captain Crooker.

Readers can observe Doyle's sympathy for people who suffered long because of stringent laws and conventions. Dr. Sterndale kills the murderer of his beloved whom he could never marry because of divorce laws in England. Being a victim of British laws, his motive is understood and justified by Holmes. Furthermore, the Captain kills Lord Brackenstall and saves his beloved from a vicious husband. In both cases, Holmes ironically breaks the law because the laws will not sympathize with them, so Doyle revolts against laws. He displays that laws will not feel empathy for these men, and they will suffer more unless they are let go and live their life freely. As Jina Moon (2016: 13) suggests, "[d]isappointed by the failures of the legislation, [...] Sir Arthur Conan Doyle" brings his own "*justice to bear on perpetrators of domestic violence*". In this way, he shows that sometimes it is necessary to act outside the law because British laws may victimize people and disregard their suffering.

Conclusion

In "The Adventure of Abbey Grange", Doyle portrays Victorian conventions that leave women dependent and submissive to men. For instance, after Lord Brackenstall is dead, another man enters Lady Brackenstall's life to save and marry her. Some scholars mentioned earlier in this article has accused Doyle of emphasizing the superiority of men in women's lives, he nonetheless portrays two different types of men. One is cruel and abusive Lord Brackenstall, and the other one is loving and gallant Captain Crocker. Therefore, Doyle indicates that men should treat women equally, not cruelly. Whereas he seems to advocate women's necessity to rely on men for protection and safety, it can be read as his urge for men to become considerate

and kind to women. Doyle seems to sustain gender stereotypes, yet his works should not be stigmatized for showing only powerful men in women's lives. In fact, Sherlock Holmes stories seek to unveil the conditions of women and restrain male violence against women. In "The Devil's Foot", Doyle pictures a man rendered helpless because of legal procedures in marriage and divorce as well, so he intends to clarify the severity these laws for men and women.

Doyle makes the reader ponder the effects of Victorian moral certitudes on legal and social issues, including the rights of women. He puts forward that Victorian laws concerning domestic violence and divorce were not reformed enough. Moreover, public attention is inefficient for the legal reforms for especially the situation of women. Bringing poetic justice to perpetrators of wife battery, he suggests that abusive husbands should not be pardoned and tolerated but punished unconditionally. While Doyle dwells on the inadequacy of laws that are supposed to protect women, he points out the fact that domestic violence is not limited to working class districts. Furthermore, he denounces laws about these issues; however, he endorses the ideals of marriage and family at the same time. He stresses the significance of mutual respect and forbearance between men and women as prerequisites for a marriage. Deep rooted beliefs about gender stereotypes do not only pertain to the Victorian age, but they are clearly manifested in women's legal rights and the double standard in that period. As Doyle highlights, wife abuse is a problem because of domestic principles which promote a patriarchal order. He pinpoints that physical or social differences between sexes should not generate gender bias and inequality. That is, if marital laws and the ideology devaluing women are not transformed, conjugal problems cannot be overcome.

Ethical Statement

According to the author's statement, scientific, ethical and quotation rules were followed in the writing process of the study named "Domestic Violence and Divorce in Sherlock Holmes Stories"; according to ULAKBİM TR DİZİN criteria, there was no need for data collection in the study requiring ethics committee approval.

References

- Belsey, Catherine (1994). "Deconstructing the Text: Sherlock Holmes". *Sherlock Holmes: The Major Stories with Contemporary Critical Essays*. Ed. John A. Hodgson. Boston: Bedford-St. Martin's. 381-388.
- Doyle, Arthur Conan (1930). *The Complete Sherlock Holmes*. New York: Doubleday & Company, Inc.
- Favor, Lesli J. (2000). "The Foreign and the Female in Arthur Conan Doyle: Beneath the Candy Coating." *English Literature in Transition, 1880-1920*, 43 (4): 398-409. <https://www.muse.jhu.edu/article/367466> [25.12.2020].
- Foyster, Elizabeth (2005). *Marital Violence: An English Family History, 1600-1857*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Frank, Lawrence (1996). "Dreaming the Medusa: Imperialism, Primitivism, and Sexuality in Arthur Conan Doyle's 'The Sign of the Four' ". *Signs: Journal of Women and Culture in Society*, 2 (21): 52-85. <https://www.jstor.org/stable/3175041> [11.02.2021].
- Frost, Ginger (2008). " 'He Couldn't Hold His Passion': Domestic Violence and Cohabitation in England". *Crime, Histoire, and Sociétés / Crime, History, and Societies*, 12 (1): 45-63. <http://journals.openedition.org/chs/64> [17.12.2020].
- Haynsworth, Leslie (2001). "Sensational Adventures: Sherlock Holmes and His Generic Past". *English Literature in Transition 1880-1920*, 44 (4): 459-485. <https://www.muse.jhu.edu/article/366592> [28.01.2021].
- Hodgson, John A. (2010). "Arthur Conan Doyle (1859-1930)". *A Companion to Crime Fiction*. Ed. Charles J. Rzepka & Lee Horsley. Oxford: Blackwell Publishing. 390-402.
- Lycett, Andrew (2007). *Conan Doyle: The Man Who Created Sherlock Holmes*. London: Wiedenfeld & Nichols.
- Moon, Jina (2016). *Domestic Violence in Victorian and Edwardian Fiction*. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- O'Day, Alan (1979). *The Edwardian Age: Conflict and Stability 1900-1914*. London and Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.
- Perkin, Joan (1989). *Women and Marriage in Nineteenth-Century England*. London: Routledge.
- Redmond, Christopher (1984). *In Bed with Sherlock Holmes: Sexual Elements in Arthur Conan Doyle's Stories of the Great Detective*. Canada: Simon & Pierre.
- Savage, Gail L. (1983). "The Operation of the 1857 Divorce Act, 1860-1910 A Research Note". *Journal of Social History*, 16 (4): 103-110. <https://doi.org/10.1353/jsh/16.4.103>
- SurrIDGE, Lisa E. (2005). *Bleak Houses: Marital Violence in Victorian Fiction*. Athens, Ohio: Ohio University Press.